

The Project Gutenberg eBook of Minä ja muut: Sakeus Pyöriän kokemuksia, by Pietari Päivärinta

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Minä ja muut: Sakeus Pyöriän kokemuksia

Author: Pietari Päivärinta

Release date: March 29, 2014 [EBook #45257]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MINÄ JA MUUT: SAKEUS PYÖRIÄN KOKEMUKSIA ***

Produced by Tapio Riikonen

MINÄ JA MUUT

Sakeus Pyöriän kokemuksia

Kirj.

P. PÄIVÄRINTA

WSOY, Porvoo, 1909.

SISÄLLYS:

- I. Ensimmäiset kokemukseni.
- II. Jässi
- III. Toivoja
- IV. Toivot huonosti toteentuvat
- V. Muita mutkia
- VI. Kirkolliset ja uskonnolliset olot
- VII. Susivouti
- VIII. Muutoksia
- IX. Vaimonotto
- X. Outoja uutisia
- XI. Uusia tuttavuuksia

- XII. Piispanluku
- XIII. Ränkinaula
- XIV. Markkina-matkani
- XV. Me muutamme pois
- XVI. Vanha tuttu
- XVII. Se toinen
- XVIII. Kipeä hevoseni
- XIX. »Dobra haraschoo!»
- XX. Ensimmäiset kyytimieheni
- XXI. Emäntä-isäntä
- XXII. Tohtori ja vaalimies
- XXIII. Kestikievarin isäntä
- XXIV. Säästäväinen mies
- XXV. Kellomestari
- XXVI. Me muutamme takaisin
- XXVII. Kosto
- XXVIII. Se toinen taas
- XXIX. Loppumuistelmia

Ensimmäinen luku.

ENSIMMÄISET KOKEMUKSENI.

Tietysti minä olin syntynyt ja kasvanut hyvän aikaa, ennenkun ulkomaailmasta huomasin mitään. Syntymisessäni ei liene mitään erinomaista ollut, koska ei siitä ole minulle mitään kerrottu, se vaan, että olin kovasti parkunut. Vanhempani olivat tahtoneet, että heidän esikoisestaan tehtäisiin Sephanias, mutta enoni, joka oli isäkummina, oli sanonut: »Sakeuksena tämä täältä palaa», ja niin olen nyt Sakeus. — Ensimmäinen havaintoni oli semmoinen, että viheriäisellä kedolla käveli edelläni pikkunen, sangen vääräsäärinen poika. Hänellä oli yllä tummanvärinen santelitakki, mutta ei mitään housuja. Siinä asussa kävellä veivasi hän edelläni, vetäen perässänsä rukiin-olkea, tähkäpuoli jäljessä. Sitä tehdessään hän ehtimiseen äänteli: »kut, kut, kut», joista joka toinen »kut» oli koroton. Minä koetin mennä perässä minkä voin, ja tavottelin tähkää kiinni. Tuo oli minusta niin hauskaa, että nauroin niin paljon kuin voin.

Huomioni oli silloin vielä niin pieni, etten tuona ensimmäisenä havaintoni hetkenä arvannut pitää missään arvossa sitä kaunista nurmikenttää, jossa kävelimme, enkä sitä mahtavaa virtaa, joka aivan lähitemme luikerrellen juoksi avarien ja lainehtivien viljavainioiden halki, muhkeain talojen ohitse.

Muistavammaksi tultuani kyselin vanhemmiltani, missä iässä silloin olin, ja sain heiltä tietää, että olin kohta täyttänyt kolmannen ikävuoteni. Tuo santelitakkinen leikkitoiverini oli jo viidennellä, mutta hän, raukka, oli kovin kivuloinen, ja siitä hänellä nuot väärät säät ja pienikasvuisuus.

Mauno — se oli pojan nimi — tuli sittemmin pitkäksi aikaa kumppanikseni. Hän oli rikkaan talon ainoa poika, minä taas ensimmäinen köyhien vanhempieni kuudesta lapsesta. Isälläni ei ollut mitään muuta elinkeinoa kuin kättensä työ tavallisessa talonpojan maatyössä. Mutta mitäpä silloin vielä ymmärsimme mikä väli on köyhyydellä ja rikkaudella. Vanhempani asuivat niillä piirteillä kauvan aikaa ja sekin edisti laillaan yhdessäoloamme.

Molemmat vaurastuimme samassa suhteessa ruumiin kuin iänkin puolesta. Kun olimme sen verran kummassakin edistyneet, että kykenimme mäenlaskuun, oltiin siellä ahkerasti, ja se näkyi Maunon huonolle terveydelle tekevän hyvää. Avaran ja tiheän kylän läpi juoksevan joen törmässä ei ollut niin jyrkkää, korkeaa ja juonikasta kohtaa, josta emme laskeneet toisella suksella, niin oppineiksi olimme tulleet pitkällisen harjoituksen kautta. Äitini torui usein minua, kun kulutin vaatteitani, mutta kun Mauno tahtoi minua kumppanikseen, unehtuivat useinkin äidin torat ja mäkeen sitä vaan menttiin. Pappilan törmä oli kaikista laskupaikoista korkein ja paras, varsinkin kun alotettiin jokitörmällä olevalta kellarin katolta. Mutta pappilan herrasväki ei suvainnut siitä laskea, sillä siihen kokousi silloin paljon kylän poikaviikareita. Vaikka tiesimme aivan hyvin, etteivät pappilaiset salli siitä laskettavan, otimme kuitenkin siitä välisti oikein aika huiluja, ikäänkuin varastamalla.

Eräänä iltana menin Maunon kanssa pappilan väentupaan. Siellä oli paljon ihmisiä, jotka iloisesti jutellen tekivät käsitöitä. Mitään pahaa aavistamatta, yhdyimme me joukkoon. Yht'äkkiä tarttui takaapäin vahva miehen käsi tukkaani. Samassa kohosin minä maasta ylös ja menin sitä kyytiä ulos: portaille päästyä tipautettiin minut porrasten päähän. Siinä kun töllistin portaille, oli vastassani pappilan isäntärenki, joka sanoi kolkolla äänellä: »menepäs vasta mäkeen!» — Se oli rangaistus kellarin katolta laskemisesta. Mauno paheksui tuota tekoa niin, että hän rupesi täyttä kurkkua itkemään,

vaikkei hänelle mitään pahaa tehty. Me lähdimme kotiin ja minä koin lohduttaa Maunoa, mutta hän ei voinut tyyntyä kaukaan aikaan, niin syvästi loukkasi se hänen kunniantuntoansa.

Vaikka asiat olivat niin, menimme kuitenkin muutaman viikon kuluttua jälleen koettamaan. Ollen hidaskulkuisempi, jäi Mauno mäen alle odottamaan, ja minä menin onneani koettelemaan. Juuri kun minä pääsin kellarin harjalle toisen sukseni kanssa, ilmestyi portille eräs herra, joka näytti minulle jotain puhuvan. Minä en joutanut pitkin kuuntelemaan, vaan lähätin itseni alas ja menin mäkeä niin että korvissani vinkui, sillä minä pelkäsin saavani pahemmin tukkaani kuin viimeksi. Olimme jo vastakkaisella jokitörmällä täydessä paon touhussa, kun herran luo ilmestyi eräs pappilan piioista ja huusi: »Älä mene, Sakeus, tule vielä laskemaan! Herra haluaa katsoa kuinka sinä lasket.» Kun minä kuulin, että nyt on hyvä lupa, palasin heti takaisin kellarin katolle; herra ja piika tulivat lähelleni. »Laskekaa nyt mäkeä, herra sanoo olevan hauskan sitä katsella», kehotti piika.

Nyt aloimme laskea hujautella, mutta Mauno ei pysynyt pystyssä niin hyvin kuin minä. Tovin aikaa laskettuamme, käski piika minun tulemaan herran luo. Tämä pisti kätensä taskuun, otti sieltä kourallisen vaskirahoja ja antoi ne minulle. Piika selitti rahat annettavan minulle sen vuoksi, kun minä olen niin uljas mäkeä laskemaan. Minä kiitin. Sitten kysyin piialta: »onko tuo herra mykkä?» »Ei ole, mutta hän ei osaa puhua suomea.» »No, onpa kumma, kuin ei hän osaa, ja minäkin osaan», arvelin minä. Herra ja piika vaihtoivat muutamia outoja sanoja keskenänsä, jonka tehtyä herran suu vetäysi nauruun; kaiketi piika tulkitsi hänelle minun arveluni kieliseikassa.

Kun Mauno näki minulle annettavan niin paljon rahaa, purskahti hän taas täyttä kurkkua itkemään. Herra tarjosi hänellekin vaskirahoja, tyydyttääksensä häntä, mutta Mauno ei ottanut niitä vastaan. Koetettiin tyynnyttää häntä ja herra koki piian kautta selittää, ettei hänelle ole mitään vääryyttä tapahtunut. Kun oli vähän tyyntynyt, sanoi Mauno itkunsa seasta:

»En minä sitä itke, kun en mitään saanut, vaan sitä, kun Sakeus sai niin paljon lantteja ja kun häntä ei tukasta revitty, vaikka laskimme kellarin katolta mäkeä.»

Piika tulkitsi Maunon sanat ja herra taputti häntä päähän ja puristaen kaiken suomenkielensä sanoi: »paljo hyve poike, paljo hyve poike».

»Saammeko vastakin, Mauno ja minä, laskea mäkeä kellarin katolta?» pyytelin minä.

»Saatte, kun ette vaan kokoa kovin paljoa kylän poikasia ympärillenne», selitettiin meille.

»Eikö minua enää viedä tukasta kohona?» kysyin vielä, sillä tahdoin turvata vielä tukkanikin.

»Ei ole siitä enää pelkoa, kun vaan kiltisti laskette mäkeä», vakuutettiin jälleen.

Nyt lähdimme kiitellen pois, ottaen vielä mennessämme kelpo huilun. Hei! Mieli oli nyt niin hyvänä: rahaa oli taskussa ja etuoikeus kellarin katolta laskemiseen.

Välillä tarjosin kourakaupalla puolia rahoistani Maunolle, mutta hän ei ottanut niistä äyriäkään, sanoihan vaan: »sinä ne paremmin tarvitset ja sinunhan ne ovat ansaitsemasikin».

Silloin olin rikkaimmallani mitä elämässäni koskaan olen ollut. Ei mitään velkaa, ei mitään menoja, enkä ollut vielä joutunut kavalain maailman vejjarien käsiin.

Eihän muuta. Minä menin suoraa päätä rahoineni äidin luo. »Katsokaapa, äiti! Onpa mäenlaskustakin jotain hyvää, sillä nämät rahat olen sillä ansainnut», sanoin riemastuksissani, ojentaen rahat äidille.

»Todellako?» kysyi äiti hämillään.

»Todella; kysykää vaan pappilan piika Annalta tahi herralta, joka ne antoi, — paha vain, ettei hän osaa puhua», selitin minä.

»Vieras herra on hyvä, sen näen, ja kyllä hän myös puhua osaa, vaikka toista kieltä», sanoi äiti.

»Onko hänellä sitten kaksi kieltä?» kysyin ällistyneenä.

»Ei hänen suussa ole kahta kieltä, mutta hän ilmoittaa ajatuksensa toisenlaisilla sanoilla kuin me, ja semmoista puhetapaa sanotaan myös kieleksi», sanoi äitini naurahtain. Se selitys tyydytti minua, ja nyt ymmärsin minkätähden herra ja piika vaihtelivat outoja sanoja keskenään.

»Saankos, äiti, käydä vastakin Maunon kanssa mäkeä laskemassa pappilan kellarin katolta joelle, kun me saimme luvan siitä laskea?» rohkenin nyt pyytää äidiltä.

»Mauno on siivo poika ja liikkuminen ulkoilmassa tekee hänen heikolle terveydellensä hyvää; sen vuoksi saat kyllä hänen kanssaan käydä», sanoi äiti.

Voi kuinka hyvin nyt kaikki asiat kävivät; heti juoksin Maunolle ilmoittamaan ilosanomaa.

Siinä meidän piirteillämme asui vanhempiensa kanssa huonemiehenä eräs Mauno ja minua vähän vanhempi poika, jota pahan luontonsa vuoksi jo aikaisin ruvettiin nimittämään »Piukka-Jaakoksi». Hän oli erinomaisen pahaluontoinen ja haki joka tilaisuudessa riitaa ja tappelua toisten poikasien kanssa. Hän ei koskaan saattanut puhua siivolla ja sättimättä, ja kaikille toisille poikasille oli hänellä pilkka- ja haukkumanimet. Mutta jos joku rohkeni hänelle muistuttaa pikkusenkaan Piukka-Jaakosta, tunsu muistuttaja kohta korvapuustin kihisevän korvuksillaan. Parhaalla tuulellakaan ollessaan ei hän puhunut muusta kuin siitä, kuinka hän senkin ja senkin pieksi ja löylyytti. Noita urostekojaan kertoi hän vanhemmillensakin, eivätkä he koskaan häntä niistä nuhdelleet, vaan pikemmin mielistyivät niihin.

Tuo Piukka-Jaakko tuli nyt ainaseksi vastukseksi Maunolle ja minulle mäenlaskussamme. Jos kuinka salaa koetimme sinne mennä, piti Piukka-Jaakko aina varansa, niin että hän oli siellä samassa kun mekin. Hän teki kaikkea ilkeyttä ja kiusaa. Jos hän oli mäen päällä, polki hän meidän suksiemme päälle alas lähtiessämme tahi töytäsi meidät kumoon. Mäen alla ollessaan pani hän sauvansa ladulle poikkipuolin, ja kun kohdalle tulimme, kieppasi hän meidät kumoon. Me pyysimme hänen olemaan siivolla, mutta siitä yltyi hän vaan pahemmaksi, lasketellen suustaan rumia sanoja.

Eräänä kertana olimme taaskin mäenlaskussa ja Piukka-Jaakko tuli myös. Ensi työkseen kaasi hän Maunon kovin pahasti mäessä. Mauno rupesi itkemään ja sanoi: »Kumma kun tuo riiviö ei koskaan saata olla siivolla!»

»Mitä sinä puhut?» sanoi Piukka-Jaakko ja löi samassa Maunoa. Tuo teko kävi niin kunniantunnolleni, että heti paikalla tartuin kaksin käsin Piukka-Jaakon tukkaan. Siinä tuli kova ottelu, mutta kun vastustajani oli vanhempi ja harjaantuneempi minua, sai hän vihdoin minut alleen ja sitten hän suksen sauvalla huimi meitä molempia niin ettemme tienneet missä olimmekaan. Kun viimeinkin toivuimme, oli Piukka-Jaakko jo mennyt. Mauno ei itkenyt enää yhtään, sillä hän sääli vaan minun tilaani, joka olin muka tullut hänen tähtensä muokatuksi. Mutta minä itkin vielä kauvan, itkin, kun vääryydellä on niin iso valta. — Kuhmuisilla ja verisillä kasvoilla mennä nyrryttelimme sitten kotiimme, jossa vanhemmillemme piti kertoa koko tapaus. He kielsivät meitä pitämästä seuraa Piukka-Jaakon kanssa ja siitä hetkestä kartoimme häntä niinkuin ruttotautia, mutta mäenlaskummekin piti uhrata siksi vuodeksi.

Maunon kotona olin minä usein. Maunon vanhemmat pitivät minusta paljon, siksi kun Maunokin piti. Usein hän jakoi ruoka-osansa minun kanssani, niin mieltynyt hän oli minuun; tuntuipa siltä, ettemme voisi toisittamme koskaan toimeentulla.

Mauno oli jo niin virkistynyt, että hän alkoi kyetä hevosta jälkiin ajamaan, vaikkei hän ollut vasta kuin kymmenennellä. Pienestä poikanulikasta alkanut monivuotinen ulkoilmassa mähkiminen oli suuresti vaikuttanut häneen, mutta ei tuo ainoa tarjona oleva apukeino voinut kumminkaan oikaista hänen vääriä sääriänsä eikä ohentaa hänen paksuja, törselöisiä huuliansa ja liian isoa konttista päätänsä.

Vanhempani muuttivat puolen pitkän virstan päässä olevaan torppaan huonemiehiksi ja minä tietysti heidän muassaan. Torppa oli juuri sen tien vieressä, jota Mauno kulki hevosta ajaessaan. Joka metsäreissulla kävi hän minua tervehtimässä.

Erään talvipäivän aamuna oli oikein aika pakkanen. Mauno tuli nytkin meille ja iso pystyvalkea paloi takassa. Minä otin heti Maunoa kädestä kiinni ja vein hänet lämmittelemään. Mauno otti kintaat pois käsistänsä ja avasi takkinsa, saadaksensa paremmin lämmintä. Minä istuin häntä vastapäätä ja katselin hartaasti.

»Voi herranen aika, kun tuolla Maunolla on noin rumat huulet ja väärät sääret», sanoa mällistin minä yht'äkkiä, katsoen häntä silmiin.

Mauno lipasi sukkelaan kielellään huuliansa, loi sääriinsä, minuun ja äitiini surullisen silmäyksen ja lähti heti pois.

Maunon mentyä sanoi äiti: »Sinäpä nyt olit oikein ajattelematon, kun semmoisia puhuit».

»Enhän puhunut mitään väärin», puolustin itseäni.

»Miksi sanoit, että Maunolla on rumat huulet ja väärät sääret?» kysyi äiti.

»Ovatko ne teidän mielestänne sitten kauniit, äiti?» vastasin.

»Eiväthän ne juuri ole.»

»No silloinhan puhuin totta.»

»Ei ole aina tarpeellinen totta puhua.»

»Pitääkö minun opetella valehtelemaan?«

»Ei juuri niinkään. Totta meidän pitää puhua semmoisissa tiloissa, joissa lähimmäisen etu sitä vaatii, mutta semmoisen totuuden voipi aivan hyvällä omallatunnolla jättää sanomatta, josta lähimmäisellemme on vahinkoa ja mieliharmia. Mitä luulet Maunon ajattelevan tuosta puheestasi? Hän itsekin kyllä hyvin tietää, ettei hän ole kaunis ja kun hän sen muilta kuulee, loukkaa se kovin hänen tuntoansa.«

Nyt huomasin, että olin Maunoa syvästi loukannut. Voi kuinka mielelläni olisin antanut vaikka yhden sormen kädestäni, kun vaan olisin saanut hänet hyvitettyksi. Minä kuljin joka päivä ulkona katselemassa, eikö Maunoa näkyisi tulevaksi, mutta häntä ei vaan näkynyt, ja äiti sanoi: »Nyt sen näet«. Minä en saanut moneen yöhön unta silmiini, niin huoletti ajattelematon puheeni minua. Tuskissani tartuin äitini kaulaan ja sanoin: »Enhän minä, äiti kulta, sitä pahassa tarkoituksessa tehnyt«.

Kahden viikon kuluttua tuli Mauno. Minä juoksin häntä vastaan ja vedin häntä kädestä huoneeseen. Siellä vedin kintaat pois kädestänsä ja takin päältänsä ja vein hänet lämmittelemään. Sitten tartuin häntä kaulaan ja sanoin: »Anna anteeksi, Mauno kulta, minä olen loukannut sinua«.

»Eihän se ole minun oma syy«», sanoi Mauno surullisesti.

»Niin, eihän se ole sinun syy. Jumala meille kaikille kaikki antaa — annathan minulle anteeksi, Mauno kulta; — minulla on ollut niin ikävä sinua, etten ole paljon nukkunutkaan«, hoin minä hänelle.

Silloin Mauno laski kätensä käteeni ja sanoi: »Ollaan ystävykset niinkuin ennenkin«, ja hänen muodottomat kasvonsa kirkastuivat. — Voi kuinka minun oli nyt hyvä olla.

Toinen luku.

JÄSSI.

Siihen aikaan koettiin saavuttaa kunniaa raamatun läpilukemisella ja niitä ei ollut vähän, jotka voivat kerskata sen tehneensä kolmeen kertaan. Mutta tuohon uskonnollisten kirjain alinomaiseen lukemiseen kyllästyttiin ja väliaikoina koetettiin hakea huvitusta minkä mistäkin. Iäkkäämpi nuoriso kulki pyhäiltoina tanssipaikoissa ja kylissä, mutta poikasilla ja tyttöillä ei ollut niihin lupaa mennä. Meidän oli luettava jumalan sanaa. Vasta kun olimme lukeneet sitä vanhempaimme määräämän ajan, annettiin meille lupa mennä ulos. Jos oli talvi, mentiin mäkeen, ja siihen kyllästytyämme mentiin jonkun talon tupaan tahi saunaan kätökivisille tahi ihmetuolisille. Kesäisinä aikoina juostiin leskeä tahi lyötiin pallia. Mutta kun vaan Jässi oli maissa, silloin jäivät kaikki leikit ja kisat siihen, ja kaikin kokoonnuttiin hänen ympärillensä, sillä hän oli lasten suurin ilo ja hupi.

Tuo Jässi oli kummallinen mies. Ei kukaan tiennyt mikä ja mistä hän oli. Vanhat vaan muistivat, että hän oli nuorena ja kauniina miehenä tullut kylään. Mitään muuta nimeä ei hänellä ollut kuin Jässi. Me lapset pidimme tuota Jässi-nimeä tavallisena ristintänimenä ja erään kerran väitin minä kivenkovaan, että muitakin Jässejä löytyy maailmassa, mutta jäljestä päin tulin huomaamaan, että Jässillä ei ollut kaimaa.

Heti kylään tultuansa havaittiin hän umpi- ja salamieliseksi. Hän ei ollut osoittanut mitään halua maantööhön niinä muutamina vuosina, joina hän oli ollut kylässä palveluksessa. Väliin ei hän tehnyt millään uhalla minkäänlaista työtä, seisoi vaan päiväkaudet yksissä paikoin, selin muihin ihmisiin. Silloin ei kukaan voinut katsoa häntä silmiin, sillä hän pyörähti aina selin. Ja jos ei se auttanut, niin löi, puri ja kynsi hän niinkuin villipeto. Aikojen kuluessa oli tuo tapa tullut niin yleiseen tunnetuksi, ettei kukaan uskaltanut häiritä Jässiä sillä tuulella ollessa. Siinä seisoi hän päiväkaudet, pää alaspäin riippuvana ja kallellaan. Mutta jos joku onnistui salaa näkemään hänen kasvoihinsa, havaitsi hän kyynelpisarain säännöllisesti valahtelevan hänen kalpeita kasvojansa myöten; myös hänen hartiansa värisivät silloin.

Hän ei koskaan käynyt lukukinkereillä. Ripillä ei hän myös käynyt; eikä hänellä ollut minkäänlaista kirjanlappua, josta olisi saatu tietää mikä hän oikeastaan on. Että hän kuitenkin oli yksi niistä, jotka olivat tarkoin lukeneet kaiken saatavissa olevan kirjallisuuden, nähtiin siitä, ettei ollut sitä raamatunlausetta, jota hän ei tiennyt, missä kirjassa, luvussa ja kuinka mones värsy se oli. Virsikirjan tunsu hän niin tarkkaan kuin viisi sormeaan. Jos hänelle sanottiin vaikka minkä virren alku, sanoi hän kohta sen numeron, jos numero, sanoi hän virren alun ja montako värsyä siinä on. Katekismus oli hänellä myös tarkassa muistissa raamatunlauseineen.

Kirkossa kävi hän ahkerasti, mutta hän tuli sinne vasta silloin kun pappi oli minävaivaisen lukemisen

lopettanut. Silloin hiipi hän ovipenkin perään ja peitti ryysyillään päänsä ja kasvonsa, jonka vuoksi hän näytti jonkunmoiselta ryysyko'olta. Kun pappi oli saarnansa amenen sanonut, rupesi tuo ryysykoko liikkumaan ja Jässi hiipi kirkosta ulos.

Hän oli tuiki viinaan menevä. Kun hän sai jotakin kokoon, osti hän kohta viinaa ja joi itsensä juovuksiin: siksi ei hänellä nuorempaanakaan ollessansa ollut koskaan vaatteina muuta kuin pelkkiä ryysyjä. Juovuksissa ollessaan oli hän kovin raivoisa; silloin piti häntä pitää mielillä. Jos joku ylimielinen rohkeni häntä loukata, saipa hän tulla tuntemaan mistä tuulee, sillä vaikka Jässi oli risaton ja muutoin vähäväkinen, oli hänellä senkin seitsemän temppua, joiden rivakalla käyttämisellä hän lannisti vahvimmankin vastustajansa; sentähden sai hän kaikilta hyvän rauhan.

Kun ei hän ollut seisomatuulella tahi juovuksissa, oli hän mitä iloisin ihminen. Hän höysti puheensa kummallisilla ja vaikuttavilla komppa- ja leikkisanoilla. Jos oli aikaa ihmisillä ja Jässillä, teki hän kummallisia koukkuja, hyppyjä ja keikauksia, läsnäolevien suureksi huvitukseksi.

Noiden raskaille talonpojan töille eduttomien Jässin ominaisuuksien: työhön haluttomuuden, päivittäin seisomisen ja viinaan menemisen vuoksi ei hän ollut mikään haluttu palkollinen, ja sentähden oli hän muutamien vuosien kuluttua pakotettu muutoin henkeänsä elättämään. Hän rupesi tekemään hakasia, joita sitten myöskenteli vaimoväelle. Myös valoi hän tinanappeja ja miesten paidankauluksien kiinnipitimiä ymmyrkäisiä solkia, joita yleiseen silloin pidettiin. Olipa hänellä kolmaskin teollisuuden haara. Hän valmisti, näette, nappineuloja neitosille, sillä silloin ei ollut niitä monenkymmenen laatuista neulakoristuksia, joilla nykyajan neidot itseään kirjavoitsevat. — Jos joku halusi Jässiltä saada nappineuloja, piti antaa hänelle raaka-aineeksi alintaan pari rautaisia tahi messinkisiä sukkapuikkoja. Nämät katkoi hän sitten keskeä poikki, hioi toisen pään niissä teräväksi, löi toisen pään littuun ja valoi siihen tinasta ison napin kokoisena, ruusuisena lotikana, jota hän sitten jäljestä päin vielä siivoili ja koristeli. Tuolla tavalla tuli nappineulasta jotenkin järeä kalu, eikä nykyaika sitä suinkaan pitäisi minään koristuskappaleena, mutta tosi on, että usean sen aikaisen neidon rinnassa loisti Jässin nappineula, eikä se yhtään himmentänyt heidän poskiensa punaa.

Silloin kun minä tulin hänet huomaamaan, oli hän jo vanha mies, pikkuinen ja kuivettunut kuin kuusen käpy. Hänen laihoissa kasvoissaan ei näyttänyt olevan lihaa ensinkään, sillä isoissa laskoksissa riippui vaan keltainen nahka, kulmikasten luiden päällä. Mutta sama elinkeino oli hänellä vielä, samat seisomiset seisoi hän välisti vieläkin ja Jässi oli sama Jässi vieläkin.

Hän oli alusta alkaen ollut oikea lasten ystävä ja niin oli vieläkin. Yökaudet liikutteli hän kenenkään käskemättä kehdoissa olevia, ja isompia hän peitteli ja vaali. Jos hänelle siitä jotain maksua tarjottiin, kääntyi hän kohta selin ja rupesi seisomaan. Kaiken tuon tähden oli hän lasten lemmikki ja vanhemmat uskoivat hyvällä omallatunnolla lapsensa Jässin huostaan.

Voi sitä iloa kun Jässi taloon tuli! Suurella touhulla menivät lapset vanhempiansa luo, pyytämään lanttia tahi leipää, että Jässiltä saataisiin noita hänen laittamiaan korukaluja ja harvoin vanhemmat olivat antamatta. Sillä hän oli päällepäätteeksi semmoinenkin, ettei hän ottanut lahjaksi mitään, vaikka olisi paikalle nälkään kuollut. Monta kertaa tapahtui niin, että kun hän sattui ryyppimään mitä hän oli kokoon saanut, eikä hän ollut syönyt moneen vuorokauteen, tarjosivat emännät ja isännät kyynelsilmin hänelle ruokaa; mutta hän ei millään ehdolla ottanut sitä vastaan; vasta sitten kun hän oli saanut kalua niin paljon kokoon, että hän voi niillä ruokaa vaihtaa, rupesi hän jälleen syömään.

Hänen rehellisyyttänsä osoittakoon seuraava tapaus: Eräänä kertana tuli Jässi meille, kun eivät vanhempani olleet kotona. Minä annoin leivän Jässille ja pyysin saada siitä paidan soljen. Hän otti leivän vastaan ja sanoi: »Kyllä minä illalla annan, minulla ei ole nyt valmiita».

Ilta tuli ja myös vanhempani. Jässi toi leivän heille ja sanoi: »Poika toi tämän päivällä minulle ja pyysi saada paidan soljen, saanko tehdä sen kaupan?» Vanhempani suostuivat tietysti, vaikkei heillä suinkaan ollut leipiä liiksi.

Hänellä ei ollut koskaan muuta vaatetta kuin jotkut monikertaan paikatut ja yhtäkaikki rikkinäiset housuresut, joku vanha takkiriekale, jonka hihainsuut ja helmat olivat kulumisen vuoksi toisin paikoin pitkissä niemissä; musta hurstipaita sen alla ja sukansääryksistä ja vanhoista sarkaresuista kursitut töppöset jalassa. Hänellä ei ollut koskaan minkäänlaista liiviä ja kun tuo takkikulu oli vain yhdellä pitkällä puunappulalla kiinni, paistoi hänen paljas rintansa aukosta. Hänelle tarjottiin useinkin parempia vaatteita, mutta turhaan.

Joka taloon oli hän tervetullut, eikä niin köyhää mökkiä ollut, jossa ei sääilityt tuota kurjaa miestä. Kun hän tuli taloon, pyysivät emännät tavallisesti illan kuluessa hänen veisaamaan jonkun virren. Jässi kun oli saanut kuulla mitä virttä haluttiin, alkoi kursailematta veisata virttä. Jos olisi käsketty, olisi hän veisannut vaikka koko virsikirjan, eikä siinä suinkaan olisi kirjaa tarvittu. Vielä nytkin kaikuu korvissani

se surullinen, vähän värähtelevä, mutta heleä ja sointuva ääni, jolla Jässi niinkuin huilulla veisaili virsiä. Moni nokkaviisas koetti joskus häntä pettää virtten numeroilla ja aluilla, mutta se ei koskaan onnistunut. Vaikka hän käskystä veisaili iltakaudet virsiä, ei hän kuitenkaan koskaan tarjottaessa ottanut ruokaa, jos hänellä ei vaan ollut millä maksaa. Hänelle tarjottiin aina vuodetta maataksaan, mutta hän ei milloinkaan ottanut sitä vastaan. Usein hän makasi paljaalla takkakivellä yhdessä käppyrässä niinkuin makkara, päänaluksetta ja pää aina kohollaan kivistä.

Päivät teki hän mestarityötään, eikä koskaan nähty hänen silloin istuvan. Ei mitään pöytää, ei mitään penkkiä, ei mitään lavitsaa tahi tuolia ollut hänen edessään, jossa hän olisi pitänyt työkalujaan, vaan piti hän ne hyppysissään ja musta, pieni hurstipussi oli hänen vasemmassa kainalossaan, josta hän ihmeellisen pian otti mitä tarvitsi ja johon taas pani mitä liiaksi oli. Tuota työtään teki hän takkaloukossa liki seinää ja aina selin muihin. Eivät lapsetkaan saaneet katsoa hänen työtänsä. Koetimme monta kertaa pyörtää hänen etupuolellensa, mutta hän pyörähti aina selin pyrkijään ja kun ei muu auttanut, pisti hän työnsä ja työkalunsa pussiin ja heitti kaikki siksensä. Kun tuo tuli tunnetuksi, ei häntä enää pahoin häirittykään.

Pyhäiltöina se vasta ilo repesi, kun saatiin oikein vapaina olla Jässin kintereillä, sillä arkina oli työtä sekä hänellä että meillä. Joukoin, miehissä kokoonnuttiin sinne, missä hän oli, laulattamaan Jässiä. Jonkin talon tupaan, jossa ei ollut kovin kärtyisiä vanhuksia, tai saunaan kokoonnuttiin hänen ympärillensä. Siellä sitten pärevalkean valossa vietettiin hupaista iltaa. Hän ei osannut kuin kolme laulua ja luultavasti ei hän ollut muuta kuullut eikä nähnyt, sillä jos toisin olisi ollut, olisi hän osannut vaikka kaiken maailman laulut, koska hänellä oli niin verraton muisti. Ne laulut, jotka hän taisi, olivat: Kustavi III:n murhalaulu, Laiskan lampaan laulu ja Kuoharein laulu. Nuot laulut olimme kuulleet satoja kertoja ja taas kuulleet, mutta yhtäkaikki viehättivät ne meitä Jässin heleällä ja sointuvalla äänellä laulettuina.

Olipa tuolla laulattamisella aineellinenkin puolensa, sillä Jässi otti nyt maksun laulustansa ja se seikka kiihotti meitä enemmän kuin itse laulu, kun saimme hänen jolloinkin jotain vastaanottamaan. Palkka laulusta ei ollut suuri: jos se rahassa maksettiin, maksoi se hopeaäyrin, mutta jos ei kuulija-yleisöllä ollut rahoja, kelpasi hänelle muukin tavara maksuksi, niinkuin nappi, jänislangan- tahi tinanpalanen. Luunappia ei hän ottanut vastaan, vaan se piti olla messinkinen, mutta tervetullein oli, jos hän sai takaisin pilalle kuluneen tahi muuten särkyneen oman valamansa tinanappikuolion. Koettiin tarjota hänelle lyijyäkin maksuksi, mutta se ei kelvannut, »sillä», sanoi hän, »en minä pane sekää valutarpeisiini, se pitää olla puhdasta».

Useinkaan ei konsertin pitäjä päässyt kolmenkaan hopeaäyrin isännäksi, mutta sen enemmän sai hän muuta kalua.

Laulun lopussa teki hän kurkullaan päätteeksi kummallisia kongotuksia ja kojatuksia, jotka joka laulun päästä olivat aina erilaisia ja nuot ne olivat jotain uutta ja kilvalla työnnettiin hänelle maksu etukäteen ja mies se joka maksamansa laulun jälkeen sai komeimman ja oudoimman kongotuksen.

Kun tiesimme, kuinka ahnas Jässi oli tinalle, kokoilimme laajasta piiristä rahavaramme yhteen, joita olimme luiden keräämisellä ja minkä milläkin hankkineet, ja ostimme eräästä talosta vanhan rikkeimen tinakannun, jonka hakkasimme pieniin kipenihin ja jaoimme keskenämme. Voi kuinka hyvät ajat nyt oli meillä ja Jässillä, sillä hän sai tinaa ja meillä oli millä laulattaa. Tällä tavoin pääsi Jässi kun pääsikin tuon kannukulun omistajaksi, jota hän kauvan oli halunnut omaksensa saada.

Messinkinapit vaihtoi hän aina tinaisiin, vaikka kuinka huonoja jälkimmäiset olisivat olleet. Sillä tavoin keräsi hän raaka-aineita pieneen tehtaaseensa, jossa tina-aine kiersi moneen kertaan hänen kaavojensa lävitse, ja tuommoiset kopsaukset, kuin tinakannu, korvasivat täydellisesti mitä oli tullut hukkaan. Jänislangan palaset puhdisti hän siten, että haki saunan kiukaasta hohkaksi palanutta kiveä, hienonsi sen vasaralla takkakivellä, pani sitä jonkun vanhan tallukan sisään, silmusti jänislangan palasen takanotsakoukkuun, ja hankasi sitten kivensoralla sitä niin kauvan, että se tuli aivan kirkkaaksi. Sitten teki hän ne hakasiksi; saadun tinan valoi hän taas napeiksi, paidansoljiksi ja nappineuloiksi.

Hän oli hyvin arka mestari työstänsä, jonka seuraava seikka osoittakoon. Eräässä talossa tuli joukko tyttöjä jo varustettujen sukkapuikkojen kanssa, pyytäen Jässin tekemään heille nappineuloja. Heti otti hän puikot ja rupesi työhön. Kun hän oli ne saanut valmiiksi, jakoi hän ne omistajilleen. Mutta olipa joukossa eräs suulas tyttö, joka piti itseään muita parempana. Kun hän oli saanut osansa yleisessä jaossa, sanoi hän:

»Voi kun nämät ovat julmia! Miksi te teitte minulle noin rumia nappineuloja?»

»Annasta ne minulle takaisin, minä en epähuomiossani tainnut laittaa niitä oikein kauneiksi», sanoi Jässi ja ojensi kätensä niitä vastaan ottaakseen.

Tyttö antoi hänelle uudet nappineulansa.

Jässi kun oli saanut ne käsiinsä, pisti ne heti hiillocksesta vedettyyn, tulipunaisena hehkuvaan valinkauhaansa ja antoi nappien siinä sulaa putipuhutaaksi; sitten kun se oli tehty, otti hän paljaat sukkapuikkojen puolikkaat ja raapi niiden teroitettut päät takkakivessä ihan tylsiksi, jonka tehtyä hän viskasi ne omistajalleen takaisin ja sanoi:

»Tuossa on omasi!» Tyttö häpesi tuon kuultuansa ja pötki sääriinsä, semminkin kun hän huomasi, että kaikki muut pyrskähtivät nauramaan. Mutta vaikuttipa se Jässiinkin, sillä hän pyörähti heti selin muihin ihmisiin ja seiso i siinä kaiken sen loppupäivän, ja kun muut panivat maata, oli hän yhä vielä liikkumatta.

Eräänä talvisena pyhäiltana olimme taas koko kylän poikaviikarit koolla erään talon saunassa laulattamassa Jässiä. Kun hän oli kaikki tehtävänsä tehnyt, kysyi joku:

»Osaatteko te satuja puhua?»

»En minä osaa kuin yhden sadun», sanoi hän ja kääntyi syrjäkareelleen meihin.

»Voi Jässi kulta, puhukaa se meille, puhukaa toki, hyvä Jässi!» pyysimme häntä yhteen ääneen.

»Teidän hyvyttenne vuoksi kerron sen, vaikken sitä ole vielä koskaan ennen puhunut», sanoi Jässi ja hänen äänensä värähteli.

»Kaukana täältä», alkoi hän, »oli tyttö ja poika. He olivat lapsuuden ystävät, sillä saman ikäisinä kasvoivat he rinnakkain, niinkuin kaksi kaunista vesaa. Kaikki ilot ja surut, kaikki lapsien silloiset tavarat olivat yhteiset ja yhteisetpä olivat heidän sydäntensä tunteetkin. Lapset kasvoivat aikaihmisiksi, mutta nuot lapsuudesta juurtuneet sydänten tunteet pysyivät yhtä vilpittöminä, yhtä puhtaina. Tultiinpa silloin huomaamaan, että tyttö oli rikas ja ettei pojalla ollut mitään muuta omaisuutta kuin puhdas sielu ja terve ruumis. Heidän välillään ei tuo erotus vaikuttanut mitään, mutta kaikki ulkopuolella olevat maailman voimat kokivat tuota erotusta tehdä niin isoksi ja syväksi kuin suinkin mahdollista. Väärillä aseilla, kauheilla pakkokeinoilla, saivatkin he tytön pakotetuksi eroamaan lapsuuden ystävästään ja ottamaan toisen miehen, joka oli yhtä rikas kuin hän itsekin. Tuo väkivaltainen teko murtti tytön sydämen, ja vuoden kuluttua hääpäivästäan makasi hän kylmänä parien päällä. Nuori, häntä rakastava lapsuutensa ystävä ei voinut kestää kaikkea tätä; hän lakkasi olemasta ihmisenä ja muuttui puuksi. Nousi myrsky ja tempasi tuon ihmisestä muuttuneen puun pyörteeseensä. Salamain, raetten ja sadetulvan seassa kuljetti myrsky puun kauas pois kotitienoiltansa. Vihdoin paiskasi se puun maahan, mutta siellä ei tietty, ei koskaan, mistä tuo puu oli tullut ja mitä hän oli kärsinyt. Puu kuivettui, riutui ja rypistyi, sillä tuo myrsky riehui aina hänen sydämessään ja iski häneen hirmuisia haavoja ja arpia, eikä se lakkaa sitä tekemästä niin kauan kuin puu on olemassa.»

Me kuuntelimme satua niin hiljaa, ettei hengähdystä kuulunut, sillä olihan se jotakin uutta, jota emme ennen olleet kuulleet. Varsinkin se kertomatapa, jolla Jässi sitä esitti, teki meihin syvän vaikutuksen.

»Onko tuo teidän oma satunne?» kysyin minä viimein häneltä vaistomaisesti.

Jässi pyörähti sen kuultuansa heti selin meihin, eikä vastannut yhtäkään sanaa. Me ymmärsimme hyvin mitä tuo merkitsi, ja hiivimme hiljaa pois. Siinä seiso i hän sen yön ja seuraavan päivän; vasta seuraavana yönä oli hän kenenkään tietämättä hiipinyt pois; ei koskaan oltu ennen nähty hänen niin kauvan seisovan.

Vaikka Jässi oli joka paikkaan tervetullut, oli kylässä kuitenkin eräs talo, jossa ei häntä kärsitty; se oli maanmittari Leiliinin talo. Siellä oli hänelle eräänä kertana sanottu, että hän on laiska, joka ei ole tehnyt työtä koskaan; sen erän perästä ei Jässi käynyt milloinkaan siinä talossa.

Leiliinillä oli useita lapsia ja vanhimmat heistä olivat meidän kanssamme leikkikisoissa; olivatpa he usein läsnä Jässin laulajaisissakin.

Eräänä syksynä kävi niin, että Leiliinin viidennellä oleva lapsi eksyi metsään. Silloin oli suuri hätä: hätäkelloja soitettiin, koko kylän väki riensi lasta hakemaan ja lapsen vanhemmat voivottivat väännellen epätoivossaan käsiään. Jässikin huomasi olevan jotain erinomaista tekeillä ja kysyi: »mikä nyt on hätänä?»

»Maanmittari Leiliinin Minni on eksynyt metsään», sanoi hänelle joku.

Sen kuultuaan pyörähti hän heti selin muihin ja meni seinänviereen seisomaan. Siinä seiso i hän sen päivän ja seuraavan yön, mutta aamulla kun muut nousivat ylös, oli hän takkakivellä istumassa ja veisaili siinä erinomaisen keveän näköisenä virttä: »Sun haltuus rakas Isäni». Luultavasti oli hänellä joku ankara sisällinen taistelo ollut, ja että hän oli tullut johonkin ratkaisevaan päätökseen, näkyi selvästi. — Koko päivän teki hän sitten iloisena työtänsä.

Lasta haettiin läheltä ja kaukaa, mutta turhaan. Kun hakijat palasivat mainitun päivän illalla kotiinsa, kysyi Jässi heiltä: »Löytyikö lapsi?»

»Ei», oli lyhyt ja alakuloinen vastaus.

Heti heitti Jässi työntekonsa pois, mutta seisomaan ei hän ruvennut ja koko iltana ei hän puhunut yhtäkään sanaa; yöllä oli hän kadonnut tietämättömiin.

Päivänkoitossa jo saman yön aamuna oli Jässi tullut erääseen kylän takalistolla olevaan köyhän lesken mökkiin, kantaen takkikuluunsa käärittynä maanmittari Leiliinin kadonnutta lasta; molemmat sekä kantaja että kannettava olivat hyvin heikkoja.

»Anna tuolle lapselle vähän maitoa ja muuta heikkoja ruokaa, että hän vähän virkistyisi», sanoi Jässi, kun oli laskenut taakkansa lesken syliin.

»Herra Jumala! Leiliinin kadonnut Minnihän se on, voi kuinka iloiseksi vanhemmat nyt tulevat, kun saavat tietää, että heidän lapsensa on löytynyt; pitää mennä heille heti ilmoittamaan», sanoi leski.

»Ei sillä asialla niin kiirettä ole, joutavatpa he vielä tämän päivän tuta, minkälaista sisällinen myrsky on; ilman sitä lapsi on kovin heikko, salli hänen saada olla rauhassa», sanoi Jässi ja pani maata.

Leski vaali lasta ja pikku Minni virkistyi. Koko päivän katsoi Jässi maatessaan hartaasti lapseen, ja tämä, jos sattui joskus luomaan silmänsä auki, pani ne jälleen kiinni niin turvallisesti ja sanoi tuskin kuultavasti: »Jässi!»

Kun ilta alkoi hämärtää, nousi Jässi ylös ja sanoi leskelle: »Nyt saat mennä Leiliinille ja sanoa siellä, että Minni on täällä, minä hoidan lasta sillä aikaa.»

Kertomattakin tietää jokainen, mikä ilo vanhemmille tuli, kun saivat kuulla jo kuolleeksi luullun lapsensa olevan hengissä ja terveenä. Heti lähtivät sekä isä että äiti lesken kotiin lastansa noutamaan.

Kun he tulivat mökkiin, ei siellä Jässiä enään ollutkaan; vähää ennen heidän tuloansa oli hän lähtenyt ja kadonnut. Vanhemmat sulkiivat rakkaan lapsensa syliinsä ja veivät hänet kotiinsa, palkittuansa lesken runsaalla kädellä.

Ei Jässi koskaan puolellakaan sanalla virkkanut, miten hän lapsen löysi, mutta pikku Minniltä saatiin se kuulla. Hän oli monestikin kuullut hakijoita, mutta kun he suurella melulla huusivat ja hoilasivat, pelkäsi hän heitä ja vetäysi piiloon; itkunsakin koki pidättää. Eräänä yönä oli hän kuullut ihmis-äänien metsästä, jota hän rupesi kuuntelemaan. »Minä olen Jässi, missä Minni on? Minä tulen Minniä viemään kotiin — Minni raukka! — Kuuleeko Minni Jässiä?» oli ääni ehtimiseen hiljaiseen huiskaillut. Kun hän kuuli nimeään mainittavan niin hellästi ja kun hän kuuli Jässin nimen, ei hän pelännyt yhtään, vaan hän oli ruvennut vastaan äänteleemään: »Jässi, Jässi! Täällä minä olen, tulkaa tänne!» Jässi oli sitten tullut hänen luoksensa ja sanonut: »Minni raukka! Jässi viepi sinut kotiin.» Sitten otti hän takin päältä, kääri lapsen siihen ja lähti kantamaan häntä.

Leiliini ei ollut mikään kiittämätön ihminen, ja hän haki kauan tilaisuutta, saadaksensa palkita sen hyvän työn, jonka Jässi hänelle oli tehnyt. Mutta kaikki oli turhaa, sillä Jässi puitti pois mailta halmeiltakin, kun näki Leiliinin.

Eräänä kertana oli Jässi kirkossa ja Leiliini huomasi sen. Heti meni hän kirkonportaalalle odottamaan siksi, kun Jässi tulisi saarnan loputtua ulos. Hän tulikin, mutta kun vaan huomasi Leiliinin, luiskahti tämän sivuitse niinkuin ammuttu nuoli. Leiliini juoksi kuitenkin hänen peräänsä, otti hänet kiinni ja sanoi: »Minä olen kauan tavoitellut sinua, saadakseni palkita hyvän työsi — he, tässä on rahaa», pistäen samassa rahaa hänen kouraansa.

Tällöin Jässi pyörähti Leiliiniin päin, asettui suoraan ja ryhdikkääseen asemaan ja sanoi:

»Halpa, kurja olento, sorrettujen ja hyljättyjen sortaja! Luuletko, että minä palkintosi tähden lapsesi pelastin?» Näin sanoen viskasi hän rahat Leiliinille vasten silmiä.

Sen tehtyään pyörähti hän pois päin, astui kiivaasti kulkemattomalle paikalle kirkkomaata ja jäi siihen seisomaan, selin siihen suuntaan, jolla väki kulki kirkosta pois. Siinä nähtiin hänen seisovan vielä myöhään illalla.

Tuo seisominen oli Jässin viimeinen, sillä kun hän ilmestyi ihmisiin, oli hän kovasti sairas, eikä kauvan viipynytäkään, ennenkuin kuolema katkaisi hänen kurjan ja salaperäisen elämänsä.

Kuvernöörin kiertokuulutuksen kautta koetettiin saada yli koko Suomen tietoa, kuka ja mistä hän oli; turhaa, mitään selvää ei saatu, ja Jässi vei salaisuutensa sinne, josta ei enään mitään tietoja saada.

Hänet haudattiin hiljaisuudessa, sillä kirkko kielsi häneltä siunauksensa, kun hän ei ollut osallinen sen armonvälirikappaleista. Hänen haudallensa pystytettiin puinen taulu ja eräs ylimielinen poika leikkasi siihen paidansoljen ja nappineulan kuvat.

Mutta me kävimme surunkaihoa tuntevilla sydämillä hänen haudallansa, ja Leiliinin Minni istutti joka keväänä uusia kukkia kuihtuneitten sijaan hänen haudalleen.

Kolmas luku.

TOIVOJA.

Erään kerran sulattiin erästä vesimyllyä jäätä vapaaksi, että se olisi saatu pyörimään. Minä menin muiden poikasten kanssa sinne. Heti ottivat ylimieliset nuoret työmiehet minut niskasta kiinni ja rupesivat minua jaloista riiputtamaan kuohuvan juovan päällä, tuikaten välisti niin liki kuohua, että pääni koski veteen. Minä huusin ja paruin, että sydämeni oli haljeta. Tuosta hirveästä räökkäyksestä teki viimein lopun se seikka, että lakkini putosi kuohuun. Silloin heittivät he minun irti ja eräs heistä juoksi alapäähän juovaa, jään partaalta seiväs kädessä vahtaamaan lakkini tuloa. Se oli kumminkin turha vaiva, sillä kuohuva virta oli kymmentäkin kertaa joutuisampi häntä ja lakki oli jo aikaa ennen hänen tuloansa huilannut jään alle.

Maunokin oli siellä; hän itki sydämen pohjasta, niinkuin minäkin, ja uhkasi mennä sanomaan vanhemmilleni; hän oli ainoa joukosta joka ei hyväksynyt tuota ilkitokea. Lieneekö Maunon uhkaus, vai mikä, vaikuttanut heihin, mutta asia muodostui siksi, että kolme kiusaajaani juoksi kotiinsa, kukin heistä toi lakin, ja antoi minulle kadonneen sijaan, kovasti pyytäin, etten sanoisi vanhemmilleni. Nyt oli minulla kolme lakkia yhden sijasta, mutta se tuntui mielestäni hyvin vähäiseltä sovitukselta niin kovasta räökkäyksestä. Minä tulin sairaaksi ankaran pelästyksen tähden. Kova kuume valtasi minut ja minä olin alati riippuvini, pää alaspäin, kuohuvan kosken päällä, joka hetki siihen putoamaisillani. Äkkinäisiä pudistelemisia ja vavahtelemisia, kovan parkaisemisen kanssa, ilmestyi tiheästi ja niistä toinnuttuani vapisi joka luunsolmuni. Mauno oli joka hetki äitini kanssa vuoteeni vieressä hoitelemassa minua ja se teki minulle kovin hyvää, sillä minä tiesin varmasti, etteivät he sortaneet minua. Heidän valppaan ja huolellisen hoitonsa avulla paranin minä viimein kummankin suureksi iloksi, ja siitä hetkestä pitäin huomasin minä, kuinka kallisarvoinen tosi-ystävä on.

Totta kyllä on, etteivät puoletkaan ihmisistä tehneet minulle kiusaa, eivätkä osoittaneet mitään ylönkatsetta, mutta kuitenkin vaikuttivat silloiset elämäntilini minuun hyvin masentavaisesti. Sitäpaitsi oli Jässin surullinen elämäntilini edessäni kammottavana tulevaisuuteni kuvana. Minä tulin kärkkääksi ja luulevaiseksi; joka paikassa luulin itseäni loukattavan ja sorrettavan.

Ei se ollut kaukana edellä kerrotusta ajasta, kun minä sain ensimmäisen luottamustoimen. Erään mökin mies, jota sanottiin Tipakka-Matiksi, sairasti kotonaan. Hänen vaimonsa, Vappu, tuli meille ja pyysi vanhemmiltani, että minä saisin mennä kylässä asuvalta maakauppiaalta ostamaan korttelin rommia, lääkitykseksi sairaalle miehelle. Vanhempani suostuivat pyyntöön, sillä he ja nuot mökkiläiset olivat ylimmäisiä ystäviä. Rahat ja lasi annettiin minulle ja minut laitettiin matkaan. Mutta lähtiessä varoitettiin minua kovasti, ettei saa missään tapauksessa maistaa pullosta, sillä sen sisällä on myrkyä.

Voi kuinka minä hämmästyin, astuessani maakauppiaan huoneeseen, sillä en ikänä ollut semmoista loistoa nähnyt. Lattia oli yleensä matoitettu kaunisrantuisilla, komeilla matoilla ja seiniä peittivät kauniit paperit. Keskellä valkeaksi maalattua kattoa riippui iso messinkinen kruunu, jossa valmiiksi laitettut kynttilät odottivat iltahämymä, päästäksensä loistamaan. Pöydän edessä oli leveä, kahden istuttava keinutuoli; siinä istui kauppias, poltellen hyvänhajuisia tupakoita pitkävartisella, hopeahelaisella merenvahapiipullansa.

Siihen aikaan ei ollut semmoisia kauppa-putteja kun nyt, vaan kukin, jota halutti, tahti jolla oli kykyä siihen, harjoitti kauppaa maksamatta siitä minkäänlaista veroa. Mutta vaikka niin oli, ei rihkamatavaran kauppiaita ollut kuitenkaan monta, eikä meidänkään pitäjässä ollut muita kun tuo yksi.

Kun minä seisoin ovensuussa hämmästyksissäni, tuli kamarista nuori, pitkänsolakka ja ihmeen kaunis nainen; hän oli kauppiamiehen nuori vaimo. Mikä vastakohta minun mielestäni: kauppiamies oli keski-ikäinen, pieni, laiha, melkein pä ennaikaansa rypyyiseksi kuivettunut, kipeäsilmäinen mies-räppänä, ja hänen vaimonsa: parhaassa kukoistuksessaan oleva, mitä ihanin olento! Mutta olihan kauppiamies rikas, jota vastaan vaimolla ei ollut niin mitään, ja rikkaushan tasoittaa jyrkimmänkin vastakohtan.

Nuori emäntä tuli minun luokseni ja kysyi:

»Mitäs pojalla on asiaa?»

»Minä lähdin täältä rommia noutamaan», sanoin minä.

»Paljonko?»

»Korttelin.»

»Onko sinulla lasi?»

Minä kiskoin pullon takkini lakkarista ja ojensin sen hänelle vastaukseksi.

»Entäs rahaa?»

Minä pudistin rahat lapaseni peukalosta ja annoin nekin hänelle.

Sitten meni hän kaapille, pani määrätyn osan rommia pullooni ja toi pullon sekä rahanjäännökset minulle. Senjälkeen otti hän kaapistaan pikarin, kaasi siihen rommia ja käski minun tulla ryyppäämään.

»En minä ryyppää», sanoin minä, tukkiessani rahojen jäännöksiä lapasen peukaloon.

»No miks'et?»

»Se on myrkkyä.»

»Kuka sen on sanonut? He ovat narranneet sinua», sanoi hän vakuuttavaisesti.

»Sen on äiti sanonut ja hän ei narraa», sanoin minä vakavasti.

»Kenelle sinä rommia ostit?»

»Tipakka-Matille lääkkeeksi.»

»Onko hän sairas.»

»On, hän on kovasti kipeä», selitin minä.

Sitten antoi hän makeisia minulle kaupanpäällisiksi ja sanoi:

»Se on oikein, ettet maistele mitään väkeviä, sillä jos kohtakaan ne eivät ole kuolettavaa myrkkyä, tuottavat ne kumminkin pahaa. Ole vaan aina niitä maistelematta, niin sinusta tulee kelpo mies.»

»Kelpo mies!» toistin minä hiljaa ajatuksissani, sillä tuo sana tuntui mielestäni paremmin pilkalliselta kuin todelliselta toivottamiselta.

Sitten lähdin rommipulloineni pois. Koko matkan soivat korvissani nuot hänen sanansa: »Sinusta tulee kelpo mies!» Tulisikohan minusta todellakin mies? Niin tulin huomaamattani kotiin. Tipakka-Vappu oli siellä odottamassa minua; minä annoin hänelle rommipullon koskematonna ja rahojen jäännökset; sitten tein vanhemmilleni ja hänelle tarkan tilin retkestäni, jonka jälkeen Tipakka-Vappu lähti kotiin.

En tiedä lieneekö noutamani rommi vai muu auttanut, mutta summa vaan oli se, että Tipakka-Matti parani aivan terveeksi.

Nuot Tipakkalaiset, vaikka vaan torppareita, olivat kumminkin varakkaita, sillä he olivat ahkeraa ja säästäväistä väkeä. Heillä oli hyväetuinen ja vähillä päivätöillä oleva torppa, joka oli perintönä heille tullut, ja oli semmoisena meneväkin heidän kuoltuansa; tuon torppansa olivat he panneet hyvään kuntoon ja elivät siinä kuin »herran kukkarossa». Heillä ei ollut muita lapsia kun yksi, Maija niminen tyttö, joka oli jo muutamia vuosia minua vanhempi. Hän oli lyhyt ja lihava tytön pullukka ja hyvin hän näkyi älyävän sen. Sen vuoksi piti hän kaikki nauhansa ja röijynsä niin piukalla, että vähimmässäkin poikenpuolisessa tapauksessa nauhat pärskähtelivät poikki ja röijyn saumat repeilivät.

Ennen olen maininnut, että Tipakkalaiset olivat vanhempieni kanssa ylimmäisiä ystäviä; nyt he tulivat minunkin ystävikseni. Jos milloin kävin Tipakassa, ruokkivat he minua, eivätkä koskaan sanoneet halveksivaa sanaa. Erittäinkin oli Maija ystävällinen ja jakoi voileipänsä minun kanssani. Kaikki leikkikalut olivat yhteisiä, ja kotiin lähteissäni antoi hän minulle mukaan minkä mitäkin.

»Sinusta tulee, Sakeus, viisas mies», sanoi Maija eräänä kertana minulle ja katsoi niin lempeästi silmiini.

»Mies», sanoin kummastuksissani ja katsoa ällötin hänen silmiinsä.

»Juuri niin», vakuutti Maija.

»No mutta, Maija! Olenhan köyhä ja kaikki minua ylönkatsovat», sanoin hänelle vastaväitteeksi.

»Köyhyys ei estä sinua mieheksi tulemasta ja mitä ylönkatseeseen tulee, ei sekään; he tekevät siinä väärin, kun he sinua ylenkatsovat, mutta minäpä en katsokaan.»

»Minä tiedän ettet sinä sorra minua, Maija», sanoin ja sydämessäni tuntui syvä myötätuntoisuus Maijaa kohtaan.

Siinä Palkolassa meidän kylässä oli niin kaunis tyttö, ettei maassa mointa löytynyt. Hänellä kulki kosijoita idästä ja lännestä ja maailman kaikilta kulmilta, rikkaita ja köyhiä, ylhäisiä ja alhaisia, läheltä ja kaukaa. Erittäin rikas ei hän ollut, vaikka hän oli hyvän talon tytär; sillä hänellä oli kaksi muuta sisarta; mutta luonto oli hänelle sitä suuremmassa määrässä jakanut kauneutta. Armotta ja erotuksetta hän hylkäsi kaikki kosijansa, ja näyttipä siltä, kuin ei hänen sydämessään olisi ollut sijaa kenellekään. Vihdoin tuli toisesta pitäjäästä vankan talon ainoa poika Palkolan Liisua kosimaan. Hän oli kaunis ja sorja kuin harjun honka ja se naula veti. Heti kun hän teki tarjouksensa, suostui Liisu ehdottomasti. Seuraavana pyhänä kuuluttaa pöläytettiin Kerosen Hanno ja Palkolan Liisu avioliittoon ja juurutäditkään eivät ennättäneet virkkaa mitään koko asiasta, niin äkkiä se oli tapahtunut. Pian pidettiin isot ja komeat häät. Minäkin olin toisien poika-rehvanain kanssa nurkkimassa, eli kuokkimassa, sillä se oli sen ajan tapa. Uljaana ja ylevänä leiskui siro ja pulskea sulhanen palavissa päin kauniin morsiamensa kanssa raivokkaassa kansallistanssissa. Luulenpa että melkein kaikki mieltäytyivät häneen. Kun hän tuli porstuaan jäähdyttelemään, kysyivät nurkkarit häneltä:

»Mitä me nyt teemme, sillä meiltä on työ kaikki?»

»En velikullat tiedä; tehkää mitä parhaiten jaksatte», vastasi hän ja yleinen riemastuksen nauru palkitsi vastauksen.

Hän möi kotipitäjässään kilunsa kalunsa, maansa mantonsa ja tuli Palkolaan kotivävyksi; hänen vanhempansa tulivat myös sinne asumaan, ja Palkolasta tuli nyt mahdottoman rikas talo.

Palkola oli aivan lähellä kotiani, jonka vuoksi minä melkein joka päivä olin nuoren, ylistetyn isännän saapuvilla. Kumma kyllä, oli hän minulle niin erinomaisen hyvä, ettei koskaan lausunut yhtään pilkkaita ivasanaa, mutta päinvastoin kohteli hän minua, niinkuin jotain arvokasta aikamiestä.

Tuommoiset tapaukset johdattivat mieleeni usein sanat: »Sinusta tulee kelpo mies», ja vaikken niitä uskonut, tunkeentuivat ne yhä useammasti mieleeni.

Eräänä pyhäiltana olimme ihmetuolisilla erään talon tuvassa. Silloin oli juuri kyläämme tullut eräs merimies ja hänkin oli joukossamme. Kuinka lieneekin niin sattunut, mutta hän joutui minun kanssani ihmeitä noutamaan tuolissa istujalle. Voi kuinka minusta oli kummaa, kun merimies mustissa verkavaatteissa, anturakengissä ja valkoisessa kauluksessa, tuli, otti minua kädestä kiinni ja lähti taluttamaan minua ulos, ihmeitä noutamaan! En laannut mielessäni sitä kummailemasta, kun hän lähti matkaan niin halvan olennon kuin minun kanssani. Semmoisissa tilaisuuksissa olin tottunut paremmiltani kuulemaan: »En minä sinun retuksen eli kerjäläisen kanssa viitsi lähteä», ja nyt tuommainen onni. Ja kun merimies porstuassa kallisti korvansa suutani liki, kuunnellaksensa mitä minulla olisi sanomista, sopotin minä puoli hurmauksissani hänen korvaansa: »Minä ihmettelen ja koko maailma ihmettelee sitä kun minustakin tulee mies».

Merimies kertoi nuot sanani koko seuran kuulten ihmetuolissa istujalle. Heti kuului joukosta monenlaisia ääniä; eräs sanoi: »Mitäs linnusta», toinen: »Kas vaan!» kolmas: »Eipä vähää!» ja joku joukosta: »Eihän se olisi mikään mahdottomuus»; mutta Piukka-Jaakko, joka oli nyt joukossa, sanoi: »Et sinä piisaa ikänä minulle tappelussa».

Neljäs luku.

TOIVOT HUONOSTI TOTEENTUVAT.

Edellisistä tapauksista ei ollut kulunut paljonkaan aikaa kun Mauno tuli meille ja pyysi minua rengiksi. Tuo uutinen meni läpi ytimieni, sillä kuulinhan ensikerran elämässäni, että minunkin luullaan jotain voivan tehdä elämän tositoiminnassa. Satoja kertoja oli Mauno käynyt meillä ja minä heillä, mutta semmoisella asialla ei hän ollut koskaan ennen käynyt. Kaksinkertaista ystävyyttä tunsin Maunoa kohtaan.

Kun ei vanhemmillani ollut mitään vastaan sanomista, lähdin minä jo Maunon mukana ensimmäiseen palvelukseeni. Tuo äkillinen lähtöni kävi kyllä laatuun, sillä vanhempani olivat siksi toimeliaita, että vaatteeni olivat aina puhtaat ja eheiksi paikatut, jos kohtakin ne olivat vanhat. Vaikeampi oli kuitenkin ero toisessa suhteessa. Vaikka vanhempani olivat hyvillään kun pääsin leipää ansaitsemaan niin hyvään taloon, oli heidän mielensä kumminkin apea, kun heidän piti laskea minut pois valvovan ja huolehtivan silmänsä alta; mutta muu ei auttanut. Eipä lähtöni ollut minuunkaan vaikuttamatta; huomasin, kuinka paljon kadotin, kun piti luopua vanhemmistani, jotka olivat minua niin hellästi hoitaneet ja niin monta hyvää neuvoa antaneet.

Eron hetken lähestyessä valtasi itku minut ja vanhempani, jonka vuoksi ei kummaltakaan puolelta jaksettu puhua paljon mitään; ainoastaan vanhempani sanoivat joitakuita varoittavia sanoja, mutta minä en voinut muuta kuin puristaa hellästi heidän kättänsä, ja niin lähdin minä tyrskien Maunon kanssa.

Siellä aukesi minun eteeni uusi elämä. Voi kuinka hyvältä tuntui, kun valmis, hyvä ruoka oli pöydässä, johon sai murheetonna istua. Terveellistä, kohtuullista työtä oli aina ja kun sitä sai vielä Maunon kanssa tehdä, kului aika niin hupaisasti, etten tiennytkään, ennenkuin ilta tuli.

Palkaksi luvattiin minulle antaa vaatetta ja pian rupesin saamaan yhden ja toisen vanhentuneen ja riutuneen puvunosani sijaan uuden ja sillä tavoin olin ennen vuoden loppua saanut ihka uuden ulkoverhon. — Jos milloinkaan, niin silloin muistuvat kauppiaan nuoren emännän ja muiden sanat mieleeni: »Sinusta tulee kelpo mies.»

Minä olin pari vuotta Maunon kotona renkinä ja toisena vuotena jo ruvettiin rahapalkkaakin minulle antamaan. Minä vaurastuin ruumiillisestikin hyvin rohkeasti ja vaatteeni tuli yhä täydellisemmäksi. Vähitellen lakkasivat kaikki ihmiset pilkkaamasta minua ja sitä myöten, kun he siitä lakkasivat, rupesivat he antamaan minulle jonkunlaista arvoa. Piukka-Jaakko pysyi vaan entisellään ja hän pieksää ruhmitti minua, missä vaan tilaa sai. Minä koetin usein pyytää häntä olemaan ihmisiksi ja koin kaikin puolin olla alamainen ja pelätä häntä, mutta ei se auttanut vähintäkään, sillä hän tahtoi oikein näkyvällä ja tuntuvalta tavalla ylivaltaansa ylläpitää. Hänellä oli vielä päälliseksi se ilkeä tapa, että hän tahtoi kynsiä kasvoja ja usein se onnistuikin. Piukka-Jaakko oli totisesti elämäni aamun pahin kiusa ja risti.

Usein kävimme Maunon kanssa Tipakkalassa, sillä Maija oli meidän molempien ystävämme ja vanhusetkin sen hyvin mielellään soivat, »koskei meillä ollut mitään ilkeitä kureja», kuten he sanoivat.

Eräänä kertana kun taasen olimme siellä, katsoi Maija minua kauvan ja totisesti silmiin; minä hälkyilin enkä voinut katsoa häntä yhtä vakavasti, vaan loin silmäni maahan.

»Sinusta, Sakeus, tulee komea mies», sanoi hän sitten yht'äkkiä.

»Kerran sanoit sinä viisaan minusta tulevan», sanoin minä hämilläni.

»Sen parempi; viisas ja komea, ne eivät pilaa miestä», sanoi Maija, samassa pyrskähtäen nauramaan, jonka seuraus oli se, että vyöliinan nauha katketa rupsahti poikki ja röijyn selkäsauma ratkesi paria tekotuumaa pitkältä auki. Sen johdosta pääsi nauru minulta ja Maunoltakin, mutta Maija luuli meidän nauravan hänen lauseellensa ja niin nauroimme me kolmikannassa oikein sydämen pohjasta.

Palkola oli aivan lähellä palveluspaikkaani, jonka vuoksi kummankin talon väki oli melkein aina yksissä. Pian havaittiin että Palkolan nuori isäntä oli turhamielinen. Ainakin hän haki mahtavien ja rikasten ystävyyttä ja seuraa, eikä hänen ollutkaan vaikea niihin päästä, kuuluisa ja rikas kun oli. Ja kaikki hevosensa, niiden valjaat ja ajopelinsä laittoi hän niin loistaviksi, ettei paikkakunnassa oltu ennen semmoisia nähty, eikä niitä laittaissa saanut hinta tulla kysymykseen. Huonekalut ja koko huonejärjestys tuli niin perinpohjaisesti uusituksi ja mullistetuksi, ettei voinut entisiksi uskoa.

Olipas pitäjäässämme eräs mies, Heikki Kivinen, jota tavallisesti sanottiin Kivisen Heikiksi. Hän oli ollut ennen rekikauppias ja oli sillä tavoin koonnut jonkun verran omaisuutta. Sitten oli hän nainut mahdollottoman rikkaan, lapsettoman lesken, jonka kanssa hän peri vahvan talon irtaimineen ja vielä päälliseksi paljon rahaa.

Rekikauppiaina olonsa ajoilta asti oli Kivisen Heikkiin kiintynyt ankara kaupan halu, ja sitä harjoitti hän yhdellä tai toisella tavalla. Erittäinkin harjoitti hän hevoskauppaa ja hänellä oli aina parhaat hevoset paikkakunnassa. Hän möi, vaihtoi ja osti hevosia, ja nuot kaupat tehtiin aina niiden kanssa, jotka olivat tulleet hänen vierasvaraisuuttaan tunnustelemaan. Myödessä ei tullut koskaan raha kysymykseen, vaan tehtiin kaupan synnyttyä velkakirja. Sillä tavalla tuli paljon ihmisiä hänelle velkaan. Ihmiset kuiskivat, että Heikki juotti vieraat juovuksiin ennenkuin ruvettiin kaupantekoon.

Tämä mies oli saanut kokonaan valtaansa Palkolan Hannon. Hänen luonaan vietti hän monta iltaa, monta päivää ja monta yötäkin. Sillä ajalla ennätti hän ostaa Kiviseltä monta muka mainiota hevosta. Näihin hän kuitenkin pian kyllästyi ja möi ne sitten puolesta hinnasta, ostaakseen taas Kiviseltä uuden

ja paremman. Tämän johdosta kuiskivat ihmiset: »Mitenkähän siinä käypi?»

Niinkuin sanottu, oli Hanno erinomaisen ystävällinen ja verrallinen minua kohtaan, eikä viiden vuoden erotuskaan ijässä näyttänyt tekevän mitään haittaa. — Minulla oli pieni, hyvin sievä luotipyssy; sitä teki Hannon mieli ja hän pyysi sitä ostaa; minä tietysti suostuin ja hän maksoi siitä hyvän hinnan. Minusta oli oikein kumma, kun hän sen maksoi, sillä aivan helpostihan hän olisi voinut antaa minua selkään maksun sijasta, niinkuin usein ennen oli käynyt, kun olin antanut jotain velaksi ja mennyt sitten maksua tahtomaan. Usein kutsui hän minut kotiinsakin, ja minun piti välistä laulaa hänen kamarissaan; hän näytti hyvin ihailevan sitä. Jos minä joskus satuin sorron alle, piti hän aina minun puoltani ja hälväsi sekä karkoitti sortajat.

Hänkin oli näkevinään minussa jonkunlaisen miehen alun ja tuota luuloaan ei hän huolinut yhtään peitellä, vaan antoi sen hölönään tiedokseni jokaisessa sopivassa ja sopimattomassa tilaisuudessa. Vaikka tuo Hannon julistelemisen tuntuikin puoliksi vastenmieliseltä ja peruksettomalta, kohotti se kumminkin itsearvoni tuntoa. Sanalla sanoen: minä miellyin Hannoon. Mutta minä en osannut silloin vielä aavistaa, mitä kaikkea tuli hänen elämässään tapahtumaan.

Tuo kaupppamies, jolta olin käynyt Tipakka-Matille rommia lääkkeeksi noutamassa, oli ostanut itselleen vankan talon, jossa hän asui nuoren ja kauniin vaimonsa kanssa. Hänet oli tehty kihlakunnan lautamieheksi ja se kohotti hänen mielestään sangen paljon hänen arvoansa. Sen johdosta hankki hän merenruokaisen sauvan, jota hän rupesi alituisesti käyttämään. Hän kuuli hyvin mielellänsä kutsuttavan itseänsä herrastuomariksi ja kun tuo mieliteko tuli kerran tunnetuksi, ei häneltä tuota arvonimeä kiellettykään, vaan kaikki järkiään kutsuivat häntä siksi. Ja koska hänelle ei tässä kertomuksessa ole ennen tullut annetuksi vakinaista nimeä, niin minäkin kutsun häntä tästäpuoleen herrastuomariksi.

Niinkuin jo ennen olen maininnut, olin vaan kaksi vuotta Maunon kotona palveluksessa. Ahkeruuteni, nöyryyteni ja rehellisyyteni kautta olin tullut siihen maineeseen, että muutkin jo halusivat minua luoksensa. Herrastuomari tuli ja tarjosi minulle isomman palkan kuin mitä Maunon kotoa olisi annettu. Isäntäni kehoitti minua suostumaan tarjoukseen semminkin kun hän ei minun palvelustani enään tarvinnut. Minä otin pestin ja nyt olin herrastuomarin renki. Maunon tähden tuntui tuo muutos raskaalta, mutta kun herrastuomarin talo ei ollut kaukana hänen kodistaan, tasaantui surumme sillä, että lupasimme toistemme luona käydä joutohetkinä.

Kun tuli muuton aika, menin minä herrastuomarille. Siellä aukeni eteeni uusia näköaloja. Komeat, kookkaat ja komeilla huonekaluilla varustetut, siistiksi laitetut huoneet hurmasivat heti silmäni. Minut otettiin hyvin ystävällisesti vastaan; erittäinkin nuori emäntä oli kohtelias ja iloinen. En kuitenkaan ollut vielä monta vuorokautta ollut talossa, ennenkuin huomasin emännän ehtimiseen itkeskelevän. Minä koetin mielessäni etsiä syytä tuohon suruun, mutta turhaan, sillä tässähän ihminen näytti olevan onnen piirittämänä. Hän koki minkä voi salata apeaa mieltänsä, mutta minä näin sen kuitenkin, sillä vieraan silmä on tarkka.

Hän oli erinomaisen hyvä minulle ja hän piti minusta semmoista huolta, kuin olisin ollut hänen oma lapsensa.

Olen unhottanut ennen mainita, että olin pienestä poikasesta pitäin hyvä lukemaan; kirjoittaa tohlata osasin myös. Minä en pyhinäkään mennyt koskaan kylään muualle kuin joskus Maunon luo, sillä minulla oli harras halu jatkaa opintojani. Hankin siis kirjoitusneuvot ja harjoitin lomahetkinä kirjoitustani, vieläpä opettelini ominpäini ruotsalaisen oppikirjan avulla luvunlaskuakin.

Tuo nuori herrastuomarin emäntä luuletti entisen ennustuksensa minussa jo suuressa määrässä toteentuneen. Hän piti minun kirjoitus- ja luvunlaskukokeitani erinomaisen suuressa arvossa, jonka vertaisia tuskin muualla maailmassa löytyisikään. Kun minä numeroilla laskea sorkkasin, kuinka vanhoja vanhimmat vuosiluvut olivat ja kuinka monta ohranjyvää pääksytysten menee virstaan, piti hän tuota viisautta maailman suurimpana ihmeenä, vaikka minä en voinut ensinkään vastata taitoni tarkkuudesta. Poissa ollessani kaivoi hän käsiinsä kaikki minun töhräykseni, ja näytteli niitä ihmisille. Hän vertaili kokeitani painettuihin kirjoihin ja kas kummaa! hän oli huomaavinaan ne muka lausettenkin puolesta aivan samanlaisiksi ja kirjaimetkin olivat muka ihan paikoillaan. Erään kerran löysi hän painetusta kirjasta lauseen katkelman perästä monta pistettä peräkanaa ja paikalla meni hän katsomaan, oliko minun mestarityössäni semmoisia, ja kun niitä ei löytynyt, meni hän oikein pahoille mielin ja sanoi: »Semmoisia sinun pitäisi myös tehdä.»

Ollessaan noissa minun tieteilemis-aarteissani käsinä, oli emäntä aina iloinen kuin lapsi; näyttipä siltä kuin ei hän olisi surun pisaraakaan maistanut koko elämässään. Mutta kun hän tuli omaan elämäänsä, olivat hänen silmänsä aina vetiset ja punaiset itkusta, ja minun kävi sydämestäni sääliksi noin kauniin ja hyvän ihmisen sisällinen suru.

»Mikä teitä, hyvä emäntä, vaivaa, kun te aina olette noin surullinen?» rohkenin häneltä eräänä

kertana kahden kesken kysyä.

»Ketä, minuako? Eihän minua mikään vaivaa», sanoi emäntä säikähtäen.

»Mutta teidän silmänne ovat melkein aina itkusta punaiset», rohkenin minä väittää.

»Mistä sen tiedät?» sanoi hän vähän levollisempana.

»Näenhän sen omilla silmilläni», vakuutin hänelle.

»Sinun terävä silmäsi tunkeentuu joka paikkaan. Minä en ole onnellinen. — Minulla ei ole sydäntä — olen kuollut. Voi Sakeus! Sinä olet vielä puoliksi lapsi, etkä tiedä turhuuden viettelyksistä. Jospa minäkin saisin sen takaisin, mutta voi! kaikki on nyt jo mennyttä», sanoi emäntä värisevin äänin ja, peittäen käsillään silmänsä, purskahti hän valtavaan itkuun.

Minä en saattanut olla huoneessa, vaan hiivin hiljaa pois. Kummallisia mietteitä virisi päähäni. Koetin etsiä syytä emännän surumielisyyteen, mutta turhaan. »Minä en ole onnellinen — minulla ei ole sydäntä — olen kuollut», pyörivät sekaisin mielessäni, ikäänkuin niiden olisi ollut velvollisuus antaa minulle ilmi emännän surun syyt, ja ne olisivatkin voineet sen tehdä, mutta minä olin liian nuori, voidakseni niitä ymmärtää.

Jäljestä päin huomasin, ettei emäntä koskaan, ei vahingoissakaan, puhutellessaan herrastuomaria, sanonut häntä sinuksi, ei teiksi, eikä miksikään. Hänen puhuttelunsa oli tämmöistä: »tulee nyt syömään, menee siitä maata — kysyy Sakeukselta — tuo tulee kotiin — panee hänen siihen», y.m.s.

Minä en tiennyt, huomasiko tuo vähänäköinen ja kopaantunut herrastuomari nuoren ja kauniin emäntänsä itkuja, mutta onnelliselta ei näyttänyt hänkään. Hän ei ollut tottunut minkäänlaiseen työntekoon, ja vaikka hän oli nyt maan omistajana, ei hän kaivannutkaan minkäänlaista työntekoa, istui vaan päiväkaudet komeassa kamarissaan synkän ja alakuloisen näköisenä. Hän ei puhunut monta sanaa päivässä, istui vaan ja räpötteli silmiänsä; vieraatkaan eivät saaneet häntä monasti elpymään. Ainoana huvituksena hänellä oli viulu, jota hän oli vähän oppinut kitkuttelemaan. Sen hän otti tavasta laatikostaan ja sanaa lausumatta romuutti hän joka ikisen pelikappaleen ja jokaisen niiden osankin, mitä hän vaan oli oppinut; ja tuota tehdessään ei häntä häirinnyt mikään ulkonainen vaikutus, ei syrjästä puhuttelemiset eikä muut; herrastuomari pelasi vaan loppuun kaikki. Kun ne olivat loppuneet, pani hän viulunsa pois ja vaipui entiseen vaiteliaaseen elämäänsä.

Jonkun pitkän ajan perästä rupesi minulle vähitellen selkenemään syy emännän surumielisyyteen. Hän ei rakastanut aviomiestänsä; hän ei voinut. Nuori, kokematon sydämensä ei ollut tuntenut vielä todellista rakkautta, silloin tuli hänen mielestään otollinen tarjous — rikas tarjous; hän suostui tuohon tarjoukseen paremmin tavan kuin sydämensä vaatimuksesta, ja niin tuli tuo pyhä liitto tehdyksi ikäänkuin joku edullinen aineellinen kauppa. Nyt oli hän varmistunut, varttunut ja kehkeentynyt ja nyt hän käsitti, ettei hän voinutkaan rakastaa sitä miestä, jonka kanssa hän oli yhdistänyt elämänsä kohtalon; siinä syy, minkä vuoksi hän myötäensä itki, minkätähden ei hän ollut *onnellinen*, minkä vuoksi ei hänellä ollut *sydäntä* ja miksikä hän oli *kuollut*. Niin, kenties oli tuo löyhästi, päällisinpuolin harkittu liitto saattanut onnettomiksi molemmat — kenties! — —

Kauppanpitoa harjoitettiin vieläkin, mutta herrastuomari ei näyttänyt pitävän siitä mitään lukua, eikäpä juuri paljon emäntäkään; kuitenkin kitkutettiin sitä — vanhan tottumuksen vuoksi.

Kaksi vuotta olin minä herrastuomarilla renkinä. Mutta ennenkuin se aika oli loppuun kulunut, oli talossa tapahtunut kummia muutoksia. Nuori emäntä ei itkenyt enään ja herrastuomarilla oli vakinainen työ: hän pelasi häissä, kuuliaisissa ja tavallisissa tansseissa ja sitä hän tehdä kitkutteli pyhä- ja arkipäivät, kun vaan joku häntä vähäkin vaati. Ei hän paljon palkkaa tahtonut ja välistä sai hän ylimielisiltä kuulla pilkkaakin huonon soittamisensa vuoksi, mutta vähän huoli herrastuomari siitä, kunhan vaan sai soittaa. Hänen kunniaukseen täytyy mainita, ettei hän koskaan maistanut mitään väkeviä juomia.

Emäntä päinvastoin joi nyt kuin mies, löi korttia niinkuin poika, kulki tansseissa niinkuin tyttö ja tappeli tarvittaessa niinkuin sankari — niin: hänellä ei ollut sydäntä, naisellinen siveys oli hänessä todellakin — kuollut ja tuon kuoleman kalveessa oli herrastuomarikin hakenut työtä huvikseen — soittamista.

Minua pyydettiin kolmannelle vuodelle palvelukseen, mutta kun elämä oli tuollaiseksi käynyt, en ottanut enään siinä ollakseni.

Nyt pääsin erääseen herrastaloon rengiksi. Tuommoiset korotukset ja ne muutamat imartelemiset, joita olin kuollut, kohottivat sokean turhamielisyyteni niin korkealle, että todellakin luulin olevani jo oikein aika mies. En ollut vielä kovin monta vuorokautta ollut uudessa paikassani, kun taloon sattui

tulemaan eräs paljon kokenut ja kulkenut merimies. Hän rupesi väentuvassa iltasella puhumaan matkoistansa ja nähdystä ihmeistään; väki kuunteli häntä ihmetellen. Minä en tahtonut olla huonompi häntä ja rupesin väittämään, että Tukholmaan pääsee jalkaisin muualtakin kuin Pohjanperän kautta. Merimies intti kovasti väitöstäni vastaan, mutta minä en antanut perään. Viimein toi hän puolustukseksensa kysymyksen:

»No miten käs tästä merestä sitten laivat pääsisivät ulkomerille, jos muualta kuin Pohjanperän kautta päästäisiin jalkaisin Tukholmaan?»

Minä jouduin tuon kysymyksen kuultuani jotenkin hämille, mutta selvenin pian ja vastasin arvelematta: »Ettekö sitä tiedä?! Siltahan siinä on, joka nostetaan pois, kun laiva tulee.»

Kun merimies huomasi yleisen mielipiteen olevan minun puolellani, lähti hän jotenkin kummastelevan näköisenä pois, mutta hänen lähdettyään sanoin minä: »Tuon verran ne merimiehet tietävät!»

Ei ollut kauvankaan tuosta tapauksesta kulunut, kun minut laitettiin talon neitiä viemään lähimmäiseen kaupunkiin. Se oli minulle iloinen asia, sillä en ollut ennen nähnyt kaupunkia, niin paljon kuin olinkin niistä kuullut puhuttavan. Enpä voinut nukkua sitä päivää vasten yöllä. Kun päivä tuli ja kaikki oli valmiina, lähdimme matkaan. Välillä oli eräs oikotie, jonka piti oikaista matkaamme kokonaista kaksi peninkulmaa. Ensimmäisenä päivänä pääsimme tuon oikotien päähän ja olimme juuri valtamaantielle tullessamme eräässä talossa yötä. Aamulla lähdimme taas matkaan, mutta valtamaantielle päästyämme, lähdin minä ajamaan päinvastaiseen suuntaan, sillä minä olin mielikuvituksissani luulotellut kaupungin olevan sillä suunnalla. Niin ajaa hölköteltiin ensimmäinen kestikievarin väli ja toista alotettiin. Kun olimme jo likellä toista kestikievaria, jonka nimen minä kuulosta tunsin, rupesin kummastelemaan: miksi virstan tolpat ovat päinvastaisella puolen tietä. Silloin rengahtivat silmäni selälleen; huomasin, että ajamme pois päin kaupungista.

Vaikka kyydittäväni neiti oli aika-ihminen, useat kerrat ennen kaupungissa käynyt ja vielä päälliseksi sivistyneessä perheessä kasvatettu, ei hänkään ollut minua etevämpi maantieteessä, sillä hän istui vaan sanaakaan virkkamatta, hyvässä turvassa reenperässä, mutta kun onnettomuus tuli ilmi, oli hän valmis minua siitä syyttämään.

Eihän meillä ollut muuta neuvoa kuin kääntää takaisin ja syöttää hevostamme lähimmäisessä talossa. Sen tehtyä lähdettiin taas ajamaan ja ennenkun olimme jälleen niillä paikoilla, joista olimme aamulla lähteneet, oli jo pilkkosen pimeä; täytyi siis ruveta yöksi, mutta emme kuitenkaan häpeän vuoksi ruvenneet samaan taloon, jossa viimeksi olimme.

Minun kunnialleni kävi kovin tuommainen erehdys. Häpeän vuoksi en ollut vastaantulijoiltakaan kysynyt, menemmekö kaupunkiin vai mihinkä, mutta vaan: onko pitkältä kestikievariin. Mutta nyt oli minulla vasta oikein suuri huoli, miten tuon harmillisen asian saisin yöpaikassa salatuksi, siinä hädässäni pyysin neitiäkin, ettei hän virkkaisi koko asiasta mitään ja hän lupasi olla vaiti.

Neiti meni ensinnä huoneeseen ja kun sain hevosen riisutuksi ja ruokaa sille eteen, menin minä perästä. Heti huoneeseen tultuani musteni maailma silmissäni, sillä tuo merimies-pahus istui takkavalkean valossa käsitöitään tekevän väen keskellä, kertoelemassa halullisille kuulijoille ihmeellisistä matkoistaan.

Minä koin kyyrätystä pimeään nurkkaan, ettei vaan olisi huomattu, ja toivoin sydämestäni tuon ikävän asian pysyvän salassa. Mutta kyydittäväni neiti ei saanut mielestänsä vieroitetuksi sitä harmillista matkatappiota, jonka väärään ajamisellamme olimme saaneet.

»Jopa se oli harmillinen seikka», alotteli hän, mutta minusta tuntui kuin kylmä vesi-ämpäri olisi kaadettu niskaani.

»Mikä oli harmittava seikka?» häyhähti heti koko väkijoukko kysymään.

Neiti ei tosin alkupäästä tehnyt asiasta kiireesti selvää, mutta ennen pitkää oli hän kumminkin selittänyt sen alusta loppuun asti.

»Hoh-hoh! Siitäpä pojasta tulee pian maanmittari, kun hän on niin hyvä osaamaan», sanoi joku joukosta ja kaikki muut rehahtivat nauramaan. Usea heistä otti pärevalkean käteensä, joiden valossa kaikki kääreentyivät minua katsomaan, niiden muassa merimieskin.

»Hah, hah, hah! Tämähän on juuri se sama viisas, joka tuonnoisella viikolla intti minulle vasten silmiä, että muunkin kuin Pohjanperän kautta pääsee jalkaisin Tukholmaan! Olipa hyvä kun ma tapasin vielä kerran maisterin, ennenkun menen kaupungissa olevaan kotiini», sanoi merimies ja kaikki purskahtivat taasenkin nauramaan.

Minua ei naurattanut yhtään: oli niinkuin olisi taivas pudonnut päälleni. En voinut syödä sinä iltana enkä nukkua seuraavana yönä, ja tuntui kuin olisin maan alle vajonnut; ei ikänä minun omarakkauteni ole saanut semmoista kolausta, mutta mihinkäpä meni, siinä täytyi olla.

Kun tuosta pulasta pääsimme, teimme kaupunkimatkamme mitään muuta erinomaista tapahtumatta, mutta ennen kotiin tuloamme pyysin vieläkin neitiä, ettei hän herran tähden kertoisi kotona tuota kolttosta; hän lupasi sen nytkin, mutta vuorokauden kuluttua oli se jo tietona ja nauruna ympäri kylää ja minä kadotin toisen puolen saadusta arvostani.

Tuo kolttonen pani minut moneksi aikaa alle päin, pahoille mielin, ja yötä päivää mietin, miten päästä vähänkään viisaammaksi. Olisin sydämen halulla lukenut opettavaisia ja hyödyllisiä kirjoja, mutta mitäpä siitä kaiپیosta oli hyötyä, sillä minkäänlaista kirjallisuutta ei ollut.

Eräällä arvokkaalla meidän kylän isännällä oli Euroopan kartta, jonka sanottiin puitteissa riippuvan hänen kamarinsa seinällä. Tuosta ihmeestä olin kauvan jo kuullut puhuttavan, ja monen onnellisen, joka sen oli saanut nähdä, kuulin hymysuin kertovan, kuinka Eurooppa oli juuri kuin hevosen kenkä, mutta Italia oli ihan saappaan muotoinen. Minä oikein halulla halusin päästä näkemään tuota ihmeellistä karttaa, ettei vasta niin nolosti kävisi maantieteessä, kuin tuon merimiehen kanssa oli käynyt. Sehän selittäisi niin täsmällensä kaikki, ja eihän siinä muuta liene kuin vaan silmänsä siihen luopi.

Tuon halun pakottamana rohkenin kun rohkeninkin viimein eräänä pyhänä hiipiä isännän kamariin. Isäntä oli lukemassa avopäin raamattua, nokkalasit päässä; voi kuinka arvokkaalta hän tuossa näytti! Hän ei nostanut päätänsäkään, kun minä menin kamariin, luki vaan ääneensä haikealla, mutta kaikuvalla nuotilla, vaikkei huoneessa ollut ketään muita kuin minä ja hän. Tuota hän teki varmaankin pari tuntia ja selvään kuulin, että hän sanoi paljon sanoja niin hullunkurisesti väärin, ettei luetun ymmärtäminen olisi ollut kenellekään mahdollinen.

Minä seisoin ovipielessä yksissä jalkojen tiessä, enkä uskaltanut oikein hengittääkään. Kun hän lopulta lopetti lukemisensa, oikaisi hän itsensä suoraksi, otti punaliitu-kipeneen liivinsä lakkarista ja teki luvun loppuun merkin. — Kuinka monetta kertaa lienee hän lukenut raamattua läpi, en tiedä.

»Mitä asiaa sinulla on?» sanoi hän sitten minulle, nousten seisaalleen.

»Ei mitään, tulin vaan karttaa katsomaan, jos ma saisin», sanoin ujosti.

»Ei koskaan pidä sanoa ei mitään, kun kumminkin jotakin on. Tuossa se on seinällä, katso häntä nyt kylläksesi, mutta mitäpä sinä siitä ymmärrät», sanoi isäntä kyllä hyvällä syyllä ja meni pois.

Minä jäin avosuvin seisoa töllöttämään ovipieleen, sillä tulin jotenkin hämille isännän puheesta. Viimein rohkenin luoda silmäni seinälle ja voi herranen aika! siellähän se kartta riippui kun riippuikin seinällä. Mutta mitä ihmettä?! Eihän minun silmäni käsittänytkään mitään hevosenkengän eikä saappaan muotoista, epävakaisia niemiä, mutkia, repaleita ja pilkkuja vaan, eri väreillä piirusteltuna sinne tänne valkoiselle paperille, josta en tullut hullua viisaammaksi.

Tuota tieteilemistäni tein oven suussa seisoen, sillä en uskaltanut paikalta hievahtaa. Siitä aivan helposti seurasi se, etten sinne asti nähnyt mitään nimikirjoituksia, joita kyllä olisin osannut lukea.

Juuri kun olin parhaassa ymmärtämättömyyteni tuskassa, tuli isäntä kamariin.

»No mitä sinä nyt kartasta ymmärsit?» kysyi hän.

»Ymmärsinhän tuota, mutta — — —» änkytin hänelle.

»Mitä mutta?» kysyi isäntä ja katsoi kiivaasti silmiini.

»Mutta eihän tuossa näy mitään hevosenkengän eikä — saappaan muotoista», vastasin hänelle.

»Minkä pitäisi olla hevosenkengän ja saappaan näköinen?»

»On sanottu Euroopan olevan edellisen ja Italian jälkimmäisen näköisen», selitin minä vähän rohkaistuneena.

»Sinä sanoit karttaa ymmärtäneesi, mutta ei koskaan pidä sanoa jotain ymmärtävänsä, kun kumminkaan ei mitään ymmärrä. Jos olisit ymmärtänyt, olisit siitä kyllä löytänyt jotenkin saappaan muotoisen Italian, mutta hevosenkengää et sieltä ikänä löydä», sanoi isäntä.

»Jos minä saisin kartan ottaa seinältä alas, että mä saisin sitä likempää katsella?» rohkenin pyytää pelosta vavisten.

»Kylläpä siitä pian teeri tulisi, kun antaisiin sitä joka poropeukalon rääpiä», sanoi isäntä ja katsoi ovea

kohti, joka oli selvä viittaus, että hän soisi minusta pääsevänsä.

Minä lähdin pois yhtä viisaana kuin tullessanikin; mutta viisastuin siellä kumminkin sen verran, etten sanonut: »ei mitään» ja »ymmärsinhän tuota», kun minulta jotain semmoista kysyttiin, jota en minä tietänyt.

Niin huonosti toteutuivat nuo ennustukset, joiden imelässä höyryssä olin mielestäni kohonnut päätäni pitemmäksi. Silloin huomasin mielipahalla, ettei tuo luuloteltu miehuuteni ja viisauteni ollut muuta kuin turha unikuva, joka todellisessa toiminnassa haihtui kuin savu tuuleen. Vaan eteenpäin oli silti haluni pyrkiä yhdellä tahi toisella tavalla, kävipä miten kävi!

Viides luku.

MUITA MUTKIA.

Vaikka olinkin niin paljon arvoani kadottanut, en kuitenkaan kadottanut sitä entisten ystäväieni luona. He olivat minulle yhtä ystävälliset, yhtä lempeät kuin ennenkin; sen turvissa voin minä taasen ruveta pyrkimään ihmiseksi ja ennen pitkää unohtui tuo ikävä maantieteen juttu kokonaan.

Eräänä kauniina kesäisenä pyhäiltana olimme taasen Maunon kanssa Tipakkalassa vieraina. Mauno, minä ja Maija olimme jo tulleet siihen ikään, että lasten leikkikalut ja niiden muassa leikitkin, olivat jääneet syrjään ja elämän todellisuus alkoi meille kaikille haamottaa, vaikka kyllä hämärästi, ja samassa suhteessa eneni myös luonnollinen kainoutemmekin. Maija olikin nyt jo täyttänyt kahdeksantoista vuotta. Hän oli nyt jo kasvanut täyteen pituuteensa, mutta vartalonsa sen mukaista luonnollista vahvistumista hän koki kaikin tavoin estää. Yhä harvemmiksi kävivät röijyjen saumat ylellisestä pinnistyksestä, ja yhä syvemmälle painuivat lujat ja piukalle kiristetyt vyöliinan nauhat.

Meitä pidettiin Maunon kanssa nytkin hyvinä vieraina. Vanhukset puuhasivat meille ruokaa, ja siihen laitettiin mitä parasta talossa löytyi. Samassa touhussa oli Maijakin ja tuota tehdessään käveli hän, että lattia jytisi, ja oli punainen kuin nuotiosta temmattu kekäle. Kun ruoka oli saatu valmiiksi, käskettiin meidät syömään, mutta me emme ottaneet montakaan palaa. Oli mielestämme häpeä syödä niin paljon, että talonväki olisi nähnyt jotain kuluneeksi. Näytimme siis olevamme ikäänkuin semmoisia ihmisiä, jotka syömättä elävät.

Syömästä päästyämme käski Maija meidät kamariinsa. Se oli pesty puhtaaksi kuin sipuli ja lattialle oli ripoteltu riivittyjä tuoreita katajan havuja. Seinärakoihin oli pistelty parhaaltaan kukkivien tuomien ja pihlajain oksia kukkaterttuineen. Akkunoille oli laitettu useampaan astiaan poimituista kukista ja muista kasveista sidotuita kukkavihkoja tyvillänsä vedessä seisomaan; kaikki nuo tekivät huoneeseen kesäisen tuoksun. Huoneen tavarasto osotti asukasten utteruutta ja siisteyttä. Vuode seiso yhdessä nurkassa, pulleine höyhenpolstareineen, valkoisine ripsulaita-lakanoineen ja kuvikkaine ryijypeittoineen. Naulat olivat täynnä puhtaita ja avullisia pitovaatteita ja orret notkuivat puhtaiden ja sileiksi kaulattujen paitojen alla. Eipä kummakaan, sillä sanottiinhan Tipakkalaisilla olevan rahojakin tuhansia lainassa ja arvattavasti oli tuon varallisuuden avulla autettu Maijan omaa ahkeruutta vaatetten hankkimisessa.

Lieneekö tuo kaikki vaikuttanut jotain Maunon mieleen, koska hän sitä iloisesti haastellessamme yht'äkkiä sanoi:

»Mutta olisipa tässä talossa vävyn paikka.»

Tuon lauseen kuultuansa purskahti Maija heti valtavaan nauruun, silmiensä eteen paljastui hirveän leveä rivi pitkiä ja leveitä lostikka-hampaita, sillä hän ei huomannut nyt koota suutansa, eikä panna kättänsä sen eteen niinkuin ennen, mutta pahin seuraus oli se, että Maijan röijyn selkäsauma ratkesi niskasta vyötäreeseen paikkaan asti. En tiedä lieneekö Mauno huomannut kumpaakaan tapausta, koska hänkin nauroi sydämen pohjasta ja katsoi hartaasti Maijaa.

Minä olin tuntenut pitkin elämäni syvää myötätuntoisuutta ja jonkunlaista vetoa Tipakkalaisten, erittäinkin Maijan tykö, sen sisarellisen ystävyuden vuoksi, jota hän oli ylönkatsottunakin ollessani kohtaani osoittanut, ja sen vuoksi kävin siellä niin usein. Mutta tuon tapauksen perästä tuli luontooni jotain vastenmielisyyttä kaikkia Tipakkalaisia, mutta erittäinkin Maijaa kohtaan, ja vaikka koetin sitä kaikilla keinoilla vieroittaa, ei se onnistunut.

Kotiin mennessämme puheli Mauno Tipakka-Maijan rikkaudesta, kätevydestä, toimeliaisuudesta, lihavuudesta, punaisuudesta ja muusta komeudesta, mutta minä en voinut ottaa osaa hänen puhelemiseensa kuin muutamalla myöntyvällä ja ilottomalla sanalla, sillä sisällinen tunteeni oli niin

kummallisen hajanainen. — Mauno oli rakastunut Maijaan.

Tulimme suoraan Maunon kotiin. Kartanolla oli paljon koolla kylän nuorisoa, muiden muassa Piukka-Jaakkokin. Heti hänet nähtyäni lensi vereni kylmäksi, sillä mieleeni jolkahti, ettei nuoriso pääse hajaantumaaan koteihinsa jotakuta kummellusta tapahtumatta, kun tuo ilkiö taas on joukossa. Eipä kauvan tarvinnutkaan odottaa, ennenkuin tuo aavistukseni liiankin hyvin toteutui, sillä emmepä päässeet vielä oikein likellekään toisia, kun jo Piukka-Jaakko sanoi:

»Mistäs nämät maisterit tulevat?»

»Eipä meidän ole pakko sinulle retkiämme selittää», sanoi Mauno hänelle tyynesti vastaukseksi.

»Mitä sinä ruomahuuli ja kanttipää ylpeilet, vai tahdotko kalloosi niin, että joku kantti siitä tasaantuu?» räyhähti heti Piukka-Jaakko, ja Maunon kävi se niin sydämelle, että hän rupesi itkeä tihistämäään. Tyytymätön murahdus kuului silloin joukosta; mutta kovimmasti tuo kävi minun oikeudentunnolleni, sillä se oli hirveä asia mielestäni, kun tuo kaiken pahuuden alku ja juuri sätti ystävääni Maunoa niistä vioista, jotka eivät olleet hänen omat ottamansa vaan joita Luoja saattoi antaa kenelle tahansa meistä.

»Aina sinä mokoma Piukka olet ilman asiatta jokaisen silmillä!» sanoin minä tuon totuuden tunnossa, ennenkuin itsekään huomasin.

Muuta ei tarvinnut. Juoksujalassa törmäsi hän nenäni eteen tiuskuen:

»Mitä sanoit? sanoppas toinen kerta!»

Minä en vastannut mitään, mutta sydämeni oli erinomaisen synkkänä.

»Kylläpä minä kuulin mitä sanoit», huusi hän raivossaan ja samassa kihisi kuuma korvapuusti korvissani!

Minä en nyt paennut, enkä ollut tietävinäni mitään koko lyönnistä. Mutta tuokos vasta Piukka-Jaakon vihaksi kävi, sillä hän oli oppinut näkemään aina minut pakenevana ja välttelevänä, kun hän katsoi hyväksi kurittaa minua. Hän raivostui tuosta uhkamielisyydestäni niin, että rupesi kaikin voimin käymään minun päälleni. Minä tietysti kävin torjumaan hänen rynnäköitään. Viimein kävi ottelumme niin ankaraksi, että minä en enään tyytynytkään puolustamiseen, vaan rupesin vuorostani päälle käymään ja nujersin monta kertaa vastustajani alleni, löylyttäen häntä joka kerralla oikein kelpolailla. Mutta vaikka hän jo itsekin huomasi, ettei hän enään voinut koko sotataidollaan minulle niin mitään, ei hän lakannut kumminkaan yrittämästä; sillä tuntuipa hänellä olevan jonkunlainen pelko siitä, että yksi hänen nöyrä alamaisensa, ja kukaties muitakin, luopuu hänen vallan-alaisuudestansa, jos hän nyt vaan menettää tappelun. Kun ei tuosta loppua tullut, kaasoin minä Jaakon taaskin alleni, miskyitin häntä hyväsesti, enkä laskenut altani ennenkuin hän teki lupaukset, ettei hän enään tule päälle. Ne lupaukset tehtyään, päästin minä hänet ylös. Kaikki nuoret nauroivat Piukka-Jaakon huonoa sota-onnea, mutta hän lähti kovin häpeissään pois. Mennessään hän kuitenkin uhkasi tämän kyllä vielä kerran muistavansa. Mutta tuo uhkaaminen kääntyi peräti toisenlaatuiseksi kuin me olimme sen otaksuneet, sillä kun hän ensikerran tapasi minut, kutsui hän kahden kesken puheillensa, jossa hän innokkaasti esitteli, että tästä eteenpäin tappelisimme aina yhdestä puolen ja tekisimme ikuisen sovinnon. Jälkimmäiseen ehtoon suostuin mielelläni, mutta edellisen hylkäsin inholla.

Tuo tapaus lisäsi sanomattoman paljon rehtevyyttäni ja itsearvoni tuntoa, sillä olinhan pakottanut suurimmasti pelätyn viholliseni pitämään minua yhtä isossa arvossa kuin itseäänkin ja vieläpä kenties pelkäämääänkin minua, jossa tapauksessa hän ei enään tohtisi Maunoakaan sortaa; tuntuipa siltä kuin olisin pudistanut orjankahleet päältäni ja tullut vapaudensankariksi ystävänikin puolesta.

Pian sain nauttia haaveksimiani etuja; usein kuulin muiden toverieni ylistelevän tekoni oikeutta ja urhoutta, ja yleinen rauha rupesi vallitsemaan nuorison keskuudessa, sillä Piukka-Jaakko ei uskaltanut enään kenenkään silmille mennä. — Niin, minua ruvettiin kunnioittamaan urhoollisena, voimakkaana miehenalkuna — aikamiehen ehto.

Ystävässani, Palkolan Hannossakin, oli tuo onneni käänne vaikuttanut aina suurempaa mieltymystä minuun. — Eräänä iltana esitteli hän minulle, että lähtisin hänen kanssaan Kivisen Heikille. Oikein minä säikähdin tuon kuultuani ja tunnustaa täytyy, että saavuttamani miehen arvo tuntui kovin vähäiseltä sen kutsun rinnalla.

»Minä en lähde, en voi, en kehtaa», änkytin Hannolle vastaukseksi.

»No kaikkia, olethan jo mies ja hän on niin hyvä ja kohtelias kaikille, semmoista miestä ei löydy monta; lähde vaan, minä takaan, että tulet hyvästi vastaanotetuksi ja vieraana pidetyksi ja ettet kadu kauppaasi», puheli hän.

Hannon kehotus kutkutti kovin itserakkauttani ja ajattelin:

»Kukapaties!» — Minä lähdin.

Kun tulimme Kiviselle, oli isäntä jo ovesta vastassamme.

»Hoho — hoo! Tulitpa toki, Hanno veli, tänne iltaa viettämään, tulitpa kuin kutsuttu, sillä minulla on niin hiton ikävä; ajattelin jo mennä johonkin kylään, mutta mihinkäpä täällä menisi, jos ei juuri teille. Ja entä sitten? Sinulla on veres toverikin mukanas, Sakeus, joka Piukka-Jaakolle on niin kunnollisesti antanut selkään! Sinä olet kunnan poika. — Käykää peremmäksi istumaan!» touhusi isäntä, ennenkuin ehdimme suutammekaan avata.

Me menimme istumaan, ja isäntä meni toiseen huoneeseen. Hanno kuiskasi minulle: »Enkö minä sitä sanonut?» mutta minä tunsin itseni niin huonoksi, halvaksi ja miehettömäksi tuon varallisuutta kaikkialla osoittavan asumuksen ja yleisesti kunnioitetun viisaan, rikkaan ja, niinkuin luultiin, siveän miehen rinnalla.

Isäntä tuli, käsissä täysinäinen pullo ja pikareita, jotka hän pani pöydälle ja täytti ne pullosta.

»Tulkaat, vieraat, ottamaan suun avausta!» esitteli isäntä ja Hanno tarttui yht'aikaa isännän kanssa lasiin, nousten seisalleen, mutta minä en hievahtanutkaan.

»No, Sakeus! Tuleppas ottamaan!» kehotti isäntä.

»Minä en ryyppää», sanoin minä paikalta liikahtamatta.

»No, kuinkas muutoin? Eihän vieraissa-olo ilman miltään tunnu, kun ei ota naukkuja — olethan sinä jo mies — kursailematta, poikaseni!» kehotti isäntä.

»Minä en ryyppää», toistin minä vaan vakavasti.

»No, kun et ryyppää, niin ole ryyppäämättä», sanoi isäntä jotenkin nyrpistyneenä.

Hannon kasvot synkistyivät ja hän loi minuun tylyn katseen.

Molemmat he ottivat ryyppynsä, toisen ja kolmannenkin, pitämättä enään minusta mitään lukua.

He tulivat iloisiksi ja isäntä sanoi: »Tarvitseisi panna ovet lukkoon ja akkunat tukkoon, etteivät ihmiset tänne näkisi, eivätkä pääsisi, mutta voiko tuohon poikaan luottaa niin paljon?»

»Kyllä häneen kuitenkin voit luottaa, vaikkei hän ryyppää», vakuutti Hanno.

Sutii, heti laskettiin akuttimet alas ja avaimet otettiin suulta pois, mutta minä ajattelin: »Mikseikähän meitä saisi ihmiset nähdä?»

Vähän ajan päästä toi talon vanha ja paljon tavaraa koonnut emäntä lämmintä vettä, sokuria ja taasen täysinäisen pullon. Hän oli surullisen näköinen ja loi minuun niin läpitunkevan ja pitkän katseen, että se meni läpi ytimieni; selvästi luin minä tuossa silmäyksessä: »Tuokin raukka!» Silloin en tuntenut itseäni mieheksi, vaan väärässä paikassa olevaksi, mitättömäksi nuorukaiseksi. Emäntä meni pois, lausumatta yhtäkään sanaa, ja huokasi raskaasti. Olin huomaavinani, että hän tuota vierasten palvelemista teki kovasta pakosta, vaikka ulkonainen, näennäinen rauha vallitsi talossa.

Kun emäntä oli mennyt, tekivät isäntä ja Hanno lasit ja alkoivat maistella; minulle eivät he enään tarjonneetkaan, kun olin niin jyrkästi kieltänyt. Tuota tehdessään tulivat he yhä iloisemmiksi, yhä ystävämmiksi keskenään. Veljellisyys, verrallisuus ja vapaa sananvalta yhä varttui heidän välillensä. Voi kuinka pieneksi tunsin itseni heidän rinnallansa.

Kauvan ei viipynyt, ennenkuin isäntä toi viritetyn soittorasian ja pani sen eteeni pöydälle.

»Eikös se soita koreasti?» kysyi isäntä minulta.

»Soittaahan tuo», vastasin minä.

»Etkö tahdo ostaa tätä? Minä myön sen halvasta hinnasta, viidestä ruplasta, vaikka se olisi kymmenenkin arvoinen», kaupitteli hän soittokoneettansa.

»Milläpä minä semmoisia ostaisin», sanoin minä karttelevaisesti.

»Kyllä minä uskon velaksikin; ei tarvitse muuta kuin vaan annat luvan, että minä saan palkastasi periä viisi ruplaa, niin soittokone on sinun; ajatteles: viidellä ruplalla kymmenen ruplan maksavan kalun — mikä voitollinen kauppa!» kehotti isäntä.

En voi kieltää, ettei tuo edulliseksi selitetty kauppa miellyttänyt minua. Voitonhimo rupesi palamaan mielessäni ja lensipä päähäni tällainenkin ajatus: »Mikä mies vasta olisit, kun sinä olisit tuommoisen taidekalun omistaja?» Mutta samassa muistin, etteivät kaikki ihmiset pitäneet Hannolle hyvänä entenä hänen ja Kivisen välillä tehtyjä kauppoja, ja sen avulla voin tulla siihen päätökseen, etten osta tuota tarpeetonta kalua. Mutta selvästi tunnen vielä nytkin, etten olisi voinut tuota liehakoivaa viettelystä välttää, jos olisin ollut vähäkin hujakassa.

»En minä osta soittokonettanne, sillä minä tarvitsen palkkakipeneeni vaatteisiini ja köyhille vanhemmilleni elatuksen avuksi», sanoin minä viimein jyrkästi.

»Sinä olet kummallinen otus, et sinä taivu mihinkään, mutta sen minä sanon sinulle: sinä et ymmärrä vielä omaa etuasi. Mitä sinun tarvitsee vanhempiasikin elättää, kyllähän kylä heistä huolen pitää», sanoi isäntä närkästyksissään ja siihen se asia jäi.

Minun mieleni meni kovin pahaksi. Yleensä oli tämä kokemus kovin suuri kolaus luuloilleni noista miehistä.

Isäntä ja Hanno tekivät uusia laseja ja olivat iloiset.

»Nyt on jo kaikki ihmiset nukkumassa, nyt ei meitä sissi enään kukaan; sinun pitää, Sakeus, laulaa meille», sanoi Hanno minulle sammaltavin kielin.

»Niin, niin, saakuta rallaa! Pojalla kuuluu olevan hyvä ääni, hänen pitää laulaa meille», säesti isäntä.

Minä tenäsin ja estelin minkä voin, mutta he pitelivät minua kiinni, halailivat ja taputtelivat, ja sanoivat, että he ovat »miritty», jos he päästäisivät minut, ennenkuin minä laulaisin. Kun huomasin, etten päässyt heidän käsistänsä mihinkään, lauloin minä häpeästä punehtuneena pari värssyä, mutta en ennen enkä jäljestä ole niin ylenkatseellisesti laulanut kuin silloin.

»Saakuta rallaa! Se oli laulua se. Poika olisi laulustansa aika totilasinsä ansaitseva, mutta kun hän on niin jörö, ettei ota mitään, niin minkäpä sille tekee», höpisi isäntä.

Minulle tuli hirmuisen ikävä. Tällaisiako nämä miehet ovatkin? Pöydällä oli joku hengellinen kirja; otin sen käteeni ja rupesin sitä katselemaan. Luultavasti se oli talon emännän kirjallisuutta. Isäntä, kun sen huomasi, nakkasi korttipakan eteeni pöydälle ja sanoi: »On täällä parempiakin kirjoja, kuin tuommoiset nurrasunterit.» Minä aivan kauhistuin semmoista jumalattomuutta, sillä vanhempani olivat aina opettaneet minua Jumalan pelkoon. Kumminkaan en rohjennut puhua mitään.

Isäntä ja Hanno rupesivat korttia lyömään. Tuossa tilassa ei minun käynyt lukeakaan. Uni voitti vihdoin minut ja minä väännyin johonkin nurkkaan nukkumaan. Siitä herätettiin minut puoliväkisin ylös. Kun silmäsin herättyäni talon kaapillista, lyöpää seinäkelloa, läheni se aamu-kolmea. Minulle rupesi isäntä ja Hanno selittämään, että minun pitäisi heidän välilleen kirjoittaa velkakirja; molemmat olivat silmisikana juovuksissa. Minä väitin, etten osaa sitä kirjoittaa, mutta isäntä ja Hanno inttivät, että se kyllä käypi laatuun, sillä eihän sen niin täysikelpo tarvitse ollakaan, koska se tulee vaan ilman aikojaan — muistoksi. Minä en päässyt puuhun en pitkään, vaan minun piti kirjoittaa Hannolta Kivisen Heikille sadan ruplan velkakirja, johon Hanno pani puumerkkinsä ja yksi talon rengeistä herätettiin toiseksi vieraaksimieheksi.

Kun se oli tehty, lähti Hanno minun kanssani kotiinsa hoipertelemaan.

»Tue minua, Sakeus, pidä minua kiinni! Minä en pysy pystyssä — se saakelin rommi», änkytti Hanno minulle mennessämme. Minä koin häntä tukea minkä voin, mutta yhtäkaikki kaaduinme välistä molemmin.

»Mistä se velkakirja tuli?» kysyin häneltä.

»Niin se velkakirja — kyllä se oikeasta tuli, oikeasta se tuli. Mutta älä puhu siitä kenellekään mitään — minulla ei ole nyt rahoja käsillä — sinä lauloit saakelin hyvästi — eikös ollut hyvä siellä olla? Avullinen mies tuo Kivisen isäntä — se lempparin rommi —», höpisi hän.

»Minä inhoon koko tuota taloa ja sen isäntää; ei ikänä se ole rehellinen mies», rohkenin muistuttaa.

»Kyllä hän rehellinen on ja hyvä mies, mutta sinä et ymmärrä, olet vielä kovin nuori», vakuutti Hanno.

Kun tulimme hänen kotikartanolleen, katselivat kauniin naisen kasvot akkunasta ulos ja minua hävetti, että ihmiset näkivät minut nyt Hannon seurassa. Nuot kasvot olivat Hannon vaimon, joka ei ollut siihen asti yhtään nukkunut, levottomana miehensä poissa-olosta.

Minun täytyi Hanno viedä huoneeseen asti, sillä ei hän sinne olisi omin voiminsa päässyt.

Kun odottava vaimo näki, missä tilassa hänen miehensä oli, vapisi hän niinkuin kahila virrassa. Olikohan tuolla sydämessä täristämässä jo entisiäkin elämän kokeita, tunteita ja havainnoita, vai olivatko ne vaan tämän hetken tuottamia? Sitä en voinut itselleni selittää, sillä Hannon ryyppäämisestä ei koskaan puhuttu.

»Voi, missä sinä, Hanno, olet ollut koko yön? ja tulet taas näin juovuksissa kotiin», sanoi vaimo surullisesti värisevällä äänellä.

»Älä nyt suutu minuun. En minä missään huonossa paikassa enkä seurassa ole ollut, olen ollut Kivisellä vieraana», selitti Hanno sammaltaen.

»En minä suutu, enkä vihasta tätä sano, mutta suuresta rakkaudesta sinua ja perhettämme kohtaan. Usko minua, rakas Hanno, Kivisen kanssa seurustelemisesi ei lopu hyvään», sanoi vaimo.

»Sinä puhut niinkuin sinä ymmärrät — mi-minä annan sinulle anteeksi — en minä ole sinulle paha», höpisi Hanno ja rötkähti puku päällä maata.

»Vaikken minä paljon ymmärräkään, niin ymmärrän kuitenkin rakastaa ja surra sinun kunniaasi ja perheemme perikatoa», sanoi vaimo katkonaisesti.

Hanno ei vastannut mitään, sillä hän rupesi oksentamaan ja minä lähdin pois.

Kenties olin minä ensimmäinen, joka rupesin täydellisesti käsittämään Hannon todellista perheellistä ja taloudellista tilaa, ja paljas ajatuskin, että ystäväni joutuisi perikatoon, kauhistutti minua.

»Mitenkä nyt asiat ovat?» kysyin Hannolta, ensikerran tuon tapauksen perästä tavattuani hänet.

»Mitenkä niiden sitten pitäisi olla?» kysyi Hanno vuorostansa huolettomasti.

»Etkö kadu viimeistä Kivisellä käyntiäsi?»

»Mitä minä siitä katuisin, niin vapaata taloa ei ole koko pitäjäässä», sanoi Hanno.

»Mutta mitä sinä sait sitä velkakirjaa vastaan, jonka siellä annoit Kiviselle?» (Hanno oli vaatinut minua kutsumaan häntä sinuksi.)

»Niin, niin, se velkakirja! Minä en tosiaankaan saanut sitä vastaan mitään! Hän voitti sen korteilla, vaan kyllä minä sen pian takaisin voitan. Mutta vieläkin varoitan, ettet puhu siitä kenellekään.»

»Minä luulisin olevan parhaan keinon kun et koskaan enään menisi Kiviselle.»

»Miksi?»

»Minä pelkään, että hän peijaa sinut putipuhaaksi.»

»Joutava pelko; ikään kuin en minä osaisi eteeni katsoa. Sinä saat olla aivan huoletonna minun asioistani», sanoi Hanno vähän närkästyksissään.

»Vaimosikin suree kovin», rohkenin muistuttaa.

»Hän on yhtä ymmärtämätön kuin sinäkin, ja nyt ei siitä asiasta enään mitään», sanoi Hanno puolituimasti. Minä olin pitänyt aivan varmana, että Hanno katuisi hartaasti, selvittyänsä, mielestäni niin tavatonta kohtausta, kuin Kivisellä käynti oli, mutta petyinpä siinä luulossani surkeasti.

Hanno kulki Kivisellä tästä eteenpäin kuten ennenkin; teki hevos- ja muita kauppoja ja herra tiesi mitä hän siellä tekikään. Hannon vaimon kauneus katosi sitä myöten eikä pitkää aikaa kulunut, kun hän oli yhtä surkastunut kuin syksyn kellastunut lehti.

Vuoden ajan kesti tuota menoa ja silloin oli Hanno — maaton mies! Kivisen Heikki oli hakenut häneltä velkansa ulos ja minunkin tekemäni velkakirja kävi vaan täydestä. Siinä kävivät ihmisten kuiskeet toteen.

Olisi luullut Hannon peräti kukistuvan ja hänen vaimonsa henkensä heittävän tuon kovan lankeemuksen tähden; mutta kumma kyllä, niin ei käynyt! Hanno oli yhtä iloinen, yhtä rehtävä ja ponteva kuin ennenkin, juuri kuin ei olisi mitään tapahtunut. Yhdessä asiassa oli hän vaan saanut toisen mielen kuin ennen: hän vihasi nyt Kivisen Heikkiä kiivaammin kuin ennen rakasti. »Se perhana, se roisto», sanoi hän usein, »kyllä minä vielä laitan semmoisen koston, että piisaa.» Niin, Hanno raukka oli nyt saanut silmänsä auki. Hän vannoi nyt usein, ettei hän enää koskaan ryyppää väkeviä juomia eikä pelaa korttia. Tuon voimasta se tuli, että Hannon vaimo voi pysyä lankeematta kokonaan epätoivon

valtaan, että hän toivoi vielä.

Kuudes luku.

KIRKOLLISET JA USKONNOLLISET OLOT.

Siihen aikaan olivat ihmiset hyvin jumalisia, mutta kummallista jumalisuutta tuo oli. Kirkossa käytiin kuten ainakin, ja papit pauhasivat taivaan ilosta ja helvetin vaivasta niin kovalla äänen painolla, että se kuului loitos kirkon ulkopuolelle. Mutta vaikka pappi löi välisti nyrkkinsäkin saarnastuolin laitaan, eivätpä sentään kaikki sanankuulijat pysyneet valveilla. Noiden kovakorvaisten varalla kulki tuntio koko saarnan ajan pitkin käytäviä, pitkä, toisesta päästä ristiin halaistu ruokosaikara kädessä. Kun hän havaitsi jonkun nukkuvan, seisautui hän ja löi saikaransa pään käytävän lattiaan semmoisella jyräyksellä, että halottu latva räsähti kuin hevosräikkää olisi ympäri pyöräytetty; olisipa siitä jyräyksestä luullut kuolleenkin heräävän. Mutta elävien joukossa oli semmoisia, jotka eivät siitä onnahtaneetkaan, vetelivät vaan makeata unta kaikessa turvassa. Niitä täytyi tuntion lyödä rämäyttää päähän, josta he joko säikähtyen heräsivät tai jäivät konnusillaan muka heräämättömiksi. Se menettelytapa antoikin aihetta usein monelle konnastelijalle moneen lystilliseen koukkuun. — »Synti se on, joka nukuttaa ihmisiä kirkossa», sanoivat tosivalppaat ja jumaliset ihmiset.

Minä olin siksi valpas, ettei saikaramies päässyt minua koskaan niskaan kopistamaan, mutta en tiedä, oliko minulle saarnasta enempää hyötyä kuin niillekään, joita ei tuntio saanut ollenkaan hereillensä. Minulla, näet, meni aika niiden vehkeiden katsomiseen, joita tuntio piti synnin unessa makaavien kanssa. Kun se loppui, hajaantuivat ajatukseni ympäri maailmaa ja tuskin kuulin kolmea sanaa koko saarnasta; kuuntelin sitä niinkuin jotakin messinkikelloa, mutt'en mitään ymmärtänyt. Ajattelin, että kyllä kai sekin on synti ja koetin koota ajatuksiani saarnaa kuulemaan, mutta ennenkun huomasinkaan, olin lukemassa kirkkomme akkunoissa olevia, lyijy-puitteisiin pantuja, pieniä akkuna-ruutuja tahi kattolautoja, ja tohdinpa taata, ettei kukaan tarkemmin tiennyt, kuinka monta ruutua taikka kattolautaa kirkossamme oli. Paras paikka koko saarnassa oli amen, sillä sen kuultuani olisin vaikka kärpäsen surinan kuullut; mieluinenpa se taisi olla synnin unta makaavillekin, koska he heti kohottivat päänsä, oikoivat käsiään ja haukottelivat niin suuresti, että varpunen olisi aivan helposti mahtunut lentämään heidän suuhunsa.

Kirkosta kotiin tullessa vanhemmat sanoivat lapsille tavallisesti: »Jeesus lähetti kirkon armoja.» Illemmalla kokoontuivat vanhat ämmät toisiensa tykö, jossa he sitten päin yhteen istuen niekuttelivat, päästäen samassa syviä ja pitkiä huokauksia ja lausuivat:

»Voipa kuitenkin! Kyllä kaiketi sielun paimen koetti taaskin sanoa ja neuvoa meitä, mutta ihminen on, Jumala paratkoon, niin kovakorvainen, ettei hän liikahda enempää kuin kivi. Voi, voi! Oikein hiki tippui nytkin pastorin päästä, kun hän koki tehdä työtä sielujemme puolesta. Raskas on työ, raskas edesvastauskin, mutta otammekos vaaria siitä? Emmepä, annamme synnin vaan pettää ja vietellä itseämme.» Näitä, ja monta muuta semmoista he lorisivat vanhassa totutussa ulkokultaisuudessaan, mutta elämän parannuksesta ja sisällisen ihmisen korjaamisesta ei ollut koskaan puhettakaan.

Eräänä pyhänä saarnasi eräs nuori pappi Rikkaasta miehestä ja Latsaruksesta. Mutta sinäkös pyhäiltana muorit oikein huokaillen niekuttelivat itseään ja joku heistä sanoi: »Totisesti on siinä nuorukaisessa Jumalan henki, sillä muutoin ei hän olisi voinut puhua niin hyvin köyhyydestä ja rikkaudesta. Jumala vahvistakoon sitä poikaa, että hän voisi noille rikkaille sen vietäville oikein antaa.»

Niinkuin ennen olen maininnut, olivat vanhempani hyvin jumalisia. Tipakka-Vappukin oli jumalinen, ja aristelematta uskallan sanoa, etteivät he olleet yhtään huonompia niekuttelijoita ja huokailijoita kuin muutkaan ämmät.

Ei missään enempää harjoitettu jumalisuutta kuin miesjoukossa, silloin kun oltiin »hienos kaasus.» Pitotiloissa kokoontuivat miehet aterian jälkeen pitkän pöydän ympärille, jossa olivat viinapullot ja pikarit, ja niistä otettiin tarpeen mukaan naukkuja. Kun sitten tultiin hyvälle tuulelle, rupesivat raamatulliset kysymykset ja vastaukset lentelemään tuiskuna ympäri pöytää. Semmoisia arvoituksia kuin: »Mitä Juditha teki Holofernekselle?» ja: »Missä se pensas on ollut, joka paloi tulla ja ei kulunut?» Jos joku heiltä kysyi, mitä he jaarittelivat, sanoivat he: »Me kahlaamme raamattua.»

Kun pappi oli pidoissa, puhui hän tavallisesti semmoisia emättömiä valheita, joita ei uskonut kukaan.

Olkoon tässä pari esimerkkiä, jotka itse kuulin.

»Jumalaton mies tuo Salomonikin oli, kun hän tykeillä ampui ukonilmalla taivaalle, sanoen: 'Jos sinä olet Herra taivaassa, niin minä olen herra maassa'», alkoi pappi.

Joku muistutti, etteihän silloin vielä ollutkaan tykkejä.

»Puutykeillä ampui, puutykeillä ampui», sanoi pappi ja nauraa virnisteli.

Eräissä peijaisissa sanoi hän taas ruokapöydässä:

»Minä näin Turussa ylioppilaana ollessani virstaa pitkän riihen.»

Samassa pukkasi vieressä istuva rouvansa pappia kylkeen.

»Kuinkas leveä se sitten oli, kun se oli niin pitkä?» kysyi joku joukosta.

»Kahta kyynärää», vastasi pappi totisena.

»Kylläpä se oli kaitainen niin pitkäksi riiheksi», sanoi siihen joku.

»Olisi siihen leveyttäkin tullut, jos ei olisi rouva kylkeen töytännyt», sanoi pappi nauraa mutristellen.

Siihen aikaan olivat kaikki häät tanssi-häitä. Vaikka ne olisivat olleet kuinka köyhien, vaikkapa vaan renkien ja piikojen, niin tanssia niissä vaan piti. Tanssia ei saanut kukaan muut alottaa kuin pappi; hän se oli, joka kaikkialla morsiamen kanssa juhlallisesti pani alkuun tuon yleiseen suositun toimen.

Kerran kävi eräissä isoissa häissä niin, että pappi juopui eikä kyennytkään tanssia alottamaan. Koetettiin tehdä mitä vaan voitiin papin selvittämiseksi, mutta kaikki oli turhaa, hän makasi taidotonna isännän kammarissa vuoteessa. Koko hääväki oli kovin hätäyksissään, kun ei saatu tanssia alkuun, eikä yksikään uskaltanut sitä alkaa. Tosin oli Kivisen Heikki nyt niinkuin ennenkin puhemiehenä, mutta hän oli tanssia alottaissa tavallisesti toisena parina ja vasta papin jälkeen sai kunnian tanssia morsiamen kanssa; ei siis hänkään tohtinut papille tulevaa kunniaa ryöstää.

Kun hätä oli pahimmallaan, eikä pappia saatu tointumaan, otti isäntä edesvastauksen päällensä.

»Alkakaa vaan tanssi, minä vastaan kaikesta!» huusi hän suureksi iloksi huolestuneelle hääväelle.

Heti sen kuultuansa panivat pelimannit sompansa liikkeelle ja Kivisen Heikki lähti alottamaan tanssia papin sijassa.

Muitakaan tansseja ei saatu alkaa eikä pitää papin luvatta. Semmoisia kun hankittiin, piti asiamiehet lähettää pappilaan lupaa pyytämään. Hän kun antoi kirkollisen ja isällisen suostumuksensa, oli kaikki hyvin. Mutta jos jolloinkin pidettiin tanssien tapaisia, vaikkapa vaan »pökönhäitä» ilman papin luvatta, niin auta armias! Kyllä se kinkerikunta sai sitten kinkerillä semmoisen löylytyksen, ettei suinkaan toista kertaa tehnyt mieli yrittääkään. Silloin oli tavallisesti katekismuksen kuulustelemisessa selitettävänä huoneentaulun-kappale »Sanankuulijoille». Eikä silloin jäänyt suinkaan selittämättä kuinka vanhimmat, jotka hyvin hallitsevat, pitää kaksinkertaisessa kunniaassa pidettämän, erinomattain ne, jotka sanassa ja opissa työtä tekevät ja kuinka tulee opettajille olla kuuliaisat ja seurata heitä; sillä he valvovat sieluja, niinkuin ne, joiden luku niistä tekemän pitää. Ennenkun tuo selitys oli vielä oikein lopussakaan, ei ollut yhtään kinkerimestä, joka ei katsonut pitkin nokkaansa.

En tiedä kuinka lieneekin sattunut, mutta eräänä pääsiäismaanantai-iltana oli tanssit eräessä talossa, josta ei ollut pitkä matka pappilaan, ja tanssin lupaa ei oltukaan käyty papilta pyytämässä. Kun päästiin parhaaseen vauhtiin, nähtiin papin kiireisillä askelilla, sauva kädessä, astelevan tanssitaloa kohden. Mutta sekös näkö nosti kiireisen ja yleisen hädän. Pelimannit juoksivat, viulu kourassa, mistä kujasta pääsivät pakoon ja muu väki teki samoin.

Olipa joukossa joku, joka esitteli, että pitäisi pappia vastaan laittaa kolmimiehininen lähetystö, jonka tulisi pyytää, että tanssia saataisiin pitkittää; muutoin, jos pappi taloon asti pääsee, täytyy koko tanssin homma heittää sikseen.

Esitys hyväksyttiin ja lähetystö valittiin hätäpikaa. Minut valittiin johtajaksi ja puhujaksi. Se oli ensimmäinen luottamusvirteni.

Me lähdimme kiireen kynttä pappia vastaan, ja tunnustaa täytyy, että sydän löi kovasti. Kaukana me jo otimme lakit pois päästämme ja kävelimme pappia kohden, ehtimiseen kumarrellen.

Mutta emme olleet vielä päässeet häntä likellekään, ennen kun hän jo alkoi äyvästää:

»Kuka, kuka, mitä, kuka on rohjennut, kuka uskaltanut, kenenkä luvalla on tohdittu? Lurjukset, kanäljat — kyllä minä teidät opetan minun luvattani tansseja pitämään.»

Tuon nuhdesaarnan ajalla olimme ehtineet papin luo.

»Minä pyydän pastorin olemaan niin hyvän ja seisahtumaan, ja kuuntelemaan meitä!» sanoin minä,

astuen samassa avopäin ja nöyränä hänen eteensä.

Pappi seisautui.

»No, annas kuulla, mitä sinulla on sanomista», sanoi hän sitten.

»Me olemme erehtyneet, suuresti erehtyneet, jota pyydämme hartaasti herra pastorilta anteeksi! Täällä on ollut pyhillä paljon toisen pitäjään nuorta väkeä ja he ovat tanssit laittaneet. He eivät ole tienneet meidän pitäjään hyviä, kristillisiä tapoja ja sen vuoksi eivät he myös tienneet herra pastorilta tanssin lupaa käydä pyytämässä; me taas luulimme asian kulkeneen tavallista rataa ja olimme koko asiasta aivan suruttomina. Näin on erehdys syntynyt, ja pyydämme nöyrästi, ettei herra pastori panisi sitä kovin pahakseen. Ja koska tämä on tullut sulasta erehdyksestä, niin rohkenemme pyytää, että herra pastori antaisi alottamaamme tanssia pitkittää. Me olemme kyllä pitkän paaston kristillisesti viettäneet, mutta nyt olisi meillä sitä suurempi syy toivoa myönnytystä kohtuulliselle pyynnöllemme», selitin minä toimekseni.

»Hoo! Sinäpä koko puhuja olet! Vai niin, vai toisen kylän pojat tanssit ovat laittaneetkin! Eipä se sitten ole kummakaan, jos niin on käynyt. Niinhän minä jo ajattelin, että todellako minun seurakunnassani löytyisi niin uppiniskaisia? No, koska asiat niin ovat, niin tanssikaa vaan niin kauvan kuin haluttaa, mutta tanssikaa kauniisti!» sanoi pappi leppyneenä ja lähti kotiin.

Tuskin ikänä ihminen palaa suuremmalla voittoriemulla taistelutanterelta kuin me palasimme papin tyköä. Meitä otettiin suositushuudoilla vastaan ja minua tietysti ylistettiin. Sitten koetimme oikein uskolla nauttia saatua tanssilupaamme.

Semmoinen oli kirkollinen sielunhoito, semmoinen papillinen elämän-esimerkki! Kun seurakunnan paimenella oli tuommoiset uskonnolliset käsitteet, oliko kumma, jos sanankuulijainkin uskonto muodostui saman mukaiseksi? Tuosta seurasikin aivan helposti se, että julkiset elämän paheet olivat aivan luvalliset ja oikeat, kunhan vaan käytiin kirkossa, ylistettiin pappia ja ehtimiseen kujerrettiin omaa syntisyyttään. Tuo sen aikainen totuttu ulkokultainen jumalisuus ja julki jumalattomuus olivatkin niin sekaantuneet toisiinsa, ettei niitä jokapäiväisessä elämässä voinut toisistaan erottaa muutoin kuin katsomalla, kutka enimmänsä pappia ylistivät ja valittivat hänen suuria vaivojansa, oivallista oppiansa ja kutka enimmänsä niekuttivat ja enimmänsä puhuivat taivaasta, helvetistä, ihmisen huonoudesta ja kovakorvaisuudesta. Jotka niin tekivät, he keksittiin kohta jumaliksi. Muutoin ei ollut mikään vika, jos hartain ja jumalisin äiti lähti lastensa kanssa hakemaan tansseja pyhäiltöinä eikä, jos hartain niekuttaja, vanha ämmä, tuli tanssipaikkaan, ja piti sen suurimpana onnenaan, kun sai jonkun kerran tanssia lopsottaa jonkun miehen kanssa. Eipä ollut sekään mikään harvinainen asia, että mielestään hyvin jumalinen ja muidenkin mielestä jumalinen isä istui juomapöydän ääressä parhaana miehenä raamattua kahlaamassa, jonka jälkeen usein kävi niin, että rupesi toisellaisia kysymyksiä ja vastauksia lentelemään pöydän yli, ja useinkin niillä oli oikein näkyväinen muoto, sillä nivuksia pölisi ilmassa yhtenä tuiskuna.

Jumaliset vanhemmat tyrkyttivät tuota jumalisuuden käsitettään jo aikaisin lapsiinsakin ja nämät imivät sen itseensä polvi polvelta. Joka ilta ja aamu piti panna kädet ristiin ja lukea määrättyt rukoukset, samoin syömään ruvetessa ja päästyä. Tuo ei suinkaan ollut mikään moitittava tapa, mutta kummallisinta oli se, kun lapset saivat sitten elää miten tahtoivat. Kuitenkaan ei sallittu varastamista, tappelua ja muuta semmoista lasten seassa, ei toki.

Aika rientää ja ajan kanssa kaikki muuttuu. Entinen pappi muutti pois ja toinen tuli sijaan. Siinä ei ollut mitään outoa, mutta outoa oli se, että Paavo Ruotsalaisen levittämä herännäisyys alkoi saada jalansijaa meidänkin paikkakunnallamme ja että vastatullut pappi oli sen opin kannattajia.

Heti ensitöikSENSÄ otti hän suntuolta pois rytisaikaran ja pani sen kirkonnurkkaan pystyyn, jossa se on vielä tänäkin päivänä. Hän rupesi saarnaamaan aivan toisella tavalla kuin entinen pappi, ja kah kummaa! ihmiset eivät joutaneetkaan nyt nukkumaan, vaikei heitä rytisaikaralla kopisteltu. »Heräjä sinä, joka makaat ja nouse ylös, niin Kristus sinua valaisee!» kajahteli silloin voimallisesti kirkossa ja pappi osasi puhua sydämeen.

Toiset kuuntelivat tuota outoa saarnaa suurella harmilla, kun heidän vanha, hyvä kristillisyytensä ja hartautensa tehtiin nyt aivan mitättömäksi ja kelpaamattomaksi, toiset taas kuuntelivat sitä niinkuin jotakin uutta ja outoa. Mutta olipa joukossa niitäkin, jotka ahmimalla nielivät joka sanan, sillä he olivat sydämässään tunteneet jonkun tyhjän ja hämärän paikan, jota eivät voineet itsellensä selittää, ja nyt he tunsivat löytävänsä sille täytettä ja valoa. Siinä syy, minkä vuoksi ei nyt joudettu nukkumaan, eikä akkunaruutuja ja kattolautoja lukemaan.

Kyllä sen arvaa, minkälainen meteli siitä nousi. Kirkosta mennessä jo riideltiin ja kiisteltiin uuden papin paremmuudesta tai huonommuudesta. Vanhat jumaliset kokivat parjata pappia sekä hänen

puoltajiaan niin paljon kuin voivat.

Mutta ihmisiä alkoi ehtimiseen herätä ja järkiään he rupesivat karttamaan kaikkia, mikä synniltä näytti. Lasten kasvatuksesta ruvettiin pitämään huolta. Pyhäiltoina kokoonnuttiin nyt kuten ennenkin, mutta eri henkilöt kuin ennen muodostivat nuot pienet seurakunnat. Niissä ei nyt enää niekuteltu eikä huokailtu, vaan niissä veisailtiin virsiä ja luettiin joko raamatun tai jotain muuta hengellistä kirjaa, ja lasten piti istua siellä vanhempiensa kanssa.

Pitopaikoissa ei pappi ruokapöydässä puhunut enää turhanpäiväisiä satuja ja valheita, mutta keskusteluaineena oli joko joku yhteiskunnallisten olojen parannusta tarkoittava asia, tahi jonkun kirkollisen epäjärjestyksen poistaminen. Pyhäiltoina piti pappi kotonansa raamatunselityksiä. Sillä tavalla koki uusi pappi joka tilaisuudessa kohentaa seurakunnan kuollutta ja kohmettunutta hengellistä tilaa, ja ennen pitkää se rupesi kasvamaan hedelmiä. Vanha jumalisuus ja vanhat tavat tekivät kyllä lujaa vastarintaa, jonka tähden nuot hedelmät olivat kauvan aikaa heikkoja ja uusiin oloihin osanottajat olivat harvalukuiset, mutta kun se pääsi oikein varttumaan ja juurtumaan, vei se lumivyöryn tavalla kaikki mukanaan. Kaikki ylellisyystavarat ja koreat vaatteet myötiin mistä hinnasta hyvänsä ja kotitekoisesta vaatteesta tehtiin miehille niinkuin naisillekin körttiröijyt; seuroja pidettiin, maallikot selittivät niissä sanaa, menttiin tainnuksiin ja puhuttiin kielillä, näkyjä nähtiin ja suurin parvin kuljettiin paikasta toiseen. Yleinen innostus sai niin vallan, ettei muusta puhuttukaan.

Arvattavasti oli tuossa ensirynnäkössä paljon liikaakin, mutta eipä kummakaan, sillä kirkko puhdisti nyt itseään. Tuo puhdistus alkoi sisältä päin; sinne oli aikojen kuluessa laskeentunut liian paljon turmiollisia aineksia ja puhdistuksen ensi helteheissä ajaantui se kuonana ulos. Mutta kun puhdistus oli läpi käynyt, muuttui se totiseksi, syväksi ja vakavaksi kristillisyydeksi, tuottaen ja luoden siunausta ympärillensä.

Äitinkin jumalisuus raukesi nyt perinpohjin, sillä hän oli ensimmäisiä, jotka rupesivat miettimään tilaansa. Voi kuinka suuri muutos hänen elämässään ja uskonnollisessa käsityksessään nyt tapahtui. Kaikki entinen, suurella vaivalla ja työllä kokoon haalittu kristillisyys raukesi niin kuin tina tuhkaan ja hän sai aivan alusta alkaen alottaa uutta uskon elämää. Aivan pian kävi samoin äitini parhaan ystävän, Tipakka-Vapunkin.

Nousipa kuitenkin pian myös kova vastarinta. Vanha, hyvä papisto nousi täyteen raivoon noita vanhan, hyvän uskon ja heidän rauhansa häiritsijöitä vastaan. Sekaantuipa viimein hallituskin tuohon asiaan ja melkein vainomaisella tavalla koki estää liikettä. Ihmisiä vedettiin oikeuden eteen, niinkuin suuria pahantekijöitä ainakin, ja jos he olivat virkamiehiä, erotettiin he määrääjäksi viroistaan ja maallikoita tuomittiin suuriin sakkoihin! Mutta vaikka heitä vastaan nostettiin semmoinen viha ja kiukku, ei se kumminkaan mitään auttanut, sillä liike levisi vaan leviämistensä.

Vanhat, jumaliset raamatun kahlaajat kadottivat vähitellen arvonsa; usea heistä koetti mukaantua nykyisten olojen mukaan, jota vastoin toiset pitivät lujasti kiinni luulo-uskostaan. En voi olla heistä kertomatta paria valaisevaa esimerkkiä.

Eräs semmoinen, oikein jumalinen raamatun kahlaaja, tuli sairaaksi ja hänen pyynnöstään noudettiin pappi hänen tykönsä. Yleiseen tiedettiin, että pastori opetti kaikkien ihmisten olevan syntisiä Jumalan edessä. Omituista siis oli kuulla papin ruvetessa sairaan tilaa kyselemään, kuinka emäntä pani suunsa lähelle sairaan korvaa ja tämän huonon kuulon vuoksi sanoi niin, että kaikki läsnäolevat sen kuulivat: »Sano itses syntiseksi!» Papinkin suupieli meni vähän nauruun.

»No miten sielunne tilan laita nyt on?» alkoi pappi.

»Huonosti, hyvin huonosti: minä olen kovin suuri syntinen», selitti sairas.

»Oikeinko todella?» kysyi pappi.

»Oikein todella; minä olen suurin syntinen», vakuutti sairas.

»Olette kukaties rikkonut Jumalan käskyjäkin?»

»Olen, olen, Jumala paratkoon.»

»Varastanut, valhetellut, huorin tehnyt, lepopäivän pyhittämisen laiminlyönyt, Jumalan nimen turhaan lausunut, vieraita jumalia pitänyt, ollut tottelematon vanhemmille ja heitä ylönkatsonut?» kaiveli pappi.

»Kaikkiin olen minä vikapää, kaikkia minä olen tehnyt», sanoi sairas hyvin haikeasti.

»Siis se on ainakin tosi mitä olen kuullut», sanoi pappi.

»Mitä? Onko pappilassa käyty juoruamassa minun päälleni. Juoruaja pitää heti minulle ilmoittaa, kyllä

minä hänet opetan. Kyllä minä olen yhtä hyvä ihminen kuin semmoiset juoruajatkin ja parempikin», sanoi sairas ja nousi vuoteensa laidalle istumaan kauhistuksissaan ja oikein nyrkkejään puristellen.

»Kukaan ei ole käynyt teidän päällenne juoruamassa, enkä minä tiedä teidän entisestä elämästänne yhtään mitään, en hyvää enkä pahaa. Tahdoin vaan tarkkaan tietää, oliko tuo syntisyytenne tunnustus oikeaa totta. Nyt huomaa, että olette takertunut omaan verkkoonne, jolla aioitte pettää Jumalaa, minua ja omaa itseänne, mutta muistakaa, että Jumala katsoo sydämeen. Nyt minä ymmärrän, ettei teissä ole vielä synti synniksi tullut, mutta kauhea ulkokullattu tekopyhyiden ja väärän omanvanhurskauden musta vaippa varjoo vielä kurjaa sieluanne, joka, jos ei muutosta tule, saattaa teille ikuisen perikadon. Onko teillä mitään muuta sanomista?» puheli pappi.

»Ei mitään», koki sairas änkyttää hämillään. »Jos vastakin tarvitsette minua, olen minä valmis tulemaan», sanoi pappi ja lähti pois.

Hänen mentyänsä rupesi sairas kovasti torumaan vaimoansa, kun hän narrasi hänen tekemään itsensä syntiseksi, ja koko yrityksen nyt oli käynyt noin huonosti.

»Eihän tuota enään tiedä miten sitä itsensä laittaa, sillä pappi on niin juonikas, ettei hänelle kelpaa enään mikään. Toista oli entisinä hyvinä aikoina, jolloin pappi antoi sairaille ehtoollisen vähemmin tinkimisin», koki vaimo selittää puolustukseksi.

Yhtä huonosti kävi erään toisenkin jumalisen ukon, joka myös tuli sairaaksi ja kutsui luoksensa papin.

»Mitä vasten olette minut tänne kutsunut?» kysyi pappi tultuaan sairaalta.

»Saadakseni ehtoollista», sanoi sairas ja valitti haikeasti.

»Onko teidän omatuntonne herännyt, että tunnette kaiken synteinne kauheuden? ja haluatteko niistä päästää ja puhdistusta?» kysyi pappi.

»Ei minussa syntiä olekaan», sanoi sairas ja katsoi voitollisesti pappia silmiin.

»Ei ollenkaan?» sanoi pappi ikäänkuin säikähtäen.

»Ei toki, Jumalan kiitos!» sanoi sairas luottavasti.

»Te ette ole tainnut pitää vieraita jumaliakaan, ettekä turhaan lausunut Jumalan nimeä?» utasi pappi.

»Ei minulla toki ole ollut koskaan epäjumalia, niinkuin pakanoilla, ja Jumalan nimeä en ole milloinkaan turhaan lausunut, hädissäni olen vaan sitä avukseni huutanut, sekä kiittänyt ja ylistänyt, ja jos olen kuullut sitä turhaan lausuttavan, olen siitä kieltänyt», selitti ukko.

»Kyllähän minä sen arvasinkin. Olette kai pyhittäneet lepopäivänkin?» kaiveli pappi.

»Kun vaan olen suinkin kyennyt, olen käynyt kirkossa saarnaa kuulemassa ja oppimassa; kun en ole sinne kyennyt, olen lukenut, ja sitä olen tehnyt hyvin mielelläni», lisäili ukko.

»No nythän olemme menneet ensimmäisen taulun läpi, ja toivon että toisenkin läpi samoin pääsemme», sanoi pappi.

»Niin minäkin luulen», sanoi sairas ja pelkästä ilosta kyyneltyivät hänen silmänsä ja mielenliikutuksen tähden rupesi hänen leukansa väkättämään.

»Te olette vissimmästi kunnioittanut vanhempiannekin?»

»Kyllä, kyllä, herra pastori, niin olen tehnyt; hyvyteni ja tottelevaisuuteni tähden kutsuivatkin vanhempani minua kultapojakseen», vakuutti sairas.

Nyt tuli asialle käännös, sillä papilta loppui kärsimys. Hän rupesi aristelematta selittämään, kuinka viheliäisessä tilassa ukko oli. Hän selitti, ettei yhtään ihmistä löytynyt, joka lain täyttämisehellään olisi voinut autuuden ansaita, sillä ei kukaan ollut voinut lakia pitää, niinkuin ukko väärässä omassavanhurskaudessaan oli luullut sen tehneensä. Paljon selitti hänelle pappi ja lopulta sanoi hän ukon olevan kadotukseen uppoamaisillaan.

»En minä ole käsenyt teitä tänne haukkumaan, vaan ehtoollista antamaan», sanoi ukko kiivastuneena, kun kuuli tuomionsa.

»Minä en voi rakentaa teille päänalaisia ijankaikkisuuteen mennessänne, teidän ulkokullatun omanvanhurskautenne höyhenistä. Minun tulee sanoa totuus ja se on muuttumaton totuus, ken sitä ei

usko, hukkuu iäksi. Minä en anna teille ehtoollista, sillä te ette ole pakanaa parempi. Jos toisten minua tarvitsette, antakaa vaan sana, niin kyllä minä tulen», puhui pappi ja meni tiehensä.

Tuskin oli pappi kartanolta kerinnyt lähteä, niin ukko nousi jo ylös, puki vaatteet päällensä ja sanoi: »Kyllä mä sinun, koiran, olisin tänne käsenyt, jos tuon olisin tiennyt.» Siinä paikassa parani ukko aivan terveeksi!

Hän oli kuullut kuinka hullusti toisen raamatun kahlaajan oli käynyt, kun hän oli syntiseksi itsensä tunnustanut. Hänessä heräsi halu vähäisen pahoinvoinnin aikana heittäytyä oikein sairaaksi ja koettaa, eikö hän pääsisi papin suosioon, kun hän lähtisi toista tietä, nimittäin synnitönnä ponnistamaan tuon oikullisen papin mutkaisien kysymysten läpi; mutta siinä hän pettyi pahasti.

»Ei sille kelpaa syntisyys, eikä synnittömyys, eivätkä sairautkaan saa nyt enään Herran ehtoollista; jo nyt on aikoihin jouduttu!»

Seitsemäs luku.

SUSIVOUTI.

Minä olin jo siksi varttunut mieheksi ruumiillisessa suhteessa, että minussa heräsi itsetoiminnan halu. Vieraaseen paikkakuntaan, jossa piti olla paremmat työpalkat, paloi mieleni. Puhuin tuota haluani Palkolan Hannollekin ja hän ei ainoastaan hyväksynyt mielteitäni, vaan vieläpä aikoi itsekin lähteä kanssani hakemaan parempaa työn ansiota. Hän joutikin siihen nyt aivan hyvin, sillä hänellä ei ollut enään minkäänlaista talouden pidintä; ainoastaan vähäinen osa viimeistä maan maksoa oli vielä saatavana ja sekin vasta tulevina vuosina. Sitä ei hän tahtonut millään ehdolla muka vähentää, vaan päinvastoin enentää ja vieläpä niin suureen määrään asti, että ostaisi taasenkin talon. Siinä syy, jonka vuoksi hän oli niin kernas tekemään seura, ja niin tehtiin matkaliitto.

Minä en voinut lähteä kotitienoilta ensin ystäväni ja tuttavieni luona käymättä. Ensin menin Maunon tykö ja kyynelsilmin jättelimme toisemme hyvästi, toivossa molemmin puolin, että vielä toisemme näkisimme, ja mielemme oli eriomaisen apea erotessamme. Luonnollistahan oli, etten saattanut olla Tipakallakaan käymättä, sillä olivathan he aina olleet minulle niin hyvät.

Kun minä tulin sinne ja ilmoitin mielipiteeni, hämmästyivät he suuresti. He puhelivat minulle, kuinka täälläkin olisi onnea sitä haluavalle, hakematta sitä maailmalta; erittäinkin Maija oli ahkera sitä minulle esittelemään. Minä sanoin tahtoni olevan järkähtämättömän, sillä minä tahdoin saada rahaa kokoon.

Maija käski minut kamariinsa ja minä seurasin kutsua. Siellä istuimme kumpikin saman pöydän vastakkain olevia päitä ja puhe ei luistanut kummaltakaan. Hän oli nyt erittäin raskaannäköisellä ololla, vaikka oli yhtä pullea ja punainen kuin ennenkin. Vihdoin pääsimme puoliväkisin jonkunmoiseen puheen alkuun.

»Milloin sinä, Sakeus, aiot naida?» kysyi Maija yht'äkkiä, punastuen samassa korvia myöden, mutta mikään nauru ei häneltä nyt päässyt, eikä mikään nauha katkennut, sillä hän oli nyt niin totinen.

»Minäkö? — Sitä en ole tullut koskaan ajatelleeksi. — Miksi sitä kysyt? — Milloinkas itse aiot miehelään mennä?» änkytin hänelle vastaukseksi.

»Silloin kun sinäkin nait», sanoi Maija jo paljon levollisempänä.

»No, mutta herran tähden! Missä suhteessa minun naimiseni ja sinun miehelään menosi olisivat yhteydessä?» kysyin yhä ollessani hämilläni.

»Etkö tuota ymmärrä? Sinä ottaisit minut ja minä sinut», sanoi Maija rohkeasti; mutta nyt katkesi vyöliinan nauha ja tuo hirvuinen hammasrivi tuli näkyviin, sillä hänen täytyi nyt nauraa, vaikka väkisinkin.

Minun vuoroni tuli nyt punastua, sillä nyt vasta käsitin Maijan tarkoituksen. Minä en ollut osannut aavistaakaan, että Maijan ajussa semmoisia tuumia liikkui, ja nyt käsitin, mistä tuo Maijan vanhempienkin hyvyys minulle vuoti. Jos vaikka olisin halunnutkin, en olisi uskaltanut antaa semmoisen ajatuksen tulla mieleenikään. Sitäpaitsi oli minulla semmoinen kylmä vastenmielisyyys Maijaa kohtaan. Kuitenkin olin tuon vastenmielisyyteni huolellisesti salannut, sillä sopihan minun olla ystävä ystävälleni, vaikkei sen enempää.

Minä jouduin kiusaukseen noiden ristiriitaisten tunteitteni ja käsillä olevan asian vuoksi. Rikkautta olisi kyllä tarjona, jota ei kenties toista kertaa enään tarjota, mutta se ei tuntunut miltään, sillä olinpa jo

herrastuomarin ja Hannon esimerkeistä huomannut, ettei rikkaus yksistään tee ihmistä onnelliseksi. Enpä oikein tiennyt, miten tuosta pulasta pääsisin Maijaa loukkaamatta.

»Niinkö sanot, Maija? — Se ei sovi, se on mahdoton», sokersin viimein hätäyksissäni.

»Minkätähden ei?»

»Sinä olet rikas, minä köyhä. Mitä sanoisivat ihmiset ja vanhempasi? Rikkaus ja köyhyys eivät tule onnelliseksi, eivät menesty, siis se on aivan mahdoton», koin minä kierrellä.

»Ihmisten puheesta ei meidän tarvitse huolia ja vanhempani kyllä suostuvat, sillä he sanovat sinun olevan viisaan ja kelpo pojan», selitti Maija.

»Minä en voi täällä enempää aikaa olla, sillä sydämeni on kovin täynnä ja mieleni sekaisin», sanoin äkkiä, ojentaen käteni Maijalle hyvästi-jätöksi. Hän tarttui käteeni ja katsoi mykkänä surullisesti silmiini. Maija raukka!

Poismenessäni olivat niin monenlaiset tunteet ja ajatukset sydämessäni, etten tiennyt miten minun asiani oikeastaan olivat. Vuoden ajan oli jo sydämessäni asunut erään pienen ja köyhän talon kuudes sisarus. Me emme olleet sanaakaan toisillemme siitä asiasta puhuneet, mutta kumminkin luulettelin silmäsystemme vaihtelosta huomanneeni, että hänen sydämessään on tilaa minulle. Tuon nykyisen pakottavan sieluni häiriön voimasta tuli tuo salainen, kaukainen haave minulle nyt ihka eläväksi ja tuon tunnon ja sisällisen taistelun pakottamana ohjasin suoraan askeleeni Kosken Liisun luokse, ennenkun sitä itsekään huomasin. Minä avasin hänelle sydämeni ja minä en erehtynyt, sillä hänen sydämessään oli jo kauvan valmistettu sija minulle. Me teimme kohta ikuisen liiton ja minä kihlasin hänet elämäni kumppaniksi.

Me aioimme pitää salassa asiamme siksi kun minä palaisin työnansioltalta, mutta kun se kerran tuli tiedoksi niin isolle sisarusjoukolle, oli se ennen pitkää tietona ympäri kylää. — Tipakka-Maija sai heti pahan reväisimen, kun sai kuulla tuon uutisen, sillä se oli laillansa selvä vastaus hänen naimapuuhiinsa.

Niinkuin olimme päättäneet, lähdimme Hannon kanssa, reppu selässä, matkalle. Me päätimme mennä erääseen maamme läänin pääkaupunkiin, jossa sanottiin olevan hyvät työpalkat. Voi kuinka ikävältä ja pahalta tuntui ero kotikylästä. Tuntuipa siltä kuin olisin ollut vaan niinkuin pienin hyönteinen tuolla avaralla mierolla. Hanno, joka oli varttuneempi ja paremmin tottunut maailman menoihin, ei tuosta ollut juuri millänsäkään, vaan oli iloinen ja levollinen kuten ainakin.

Kun olimme kahden oudossa maailmassa, tulin yhä enemmän tuntemaan Hannon luonnonlaatua, sillä ulkomaailma ei häirinyt aatevaihteloamme eikä keskusteluamme tiellä eikä talossa. Hänellä oli suuret aatteet tulevaisuudestaan ja tämä matka tuntui varmasti tuottavan hänelle tuhansia markkoja. Entisestä vahingostaan ei hän huolinut mitään, se tuntui olevan niinkuin sen ollakin piti, mutta Kivisen Heikin konnamaisuutta ei hän voinut unhottaa. Puhelipa hän aristelematta useat kerrat, kuinka hän täältä palattuansa ostaa erään ison, kauniilla paikalla olevan talon, ja kuinka hän laittaa siihen ison ja kauniin puutarhan järveen päin olevalle vierulle.

Kun kävelimme erään talon ohitse, kuulimme kuinka työssä olevat miehet arvostelivat meitä.

»Tuommoiset miehet saattavat aivan helposti tarkastella ihmisten aittoja ja rahavaroja pimeinä aikoina», sanoi ensimmäinen.

»Missähän he ovat viime yönä olleet tarkastuksilla?» sanoi toinen.

»Heidän ei pitäisi antaa mennä, vaan pitäisi ottaa kiinni», neuvoi kolmas.

»Miehet hoi! Onko teille passia?» huusi neljäs jälkeemme.

»Tuhat tulimmaista! Niinkö te kohtelette kunniallisia ihmisiä? Kun minä saan teidät kiinni, niin kyllä minä teille passit näytän ja takaanpa, ettette niitä halua toista kertaa nähdä», ärjyi Hanno ja lähti heitä kohden juoksemaan kiiluvien silmin ja nyrkki pystyssä.

Nähdessään tuon vihastuneen miehen tulevan, pötkivät miehet kaikin pakoont ja Hanno palasi jatkamaan matkaansa. Hänen kunniantuntoaan loukkasi kovin noiden miesten epäkohteliaat lauseet, ja eipä se paljon muuten ollut minullakaan ja minua oikein kummastutti, kun ihmiset saattavat olla niin ilkeitä.

Niin tavoin tulimme kaupunkiin ja rupesimme työhön. Mutta kauvan emme siellä viihtyneet olemaan, sillä tuo kaupungin epäsiiveellinen ja työkansaa halveksiva elämä oli meille maanmoukille niin silmään pistävä, että pari päivää siellä oltuamme pötkimme takaisin maalle. Eipä sielläkään tuntuneet kypsät karpäset suuhun eikä rahat kukkaroon lentelevän. Vihdoin kyllästyimme siihenkin ja Hanno lähti

pötkimään kotipuoleen, paljon köyhempänä kuin oli sieltä lähtenyt, sillä matkavarat olivat loppuun kuluneet.

Niin kävi Hannon isojen rikastumisen tuumien, mutta mitä hän huoli siitä enempää kuin muustakaan, sillä hän oli luonnon ja hetkien lapsi.

Minun kunniantuntoni ja häpeämiseni oli niin suuri, etten voinut Hannon kanssa palata kotiin, vaikka olikin vaikea hänestä erota ja jäädä ypyöksin vieraaseen paikkakuntaan, outojen ihmisten keskelle.

Minä rupesin kesämieheksi erääseen taloon, joka oli noin kolmen peninkulman päässä kaupungista. Onneksi oli tuon vanhan talon isäntäväki hyviä ihmisiä, ja ennen pitkää pääsin minä ahkeruudellani ja rehellisyydelläni heidän suosioonsa.

Kun ensimmäisenä iltana panin maata, näin minä unta, että olin olevinani rakkaiden vanhempieni luona. He varoittivat minua, että välttäisin kaikkia semmoisia, jotka saattaisivat turmella ja pahentaa minua ja viedä perikatoon. — Oliko heidän henkensä varaamassa minua, vai olivatko ne opetukset, joita he olivat minulle pitkin elämäni jakaneet, heränneet sielussani nyt, kun olin heitetty niinkuin pisara mereen? Miten lieneekin, mutta suurena tukena ja lohdutuksena olivat nuo unissakin annetut varoitukset minulle.

No mitäpä siinä muuta: tavallisia talontöitä tehtiin läpi vuoden ja niin tuli niityn-aikakin. Kun ruvettiin heinäntekoon, havaitsin minä, että niittyjen laidoilla, saarilla ja niityilläkin kasvaviin paju- ja koivupensaisiin oli sinne tänne sidelyt punaisia, sinisiä, viheriäisiä, mustia, valkeita ja kaikenvärisiä lankoja ja rihmanpätkiä tahi muita resunriepaleita; paikoin oli myös solmeiltu Minä pensasten latvoja kummallisiin ja monimutkaisiin solmuihin. Ne rupesivat herättämään minussa huomiota. Ja kun en ymmärtänyt, mitä nuo merkitsevät, aloin kysellä niiden merkitystä.

»Minkätähden puiden vesoja on niityllä sidelyt monenvärisillä langoilla ja resuilla?» kysyin minä eräänä ruoka-aikana isännältä.

»Puiden vesoja sidelyt! — Onhan vielä jotain muutakin tehty», sanoi isäntä ja katsoa muljautti jokaista erikseen silmiin, ikäänkuin peläten, että joku vaarallinen keskustelu olisi syntymäisillään.

»Niin ja pensasten latvoja on vedelyt kummallisiin solmuihin», lisäsin minä.

»Ne ovat tarpeellisia laitoksia ne», sanoi isäntä umpimielisesti.

»Mihin ne ovat tarpeellisia?» kiilasin yhä.

»Ne ovat sutten pelättimiä ne», selitti isäntä jo avonaisemmin.

»Sutten pelättimiä! Kuka niitä on laittanut?»

»Susivouti.»

»Oikea virallinen susivoutiko?»

»Ei. — Mitäs lintu saa mitään semmoista aikaan.»

»Minkälaista? Ettäkö voisi pensaita sidellä ja solmuja tehdä?»

»Ei, mutta että sudet pelkäisivät.»

»Mitä ne sitten pelkäävät, susivoutiako, vai mitä?»

»Noita susivoudin laitoksia.»

»Mitenkä sudet tuommoisia pelkäävät, eihän nuo peloita ihmistäkään?»

»Niin, etteivät tohdi tulla maille halmeillekaan.»

»Kuka ja mikä hän sitten oikeastaan on, joka saapi sen aikaan, että sudet pelkäävät noita resuja ja solmuja?»

»Niinkuin jo sanoin, on hän susivouti ja vaikka hän ei ole oikea susivouti, on hän kuitenkin paljon parempi häntä. Hän se on, joka sen saapi aikaan, etteivät sudet tohdi tulla näille maille eläimiä haaskaamaan», selitti isäntä toimessaan.

»Kuka hänen on laittanut tuohon työhön?»

»Laittanut! Häntä ei ole laittanut kukaan, hän tekee sen itsestensä.»

»Pelkäävätkö sudet sitten noita kujeita?»

»Pelkäävät.»

»Mistä sen tietää?»

»Siitä kun ei susia näy koskaan ja eläimet saavat hyvän rauhan laitumilla.»

»Entä jos ei susia näkyisi sen enempää, vaikkei tuota mokomaa susivoutia olisi olemassakaan?»

»Ei se ole niin, koska ennen häntä sudet ovat kaataneet paljon karjaa.»

»Onko hänen hallussaan susien karkoitus muualta kun tästä pitäjäästä?»

»On, hänen hallussaan on monta pitäjäästä.»

»Ilmaiseksiko hän tekee tuota kauhean isoa hyvää työtään?»

»Ei; mitäs mahdotonta.»

»No, mitenäs sitten?»

»Hänelle maksetaan kapat.»

»Kapat! Jyväkapatko?»

»Niin.»

»Joka talosta koko piiristään?»

»Joka talosta, missä hän vaan käypi kapoillaan.»

»Hän on sitten rikas?»

»Eipä niinkään.»

»Mihin se hyvyys sitten joutuu?»

»Hän on juoppo.»

»Mutta jos ei huolisikaan maksaa hänelle kappoja?»

»Hän kostaisi.»

»Miten?»

»Hän syöttäisi karjan susilla.»

»Joutavia! Mistä hän ottaisi sudet karjoja syömään, koska ei niitä ole olemassakaan näin metsättömillä mailla ja koska hän luulee sudet karkoittaneensa pois mailta halmeiltakin, kenties aina Viron maalle asti?»

»Kyllä hän sudet saa löytymään vaikka maanraosta, silloin kun hän niitä tarvitsee», arveli isäntä toimessaan.

Kun ma huomasin vastaanvättelemiseni aivan turhaksi, heittäysin hiljaiseksi ja puhe tuosta ihmeitätekevästä susivoudista jäi siihen. Oli jo myös aterian aika loppunut ja lähdettiin niittämään.

Tuo juttu rupesi kuitenkin kangastamaan kummalliselta mielessäni. Tuntuipa siltä, ettei tuo koko susivuodin juttu ole toki tosikaan, ja etteivät he usko sitä itsekään, vaan että he kokivat minua outoa narrata ja kiusata niin perinpohjin kuin vaan voivat. Mutta nuo pensaisin solmetut langat ja resut, kummalliset solmut pensasten latvoissa, sekä isännän totinen selitys asiasta osottivat taas toiselta puolen, että jotain siihen suuntaan oli olemassa. Kummalliselta tuntui silloinkin jo mielestäni, kun täällä näin laajassa piirissä mokoma susivouti menestyi, jonkamoista en ikään enkä missään ollut nähnyt, en kuullut. Kummallisen raskas paino tuntui noita ajatellessani rasittavan sieluani, vaikken voinut vielä silloin itselleni selittää mikä se oli.

Juuri kun olin noita itsekseni miettimässä, tuli meitä kohden pitkin niittyä eräs mies. En häntä tuntenut, vaikka paikkakunnan ihmiset läpeensä tunsin. Hän oli pieni, vanhanpuoleinen mies ja selässä oli hänellä täyteen pakattu vanha ja hyvin kulunut hylkeennahka-laukku; oikeassa kädessään pyöritteli hän pitkävartista piippua. Kun hän tuli niin ulottuviin, että hänen voi selvään erottaa, huomasin heti, että koko väki tunsu tulijan, sillä jokainen heistä otti salakähmäisen, arkamaisen ja kunniaa osottavaisen

aseman. Vieras teki kummallisen ja umpikuljuisen tervehdysten, ja käytti itsensä muutoinkin oudosti ja salaperäisesti.

»Mistä tämä vieras on?» kysyin häneltä, sillä uteliaisuuteni oli noussut korkeimmallensa.

»Oletkos ainoa muukalainen, joka et näitä tiedä?» vastasi tullut päätänsäkään kääntämättä.

»Todellakin olen muukalainen, enkä tunne teitä», vakuutin hänelle.

»Tuuli minulla on tupana, meri peltona, aallot aurana ja metsänpedot palvelijoina», vastasi tuo kummallinen mies.

»Mitä tuo nyt oli?» kysyin.

»Joka ei ymmärrä puolesta sanasta, se ei kokonaisestakaan», sanoi hän, pyörähtäen samassa hyvin ryhdikkäästi ympäri, ja astellen väkiryhmää likemmäksi, joka työstä lakattua oli kerääntynyt yhteen, katsellakseen ja kuunnellakseen tuota kunnianarvoista vierasta. — Luultavasti ei minun uteliaisuuteni ollut salaperäiselle vieraalle mieliksi.

Kun hän oli umpikuljuun puhellut joitakin sanoja jonkun kanssa, lähti hän niittyä myöten kävelemään pois, oudosti silmäillen kahtapuolta mennessään.

»Tuopa nyt vasta kummallinen mies oli!» arvelin toisille vieraan mentyä.

Toviin aikaan ei kukaan vastannut mitään, katselivat vaan vuoroon toisiansa silmiin, vuoroon sitä suuntaa, jota vieras meni.

»Hänhän se olikin susivouti», sanoi isäntä melkein kuiskaamalla, ikäänkuin peläten, että tuo salaisuuksia tietävä ja ihmeitä tekevä mies sen kuulisi, vaikka hän oli jo hyvän matkan päässä.

»Olisitte voineet ennen sen minulle sanoa», arvelin melkein mieliharmissani.

»Mitä hyvää sinulle siitä tiedosta olisi ollut?»

»Olisinpa näyttänyt teille, kuinka vähän tietävä ja voipa susivouti teillä on», vastasin.

»Sen on hyvä niin sanoa, jolla ei ole eläimiä, eikä muutakaan kadottamista», sanoi isäntä ja loi samassa minuun yrmeän ja mahtavan katseen.

Tuo isännän viimeinen lause ja katse selitti paljon minun nykyistä asemaani. Minulle oli usein jo sanottu, että minä olen mies, semmoisena pidin itsekin itseäni ja isännältäni olin useammasti kuin kerran saanut sen kunnianimen. Minua oli pidetty miehenä, mutta minkälaisena miehenä? Koneena vaan, semmoisena, josta on jotain aineellista hyötyä, mutta aatteellisena ihmisenä, itse toimivana miehenä ei ollut minulla mitään arvoa. — Mitäpä siitä. Vähäväkinen kuin olin, täytyi minun vaieta, mutta kumminkaan ei se voinut poistaa sitä kummastusta, että näin lähellä läänin pääkaupunkia voisi mokoma susivouti menestyä.

Siihen loppui susivoudin juttu.

Mitään erinomaista ei tapahtunut siitä eteenpäin. Minä koin täyttää velvollisuuksiani ja kun isäntä huomasi, että hänen työkoneensa oli hyvässä voimassa, unohtui tuo vähän karsas asia kokonaan. Hän olisi mielellään pitänyt minut vielä toisenkin vuoden, mutta minulla oli niin hirmuinen ikävä kotipuoleen, etten suostunut paikoilleni jäämään millään ehdolla. Koetettiin lisätä palkkaakin, mutta ei sekään auttanut. Minulla oli palkkaa kaksikymmentä ruplaa, jota en ollut vuodenpitkään kuluttanut yhtään kopeekkaa, sillä minä tahdoin mennä rahamiehenä kotiin; häpeähän muutoin olisi ollut, kun kerran kumminkin olin rahan tienestissä. Minä sain Kekrinä kaiken palkkani kerralla käteeni puhtaissa kolikoissa. En ikänä ollut ennen saanut olla niin ison rahasumman omistajana, kun nyt olin, ja voi kuinka nuo kolikot olivat minusta mieluisia. Kun oli tilapäätä, katselin ja ihaelin niitä salaa; tunsinpa silloin että kelpaisi se minullekin tuo ajallinen tavara.

Useaan paikkaan kylässä oli römpän aikana laitettu jos jonkinlaisia rahan onkia, sillä kaikki salakapakoitsijat näyttivät niinkuin kuolleista vironneen, vietelläkseen palkollisilta pois näiden hiellä ja väellä ansaitsemat rahat, ja moni raukka menettikin niissä parissa vuorokaudessa kaiken vuosipalkkansa. Minuakin koeteltiin viekotella niihin ja minulle ilmestyi nyt senkin seitsemän tuttua ja ystävää, kaikilla oli jotakin ansiota ja tehtyä, hyvätyötä minua kohtaan, joita minun olisi nyt pitänyt palkita runsailla ryppyillä, tahi muilla suunavauksilla. Mutta kun minä en tuntenut olevani heille missään kiitollisuudenvelassa, enkä sen vuoksi ruvennut heidän janoisia kurkkujansa liottamaan, tuli toinen ääni kelloon ja he rupesivat minua haukkumaan ja herjaamaan kaikella lailla ja tuo iso ystävyys oli loppunut siihen paikkaan! Jopa asia meni niinkin kauvas, että he miettivät antaa minua miehissä

selkään, mutta kun minä älysin heidän hankkeensa, kalpin minä sääriini ja heitin koko suu-ystävät pitkille nokin ja kuivin suin. Olin hyvin mielissäni, kun voitin kiusauksen.

Olipas kylässä iso taskukellojen kauppias ja vaihtaja, jota kutsuttiin Kello- eli Helu-Pekaksi. Hän oli lyhyenjäntevä, punakka mies. Hänen kaikista lakkareistaan roikkui parvittain kellojen peräsimiä ja hänen rintansa ylitse juoksi ristiin rastiin kellojen kaularihmoja niin paljon, ettei luultavasti mikään Keisarin käskynhaltia ole niin paljon kerralla nauhoja pitänyt. Noista kaikista hänen nimensäkin. Hänen ei nähty koskaan nauravan, ja pyhäaikoina ei hänellä ollut muuta työtä, kuin hiipiä miesjoukosta miesjoukkoon, hakemaan kellon ostajaa tahi vaihtajaa. — Nyt oli hän varsin ahkerana.

»Eikö poika osta kelloa?» kysäisi hän, seisautuen minunkin eteeni.

»En», vastasin minä lyhyesti ja jäykästi.

»Minulla olisi erinomaisen hyviä ja halpoja kelloja», sanoi hän, vetäisten samassa lakkaristaan esille erään kellon.

»Onko tuo paras kelloistanne?»

»On, paras se on.»

»Mitä sorttia se on?»

»Engliska, parasta sorttia engliska.»

Engliska! ajattelin minä. Engliska-kelloahan ei ole kun harvoilla, parhailla miehillä, ja minä olen meidän lukkarinkin monasti kuullut ylpeilevän engliska-kellollansa; mitähän jos minäkin ostaisin semmoisen, varsinkin kun sen nyt saisin helpolla? Ja minun rupesi tekemään sitä mieleni.

»Paljonko te siitä tahtoisitte?» kysyin minä sitten.

»Minä myön tämän aivan halvasta hinnasta, kalun hyvyyteen katsoen, mutta mennään vähän syrjään, etteivät muut kuule kauppaamme, sillä minä en saisi silmiäni auki, kun he saisivat tietää kuinka helpolla tämän myön», sanoi Kello-Pekka kuiskien ja katsoi vinoilla silmillänsä viekkaasti ympärillensä.

Kaksinkertaisesti mieheltä tunnuin nyt mielestäni, kun niin ylevä mies minua noin ystävällisesti kohteli ja me vetäydyimme huoneitten taa kellonkauppaa tekemään.

»Paljonko te tuosta vaaditte?» toistin minä siellä kysymykseni.

»Olisin minä tällä jo *muilta* saanut viisitoista ruplaa, mutta *sinulle* myön minä tämän kahdestatoista ja puolesta ruplasta.»

»Ettekö myö tuota kymmeneen ruplaan?»

»En. En voi niin paljoa ottaa häviötä päälleni.»

»Mutta minä en otakaan sitten koko kelloa», sanoin minä ja aloin kävellä pois. Minäkin olin mielestäni viisas ostaja ja arvasin tinkiä; kuinkas muutoin?

»Älä häntä nyt mene — mietitään», sanoi hän. Sitten hän luki sormiaan hiljaa mutisten itsekseen. »No, en tuossa paljoa häviä, sillä kello on monien kauppojen kautta tullut minulle helpoksi. Hae rahat, niin tehdään kauppa.»

Minä annoin hänelle kymmenen ruplaa ja hän minulle kellon ja nyt olin minä kellopoika.

Tuskin kukaan on maailmassa enemmän ollut mielissään, kuin minä nyt olin, sillä olinhan saanut niin edullisen kaupan — viidentoista ruplan kellon kymmenellä ruplalla. Tuo voittokauppa antoi minulle semmoista intoa, että lähdin paikalla tallustelemaan kotipaikkaani kohden, mieli ilosta sykkivänä, kymmenen ruplaa rahaa kukkarossa, viidentoista ruplan kello lakkarissa ja Kosken Liisu — sydämessä.

Kahdeksas luku.

MUUTOKSIA.

Oi kuinka lyhyt vuosi on ijankaikkisuuden suhteen ja kuitenkin voipi silläkin ajalla tapahtua niin paljon ihmislasten kesken. Tosin luonnossa kaikkialla tapahtuu muutoksia, mutta joko niillä ei ole henkeä tahi ovat kuolevaisia; ihminen yksin on kuolematon, hän elää, vaikka kuoleekin, hänellä on

kuolematon sielu, on tulevaisuus — ijankaikkisuus ja sentähden ovat hänessä tapahtuvat muutokset enimmäkseen vaikuttavat, enimmäkseen huomioon otettavat.

Kun pääsin kotikylään, menin heti ystävääni Maunoa katsomaan. Mikä näkö kohtasi siellä? Mauno oli kuolemaisillaan sairaana. Entinen luurakennukseen juurtunut tauti oli herännyt eloon, tehdäksensä elottomaksi sen, johon oli ryhtynyt. Semmoinen muutos oli Maunossa tapahtunut.

Voi kuinka mielissään Mauno oli, kun hän minut näki ja molemmat itkimme hyvän aikaa, ennenkun voimme mitään puhua; sillä tavoin puhuivat sydämemme äkillisiä tunteitaan.

»Tulitpa sinä vielä, Sakeus! Voi kuinka ikävä minulla on ollut sinua. Olipa hyvä, kun ma sinua vielä sain nähdä elävin silmin. Sinä minua ymmärrät — nyt on niin hyvä olla», puhkesi Mauno viimein katkonaisesti puhumaan.

Siinä makasi nyt Mauno, voimatta paikaltakaan liikahtaa. Kasvot olivat entistä kulmikkaampina, pää entistä kanttisempänä, jalat entistä väärempinä ja huonompina, ankaran luumädän käyristäminä, märkää juoksevina ja voimattomina.

»Voi, Mauno, kuinka sinä nyt olet kipeä», voin minä vihdoinkin lausua,

»Kipeä minä olen, sangen huono, luultavasti kohta kuolen. Mutta minä kuolen mielelläni, sillä minun on paha olla tässä maailmassa: ihmiset sanovat minua rumaksi ja se tekee minulle niin pahaa», sanoi Mauno.

»Sinä et ole rumempi kuin muutkaan ihmiset, mutta he ovat niin pahoja; minuakin he ovat usein sanoneet rumaksi», koin hänelle sanoa lohdutellen.

»Niin, mutta sinä et ole ruma, vaan minä olen, sen itsekin tiedän», sanoi Mauno.

»Minun mielestäni», vastasin minä, »ei ihmisten sopisi päättää mitään omasta eikä muiden ihmisten rumuudesta tahi kauneudesta, sillä: 'muoto on Jumalan luoma, tavat itse ottamallaan'. Minusta olisi paras, kun heittäisit koko tuon asian pois mielestäsi ja unhoitaisit kokonaan kevytmielisten ihmisten arvostelut.»

»Kyllähän se niinkin on — onhan se niinkin; sinä koet aina minua lohduttaa — sinä olet niin hyvä», sanoi Mauno ja vaipui jonkunmoiseen horrostilaan, sillä hänen heikot voimansa olivat liiksi pinnistyneet.

Kovin raskaaksi ja apeaksi kävi mieleni, nähdessäni luotettavan ystäväni makaavan tuossa voimattomana ja taudin vaivaamana vuoteessa, josta ei voinut nousta koskaan. Entinen elämäni juoksu astui elävänä kuvana silmiäni eteen, herättäen kaikki ne muistot ja tapahtumat, mitkä olivat välillämme olleet, ja kahta rakkaammalta ja kalliimmalta tuntui nyt Mauno minusta.

»Älä lähde, Sakeus, pois minun tyköäni! Ei meillä ole enään kauvan yhdessä-olon aikaa — älä lähde, ole täällä minulla hupina; sinä olet niin hyvä», sanoi Mauno toinnuttuaan.

Minä lupasin olla hänen luonaan. Minä huomasin, että hänen hoitamisessaan oli jotain laiminlyötyä. Pitkällinen makaaminen ja alituinen märän juoksu oli tehnyt hänen ronkkansa ja selkänsä läpeimiin ja vuodevaatteet olivat likaantuneet ja märästä kovettuneet. Minä rupesin puuhaamaan, että nuot epäkohdat tulisivat poistetuksi.

»Nyt on niin hyvä, voi kuinka hyvä! Liian hyvä sinä, Sakeus, olet minulle», sanoi Mauno, jaksamatta silmiäänkään raottaa, sillä hän oli kovin uupunut noiden tointen aikana.

Minä en lähtenyt yöllä enkä päivällä pois hänen vuoteensa vierestä, vaan hoidin ja vaalin häntä kuten parhaiten taisin. Milloin annoin hänelle suunkastetta, milloin taas luin hänelle jotain hengellistä kirjaa, milloin puhelin hänen kanssaan, kun hän sitä halusi ja jaksoi kuulla.

»Mitä sinä luulet, Sakeus, luuletko Jumalan ottavan rumiakin yhtä mielellään taivaaseen?» kysyi hän eräänä kertana yht'äkkiä, pitkän voivuksissa olemisensa perästä.

»Vissimmästi, sillä Jumala ei katso ihmisen muotoa», koin hänelle sanoa, vaikka minä kovin säikähdin tuon äkillisen kysymyksen kuultuani.

»Ovatkohan he yhtä rumat taivaassa kuin täällä mailmassakin?» kysyi hän taas.

»Ei suinkaan, sillä sanoohan katekismuksen Paavalin mukaan, että uskovaisten ruumiit tulevat Kristuksen kirkastetun ruumiin kaltaiseksi», selitin hänelle kykyäni mukaan.

»Niinhän se taitaa olla, niinhän se on; sinne minä siis halajan», sanoi hän ja vaipui taas pitkään

unentapaiseen horrokseen.

Mauno oli kauvan vaivuksissa. Hänen kulmikkaat kasvonsa värähtelivät ja suonenvedon tapaisia vavahtelemisia aaltoili hänen ruumiinsa yli, samassa kun kylmä hiki nousi hänen otsastansa.

Vihdoin avasi hän silmänsä ja katsoi kauvan ja kiinteästi minua silmiin. Hänen silmänsä olivat nyt niin kirkkaat ja suuret, etten ikänä ollut niitä sellaisina nähnyt; näytti siltä kuin taivaallinen kirkkaus olisi niistä loistanut.

»Oletpa sinä, Sakeus, toki täällä!» sanoi hän vihdoin. »Käske isä ja äiti tänne, sillä nyt minä kuolen. Minä pääsen varmaan taivaaseen, sillä Jumala on antanut syntini anteeksi, sen tunnen sydämessäni. Siellä ei sanota minua rumaksi, sillä minä tulen Kristuksen kirkkaan ruumiin kaltaiseksi.» Sitten vaipui hän voimattomuudesta tainnoksiin.

Minä kiiruhdin täyttämään hänen käskyänsä. Pian tapasin minä Maunon vanhemmat ja me kiirehdimme sairashuoneeseen. Sinne tultuamme huomasimme heti, että sairas kamppaili viimeistä kamppaustansa elämän kanssa, sillä leuka jäi taapäin hengittäessä ja rinta korahтели. Näytti siltä, ettei hän enään voinut mitään puhua eikä tuntea meitä. Yht'äkkiä avasi hän kuitenkin silmänsä ja katsahti läpitukevasti meihin.

»Hyvästi, isä ja äiti! — Minä menen taivaaseen. — Kiitos kaikesta!» sanoi hän vanhemmilleen, ojentaen heille kuihtuneen, vapisevan kätensä.

»Kiitos, Sakeus! — ainoa ystäväni. — — Si-nä et ole kos — kos-kaan minua sorta — nut — sinä o-let lut hy...», yritti hän sitten minulle puhumaan samassa kun minä pidin hänen ojennetusta kädestänsä kiinni. Mutta hänen voimansa pettivät, sana jäi kesken, pää herjahti taaksepäin, hieno puristus, jolla hän kättäni puristi, lakkasi, kurkku korahтели ja hän ei ollut enään elävien joukossa.

Siinä makasi nyt hengettömänä lapsuuteni ystävä, Mauno. Jalo henki oli pyrkinyt ja päässyt vapauteensa tuosta kivuloisesta ja taudin raiskaamasta ruumiista ja se riensi sinne, kussa kuolemalla ei ole enään yhtään valtaa.

Kauvan seisoi Maunon vuoteen vieressä itkeä tyrskien, emmekä voineet sanaa suustamme päästää. Mutta kullakin on aikansa ja viimein täytyi meidänkin jättää rakas vainajamme ja ryhtyä tavallisiin askareihimme.

Voi kuinka paljon minä kadotin Maunossa. Hän oli lapsuuteni ystävä ja leikkikumppani ja mieheksi tultuakaan ei hän toiseksi muuttanut. Hän ymmärsi minua, eikä hän koskaan sortanut minua köyhyydestäni. Tuosta kaikesta solmeusi välillämme mitä hellin ystävyys ja avosydämin ilmoitimme toisillemme sekä ilomme että surumme.

Kun enin suruni haihtui, menin Tipakkalaan. Maija otti minut yhtä ystävällisesti vastaan kuin ennenkin, mutta kosimistuumia ei hän nyt yrittänyt puolellakaan sanalla.

Paljon oli tuon yhden vuoden ajalla tapahtunut sielläkin. Molemmat vanhemmat olivat kuolleet ja Maija oli nyt yksin torpan ja muun vanhemmiltaan jääneen tavarahan haltijana. Heti kun minun kihlaukseni oli tullut Maijan tiedoksi, oli hän kääntynyt kosimistuumissaan Maunon puoleen, hänen vielä terveenä ollessaan. Siellä oli Maija onnistunutkin niin, että he solmivat ikuisen liiton ja molemmat olivat nyt niin onnellisia. Mutta kuolema katsoo niin vähän ihmisten onnellisuuteen; hän on kylmä käskyläinen ja täyttää kylmästi tehtävänsä; hän tempasi Maunon pois ja Maija jäi taas entiseen tyhjyyteensä.

Maija raukka! Hän koki kaikella siveellisellä tavalla pyrkiä kutsumuksensa perille, mutta luonto oli jakanut hänelle niin vähän suloa, ettei se onnistunut. Kristillisesti kasvatettuna oli hän puhdas- ja jalosydäminen, ja sen valossa hän tarkalla aistilla ja silmällä näki toisen sydämeen; siksi hän inholla hylkäsi kaikki semmoiset kosijat, jotka eivät olleet vapaat pahoista tavoista. Hän olisi itse tahtonut valita sydämensä mukaan ja Maunossa kadotti hän viimeisen toivonsa.

Yhdeksäs luku.

VAIMONOTTO.

Maunon sairaus ja kuolema olivat niin lannistaneet mammonan ja oma-rakkauteni, etten koko aikana edes muistanutkaan kelloani, jonka nojalla olin mielestäni niin paljon kohottanut arvoani; se riippui seinällä koko ajan virittämättä ja käymätönnä. Nyt otin sen esille, vedin ja panin arviolta niin oikeaan,

kuin mahdollista oli. Sitten lähdin astelemaan morsiameni luokse.

Aina muistan sen hetken, jolloin hänet taas kohtasin. Voi, kuinka avosydämisesti, luottavasti, vilpittömästi ja rakkaasti hän otti minut vastaan, minut, ylönkatsotun, köyhän olennon, jolla ei ollut edes kattoa tarjota hänen päänsä päälle! Silloin rupesin ensikerran himmeästi aavistamaan, mikä ääretön aarre ihmisellä on rakastavassa ja vilpittömässä elämäkumppanissa.

Hän kyseli tarkkaan minun elämäni vaiheet poissaoloni ajalta, ja minä kerroin vilpittömästi hänelle kaikki tapaukset. Hän hyväksyi käytökseni, vieraassa paikkakunnassa ollessani. Siitä sain minä hyvän tilan esitellä hänelle sillä matkalla ansaitsemani omaisuuteni; erinomattain näytin kelloni hänelle suurella pontevuudella.

»Sinusta tulee säästävä mies, sen näen selvästi, mutta tuo kello olisi saanut olla ostamatta», sanoi hän vakavasti.

»No, mutta herran tähden! Viidentoista ruplan kello kymmenellä ruplalla», änkytin minä vastaukseksi hämilläni.

»Jospa vielä niinkin olisi, puhdas raha kumminkin on aina edullisempi taloutta alkaisamme; ilman sitä ei meillä ole varoja panna mihinkään korukaluun, olipa se vielä kuinka helppo tahansa», sanoi hän.

Tuo muistutus tuntui niin oikealta, ettei minulla ollut ainoatakaan sanaa puolustuksekseni, vaan loin häpeällä silmäni maahan. Minä huomasin, että hänellä jo oli huoli toimeentulostamme, jota minä en ollut vähääkään ajatellut.

Kun hän huomasi minun joutuneen alakuloiseksi, sanoi hän: »Älä tuota nyt sentähden murehdi, saattaahan kellolla sen hinnan saada; minä vaan sanoin miten minun mielestäni paras olisi; annetaan sen asian olla sinänsä.»

Voi kuinka hyvältä tuntui tuo hänen viimeinen lauseensa, kun huomasin, että hän voi minulle anteeksi antaa erhetykseni, vaikken minä tuota asiaa todesta erhetyksenä pitänyt, päinvastoin vaan hyödyllisenä kauppasiana. Minä en ollut oppinut saamaan anteeksi, en olevia enkä olemattomia erhetyksiä, pilkkaa ja naurua vaan, ja sentähden tuntui niin hyvältä tuon mielestäni luullun erhetykseni anteeksi antaminen. Kaikesta tuosta ilostuin minä ja tulini entiselleni.

Hupaiset olivat ne hetket, jotka yhdessä olimme ja avosydämisesti ilmoitimme toisillemme sydäntemme tunteet. Kumpainenkin löysi toisessaan jotakin niin jaloa, pyhää ja viehättävää, ettemme olisi onnellisuuttamme vaihettaneet koko maailman kunniaan ja rikkauteen, ja me vahvistimme rakkauden liittomme rakkauden ja uskollisuuden lupauksilla.

Iloisella ja toivorikkaalla sydämellä läksin hänen tykönsä kylään, jossa minun toimintani parhaasta päästä oli.

Oli pyhäpäivä. Ohjasin kulkuni erääseen taloon, jossa useinkin oli pyhäilloin paljon väkeä koolla. Ennen sisään menemistäni otin kelloni esille, tarkastelin sitä oliko se oikeassa, kuuntelin käypikö se, hieroin sen periä, että ne paremmin kiiltäisivät, pistin sen sitten lakkariini ja laitoin perät näköksälle roikkumaan. Sitten astuin hyvin pönäkkänä tupaan.

Niinkuin olin toivonut, oli tuvassa paljon ihmisiä. Muiden mukana oli siellä kylän kelloseppä, jota kylän kesken sanottiin: »Rämppä-Mikoksi». Hän oli oivallinen kellojen tuntija, niin ainakin sanottiin. Hänen hallussaan oli koko pitäjään seinä- ja lakkarikellojen korjaaminen, jonka tähden hänen huoneessaan ei näkynyt eikä kuulunut muuta kuin kellojen tikittämistä ja nakuttamista ja epäsäännöllistä lyömisen pärinä. Niiden seassa hän rapasi ja kynsi päiväkaudet, näkemättä ja kuulematta mitään muuta, alahuuli lerpallaan ja nokkaansa tuhisten. Hän oli niin perehtynyt kellomaailmassa, ettei hän nähnyt sitä kelloa kenenkään seinällä eikä lakkarissa, jota ei hän tahtonut tirkistellä, tarkastella ja arvostella. Kuinka paljon hänen käsissään kellot lienevät paranneet, sen ties mikä. Semmoinen oli se mies, joka minut ensiksi huomasi ja olinpa oikein mielissäni kun niin kävi; sillä tulihan nyt kelloni ikäänkuin kruunatuksi.

»Onko Sakeuksellakin kello», sanoi hän, astellen minun luokseni ja ojentaen jo kätensä vastaanottaakseen kelloani, »minkälainen kello sinulla on?»

»Parhaan sortin engliska tämä on», sanoin minä ja vedin samassa kelloni esille, tehden itseni hyvin ryhdikkään ja arvokkaan näköiseksi, mielessäni iloiten, kun kello teki heti niin hyvän vaikutuksen.

Rämppä-Mikko otti kellon, avasi sen juhlallisesti suurella arvokkaisuudella ja katsoa tirkisteli sen sisään. Minä katsoin häntä kasvoin ja näin, kuinka hänen huulensa putosi lerpalleen.

»Parasta sorttiako engliska, vai?» sanoi hän, kääntämättä päätään ja silmiään pois kellosta.

»Niin», sanoin minä arasti, sillä eipä tuo huulen lerpauttaminen ja kysymyksensä ennustanut mielestäni mitään hyvää ja kummallinen pelko alkoi väkisinkin valloittaa mieleni.

»Tämä on kaikkea muuta, mutta ei engliksia», sanoi hän ja katsoi minua tuimasti silmiin.

»No mutta herran tähden! Mikä se sitten on?» sokersin minä kauheassa hämmästyksessäni.

»Saksalainen.»

»Saksalainenko, kuinka?»

»Niin, ja huonointa sorttia sekin.»

»Huonointa sorttia saksalainen, niinkö?»

»Aivan niin ja tämä ei ole eheäkään.»

»Eheäkään — no mutta käveleehän se.»

»Kyllä se sen vuoksi voipi kävellä, mutta tässä ei ole tauluntolppia, ei rukkausta eikä kultausta enempää kuin tuohivirsussa; lerkku on tinalla juotettu, ja kivi on kruunusta poissa. Tämä on erittäin vanha ja raadeltu kello», luetteli tuo kaikkietävä kelloseppä; tuntuipa siltä kuin se olisi ollut oma syntirekisterini.

»Paljonko sinä olet tästä maksanut?» kysyi hän sitten minulta, sillä minulla ei ollut mitään sanomista kelloni rikosluetteloon.

»Kymmenen ruplaa», sanoin minä häpeissäni.

»Kymmenen ruplaa! Ha — ha — ha — haa! Kolme ruplaa on jo liiaksi koko rämpälle», sanoi hän sitten ja ojensi samassa minulle kellon takaisin.

»Kymmenen ruplaa vanhasta saksalais-resusta! Eipä ole paljon miehellä päässä pidettävää!» rähähti koko joukko nauramaan yhteen ääneen.

Sitten rupesi Rämpä-Mikko juhlallisesti minulle juurta jaksain selittämään, mikä väli on engliskalla ja saksalaisella, ja siinä täytyi minun seisoa kovassa koulussa, sillä pilkkahymy oli kaikkialla ympärilläni. Nyt kyllä tiesin mikä väli niillä oli ja mikä minun kelloni oli, mutta liian kallis oli tuo oppi sekä kunnialleni että kukkarolleni.

En voinut kauvemmin siinä viipyä, sillä kova häpeä ja hämmennys minun käsitti. Tuo arvoni kohoaminen kelloni kautta, josta niin usein olin mielikuvituksissani pöyhisteltyt, raukesi yhdellä iskulla kuin tuhka tuuleen ja häpeä oli vaan tullut sijaan.

Tuo tapaus koski minuun muutoinkin kovin kovasti. Pelko siitäkin, että morsiameni asian kuultuansa hylkää minut, saatti joka luunsolmuni vapisemaan. Nyt vasta huomasin todellisesti, kuinka oikeassa hän kuitenkin oli, arvellessaan epäedulliseksi koko kellon kauppaa. Tuon hädän ja pelon pakottamana palasin heti takaisin kertomaan hänelle miten asiat oikeastaan olivat, kävipä sitten miten kävi.

»No, miksi sinä niin pian tulit takaisin?» kysyi hän naurusuulla, kun tulin hänen luokseen.

»Voi, ei tämä kello olekaan engliksia kello», sanoin tokaisin hänelle.

»Mistä sen tiedon olet nyt saanut?»

»Rämpä-Mikko niin vakuutti. Hän sanoi tämän olevan rikkeimen saksalaisen ja korkeintaan kolmen ruplan arvoisen», tunnustin hänelle avosydämisesti ja pelollani.

»Jotain semmoista minä aavistinkin; sinä olet antanut itsesi pettää.»

»Kuka tuota olisi uskonut, kun minulle niin moneen kertaan vakuutettiin sen kelvollisuus ja arvo», koin minä änkyttää.

»Joko nyt uskot, että olisi ollut paljon parempi, kun et olisi koko kelloa ostanutkaan?» kysyi hän melkein kovasti.

»Oi, älä puhu — älä kysy enään; suurella häpeällä ja harmilla uskon sen, mutta liian myöhään; älä kuitenkaan minua sen vuoksi hylkää», pyytelin häntä.

»Hylkää sinua! tuon onnistumattoman kellon kaupan tähdenkö? — niinkö? Kuinka saatatkaan minusta niin halvasti ajatella? Vika ei ole sinun, vaan sinä olet antanut pettää itsesi. Sinä olet rehellinen poika ja

uskot muista samaa; siinä koko vikasi. Ei, ystäväni! Niin löyhillä perustuksilla en minä ole sydäntäni sinulle antanut, että tuommoisen tapauksen antaisin tyhjäksi tehdä hartaimman sydämeni toivon. Tuo luultu rikoksesihan ei ole muu kuin tottumattomuus maailman menoon», sanoi hän avosydämisesti.

Tuon puheen kuultuani helytyi niin sydämeni, että hyrähdin itkuun ja kiersin käsivarteni hänen kaulaansa. Aina selvemästi käsitin kuinka jalo ja puhdas sydän hänellä oli. Hän voi anteeksi antaa ja näki paljon syvemmälle ihmissydämiin, ja tunsu maailmaa paremmin kuin minä; vieläpä hän toivoi minusta niin paljon.

Kyllä tiedän, että tuo tuntuu monen mielestä joutavalta, mutta olimmehan luonnon lapsia. Ei meillä ollut mitään ennakkolaskuja, ei mitään järkiperäisiä päätöksiä, ei mitään salaperäisen vaiti olemisen syitä; sydän oli vaan löytänyt sydämen ja niitä elähytti totinen, puhdas ja vilpitön rakkaus ja siinä oli kaikeksi kaikessa. Kun asiamme kerran niin olivat, oliko kumma, jos siinä ei kysytty neuvoa lihalla eikä vereltä, eikä muilta ihmisiltä? Oliko kumma, jos vähäpätöisimmätkin asiat lapsellisella luottamuksella ja avosydämellisyydellä toisillemme ilmoitimme, varsinkin semmoiset, joilla luulimme toisillemme surua saattaneemme?

Tuo ensimmäinen elämämme haaksirikko ei vaikuttanut sen pahempaa, kuin että me ensi sunnuntaina kuulutettiin avioliittoon.

Mutta nytkös konttimiehille työtä tuli, ei morsiameni, mutta minun puoleltani. Kymmeniäkin huutajia oli, jotka suurella pontevuudella kokivat hänelle päivän selkeästi toteen näyttää, kuinka hän muutaman vuoden päästä kerjää, suuret, paikatut miehen pieksu-lohmat jalassa, istuen takkakivellä ja anellen ruokaa. Semmoisiin ennustuksiin vastasi hän vaan sävyisästi:

»Se on minun asiani, eikä teidän. Vaikka kepillä kelkkaa perään lykkäisin, en sittenkään muuttaisi päätöstäni.»

Kun tuommoiset tuumat tulivat minun kuulooni, herätti se minussa semmoista oman arvoni tuntoa ja itseeni luottamista, että minä oikein kauhistuin niitä kuullessani. »Minunko vaimoni kerjäisi? Ei niin kauvan kuin tämä käsi liikkuu», sanoi minä kättäni ojentaen, ja melkeinpä olisin ollut valmis vaadittaissa vannomaan sen lisäksi.

Kaikki noiden kontinkantajain puuhut raukesivat kuin tuhka tuuleen, ja ajan jouduttua vihittiin meidät ja niin olimme nyt aviopari.

Nyt tulivat meille toisenlaiset puuhut, sillä astuihan tosi-elämä myös eteemme, ikäänkuin jonkun himeän esiripun takaa. Se toi tullessaan yhä uusia kutsumisia ja velvollisuuksia. Elämän tarvetten monilukuinen ja kirjava sarja, jos kohta niukempikin, oli joka-aikaisena kuvastimena silmiemme edessä ja niiden kehittämiseen ryhdyimme ilman pelotta ja varmalla toivolla, ja niin mentiin päivästä toiseen.

Palkolan Hannolla oli vielä vähän maanhintaa jäljellä. Näyttipä siltä kuin tuo peritty omaisuus olisi hänellä alituisena kiusauksen, turmeluksen ja synnin synnä. Tuolla viimeisellä omaisuudellansa osti hän yhtätoista korttelia korkean oriin, vastoin minun ja muiden kieltoa, vaikkei hänellä ollut maata senkään vertaa, että olisi jäärrällekään saanut heiniä. Sillä hän sitten hoijasi ja ajoi markkinoilta markkinoille ja kaupungista kaupunkiin, syöttäen sille mitä irti sai. Hänelle oli sitä ostaessa uskoteltu, että orhin veli on keisarin tallissa, keisarin ajo- ja lempi-hevosena, ja siitä oli Hanno hyvin ylpeä.

Jokainen ymmärtävä ihminen älysi miten siinä oli käypä ja kehotti häntä oriinsa aikanansa myömään. Mutta Hanno ei ottanut niitä korviinsakaan; hän toivoi vaan sen avulla kauheasti rikastuvansa kilpa-juoksuissa vetoja voittamalla — miksei semmoisella, jonka veli oli keisarin tallissa. Kahdesti hän ajoi sillä kilpaa veikan päältä, mutta kummassakin hän menetti, toisessa viisikolmatta ruplaa ja toisessa kaksikymmentä.

Kuten oli arveltu, niin kävikin. Ei ollut kulunut vielä täyteen puoltatoistakaan vuotta, ennenkuin ori oli syönyt Hannon varat, niin ettei hänellä ollut maahan putoavaa. Siitä seurasi aivan pian, että ori laihtui laihaksi kuin kaakinpuu ja Hannon täytyi se myödä melkein nahan hinnasta.

Niin oli hänen rikastumisen yrityksensä taas rauvennut yhteen tyhjään kuin tiasen laulu. Hänellä ei ollut enään enempää omaisuutta kuin taivaan linnulla, mutta hän ei vaan surrut. En ikänä ole huolettomampaa luonnetta nähnyt. Kävipä miten kävi, se oli hänestä ihan luonnollinen asia, jonka piti niin käydäkin, huonosti tai hyvästi, yhtä kaikki.

Hannon vaimokin oli jo niin perehtynyt noihin alinomaisiin tappioihin ja tavaran menetyksiin, ettei hänkään ollut niistä juuri millänsäkään. Hän oli saanut semmoisen luottamuksen Hannoan, että tuskinpa hän olisi vaihtanut elämänsä minkäänlaiseen muuhun; olipa niinkuin heidän luonteensa olisivat sulaneet yhdeksi luonteeksi.

Hanno olikin vaimollensa hyvin hellä ja hyvä; siinä vaimolle oli kylläksi, olipa muut asiat miten hyvänsä, semminkin kun Hanno oli jo aikoja sitten laannut ryyppimästä.

Vaikka Hanno olikin tuommoinen hutuli, ei hän koskaan joutunut, asiain pahimmillaankaan ollessa, semmoiseen pulaan, ettei hän voinut vaimolleen ja lapsilleen toimittaa riittävää toimeentuloa. Tuosta kaikesta seurasi se, ettei vaimo ottanut korviinsaakaan niitä juoruämmäin itkunsekaisia parjauksia, joita he kokivat hänelle kantaa, kuinka muka hänellä on kelvoton mies.

»Hanno on minun mieheni, ja kun me keskenämme sovimme, niin mitäpä teillä on meidän kanssamme tekemistä?» sanoi hän tavallisesti juoruämmille, ja se auttoikin.

Kun noin oli loppunut kaikki, ryhtyi Hanno innolla kovaan työhön ja se kävikin laatuun noilla karhun voimilla, joita hänen leveissä hartioissaan ja vahvoissa jäntereissään piili.

Niin, toisen huoneen nurkassa on vastahakoinen ihmisen olla. Sentähden rupesimme mekin kaikin voimin puuhaamaan mökkiä itsellemme kylän takalistolle. Hanno oli niin perehtynyt meihin, että hän katsoi hyväksi rakentaa myös mökkinsä aivan likelle meitä; sillä tavoin tulimme Tipakkalan likimmäisiksi naapureiksi.

Pian olivat kumminkin meidän mökkimme valmiit ja niin mentiin niihin asumaan. Ei parempaa naapuria saata koskaan olla kuin Hanno perheineen. Niin kauvan kun kummallakin jotain oli, ei ollut puutetta toisella tai toisella perheellä; kävipä usein niinkin, että ainoa leipä pantiin kahtia.

Tulipa kerran kova katovuosi ja Hanno tuli niin kovaan hätään perheensä kanssa, ettei hänellä ollut mitään antamista nälkäisen perheensä suuhun, eikä meilläkään ollut varaa heitä auttaa; olipa työtä omassakin toimeentulossamme, vaikkei meillä isoa joukkoa ollut. Mutta Hanno ei joutunut nytkään pahaan hätään; hänen itsearvonsa tunto nousi vaan korkeimmalleen.

Minä satuin juuri silloin menemään Hannolle.

»Ruoka on loppunut perheeltäni; anna sinä heille niin kauvan, kuin sinulla piisaa, kyllä minä jo viikon päästä maksan», sanoi hän minulle. Sitten löi hän nyrkillään mökin seinään, niin että mökki tärisi ja samassa hän huudahti kovalla äänellä: »Köyhyys, köyhyys!» ikäänkuin olisi tahtonut kurittaa tuota suomatonta ja ahnasta vierasta. Samassa hän otti kuokan ja lähti toiseen pitäjääseen, jossa hän oli kuullut olevan kuokkatyötä.

Ei kulunut paljon aikaa, ennenkuin Hanno jo lähetti kymmenen ruplaa vaimollensa ja silloin oli puute poissa. Niin paljon oli hän viikossa ehtinyt ansaita, vaikkei suinkaan palkat olleet suuret.

Kun talvi tuli, jolloin muut makasivat nälillään ja työttöminä, rupesi Hanno tekemään kyynärämittoja, jotka hän kiillotti hyvin kauniiksi, ja niitä teki hän matkahäkittäin; eipä olisi luullut niiden paljouden mihinkään mahtuvan, sillä tuntui siltä kuin koko maailma olisi ollut kyynärämitoilla mitattava. Niitä hän sitten veteli ympäri maakuntia ja kaupungeita. Ja vaikkei hän paljon kappaleella saanut, möi hän niitä kuitenkin niin paljon, että hän keräsi niillä melkoiset summat ja — köyhyys oli taas kaukana.

»Eikö totta, että minulla on hyvä mies?» kysyi Hannon Liisa silloin meiltä ja me myönsimme sen sydämestämme.

Kymmenes luku.

OUTOJA UUTISIA.

Yht'äkkiä levisi nyt ympäri pitäjistä hirvittävä kauhu. Kolme veljestä, toisesta pitäjäästä ja läänistäkin kotoisin, oli lyöttänyt rosvoiksi ja pian saivat he kokonaisten maakuntien ihmiset hämmästyksen ja pelon valtaan. He olivat kovilla aseilla varustetut ja niin julkeat, että päiväsydännäkin paljastivat puti puhtaaksi syrjäisempiä taloja.

Todistukseksi, kuinka rohkeita nuot olivat, olkoon sivumennen mainittuna eräs heitä koskeva tapaus.

Eräänä kertana saatiin yksi heistä kiinni ja lähetettiin läänin vankilaan tuomiotansa odottamaan. Kun käräjät tulivat, tuotiin vanki sinne tutkittavaksi. Oli eräs iltapuhde, kun vanki seisoi valaistussa lakitivassa tutkinnon alla, kovasti raudoitettuna. Yht'äkkiä tulla pöllähtivät toiset veljet sisään, löivät tuomarin pöytineen pävineen kumoon, täysilukuisen lautakunnan mullin mallin, sammuttivat valkeat, sieppasivat raudoitettun veljensä olallensa ja juoksivat hätäpikaa ulos. Tuo kaikki oli vaan muutaman sekunnin työ ja ennenkuin käräjäväki ennätti toipua hämmästyksestään, olivat he jo kiinnisaamattomissa. Tuomari oli kauvan pyörryksissä asiakirjain ja kaatuneen pöydän seassa,

paremmin kumminkin säikähdysten kuin minkään vaaran tähden, sillä rosvot olivat häntä lyöneet vaan paljaalla kädellä.

Aamulla haettiin heitä nimismiehen johdolla ison miesjoukon kanssa, mutta turhaan; ainoastaan raudat löydettiin lähimmäisestä metsästä.

Heitä koetettiin sittemmin kaikella ahkeruudella saada kiinni, mutta se ei onnistunut, vaikka he niin julkeasti ilmestyivät, minne ikänä tahtoivat. He olivat niin väkeviä ja notkeita, ettei kolmekaan tavallista miestä koukerrellut yhden heidän käsissänsä; jos heille tuli tarvis juosta, niin takaa-ajajille oli sama, vaikka juoksivat toisaalle päin; semmoisia juoksijoitakin olivat mokomat.

Olipa heillä jotain jalompaakin tunnetta; sen osoittaa seuraava tapaus. Muudan köyhä vaimo kulki päivällä erään metsätaipaleen poikki. Yht'äkkiä töytää metsästä kolme miestä esille ja ottaa hänet kiinni. Vaimo parka säikähtää niin pahanpäiväiseksi, että vapisee kuin haavan lehti.

»Älä pelkää, akka, emme me sinulle mitään pahaa tee», sanoo joku miehistä.

Nyt he rupeavat kyselemään häneltä kylänsä kunkin talon rikkauksia, rahoja, hopeita ja muuta semmoista.

Vaikkei vaimo tiennyt ollenkaan heidän tarkoitustansa, oli hänellä kuitenkin vaistomainen vastahakoisuus tekemään minkäänlaista tiliä semmoisista asioista.

»En minä mistään semmoisista tiedä, eikä minun ole pakko tietääkään», sanoi hän heille vastaukseksi, vähin rohkaistuneena.

»No, emme me sinua siihen pakotakaan, koska sinulla on niin arka omatunto», sanoivat he akalle.

Sitten he kyselivät vaimolta tarkkaan, mitä ihmisiä hän on, onko hänellä lapsia ja onko hän rikas vai köyhä. Kun vaimo oli heille selittänyt olevansa monen lapsen äiti ja köyhä vaimo, antoi yksi miehistä hänelle viisitoista ruplaa rahaa.

»Mutta ihmiset tietysti oudoksuvat, kun näkevät minulla näin paljon rahaa ja kysyvät, mistä olen tämän saanut; miten minä vastaan heille?» sanoi vaimo, samassa kiitellen hyväntekijöitään.

»Sano siinä tapauksessa heille: tämän rahan antoivat minulle ne miehet, jotka rikkailta ottavat ja köyhille antavat», sanoi mies, ja sitten he päästivät hänet menemään.

Vaimo ei pyhässä yksinkertaisuudessaan ymmärtänyt tuota suoraa viittausta uusien tuttaviansa ammatista, mutta kun hän kylässä selitti, mitä hänelle taipaleella tapahtui, keksittiin kohta, että he ovat olleet nuot mainiot Vintturin veljekset.

Semmoisia vieraita ne olivat, jotka nyt tahtoivat tehdä tuttavuutta meidänkin pitäjään kanssa.

Oli erään järven rannalla vankka talo. Siinä oli monta nainutta veljestä ja itse kullakin oli erityiset, mahdottomat vaatekasat, joita he olivat toisiensa kilvalla aikojen kuluessa koonneet, niinkuin kansalla vanhuudesta on tapana ollut. Heillä oli kullakin erityiset vaateaitat, joiden orret notkuivat niiden päälle asettujen vaatetten painosta. Paitsi sitä, oli vielä kunkin aitassa iso kirstu, jossa säilytettiin kalleimmat kappaleet, hopeakalut ja silkit, sillä ajan mahti oli semmoinen, että varakkaat perheet halusivat niitä omakseen saada; mainitun talon perheilläkin oli niitä melkoinen joukko.

Kun talon väki heräsi eräänä syysaamuna, käsitti heidät hirmuinen hämmästys. Aittojen ovet olivat kaikki seposten selällään, arkut ulkona syrjäpielissä pirstaleina, halvimmat vaatteet siristeltynä sokin sokin ja kaikki parhaat vaatteet sekä kalleudet kadonneet. Monen vuoden ahkeruuden, hyörintöiden ja pyrintöjen tulokset olivat yhdellä iskulla kadonneet kuin tuhka tuuleen.

Eipä siis kummakaan, jos asianomaiset, hikensä ja vaivojensa hedelmät kadotettuansa, joutuivat hämille, eivätkä tienneet mitä oikeastaan tehdä ja ajatella. Yksi perheen vaimokin, juostuansa aitaan ja nähtyänsä kaikki menneeksi, huudahti levitetynä käsin ja hajalla hapsin: »On viety tuhannenkin paitaa, mutta on niitä vielä jäänytkin!»

Kun oli toinnuttu suurimmasta hämmästyksestä, ruvettiin iskemään varasten jälkiä. Pian huomattiin heidän menneen järvelle päin, sillä halvimpia vaatemyttyjä olivat he heittäneet tien viereen, luultavasti sen vuoksi, kun eivät jaksaneet niitä kantaa. Rannalle tultua huomattiin erään venheen olevan poissa; se löydettiin toiselta puolen järveä ja sen teljoon oli kirjoitettu: »Erkki Tuomen ei pidä pahastua, kyllä me palatessamme maksamme. — Vintturit.»

Siitä keksittiin keitä nuot noin kohteliaat vieraat olivat olleet.

Talo oli sydänmaalla, ainoasti vähän matkaa toisen pitäjään rajasta. Koska sielläkin oli vankka

sydänmaan talo, voitiin päättää, että he tarkoittivat sinne. Sentähden koottiin toistakymmentä vahvaa miestä ja mentiin sinne vahtiin. Miehet olivat varustetut ampuma- ja muilla aseilla sekä suurella — suulla; itsekukin kertoi innokkaasti, kuinka hän muka ei pelkää Vinttureita, vaan koppaa heidät kiinni kuin pikku lapset. — Vintturit olivatkin muuten tulleet jo niin pahoihin hallituksenkin kirjoihin, että heidät oli lupa ampua, jos ei heitä muutoin kiinni saataisi.

Ensimmäisenä vahtiyönä ei kuulunut mitään. Toisena olivat vahdit vartioimassa likellä talon aittoja olevassa lämpymässä saunassa. Kaikki olivat valveilla, mutta saunaan oli tullut myös yksi talon renki; hän nukkui heti ja kuorsasi kovasti.

Eipäs aikaakaan, kuin heti puolen yön jälkeen ilmestyi mies pihalle. Hän nuuski ja tarkasteli joka paikkaa; erittäinkin saunaa, jonka heti huomasi lämpymäksi, tarkasteli hän monikertaan kaiholla. Tuo rengin kuorsaaminen varsinkin oli hänestä epäluulon alainen ja sitä hän kauvan kuunteli oikein korvaansa kallistellen. Kun hän tuli vakuutetuksi, että kuorsaaja todellakin nukkui, ulkousi hän saunasta, nousi aitan portaalalle ja puhalsi kimakkaaseen pilliin. Samassa ilmestyi kaksi miestä lisäksi ja yks, kaks, oli aitan ovi auki; olisipa luullut heillä olleen aitan oikean avaimen.

Yksi vahti oli koko ajan ladatulla pyssyllä tähdännyt heitä saunan akkunasta. Miehet keinottelivat nyt, että pyssymies ampuisi portaille jäänyttä vahtia ja samassa, kun se tapahtuisi, töytäisi miesjoukko aitan-ovelle, paiskaisi sen kiinni ja ottaisi aitan sisällä olijat kiinni.

Mutta tähtääjä vapisi kuin sarpa virrassa, eikä hän olisi osannut aittaankaan, sitä vähemmän mieheen; eipä hän uskaltanut edes laukaistakaan.

Tuiskuna lentelivät tavarat aitan yliakkunasta pihalle, kahden rotevan rosvon syytäminä, ja olipa vähällä, etteivät nuot rohkeat varkaat panneet taloa puti puhtaaksi niin ison miesjoukon silmien edessä, niin kauhean kammon olivat Vintturit ihmisiin levittäneet.

Vihdoin lähti rohkein vahti juoksemaan aittaa kohden ja hänestä rohkaistuneena kaksi muuta.

»Täälläkös te sen vietävät nyt olette?» ärjäsi edellinen ja niin he töytäsivät kohti.

Vaikka kolme rotevaa miestä juoksi aitanportaalalla seisovaa rosvovahtia kohden, eipä hän paikaltakaan liikkunut, katsoi vain tyynesti vastaansa ryntääviä miehiä. Mutta nyt töytäsi koko vahtijoukko saunasta ulos ja ryntäsi aittaa kohden. Huomatessaan vihollisten suuren luvun, päräytti nyt vahti pillistään pahan, rämähtävän äänen ja samassa tuokiossa töytäsivät aitassa olevat rosvot ulos. Sitten riensivät he hirmuista vauhtia metsään. Kiinni-ottajat lähtivät heidän jälkeensä huutaa hoilaten; tuntuipa nyt olevan rohkeutta, kun kerran päästiin hyvään alkuun. Eräs roteva takaa-ajaja hätyytti niin kiivaasti yhtä rosvoista, että tämän täytyi heittää yhtä ja toista kalua ja tavaramyntyä jälellensä, päästäksensä paremmin pakenemaan. Vihdoin sai takaa-ajaja rosvon kiinni ja molemmat kaatua muksahtivat ylenkappuraisiaan. Rosvo kerkesi ensiksi ylös ja samassa löi hän jollakin aseella vastustajaansa niin, ettei tämä kyennytkään enään taistelua jatkamaan. Niin pääsi sekin heittämiinsä ja toisilla ei ollut mitään kiinni-joutumisen vaaraa, sillä heillä ei ollut niin rotevaa hätyyttäjää ja niin he pääsivät taasen pälkähästä, kuten monasti ennenkin.

Kiinni-ottajat melusivat ja ampuivat sitten koko yön talon seuduilla ja aamun tultua korjasivat he jotenkin runsaan saaliin rosvojen jättämiä tavaroita, joita eivät nämät hädissään voineet mukaansa ottaa, muiden muassa Tuomenkin talosta varastetun omaisuuden, pari pyssyä ja paljon muuta varastettua tavaraa.

Kun rosvot saivat tuommoisen peräkyödin, luultiin yleiseen, että he pakenivat pois mailta halmeilta, mutta kuinka sen asian laita oikein oli, sen osoittavat tulevat tapaukset.

Vanhempiensa kuoleman jälkeen oli Tipakkalan Maija kokoillut kaikki saatavansa lainoista pois, jonka tähden hänellä oli useampia tuhansia markkoja takanansa. Hän kartutti niitä kaikenlaisella pikku kaupalla, ja eli säästäväisesti. Hän ei raskinut pitää piikkaa, ei renkiä; ainoana apuna ja kumppanina oli hänellä kahdentoista vuoden vanha poika, joka oli mykkä; hänet oli Maija vaivaishoidolta huutanut vuotuista maksua vastaan. Tuota poikaraukkaa rakasti Maija kuin omaa lastansa ja osasi sormin selittää hänelle kaikki asiat.

Muutamia vuorokausia viimeksi kerrotun tapauksen jälkeen ruvettiin muutamana pimeänä syysyönä hirveästi ryskyttämään Tipakkalan ovea, jonka Maija aina tukevasti lukitsi salvoilla ja pöngillä. Maija säikähti ensin pahanpäiväiseksi, vaan ei kuitenkaan kadottanut hetkeksikään sitä kylmää maltillisuuttansa, jota hän aina osoitti. Hän hyppäsi kiiruusti vuoteeltansa ylös, otti kynttilään valkean, nykäsi pojankin ylös ja teki hänelle joitakuuta viittauksia. Kun se oli tehty, töytäsi kolme hirveää miestä sisään.

»Keitä te olette, jotka yösydännä tulette tuommoisella metelillä ihmisten huoneeseen?» sanoi Maija

nuhtelevaisesti ja katsoi tulleita kiinteästi silmiin.

»Me olemme Vintturit ja nyt mahtanet oivaltaa, että tässä on puheena rahasi taikka henkesi», ärjäisi yksi heistä ja ojensi murha-aseen Maijan melkein paljasta rintaa kohden.

Mykkä-Saku, kun huomasi, että hänen emännällensä aiotaan jotain paha tehdä, töytti ja lyöä kopsi voroja miten ja millä vaan parhaiten taisi; mutta he eivät tehneet hänelle muuta kuin häätivät hänet pois silmiltänsä. »Oletteko te todellakin niin halpamielisiä ihmisiä, että aiotte turvattomalle naiselle tehdä paha?» sanoi Maija toinnuttuaan ja katsoi heitä yhä kiinteästi silmiin.

»Emme me sinulle paha tee, kun vaan sanot, missä rahasi ovat, mutta tee se pian, sillä aika on tärkki», sanoi joku rosvoista.

Sillä välin oli mykkä poika käähminyt itselleen puupuntarin, jolla hän koki voimensa takaa kolhia yhtä Vintturia, älähdellen ja molisten, niinkuin mykkien on tapa.

»Tuo poika, sen vietävä, tulee meille kiusaksi; hänet täytyy nipistää kiinni siksi aikaa, kun me saamme aarteet käsiimme», sanoi kolhittu rosvo, tapaillen samassa poikaa kiinni, joka hyppeli kuin papu rummun pohjalla.

»Antakaa hänen olla; mitäpä hän voipi noin vahvoille, aseilla varustetuille miehille, näettehän lapsen lapseksi, ja minä hänet kyllä pian saan asettumaan», sanoi Maija ja alkoi samassa tehdä merkkejä ja viittauksia, joista poika rauhottui, katsellen surumielisesti Maijaa silmiin ja väliin silmäillen outoja vieraita viha- ja uhkamielisesti. Rosvot heittivät nyt pojan rauhaan.

»Sinä viivyttät vaan meitä! Sano pian missä rahasi ovat taikka! — — Vintturit eivät heitä työtään keskeneräiseksi», sanoi yksi heistä ja häristeli taas aseellaan Maijaa.

»Rahani ovat kellarissa täällä tuvan alla», sanoi Maija kylmäkiskoisesti.

»Mutta jos sinä valehtelet», sanoi yksi rosvo.

»Minä en valehtele», vakuutti Maija.

»Missä paikassa ne siellä ovat?»

»Perässä kellaria on lattiassa iso laakakivi, sen alla ovat rahavähäni», selitti Maija vakavasti.

»Kaksi miestä kellariin, yksi jääpi lattialle vartioimaan. Pianpa sitten nähdään oletko puhunut totta, ja jos huomaamme sinut valehtelijaksi, niin silloin — —» uhkaili yksi heistä.

»Eipä kivi nouse kahdelta mieheltä; onpa ollut työtä neljällekin sitä liikutellessa, vaikka vahvojakin ovat olleet», selitti Maija yhtä kylmäverisenä, kuin jos hän olisi ollut tavallisissa askareissansa.

Rosvopäällikkö katsoi Maijaa kiinteästi silmiin; tämä pysyi vakavana ja levollisena, hän ei vilpistellyt.

»Koetetaanpa», sanoi päällikkö, ottaen lakkaristaan kynttilän pään, johon hän pisti valkean. Sitten avasi hän kellarin luukun ja kaksi heistä laskeusi kellariin.

Todellakin oli kellarin perässä semmoinen iso laakakivi, kuten Maija oli sanonut. Säästävät ja varovat Tipakkalan vanhukset olivat pitäneet sen alla olevaa koloa kassakirstunansa ja siellä ei käyty monasti. Silloin kun siellä käytiin, oli talonväen apuna vissit, uskotut miehet, jotka eivät sitä kenellekään ilmoittaneet.

Kellariin menijät koettivat kaikin voimin nostaa kiveä, mutta eipä se vaan noussut, vaikka vahvojakin olivat; itsepintainen oli kallion lohkar.

Nyt he kutsuivat vahdissa olevan kumppaninsa kiireesti avuksensa, mutta Maijan kasvot olivat niin vieikkaassa hymyssä.

Kutsuttu totteli ja laskeusi kellariin; kaikki aseetkin jäivät lattialle, sillä ei yksikään heistä ottanut niitä mukaansa kellariin.

Tuota oli Maija juuri odottanutkin, tuota tarkoittanut, ja samassa tuokiossa kun viimeinen mies laskeusi kellariin, pauskasi hän luukun kiinni. — Tarkoitus oli kypsynyt päätökseksi, päätös teoksi. Luukku oli varustettu vankoilta rautasaranoilla ja haalla ja heti kun hän pauskasi luukun kiinni, löi hän haan säppiin.

Tuon tepposen huomattuaan, rynnistivät rosivot miehissä luukkuun vasten, mutta eivätpä heltineet honkaiset lankut eivätkä ratkenneet rautaiset raksit. Kun ei se auttanut, rupesivat he rukoilemaan,

luvaten jättää Tipakkalan asukkaat rauhaan, vieläpä maksaakin melkoisen summan, kun vaan pääsisivät tästä pälkähästä. Sitten rupesivat he uhkaamaan, aikoen heti ottaa hengen, kun he vaan täältä pääsevät, jonka he muka kyllä voisivat tehdä, jos ei heitä hyvällä päästettäisi. — Turha sekin; kaikille oli nyt Maija kuuro, mutta mykkä-Sakun silmät loistivat niin kirkkaasti.

Maija teki Sakulle muutamia viittauksia, joita totellen tämä hyppäsi heti kaksin käsin pitämään luukun hakaa kiinni, joka rosvojen jyskytyksestä oli ruvennut liikkumaan ja sälähtelemään. Hätäpikaa pisti Maija sitten vaatteita päälleen ja syöksi ulos yön pimeyteen.

Piukka-Jaakko sattui saman yön illalla tulemaan meille ja jäi yöksi. Illalla oli puhe Vinttureista ja hän puhui oikein innoissaan, kuinka kehnoja miehiä nuot Vintturin kiinnitavoittelijat olivat; jos hän olisi ollut paikalla, olisi hän ottanut muka heidät kiinni yhtä helposti kuin kissa hiiren.

Olimme kaikin makeasti nukkumassa, kun ovea hätäisesti kolkutettiin; minä hyppäsin avaamaan. Tipakkalan Maija ja Hanno astuivat huoneeseen.

»Tipakkalan kellarissa ovat Vintturit saarroksissa», sanoi Hanno. »Joudu veikkonen meidän kanssamme heidän kimppuunsa ja pian!»

Unen horroksissa ollessani, tuntui tuo uutinen mielestäni jotenkin kalsealta. Velvollisuus vaati, mutta nuot vaaralliset, aseilla varustetut pahantekijät kammottivat minua. Kuitenkin puin kerkiämiseen ja töytäsin Piukka-Jaakonkin hereille, samassa lyhyesti selittäen hänelle, että nyt hänellä on hyvä tilaisuus ottaa Vintturit kiinni. Hänkin hyppäsi heti ylös ja puki kiireesti päälleen, mutta illallista rohkeutta ja uljuutta ei hänellä näyttäneenkään olevan.

Kun olimme kaikin valmistuneet, lähdimme hiipimään Tipakkalaa kohden. Siellä Saku yksin käsin koetti pitää säppiä kiinni, samassa kauheasti molisten. Valkea paloi tuvassa talikynttilässä ja valaisi himmeästi vaarallista asemaa.

Huomatessaan meidän tulomme, hyppäsi Saku hengästyneenä hakaa pitämästä, ja minä rupesin hänen virkaansa.

»Olkaapas vaan siellä ihmisittäin, turha kumminkin on rynnäkönnö; sillä saattepa olla vakuutettuina, että nyt joudutte koreasti kiikkiin. Täytyypä teidän tulla sieltä yksitellen ylös, kun minä avaan kellarin luukun, ja sen parempi teille, kuta siivommasti itsenne käytätte.

»Ho, hoo! vai Vinttureita meillä nyt on kunnia kiinni panna ja tuon sievän tehtävän on meille toimittanut tään talon uljas tyttö, salvaten ensin linnut häkkiin», puhua leuhotteli Hanno, ikäänkuin olisi ollut vaan joku rotan pyydys koettavana.

Kylmä viima tuntui käyvän selkäpiini lävitse, se täytyy tunnustaa; ja Saku katseli suurella tarkkuudella mitä tekeillä oli.

Kuullessaan Hannon huolettoman komennon, heittäysivät rosvot niin hiljaisiksi, ettei kellarista kuulunut hiiskausta. Hanno hankki nyt avaamaan kellarin luukua ja oli niin tyyneen ja levollisen näköinen kuin olisi mennyt pitopöytään.

»Nyt minä avaan luukun, koreasti vaan nyt yksi kerrallansa ylös!» komensi Hanno, avaten luukun.

Samassa tuokiassa törmäsivät kaikki kolme rosvoa ylös lattialle. Hanno tarttui heti kiinni suurimpaan heistä ja hirmuinen temmellys alkoi. Piukka-Jaakko seiso i oven kohdalla lattialla. Päästäksensä ulos, töytäsi yksi rosvoista häntä pois tieltään semmoisella voimalla, että Jaakko lensi lattialle selällensä, meni tuperruksiin, eikä päässyt paikalta liikahtamaan. Nyt olisi luullut rosvon pääsevän pakoon, mutta eipä toki. Samassa silmänräpäyksessä kun Piukka-Jaakko lensi nurin, nakkausi Maija rosvon jalkoihin, tarttui näihin kiinni, eikä heittänyt irti, vaikka voro kuinkakin olisi riuhtonut ja ponnistellut. Vihdoin kaatui rosvo kumoon.

Tuo kaikki tapahtui niin äkkiä, etten minä kerinnyt tekemään mitään kenenkään avuksi: olinpa muka vielä vartioivinani kolmatta rosvoa, ettei hän pääsisi karkuun.

Saku, kun näki missä pöläkässä hänen emäntänsä oli, sieppasi taas puupuntarinsa ja lyöä vänttäsi sillä rosvoa polvisilmään sillä seurauksella, että se tuli hermottomaksi kuin lankavyhti. Samassa pääsi vahtimani rosvo töytäämään ulos ja olipa se melkein mieleeni, sillä enpä uskaltanut häneen käsiksi käydä, vaikka kyllä suurella suullani estin häntä toisille avuksi menemästä, uhaten hänet ampua kädessäni olevalla ladatulla pyssyllä.

Nyt minäkin jouduin avuksi Maija-paralle, joka vieläkin taisteli toisjalkaisen rosvon kanssa. Pian saimme hänet lannistumaan ja köytetyksi varalla olevilla nuorilla.

Sillävälin oli Hanno rosvonsa kanssa taistelonsa taistellut. Juuri kun me olimme toisen saaneet kytketyksi, makasi tämä Hannon alla selällänsä, voimatta liikuttaa mitään paikkaa, sillä Hanno oli hänet niin väsyttänyt.

»Kas, niin! Sanoihan minä sen. Joko nyt ymmärrät olla rauhassa? Kätesi vaan nyt kauniisti tänne, että niihin saisit hamppukintaat ensihätiin, kukaties päivällä saat sitten paremmatkin», puheli Hanno saaliillensa, samassa vääntäen hänen käsiänsä esille. — Pian oli hänkin köytetty.

»Luulitteko rahani kiven alla olleen? Petyittepä kerran! Tuolla ne kamarissa pienessä seinäkaapissa ovat», puhkesi Maija nyt ilosta puhumaan.

»Annappas katselen sinua, veli kulta, tarkemmasti!» tokaisi nyt Hanno. »Ahaa! oletpa sama veinari, joka minua salvokselta kerran varkaaksi haukuit, mutta itseppä olet iso varas, oikein Vintturi, mutta kyllä minä sinun opetan kunniallisia ja rehellisiä ihmisiä varkaaksi haukkumaan.»

Piukka-Jaakko ei tohtinut hievahtaa, sitten kun hän pökerryksistä selvisi, mutta päivällä oli hän mies puhumaan kylässä, kuinka hän viime-yönä otti kiinni Tipakkalassa kaksi Vintturia!

Kun päivä tuli, vietiin rosvot nimismiehelle, joka heidät pani niin kovasti rautoihin, kuin vaan voi.

Heidän kiinnipanemisestaan oli luvattu palkinnoksi viisikymmentä ruplaa päästä, mutta kun nyt saatiin kaksi kärpystä yhdellä lyönnillä, annettiin vielä päälliseksi kiinnipanijoille kunniamerkki; nämät palkinnot tulivat Hannolle ja Maijalle. Kun sitten Hannolle esiteltiin, kumman hän mieluummin ottaisi, rahatko tahi kunniamerkin, sanoi hän: »Mitä minä rahalla teen, se menee pian, mutta kunniamerkki pysyy aina; ottakoon Maija rahat.»

Niin sai Hanno kunniamerkin ja Maija rahat, mutta Maija sanoi: »Saku ne paremmin on ansainnut kuin minä, ja hän ne paremmin tarvitseekin. Minä panen ne pankkiin kasvamaan hänelle vanhanpäivän varaksi, sillä niin kauvan kuin hän apua tarvitsee nuoruudessaan, saapi hän sitä minulta.»

Mitä Maija sanoi, pitikin hän uskollisesti.

Yhdestoista luku.

UUSIA TUTTAVIA.

Se oli se vanha hyvä aika, jolloin ei tietty mitään mistään kirjallisuudesta, ei mistään velvollisuuksista eikä oikeuksista. Annettiin vaan kun anottiin, otettiin jos annettiin, toteltiin kun käskettiin, kuunneltiin kun toruttiin, vavistiin kun uhattiin, kärsittiin kun kolhittiin ja suurilla kulungeilla suomennutettiin ruotsiksi saadut asiakirjat; kerrassaan: oltiin niinkuin pidettiin. Semmoista se oli vanha hyvä aika. Tosi kyllä, että ihmisten sydämissä syvällä asui jonkunmoinen salainen, surumielinen tunne omasta olemisestaan sekä asiain oikeasta olemisesta, mutta mikä tuo tunne oikeastaan oli, sitä ei tietty; se kaipasi selitystä, tarvitsi kirkastamista.

Se oli kuitenkin aika, jolloin suomalaisia sanomalehtiä ja muuta kirjallisuutta alkoi ilmestyä, ensin niukemmalta, sitten viljemmältä ja ne hehkuivat niin lämmintä rakkautta kansaa kohtaan. Pian ilmestyi paljon ihmisiä, jotka tuossa uudessa valonkoitossa luulivat löytävänsä selitystä hämärille tunteillensa ja he rupesivat oikein ahmimalla niitä sekä lukemaan, että myöskin tutkimaan. Pidettiinpä tuota ilmiötä oikein ihmeenä ja kirjoituksia pidettiin niin viisaina ja valaisevina, että niissä oleville perustus-sanoille ja lauseille annettiin lukeissa omituinen, ponteva korko, joten lukeminen sai ikäänkuin mieleen ja päähän iskevän voiman. Sen valossa rupesi kansa vähitellen tuntemaan, että hekin ovat ihmisiä.

Kului aikoja vähäisen. Minäkin vartuin niin paljon, että rupesin sanomalehtiin kirjoittelemaan. Ensimmäinen kirjoitukseni oli: mihinkä ovat joutuneet tilatut sanomalehteni, joita en välisti saanut pariin kuukauteen. Eräänkin kerran löysin niitä toisesta pitäjäästä ison pakan, jotka olivat sinne joutuneet sen vuoksi, kun niihin ei oltu kirjoitettu paikkakunnan nimeä; samasta syystä ei niitä voitu sieltäkään lähettää oikeaan paikkaansa.

Mutta voi herranen aika! siitäkös minä apemarjat sain. Arvoisa postimestari sydäntyi tuosta niin, etten minä ollut ainoastaan yksi roisto, konna, rakkari, lurjus, kanalja ja tyhmeliini; tuommoisia kunnianimiä tuiskui päälleni kuin rakeita myrskyssä siinä pitkässä kirjoituksessa, jonka hän samassa sanomalehdessä viskasi silmilleni. Se oli herra postimestarin mielestä hirmuinen rikos, kun minä, joka olin vaan talonpoika, rohkenin tulla muistuttamaan häntä velvollisuuksiensa täyttämisestä.

Tuo pani minun miettimään että jos antaa asian olla semmoisenaan, niin asia ei parane vähintäkään ja

kuitenkin oli minulla halu lukea kaikki tilatut sanomalehteni. Vihdoin tulin minä siihen päätökseen, että paras on vastata tuohon herra postimestarin kirjoitettuun parjaukseen. Minä kokoilin kaikki todistuskappaleet ja sitovat syyt hänen leväperäisyyteensä virkansa toimissa ja niiden nojalla kirjoitin minä vastauksen ja lähetin sen sanomalehden toimitukselle, joka sen kohta julkaisi.

Sepä viimein auttoi kun auttoikin. Sanomalehdet rupesivat tulemaan säännöllisesti, mutta ensimmältä osoitti postimestari siten äkäänsä, että hän kauvan aikaa kirjoitti musteella ympäri sanomalehtien reunoja suurilla latinaisilla kirjaimilla sekä minun että paikkakuntani nimet, mutta mitäpä siitä, tulivathan ne kuitenkin. Muutoin ei ollut postimestarilla enään mitään sanomista julkisuudessa ja kiista raukesi siihen.

Tuo ensimmäinen sanomalehti-kiistani herätti heti huomiota. Herra postimestari ei ollut ainoastaan minua kohtaan leväperäinen ja äkimys, vaan koko hänen piirinsä valitti samaa ja kaikki valittajat voittivat oikeutensa minun kanssani yhtenä ja se voitto tuntui mielestämme suurelta.

Kun siitä näytti olevan hyötyä, ei ainoastaan itselleni, vaan myöskin muille, jatkoin minä edelleenkin kirjoittelemisiani. Missä vaan salassa hiipivä epäkohta ilmestyi, koetin sitä voimieni mukaan saada korjatuksi siten, että koetin saada sen julkisuuden valoon. Usein sain siitä hirveätä vihaa osakseni, mutta mikäs auttoi, minä kirjoittelin kuitenkin uudestaan.

Siihen aikaan oli jo ruvettu pitämään huolta kansan aineellisestakin toimeentulosta. Maanviljelyskouluja oli jo maassamme useampia ja niihin oli tullut oppivaisia sieltä ja täältä; ensimmäiset oppilaat olivat jo oppikurssinsa läpikäyneet.

Eräänä kertana sain minä vastaanottaa näin kuuluvan kirjeen:

Tuntematon tuttavani!

Ihminen kokee tässä matoisessa maailmassa pyrkiä ja rehkiä eteenpäin. Hän panee alttiiksi kaikki; hän pinnistää neronsa ja tarmonsä, ponnistaa kaikki voimansa, saavuttaaksensa onnea. Mutta hänellä on aina edessään tuo epävakainen ratas, jossa on niin monta astinta ja vaan yksi onnen astin. Sen päälle pyrkii ihminen. Hän luulee usein sen löytäneensäkin ja iloitsee, mutta voi! Silloin pyörähtää se ja kaikki pyrinnot ovat rauenneet siihen, ja epätoivon meren kauhea syvyys ammittaa taas edessä; tuota olen minä jo useasti saanut kokea.

Tämä taitaa olla uhkarohkea pyyntö, mutta minä niin mielelläni haluaisin puhutella teitä suusta suuhun ja tutustua kanssanne persoonallisesti. Jos myönnytte pyyntööni, niin antakaa vastaus.

Kunnioituksella

Heikki Laarila.

Minä oikein tyhmistyin tuon kirjeen luettuani. Kuka on tuo Heikki Laarila ja miksi hän minulle tuommoista kirjoittaa? Ettei hän ollut aivan oppimaton, huomasin kohta käsialasta ja kirjeen kokoonpanosta, mutta mikä hän muutoin oli? Vihdoin tulin siihen päätökseen, että hän mahtoi olla joku elämän kovuuden alle sortunut vanha mies, joka kenties on aikoinaan jotakin oppia käynyt, mutta joka on elämässään kohdannut vaan pelkkää vastoinkäymistä.

Minä kirjoitin hänelle niin sydämellisen kirjeen kuin suinkin voin, sillä tunsinpa itseni velvoitetuksi ottamaan osaa hänen kovasta onnestansa. — Tietysti lupasin minä hänelle vaikka kuinka paljon suullista keskustelua ja persoonallista tutustumista kanssani.

Muutamia viikkoja oli kulunut tuosta tapauksesta. Minä olin kirkolla, sillä oli pyhä. Kun minä seisoin kirkkotarhassa erilläni muista, asteli luokseni roteva, nuori, tuntematon mies ja nainen; nähtävästi olivat he parikunta. »Saanko minä kysyä kuka te olette?» sanoi mies ja asteli ujosti minua kohden.

»Nimeni on Sakeus Pyöriä, jos se teitä miellyttää», sanoin hänelle vastaukseksi vähän kylmästi.

»Me emme ole erehtyneet», sanoi mies, läheten arvokkailla mutta hitailla askelilla minua tervehtimään; sen tehtyä tuli nainen ja teki samoin.

»Minä en suinkaan tunne vieraita», sanoin vähän häpeissäni kylmän vastaukseni vuoksi.

»Heikki Laarila, maanviljelys-opiston läpi käynyt, ja vaimoni», esitteli vieras reippaasti.

Minä säpsähdin. Edessäni seisoi nyt se mies, joka tuon kirjeen oli kirjoittanut. Hän oli pitkänsolakka, säännöllisellä ja täyteläisellä ruumiinrakennuksella varustettu, vähän mustaveriseltä vivahtava, mutta

tuo vivahdus oli niin sopusoinnussa hänen säännöllisten kasvoinsa juonnetten kanssa, että se pikemmin kaunisti kuin rumensi häntä. Hänellä oli viheriäinen panta lakissa ja ylihuulella oli jo hyväsestään viiksien alkua.

Luonnollistahan oli, että minä toivotin heitä tervetulleiksi ja kutsuin matalaan majaani vieraisiksi. Kun sinne oli tultu ja syöty puolista, rupesimme haastelemaan.

»Vai maanviljelyskoulun läpi käynyt! Mitä aiotte nyt ottaa toimeksenne?» alotin minä.

»Aion hakea jotain virkaa», sanoi Laarila.

»No, mutta eikö maanviljelyskoulujen tarkoitus ole kasvattaa kelpollisia maanviljeliöitä ja sen kautta korottaa maanviljelystä?» muistutin minä.

»Ettäkö minä tekisin työtä? tuota —» sanoi vieraani hämillään.

»En minä suorastaan tarkoittanut joka-aikaista maan työtä, mutta semmoista työtä ja tointa, jonka kautta maanviljelys kohoaisi; olisiko se väärin?»

»Eihän toki! kuinka se sopisi Laarilalle, että hän tekisi työtä? Hänhän on koulun käynyt», sanoi Laarilan vaimo hämmästyksissään.

»Työntekijöitä on paljon, mutta koulunkäyneitä vähän», — sanoi Laarila, ikäänkuin ei hän olisi tahtonut ollenkaan anteeksi antaa tuota ajattelematonta lausettani.

»Mitä virkaa aiotte hakea?» kysyin häneltä, kääntääkseni puhettamme heille mieluisemmalle tolalle.

»Vaikkapa vaan aluksi nimismiehen.»

»Ja sitten?»

»Kukapaties voudin — tuota.»

»Entä sitten?»

»Sitten — tuota — mikä se olikaan — sitten kenties tullipäällikön virkaa jossain kaupungissa ja sitten — herra ties mitä», selitti Laarila hajanaisesti.

»Oletteko jo koettanut hakea jotain virkaa?» kysyin häneltä.

»Olen useat kerrat, mutta aina se on mennyt turhaan, sillä he eivät tunne minua», sanoi Laarila vakaisesti.

»Siinähan se on koko juttu: he eivät tunne Laarilaa ja siinä vika on. He eivät tunne eivätkä tiedä, mikä kyky Laarilalla on, ja kuinka oppinut hän on», selitti vaimo.

»Me olemme aikoneet muuttaa pois kotipaikaltamme», sanoi Laarila, kääntäen puhetta toisaalle, niinkuin minä luulin.

»Eikö teillä ole kotia?» kysyin minä.

»Onhan meillä koti, mutta meitä on monta veljestä ja he vaativat minunkin tekemään talonpojan työtä, mutta kuinkas se sopii minunlaiselle miehelle?» selitti Laarila.

»Niinhän se on: hekään eivät tunne Laarilan kykyä eivätkä tiedä kuinka oppinut hän on, ja siinä on vika», ehätti vaimo säestämään.

»Eikä koko paikkakuntakaan tunne minua — tuota — ja sentähden muutamme pois, sillä herra ties mitä muualla tulee», pitkitti Laarila.

»Me muutamme pois kiittämättömästi paikkakunnasta sinne, jossa paremmin huomataan, kuinka suuri kyky Laarilalla on ja kuinka oppinut hän on. Ja kuhun sinä, rakas Laarila, menet, sinne minäkin tahdon mennä», puhkesi vaimo puhumaan.

»Olen aikonut muuttaa tähän teidän paikkakuntaanne, sillä herra ties, jos täällä jotakin tulisi, koska olen kuullut ruvettavan tätä nimismiespiiriä jakamaan kahtia — tuota —» jatkoi Laarila.

»Kun he vaan kerran käsittävät, kuinka suuri kyky sinulla on, niin ei ole epäilemistäkään, ei vähintäkään, rakas Laarila», säesti vaimo yhä.

»Mutta epävakainen on tähän asti ollut onnen ratas — ottia», sanoi Laarila melkein surullisesti,

tekeytyen samassa hyvin alakuloiseksi ikäänkuin hän olisi jo hyvin paljon kärsinyt tämän maailman vääryyksiä.

Minä huomasin, ettei heidän mielipiteitänsä muuta mikään. Sentähden toivotin minä heidät tervetulleiksi meidän paikkakuntaan ja onnittelin viran saamisessa. Se teki hyvän vaikutuksen heihin molempiin; he tulivat oikein iloisiksi, ja tuntuipa siltä kuin tuo epävakainen onnen ratas olisi jo heille kääntänyt parempaa puoltansa.

Kun olimme päässeet tuosta yleisestä asiasta, rupesimme parittain haastelemaan, vaimoni Laarilan vaimon ja minä itse Laarilan kanssa.

»Mistä te tiesitte minun maailmassakaan olevan, kun minulle kirjoititte?» kysyin häneltä.

»Sanomalehdistä olen sen havainnut», vastasi hän.

»Mutta mitä tarkoittatte tällä yhtymisellämme?»

»Tarkoitus on selvä. Minä ajattelin: kun te olette niin hyvä sanomalehtiin kirjoittamaan, niin herra ties mitä siitä tulee — tuota — tuo nimismiehen virka — —»

Minä koetin selittää, että olen peräti voimaton siihen suuntaan vaikuttamaan, mutta että kyllä asia saattaa saada hyvän lopun. Sitten puhelimme niitä näitä.

Puheemme seasta kuulin vaimojen keskusteluista vain vähäisen.

»Miksikä Laarila pitää viheriäistä panta lakissaan?» kuulin vaimoni kysyvän.

»Semmoisiahan ne pitävät kaikki parhaat maanviljelyskoulun läpi käyneet, ja siitähän ei ole pitkä matka punaiseen pantaankaan; nimismiehillähän on punainen panta lakissa, näette», selitti Laarilan vaimo nauraen, samassa pukaten vaimoani köykistetyllä kalvosellaan.

Kun olimme kylläksemme haastelleet sitä ja tätä, lähtivät vieraat pois.

Minä en ollut voida laata kummastelemasta tuota omituista ilmiötä. Maanviljelyskoulut olivat todellakin laitettut sitä varten, että maanviljelys niiden kautta vaurastuisi. Mutta Laarila uneksi nimismiehen, kruununvoudin, tullipäällikön ja tiesi mitä kaikkia virkoja; kukapaties viimeiseltä kuvernöörin virkaa!

Monta aikaa ei viipynytäkään, ennenkuin Laarila oli kiluineen kaluineen, vaimoineen päivineen meidän pitäjäässä asumassa.

Nimismiehen piiri jaettiin todellakin kahtia, sillä kauvan oli jo tuo lavea piiri tuntunut hankalalta. Laarila haki sitä virkaa, vaan ei saanut niinkuin arvattavakin oli. Hän oli pyytänyt kirkkoherraakin puoltamaan itseänsä, mutta kirkkoherra ei siihen ryhtynyt.

»Kaikkia tuo Laarilakin haaveksii — nimismieheksi! Mitä hän on oppinut? Ei mitään muuta kuin että osaa syödä talonpoikaista ruokaa herrasaseilla», sanoi kirkkoherra sen johdosta jollekin.

Tuon oli Laarila saanut kuulla joltakin kielten kantajalta ja siitä vihastui hän kovin; pitipä hän tuon uuden onnettomuutensa suorastaan kirkkoherran syynä.

Joku aika tuon tapauksen jälkeen satuin minä menemään Laarilan majapaikkaan, joka oli muutamasta talosta vuokrattu kamari. Syvin alakuloisuus oli heti nähtävänä Laarilassa ja hänen vaimossaan. Synkinä istuivat he, eikä heillä ollut suuhun tulevaa sanaa kuivan tervehdyksen jälkeen. Minä en tiennyt mitään heidän vastoinkäymisestään, sentähden minua kummastutti heidän käytöksensä.

»Epävakainen on onnen ratas», virkahti viimein Laarila surumielisesti.

»Mitä? Mikä nyt on tapahtunut?» kysyin hätäisesti.

»Tuo virka — tuota — —.»

»Nimismiehen, vai?»

»Niin.»

»Ettekö ole saanut sitä?» arvelin.

»En», sanoi Laarila kuivasti.

»Kaikki minua vihaavat — tuota», sanoi hän tuskallisen pitkän vaiti-olemisen perästä.

»Se tulee siitä, etteivät he tunne, kuinka suuri kyky sinulla on», puhkesi vaimo sanomaan.

»Herranen aika! ei suinkaan; minäkään en tunne teitä vihaavani», sanoin hämmästyksissäni.

»Ei, — te olettekin ainoa, johon voin luottaa. — Ettekö rupeaisi minua auttamaan? tuota —.»

»Mitenkä?»

»Toimittamalla minulle kirjoitustyötä.»

»Siihen Laarilalla onkin erinomainen kyky ja kun he kerran tulevat tuntemaan, kuinka oppinut hän on, niin he tulevat suuressa määrässä käyttämään hänen kykyänsä hyväksensä», puheli vaimo melkein hyvillänsä.

Koko tuon juron keskustelun ajan olivat he olleet samassa synkässä ja epätoivon näköisessä asemassa, kääntämättä edes päätään sinne taikka tänne. Minä lupasin laittaa hänelle kirjoitustyötä niin paljon kuin voin ja vaimonsa viimeinen puhe ja lupaukseni saivat Laarilankin virkistymään; tulipa hän taas oikein iloiseksi.

Hän oli kotoa lähteissään myönyt kilunsa kalunsa, maansa mantonsa, ja niillä saaduilla vähillä varoillansa elää kituuttelivat he, eikä kumpikaan heistä tehnyt minkäänlaista työtä, ei rikkaa ristiin, ristissä käsin he odottivat vaan, milloin Laarilan suuri kyky tulisi huomatuksi, jolloin onnen epävakainen ratas viimeinkin muljauttaisi jonkun tuottavan viran heidän syliinsä.

Kaiken tuon tähden vallitsi jokapäiväisen elämän välttämättömienkin tarvetten puute heidän taloudessaan ja epäjärjestys oli kaikkialla nähtävissä. Pian olivat heidän vähät varansa syödyt ja todellinen hätä alkoi kapista.

Eräänä kertana esittelin minä varovasti heille: »Eiköhän olisi paras, että hankkisitte itsellenne hyvän torpan paikan ja rupeaisitte siinä tekemään työtä. Nythän tuo vielä kävisi hyvin laatuun, kun ei ole vielä muuta kuin yksi lapsi.»

»Tekin semmoisia puhutte, mitä sitten muut?» sanoi Laarila ja hänen katsantonsa synkistyi.

»Mitenkäs se Laarilan laiselle miehelle sopisi? Johan ne ihmiset jotakin sanoisivat. Tekään ette todellakaan näytä käsittävän minkälainen mies Laarila on», sanoi vaimo hämmästyksissään.

»Tuota —.»

»Mitä aioitte sanoa?»

»Niitä kirjoituksia.»

»Olen usealle jo puhunut siitä ja luulen, että kohta saatte niitä», koin sanoa.

»Olkaa hyvä, muutoin tässä tulee — tuota — —.» Hyvin arvasin mikä »tuota» oli tulossa.

Hänellä oli tosiaankin kaunis käsiala, mutta kokoonpano oli niin ja näin. Kirjoittaessaan huimi hän hakumerkkejä joka sanan väliin, oikein ja väärin, ylösalasin ja oikeinpäin, välisti oli koko lukumerkkiryhmä ajettu yhteen nippuun. Niitä hän sitten näytteli muillekin, osoittaaksensa, kuinka suuri kyky hänellä todellakin oli ja kuinka oppinut hän oli.

»Semmoisia ei tee pojat puoletkaan — tuota», sanoi hän semmoisissa tapauksissa.

Minä todellakin hankin hänelle kirjoittamistyötä niin paljon kuin syrjäisessä paikkakunnassamme voin saada. Kaava- ja lainopillisen käsikirjan avulla koetimme sitten yksissä neuvoin saada asioita sujumaan ja selville, kuinka kukin asia olisi kirjoitettava; minä olin aprikoitsijana ja Laarila kirjoittajana. Voi kuinka monta pukkia ja ruunaa niitä ensimmältä tuli, mutta vihdoin vakaantui Laarila käsitteissään sen verran, että hän voi kirjoittaa asiakirjoja, ensin velka- ja kauppakirjoja, sittemmin kalunkirjoituksia, perinnön jakoja y.m.

Seuraus oli kumminkin se, että Laarila sai pian haltuunsa kaiken kirjoitustyön paikkakunnassa. Pian rupesi hän kirjoittamaan asiakirjoja kuvernöörin- ja muihin oikeustoihin ja virastoihin.

»Mitähän kuvernööri nyt ajattelee? tuota — —» sanoi hän eräänä kertana minulle.

»Mistä asiasta?»

»Kun hän saapi nähdä minun kirjoitukseni — tuota —.»

»Asianko suhteen?»

»Eikä vaan kirjoituksen.»

»Mitä sillä tarkoitatte? En ymmärrä.»

»Kun hän saa nähdä kirjoitukseni, niin virka tuota — nimismiehen — ymmärrättekö? —»

»Siihen en voi sanoa mitään», sanoin hämilläni.

»Onhan Laarilalla suuri kyky, ja kun kuvernööri huomaa, kuinka oppinut hän on, niin hän varmaankin antaa jonkun viran, vaikkapa vaan ensialuksi nimismiehen viran — ymmärrättehän?» sanoi hänen vaimonsa.

»Ymmärrän, ymmärrän», koin minä hämilläni sanoa.

Tämä kirjoitustyö häntä oikein miellytti. Jos joku tuli häneltä jotakin kysymään, tai jotakin hänellä kirjoituttamaan, silloin hän oli oikeassa elementissään. Viheriäpantainen lakki oli vähän kallellaan hyvin sileäksi kammatussa päässä, jota hän tavan takaa hiljaa koetteli, olivatko hivukset laillisessa voimassa. Ruumis hyvin ryhdikkäässä asemassa ja toinen käsi puuskassa, seisoi hän hajasäärin ja joko luki kirjoitettua kirjaansa tahi antoi suullisia selityksiä, toisella kädellään viipottaen tai tahtia lyöden, ikäänkuin iskeäkseen kiinni joka sanan ja suuren oppinsa kuulijain mieleen; olipa silloin kateissa tuo ainainen »tuotakin», jonka niin usein tapaamme hänen keskusteluissansa.

Semmoinen mies oli Laarila ja semmoinen hänen vaimonsa, jotka sain tuttavikseni sen kautta, kun olin sanomalehtiin kirjoittanut.

Kahdestoista luku.

PIISPANLUKU.

Siihen aikaan ei ollut määräaikaisia piispanlukuja niinkuin nykyään. Ne olivat hyvin harvinaisia, mutta sen suurempia juhlallisuuksia; semmoinen oli nyt meillekin tulossa.

Paljon oli edeltäpäin puhetta ja keskustelua ihmisillä, ja itsekukin koki saada sekä sisä- että ulkolukuaan niin selväksi kuin suinkin mahdollista. Sentähden ei taloissa kuulunut yönseutuina muuta kuin luvun kalkattamista; koettivatpa vanhemmat ihmiset kristinopin ymmärrystäänkin teroittaa.

Juuri piispanluvun edellä oli unilukkarin eli suntion virka pitäjäässämme tullut avonaiseksi entisen suntion kuoleman kautta. Silloin satuin menemään Laarilan luo. Sekä hän että vaimonsa olivat hyvin iloisella tuulella, vaikkei suinkaan se niukka tulo, mitä Laarila sai kirjoitustyöllään, suuresti ollut parantanut heidän taloudellista tilaansa.

»Aiotteko mennä piispanlukuun? — tuota —» kysyi Laarila naurussa suin.

»Hyvä toki, kuinkas muutoin?» vastasin minä.

»Minä kysyisin erästä asiaa — tuota —.»

»Kysykää vaan.»

»Suntion virka.»

»Niin, se on avoinna.»

»Aiotteko hakea sitä?»

»Oh! Mitäs Jumalan tähden hullutuksia! mikä hakija minä olisin? En ymmärrä mistä tuommoisia luuloja olette saaneet», koin hämmästyksissäni sanoa.

»Te ette ymmärrä Laarilan tarkoituksia. Hän aikoo hakea suntion virkaa, mutta hän pelkää teidänkin hakevan ja niin tulevan hänen tiellensä. Olisihan sekin virka tyhjää parempi, siksi kun paremman saapi», ehätti Laarilan vaimo selittämään.

»Minusta saatte olla aivan huoleti; mikä hakija minä olisin?» koin heille yhä vakuuttaa.

»Tuo sanomalehtiin kirjoittaminen — tuota —»

»Mitä se tekisi?»

»On tehnyt teidät tutuksi piispalle.»

»Joutavia. Piispa pitää kai hyvin vähän lukua semmoisista vähäpätöisyyksistä; ilman sitä valitsee seurakunta suntion, eikä piispa», arvelin hänelle.

»Mutta minä aion hakea suntion virkaa suorastaan piispalta ja hän voipi sen minulle toimittaa, sillä onhan hänellä korkein valta. Kirkkoherra on minulle vihainen, hänen kauttaan ei minun käy hakeminen, vaikkapa se olisikin ainoa laillinen tie», sanoi Laarila melkein kiivastuneena.

»Kun piispa tulee tuntemaan, kuinka oppinut mies Laarila on, niin hän antaa viran empimättä», säesti vaimo.

»Tehkää kuin tahdotte», sanoin ja lähdin pois, huomatessani, ettei heitä taas käännä mikään niistä vääristä mielipiteistä, joita he olivat saaneet päähänsä siinäkin asiassa.

Lauvantai tuli ja sitä seuraavana sunnuntaina piti tuon juhlallisen toimituksen tapahtua. Koko lauvantaipäivän virtaili ihmisiä kirkolle pyhävaatteissaan, osa sitä varten, että olisivat jo ennalta nähneet tuon korkean hengellisen herran. Iltapäivällä täytyi pappilan piha uteliaista ihmisistä ja niiden joukossa olin minäkin. Porrasten edessä koettiin pitää jotain avonaista paikkaa siltä varalta, että piispa pääsisi huoneisiin, kun hän tulee.

Väkirinteen edessä seisoivat etumaisina: herrastuomari merenruoko-keppeineen, Hanno kunniamerkkeineen ja Laarila viheriäpantaisine lakkeineen, pitäen kädesssänsä jotain paperia; näyttipä siltä kuin he olisivat hieman karsaasti katselleet toisiansa.

Minä olin asemakseni valinnut väentuvan portaat, josta oli hyvä katsella koko pihan ylitse. Siinä Hanno tuli minun luokseni.

»Mitä sinä ajattelet minun nykyisistä hankkeistani?» kysyi hän ujostelematta.

»Mistä hankkeista?»

»Aion hakea suntion virkaa.»

»Ja keneltä?»

»Eikö piispalta, vai?»

»Piispa ei aseta suntiota virkaansa, vaan seurakunta. Tekisit mielestäni järkevästi kun heittäisit koko ne tuumat», selitin hänelle, »sillä mikä oikeus sinulla on suntioksi pääsyyn?»

»No, eikö rintarahani?»

»Minä en ole nähnyt enkä kuullut, että yksikään ritari olisi ollut suntiona. Ole nyt järkevä ja heitä koko tuumat!» koin häntä varoitella, ettei hän tekisi suoraa tyhmyyttä, jota en minä olisi suonut.

Samassa kajahti ääni: »Nyt hän tulee».

Kaikkein silmät kääntyivät maantielle päin.

Todellakin tulivat vaunut ja kahdet kiessit maantietä myöten aika vauhtia. Kun ne tulivat pappilan tienhaaraan, kääntyivät ne taloon, ja väki jاکausi kahden puolen, antaen siten tilaa.

Vaunut pysähtyivät porrasten eteen ja piispa laskeusi maahan. Niinkuin luonnollistakin oli, tervehti hän kirkkoherraa ensin, sitten muita käsillä olevia herroja ja kirkkoherra rupesi heitä ohjaamaan huoneeseen.

Samassa astuu Laarila piispan eteen, viipottaen ja tarjoten paperiansa, ja samassa sanoen:

»Hakemus — tuota —.»

Ennenkuin tuo tempu oli vielä oikein lopussakaan, astui herrastuomari piispan eteen, mahtavasti heilutellen ja viskoen merenruokoista sauvaansa, pitäen kalvostansa mallikkaassa, ajanmukaisessa asemassa sen ponnassa.

»Minä olen kruunun palvelija, kruunun virkamies», esitteli hän ehtimiseen piispalle, hyvin tirisevällä äänellä ja muka ruotsinvoittoisella murteella, vaikkei hän osannut yhtään sanaa ruotsia.

»Antakaahan nyt toki, Jumalan tähden, vierasten huoneeseen mennä!» hoki kirkkoherra ja ohjasi vieraitansa.

»Olipa oikein hyvä, kun en ollut heidän joukossansa», sanoi Hanno, Laarilan ja herrastuomarin vehkeet nähtyänsä.

»Tuo kirkkoherra on aina tielläni, nytkin hän esti hyvän asiani, mutta vihatkoon hän vaan, kyllä minä itse tiedän mikä mies minä olen ja mihin minä kelpaan», sanoi Laarila kauhuksissaan minun tyköni tultuansa.

»Minä puolestani luulen, että olette siinä asiassa aivan väärässä; minkätähden kirkkoherra teitä vihaisi?»

»Minkäkö tähden, niinkö? Tahdonpa sanoa sen suoraan: hän vihaa minua suuren oppini ja kykyni tähden; hän ei soisi muita ihmisiä olevankaan», sanoi Laarila kiivaasti eikä hän yhtään takertunut sanoihinsa.

Sekä Hanno että minä hämmästyimme kovin.

»Tahtoisitteko tehdä minulle taas palveluksen — tuota», jatkoi Laarila hyväisestään jo masentuneena.

»Aivan mielelläni, jos vaan voin sen tehdä», sanoin hänelle.

»Te voitte, sen takaan. Toimisitte vaan, että minä saisin tavata piispaa, sillä minä haen suntion virkaa suorastaan häneltä, vaikka kuinka minua siitä estettäisiin; kyllä minä itse tiedän mitenkä tehtävä on», esitteli Laarila suurella varmuudella.

Minä lupasin koettaa ja aioin antaa siitä hänelle tiedon.

Kun minä olin menossa saattamaan lupauksiani täytäntöön, tuli herrastuomari minua vastaan.

»Olisikohan mitään keinoa että minä saisin hänen ylhäisyyttään, piispaa, puhutella?» sanoi hän minulle.

»Se ei suinkaan ole minun vallassani, mutta minä olen menossa juuri toimimaan Laarilan puolesta samaa asiaa», selitin hänelle.

»Toimita samassa, että minäkin pääsisin!» pyyteli herrastuomari.

Minä lupasin ja menin.

Minä esittelin kirkkoherralle heidän asiansa ja hän meni piispan tykö toisiin huoneisiin saamaan vastausta. Sieltä palatessaan sanoi kirkkoherra piispan olevan niin matkustuksesta väsyneenä, ettei hän voinut nyt ketään vastaan ottaa, mutta että huomenna puolenpäivän jälkeen on hän valmis heitä kuulemaan. Ne tiedot minä vein asianomaisille.

Huomenna tuli tuo kauvan odotettu piispanluku. Juhlapuvuissaan riensivät ihmiset tientäydeltä kirkkoa kohden ja yhdellä pamauksella oli Herran huone täynnä juhlivasta väestä. Toimituksen alettua tekivät ihmiset heleällä äänellä selvän opistaan väen seassa tungeskeleville papeille ja piispalle. Toimituksen loputtua kiitti piispa seurakuntalaisia ja kehoitti heitä eteenkinpäin pysymään kiinni selvässä kristinopin käsityksessään ja kasvamaan aina enemmän ja enemmän ijankaikkisen ja taivaallisen totuuden valossa.

Laarila seisoi koko ajan sen aukon rinteessä kuorissa, jonka keskellä piispa itse koetteli ja tutki kahden viime vuoden rippilapsia, hyvin ahkeraan pyöritellen viheriäpantaista lakkiansa.

Tiellä pappilaan mennessä yhdyin minä häneen.

»Miksikä te niin kauvan seisotte väkirinteen edessä kuorissa, lakkianne pyöritellen?» kysyin minä häneltä.

»Herra ties mitä siitä tulee, tuota —», sanoi hän.

Kun herrat olivat puolisen syöneet ja vähän levähtäneet, saivat herrastuomari ja Laarila käskyn tulla sisälle. Minusta olivat nuot pyrkijät niin omituisia, että olin kylläksi utelias mennäkseni katsomaan, kuinka tuossa kunkin käypi. Menin siis »sisälle», toiseen huoneeseen, josta hyvin sopi nähdä saliin, missä oli piispa herrojensa ja pappiensa kanssa.

Kutsutut tulivat ja seisautuivat ovipieleen rinnakkain. Laarila oli niin hämillään, että hänen kädessään oleva paperi tärisi yhtenä tytinänä. Herrastuomari puolestaan oli rohkean näköinen, katsella tirkaten sangallisten silmälasiansa lävitse, oikea käsi kalvosesta kömpässä merenruokoisen sauvansa ponnassa.

»Mitä teillä olisi minulle sanomista?» kysyi piispa, astuen heidän eteensä.

»Hakemus — tuota —» änkytti Laarila ja ojensi paperin piispalle.

Piispa otti sen vastaan.

»Mitä hullutusta tämä on?» sanoi hän heti ensi silmäyksen jälkeen ja alkoi sitten lukea: »Kaikkein armollisin, korkeasti oppinut ja hyvin kunnioitettava kenraalimajuri ja ritari, hänen armoisuutensa piispa.» — Sitten kolme ajatusmerkkiä, kolme ylös-alasin käännettyä kysymys- ja huutomerkkiä, niiden jälkeen seitsemän pilkkua ja lopuksi lukematon joukko puoli- ja kokopisteitä! »Mitä te tällä oikein tarkoitatte?» kysyi hän kummastelevana, kääntyen samassa Laarilan puoleen.

»Suntion virka — — —» sanoi Laarila ja koki vavisten sormellaan osoittaa piispan kädessä avoinna olevassa hakemuskirjassaan sitä kohtaa, jossa hän luuli parhaiten pyyntönsä tulevan julki.

»Suntion virkaa te haette, mutta mitä tekemistä te herrantähden luulette minulla olevan teidän virkanne kanssa? Hakekaa sitä laillisessa järjestyksessä, minun toimi-alaani ei kuulu suntioiden virkojen asettaminen. Onko teillä mitään muuta sanottavaa?»

»Tuota — minä olen koulunkäynyt mies, tuota —»

»Siltä näyttää tämä hakemuskirjakin; mitä koulua olette käynyt?» sanoi piispa, suu vähän hymyssä.

»Minä olen käynyt maanviljelyskoulun läpi — tuota.»

»Vai niin! Sittenhän teidän on ryhdyttävä maanviljelykseen. Nyt ei enään mitään suntion virasta, eikö niin?»

»Tuota.»

»Mitä teillä olisi sanottavaa?» kysyi sitten piispa herrastuomarilta, kääntyen samassa häneen päin, ikäänkuin ei hän olisi kuullutkaan Laarilan »tuotaa».

»Minä olen kruunun palvelija, kruunun virkamies», tiritti herrastuomari.

»Ja mikä?»

»Minä olen herrastuomari minä, sen tietävät kaikki todistaa.»

»Se on hyvä, mutta missä yhteydessä luulette virkanne olevan minun kanssani?»

»Ja minä olen monta isoa palvelusta tehnyt sekä kruunulle että pitäjälle.»

»Mutta eihän se kuulu asiaan.»

»Kerrankin laitti tuomari minut mittaamaan erästä riidanalaista kivinavetta. Minä menin ja mittasin sen sisäpuolelta, sitten minä laskin sen divisioni-laskulla ensin ja sitten minä sen multipliseerasin, subraheerasin ja diviseerasin ja kirjoitin kirjaan. Kun minä sitten vein kirjan tuomarille, kysyi hän heti: 'Ulkoako vai sisältä mittasitte navetan?' Minä vastasin: 'Sisältä toki, eihän muutoin divisionit tule oikein.' Tuomari sanoi: 'Sitä ei ole vielä kukaan mittaaja ymmärtänyt tehdä, sentähden on riita näin kauvan kestänyt; se on kaunis asia, kun yksi kihlakunnan lautamies — minä olin silloin vielä, näetten, vaan lautamies — osaa tehdä noin kauniin kirjan', ja riita päättyi siihen.»

»No mutta herran tähden! Mitä te oikeastaan tarkoitatte?»

»Mitäkö minä tarkoitan? Hym — asiahan on aivan selvä. Ajattelinhan minäkin hakea tämän pitäjään suntion virkaa, minä, mutta tahdoin ensin antaa tietää, että minä olen ansiollinen mies minä. Mutta kuulinhan, ettei se käy laatuun nyt — eikä tuo toinen tuossa ole oikeutettu sitä virkaa saamaan, sillä eihän hänellä ole mitään ansiota, niinkuin minulla on. Mutta — — —»

»Mutta minä olen paljon oppineempi mies, tuota kuin te — koulun käynyt», ehätti Laarila sanomaan.

»Älkääpäs nyt keskenänne ruvetko kiistelemään», sanoi piispa ja lisäsi sitten herrastuomarille: »Mitä mutta?»

»Mutta minun mieleeni johtui toinen seikka, minun. Kun minä olen niin monta hyvätyötä tehnyt kruunulle ja muille, niin minä tahtoisin päästä kruunun palkalle.»

»Kruunun palkalle!»

»Juuri niin, vaikkapa vaan tuommoiseksi maanviskaaliksi; eivätkö semmoiset ole kruunun palkalla?»

»Kyllä kaiketi, mutta minulla ei ole mitään tekemistä semmoisten asiain kanssa; minä hoidan vaan

kirkollisia asioita ja toivoisin että lopettaisimme nyt tämän keskustelun!» sanoi piispa, päästäksensä hänestä erilleen.

Koko noiden keskusteluin ajan oli herroilla työ ja tuska, että voivat hillitä naurunsa.

Kolmastoista luku.

RÄNKINAULA.

Niinä aikoina ruvettiin aina enemmän ja enemmän pitämään huolta kansan aineellisesta toimeentulosta. Ei siinä kyllä, että maanviljelyskouluja oli perustettu, laitettiinpa vielä maanviljelystuotteiden, karjan-annin, kotiteollisuuden ja kotieläinten näyttelyitäkin. Tuommoinen näyttely oli jo kerran ollut jossain etäällä meidän paikkakunnasta, mutta kun se oli kaukana, ei siitä tiedetty minkälainen se oikeastaan oli.

Nyt tuli semmoinen meidän paikkakuntaamme likinnä olevaan kaupunkiin, jossa samalla olivat myös markkinat, ja minä ja Hanno lähdimme myös katsomaan tuota merkillistä ilmiötä.

Kun olimme ajaneet noin puolikolmatta peninkulmaa, menimme erääseen kestikievariin syöttämään hevostamme, ja tarvitsimmepa itsekin einettä, sillä kello oli seitsemän aamua. Oli syyskuun loppupuoli ja ilma oli jotenkin kolkonlainen, sillä kylmän pohjoistuulen kanssa vihmoi vettä myötäänsä alas.

Kestikievarin huoneet olivat täynnä markkina- ja näyttelymiehiä ja enin osa heistä näytti olevan tyytyväinen tilaansa. Iloinen valkea paloi sekä takassa että uuninliedellä ja kumpikin paikka näkyi usealle olevan hyvin suotuisa, sillä niiden ääressä he lämmittelivät konttaantuneita jäseniään; keittipä niissä joku matkustava vaimo kahviansakin, sillä se juoma alkoi jo silloin kansaan levitä. — Toiset matkustajat istuivat penkeillä ja lavitsoilla, mitkä syöden evästänsä, mitkä haastellen hiljaa keskenään.

Heti huoneeseen tultuani veti eräs mies huomioni puoleensa. Hän oli nuorehko, reipas, ja näkyi olevan hyvästi hujakassa. Hän oli anastanut kaiken puhevallan tuvassa.

Ei sitä keskustelua ollut, jonka väliin ei hän pakkaantunut viskomaan rivo- ja pilkkasanoja, samassa pyörähdellen kantapäillään ja näppiä lyöden. Hänellä oli musta ja tuuhea sutiparta ja päätöksenä hänen rehevillä puheillaan oli aina: »siivolla talosta lähteä pitää», tai: »kun ihminen kulkee kunnialla, niin ei ole pelkoa mistään».

Useat pitivät tuota reipasta ja rehevää miestä jonkunlaisena ilonsa aineena ja nauroivat väliin hänen kompeillansa, mutta selvästi näkyi, etteivät kaikki olleet tyytyväiset tuohon pisteliääseen kerskailijaan; erittäinkin Hanno oli närkästyneen näköinen, jonka aivan pian huomasi siitä, kun hän ehtimiseen silmäili yli olkansa räivää miestä. Keikari astui nyt nuoren talonisännän eteen, kädet puuskassa, pyörähdellen kantapäillään ja riekistellen ruumistansa sinne tänne.

»Kuulesta!» äyhkäsi hän. »Eikö sinulla ole minulle antaa ränkinaulaa?»

»Kuulepas mies! Tuossa ovipielessä on kolme pitkää naulaa, joihin mahtuu, vaikka panisit niihin tusinan ränkejä», sanoi Hanno miehelle, ennenkuin isäntä kerkesi mitään vastata.

Kaikki ymmärsivät, että mies tahtoi semmoisia pieniä kannallisia rautanauvoja, joilla ränkien palkimia naulataan kiinni ja että Hanno tahallaan käänsi asian niin ovelaksi, että viittasi hänelle ovipielessä olevaa kolmea pitkää puunaulaa, joihin ränget yön-ajaksi ripustettiin talossa tallelle.

Ei salaman isku olisi kovemmin vaikuttanut tuohon kopeilevaan keikariin, kuin tuo Hannon sievä viittaus. Hän hypähti heti kohoksi, pyörähti ympäri, puristi nyrkinsä, ojensi uhkaavaan asemaan ja hypähti Hannon eteen.

»Mistä h—stä sinä olet kotoisin?» ärjäsi hän sitten vihasta vaahtoavin suin ja säihkyvin silmin.

»Ei sinun tarvitse olla huolissasi minun kodistani, kyllä minut eukkoni tuntee, kun ma kotia menen», sanoi Hanno tyyneesti, päätänsäkään kääntämättä, syödä pyntäten evästänsä.

Tuo hätäilemättömyys, vakava, sukkela vastaus ja muiden pyrkivä nauru saattoi rehentelijän yhä suurempaan raivoon.

»Sinä olet niin viisas, ettei sinusta huoli Jumala eikä p—e», äyhkäsi hän taas.

»Tyhmyyksiä! Olenhan varmasti kuullut ihmissielujen kelpaavan jommalle kummalle, jälkimmäiselle huonommastikin menestyneen kalun», sanoi Hanno yhtä tyyneä.

Räiviön raivo nousi nyt korkeimmalleen, sillä hän alkoi huomata, että hetken kunnian riistää häneltä tuo juro mies tuossa, jos ei hän tavalla tai toisella saa häntä pelkonsa alle tahi muuten nöyrytyään. Hän pinnisti kaikki ruumiinsa ja sielunsa voimat liikkeelle, päästäksensä tarkoituksensa perille. Hammasta purren hutki hän nyrkillänsä Hannon nenän edessä, polki jalkaa ja löi kämmentä, mutta mikään ei auttanut. Hanno söi vaan tyynenä ikäänkuin ei olisi mitään tapahtunut.

Kaikkien silmät olivat kääntyneet noihin kahteen henkeen.

»Minä opetan sinua», karjahti hurjistunut mies, kun näki, ettei mikään auta.

»Opetä vaan, mutta opeta niin, että tulisin viisaaksi, sillä tyhmyyttä vastaan taistelee Jumalakin turhaan, samoin ihmiset halpamielisyyttä vastaan», sanoi Hanno.

»Ei, mutta minä annan kalloosi niin, että lakkaat kait viisastelemasta!» huusi raivostunut mies.

»Jos sen opettamisena pidät, eipä ole silloin takaamista, kumpi meistä opetetuksi tulee», sanoi Hanno aivan tyyneesti.

»Sinä olet tyhmä kuin aasi», huusi mies ja pukkasi samassa Hannoa nyrkillänsä korvalle, ikäänkuin näyttääksensä, että hän tohtii sen tehdä.

Hanno ryöpsähti heti ja tapasi miestä kiinni toisella kädellään. Tuon huomattuaan mies taantui ja keikisti itseään taapäin. Seuraus tuosta oli se, että Hannon käsi sattui miehen partaan ja koko komea parta jäi hänelle kouraan! — —

Hanno säpsähti. Hän astui askeleen takaperin ja — niinkuin näytti — jäi seisomaan siihen aivan neuvotonna. Eipä näyttänyt paremmasti olevan röyhkeän miehenkään laita, sillä hän oli niin hämmästyksissään, ettei voinut paikalta liikkua ja hänen suukkoutensa oli loppunut siihen patuseen paikkaan. Lieneekö hän niin hämmästynyt partansa menettämisestä vai lieneekö hänellä ollut muutakin hämmästyksen syytä?

Koko tuo tuokio oli niin mieltä jännittävä ja ajatuksia sekoittava, ettei juuri kukaan tiennyt mitä tehdä ja ajatella. Toiset oivalsivat asian siten, että luulivat Hannon reväisseen niin lujasti miestä parrasta, jotta se lähti juurineen hänen kouransa; heidän seastaan kuului hiljaista tyytymättömyyden murinaa: »Se oli liian kovaa!» mutta jotka asian toisin käsittivät, mutisivat: »Valeparta!»

Kun Hanno ja hänen vastustajansa olivat siinä tovin toisiaan hämmästyksissään katselleet, vetäysi Hannon suu hieman nauruun. Samassa silmänräpäyksessä ryöpsähti hän vastustajaansa käsiksi ja nujersi allensa hänet aivan pian.

»Köysiä tänne», sanoi Hanno, kun oli saanut miehen alleen.

»Päästä minut!» sanoi mies.

»En. Köysiä tänne!»

»Ei köysiä; mitä hän on tehnyt?» sanoi joku joukosta.

»Kukaties hän on petturi», arveli joku.

»Auttakaa minua tuon hullun miehen kynsistä!» pyyteli mies. »Hän kiusaa minua ilman syyttä.»

»Köysiä tänne ja pian — — se on — Vintturi!» sanoi Hanno lujasti ja katkonaisesti, pidellessään allaan ylös ja irti pyrkivää miestä.

Tuo sana: Vintturi, soi ratkaisevalta kaikkien korvissa. Se täytti kammolla ja kauhulla kaikkien mielet. Hirmuisia rikos-, ryöväys- ja rosvojuttuja oli jokaisella tiedossa. Tipakkalassa karkuun päästyään oli mies ympärilleen koottujen toisien rosvojen kanssa tehnyt maakunnassa suuria tuhotöitä, ollen joukon päämiehenä ja johtajana. Nimen kuultuani menin minäkin likemmäksi tuota äsköistä niin rehellistä miestä, jonka suussa aina oli: »siivolla talosta lähteä pitää». Heti ensi silmäyksellä tunsin minäkin, että todella tuo mies tuossa Hannon alla oli sama mies, joka toisia Vinttureita Tipakkalassa kiinni pantaessa, minun vahtina ollessani, pääsi karkuun; tuo parran poisjoutuminen teki nyt tuntemisen niin helpoksi.

Köydet tuotiin nyt esille ja pian oli tuo vasta niin rehentelevä mies kytketty, eikä ollut yhtään vastaansanojaa enää.

»Ahaa! Pakkoko oli tyhjää ruveta rehentelemään ja muiden silmille syyttä käymään? Oletpa vanha tuttu jo ennestäänkin ja sinun olisi ollut tietäminen, että miestä minusta löytyy. Takaanpa peränkin, että markkinasi jäävät nyt pitämättä ja monen miehen kukkarot kurkistelematta. — Hei veikkonen! saatitpa meille hupaisen hetken.» Näin puhua hevelteli iloissansa Hanno.

»Piruko sinun tänne satutti? Tunsin sinut kyllä heti, mutta toivoin pysyväni tuntemattomana», mutisi Vintturi hammastensa välistä.

Minä olin epäluulolla katsellut paria miestä, jotka olivat paheksuneet Vintturin parran paljastusta ja vastustelleet hänen köyttämistensä; he näyttivät oudoilta ja epäroiviltä. Ehdottelin siis, että tarkasteltaisiin koko markkinaväki, jotta saataisiin selville: onko tuolla kerskuvan rehellisellä miehellä muita tovereita joukossamme. Esitys hyväksyttiin ja tarkastelo pantiin voimaan. Itsekukin sanoi, mistä hän on kotoisin ja toiset todistivat niin olevan. Kun noilta kahdelta mieheltä kysyttiin heidän nimeään ja kotipaikkaansa, sanoivat he olevansa Matti Kärnä ja Jussi Mary, kotoisin P—n pitäjäästä. Juuri siitä pitäjäästä oli kaksi miestä paikalla, jotka olivat minun tuttaviani, ja he kielsivät kivenkovaan, etteivät he ole kuulleet eivätkä nähneet pitäjäässään semmoisia miehiä. Vieraat joutuivat nyt hämille ja pantiin epäluulon alaisina kiinni. Tutkinnossa tuli selville, että he olivat olleet Vintturin kanssa koko vuoden rosvoretkillä; he saivat myös kaikkiin yhdessä tuomionsa.

Niin olivat nyt kaikki Vintturit kiinni ja monta oppilastansa. Maakuntaan palasi täydellinen rauha ja turvallisuus entisen kauhun, kammon ja pelon sijaan. — Kelpo mies tuo Hanno, mutta useakaan ei käsittänyt, minkä hyväntuon tämä oli yhteiskunnalle tehnyt; he arvelivat vaan: niinhän sen käydäkin piti. Niin yhtäkaikkinen ei ollut hallitus asiasta, sillä se oli luvannut tuon vaarallisen, viimeisen Vintturin kiinnipäntämisestä isonlaisen rahasumman, jonka Hanno sai jo samalla matkalla kaupungissa asuvalta kruununvoudilta.

Neljästoista luku.

MARKKINA-MATKANI.

Vaimoni ja minä koimme kaikella ahkeruudella ja utteruudella tehdä työtä elämistemme eduksi ja pienen taloutemme voimaantemiseksi. Vaimoni teki käsityötä milloin vaan vähänkin oli aikaa, ja talvisena aikana oli niin ahkera, että tuskin malttoi nukkua ollenkaan. Vaikka meillä oli jo pienokainen, jonka hoitaminen niin paljon lyhensi hänen aikaansa, ei se kuitenkaan hidastanut hänen käsityötään, sillä hän nukkui sitä vähemmän ja oli sitä ahkerampi. Voi kuinka usein minä katsoin häntä säälitellen, kun hän vihdoinkin päivänponnistuksista väsyneenä ja uupuneena nakkausi hetkeksi vuoteelle ja nukkui siihen heti. Ja yhtäkaikki, kun lapsi vaan vähänkään äännähti, oli hän valmis heräämään, valmis hoitamaan ja vaalimaan tuota olentoa. — Mikä kestäväisyys, mikä uhraavaisuus! — Voidaanko koskaan kylläksi korkealle, kylläksi kalliiksi arvata vaimon uhraavaisuutta ja rakastavaisuutta? Voipiko lapsi ymmärtäväiseksi tultuaan käsittää, mitä vaivoja äiti on lapsestansa nähnyt? — Monta kertaa vuoti minun sydämeni tyhjäksi tuossa häntä katsellessani; tuntuipa siltä kuin olisin velvollinen antamaan henkenikin hänen edestensä.

Niin, vaimollani olikin nyt tavallista enemmän työtä ja tointa; hän valmisteli kaupanvaatetta, jota minun piti mennä markkinoille myömään, sillä paljon oli pieni taloutemme vailla, monta oli tarvetta takana, joita piti kokea tukkia kuten parhaiten taisimme. Talven pitkään olikin vaimoni valmistanut monta pakkaa erilaista vaatetta.

Ensimmäinen kellonkauppani oli minusta tehnyt erinomaisen varovaisen miehen. Se aukasi silmäni katsomaan maailmaa toiselta kannalta, mitä siihen asti olin tehnyt. Viattomana ja rehellisenä luonnonlapsena olin pitänyt silloin kaikkia ihmisiä rehellisinä ja vilpittöminä. Nyt sitä vastaan olin löytävinäni ani harvassa tosirehellisiä ihmisiä, mutta sitä enemmän omanvoiton pyytäjiä, koronkiskureita, nylkyreitä, jopa petteureitakin. Kaikella tarkkuudellani ja maailmantuntemiselläni koetin välttää petosta, olipa se sitten lievemmassä tahi törkeämmässä muodossa.

No niin. Niinkuin oli päätetty, menin minä markkinoille vaatetta myömään; erään isännän kyydillä pääsin sinne.

Kaupunkiin tultuani neuvottiin minut torille erään vaateen-ostajan luo, jonka sanottiin maksavan parhaita hintoja. Oitis lähdin torille. Siellä näin ison lautakojun, jonka ovella seiso i keski-ikäinen, lihava mies, kyynärämitta kädessä. Hänellä oli parraton, pyöreä ja pullea naama, juurikuin limpunleipäre, ja keskessä oli pieni nystyrä-nenä, pystyssä kuin tapiton kaljatynnyrin hana. Molemmat sierainten reijät olivat auki, eivätkä näyttäneet olevan ollenkaan räystään alla, mutta ikäänkuin pään sisään suoraan menevinä reikinä; niihin hän ehtimiseen syyti nuuskaa. Hänen vaatteensa kiilsivät etupuolelta, niin että olisi luullut kuvansa niissä näkevän.

»Hei veikkonen! tulepas tänne, nuorimies, vaatepakkoinesi, täällä pian kaupat syntyy», huusi hän jo kaukaa minulle, heiluttaen kyynärämittaansa.

Minä menin kursailematta. Hinnasta sovittiin pian, sillä vaate oli hyvää ja hänelle mieluista. Nyt rupesi hän mittaamaan ensimmäistä pakkaa, mutta mitatessaan surttasi hän joka kyynärälle vaatetta hankasensa täyteen ja siten sai hän mitatuksi pakan kolmea kyynärää vähemmäksi mitä se oikeastaan oli.

Sen kalun arvon ja määrän, jonka kovalla työllä ja pinnistyksellä itsellensä hankkii, tietää jokainen ihan täsmällensä ja niinpä minäkin tiesin tuuman päälle, paljonko pakassa oli vaatetta. En tyytynyt sen vuoksi hänen mittaansa, vaan sanoin rohkeasti, että hän mittasi vaatteen kolmea kyynärää vähemmäksi.

»Luuletko sinä minun ensikerran vaatetta mitanneen?» sanoi hän suuttuneena ja katsoi minua tuimasti silmiin.

»En, sitä en luule, mutta luulen että mittasitte vaatteen vähemmäksi mitä se oli», sanoin hänelle.

»Sen rehellisemmästi ei mittaa kukaan, näkihän sen jokainen», sanoi hän, ikäänkuin hakien todistusta läsnäolevilta.

»Pianhan se nähdään», sanoin minä, sivalsin samassa kyynärämitan hänen kädestänsä, aloin mitata vaatetta uudestansa, ja oikein, vaatetta oli nyt kolmea kyynärää enemmän.

Kaikki läsnä-olevat todistivat minun mittani oikeaksi.

Ostaja suuttui nyt niin, ettei aikonut huolia koko vaatteesta. Hän huiski ja pynttäsi kyynärämitalalla takanaan olevaa isoa vaatelijää ja haukkui minua kaiken maailman haukkumasanoilla, semmoisillakin, joita en kehtaa mainitakaan. Minua oikein ihmetytti tuon kojukauppiaas-ammatin sanarikkaus, mistä hän olikin kaiken tuon moskan koonnut.

Surulla ja kauhulla katselin minä hänen vihasta vieläkin pulleammaksi paisunutta naamaansa, samasta syystä pystympään noussutta, kippuraista nystyrä-nenänsä ja sitä vaskenkarvaista vihanpunaa, joka yht'äkkiä levisi ylt'ympäri tuohon saastaiseen limpunleipäreeseen, samassa vertaillen, kuinka monta kyynärää tuo hirviö oli jo eläissään varastanut hankasellaan.

Minä sivalsin vaatepakat olalleni ja lähdin pois, heittäen hänet pauhaamaan. Ei kauvan viipynyt, ennenkuin tapasin toisen ostajan, joka oli rehellisempi ja jonka kanssa sovimme aivan hyvin sekä mitassa että hinnassa; hänelle möin kaikki myötäväni, joilla sain tasaisessa summassa kymmenen ruplaa.

Olinpa mielestäni nyt rikas mies, sillä olihan nyt rahaa, jolla voin niin monta elämän tarvetta täyttää. Kaksinkertaisella kunnialla kunnioitin mielessäni vaimoani, sillä oivalsinpa aivan hyvin, että hänen ansionsa se oli.

Minä rupesin nyt tarpeita ostelemaan. Siinä tarkoituksessa menin erään kalojen kauppiaan luo, sillä puheemme oli kotoa lähtiessä, että toisin sieltä nelikon suolaisia silakoita. Kauppialla oli paljon kiinniskettyjä kalanelikoita, joista hän käski minun valita minkä parhaaksi katsoin. Itsekullakin on semmoisissa tapauksissa perus-aatteena: »parhaassa on viejän mieli», ja niinpä minullakin. Kun kalojen hyvyttä ei käynyt tutkiminen astiain kiinniolemisen vuoksi, koetin ainakin saada semmoisen nelikon, jossa olisi enimmänsä kaloja. Minä rupesin nyt punnitsemaan käsissäni astioita järkiään, hakien siten raskainta. Ensi kierrolla olin minä jo löytävinäni erinomaisen raskaan nelikon mutta yhtäkaikki punnitsin minä ne moneen kertaan, ja aina oli minun kumminkin palaaminen tuon raskaan astian luo, sillä ei koko kalavarastossa ollut muuta niin raskasta; siitä me teimme kaupat, minä väänsin astian olalleni ja aloin kantaa sitä majapaikkaani, hyvilläni siitä, kun sain niin paljon kalaa.

Kun tulin sille kadulle, jonka varrella majapaikkani oli, havaitsin jo kaukaa, että majataloni portinpielessä oli neljä miestä; he katselivat hevosta, jota eräs heistä piti suitsista kiinni; he näyttivät tekevän hevoskauppaa.

Juuri kun olin heitä likelle pääsemäisilläni, lähti hevosen omistaja hevosineen pois ja toiset jäivät paikoilleensa. Eräs heistä otti nyt kortit lakkaristaan ja päräytteli niitä toisella kädellään, pitäen niitä samassa niin korkealla kun ylettyi.

»Kylläpä sinulla on huonot kirjat», sanoin minä hänelle sivu mennessäni.

»Mistä sinä olet kotoisin, nuorimies? Sinäpä näytät olevan riski mies», sanoi tuo korttien näyttelijä imartelevasti.

»Tavallinen.»

»Ei saakeli, riskimpi sinä olet tavallista, sen näin heti. Sinä sanoit nämät olevan pahat kirjat, mutta ei

nämät ole mitään pahoja, minä pidän näitä vaan lystikseni. Tahdotko, niin minä näytän sinulle näillä kummallisia konsteja?» sanoi hän taasen minulle, pidellen kortteja kädessään.

»En minä rupea korttia pelaamaan», sanoin minä ja pyrin pois.

»Ei, mitäs Jumalan tähden! En minä sinua korttisille vaadi, näinhän jo heti kasvoistasi, ettet ole mikään korttimies; minä näyttäisin sinulle näillä vaan kummallisia temppuja», sanoi hän liverrellen.

»Ei minulla ole varaa tuhlata vähiä rahojani tyhjän katsomiseen», vastustin minä.

»Rahojako — mitäs minä — minäkö sinulta siitä maksua vaatisin? Eihän toki; huono miespä silloin olisin. Ilman, aivan ilmaiseksi minä sinulle temppuni näytän — vai luulet sinä minun rahaa tahtovan — ehei, siinäpä veikkonen erehdyt», liehakoitsi mies ja lieri minun edessäni, etten päässyt mihinkään.

Minä olin kuullut kerrottavan, kuinka korteilla saatetaan tehdä monenkaltaisia temppuja: tietää kuinka vanha kukin on, paljonko hänellä on rahaa lakkarissa, montako hänellä on eläintä kotonaan j.n.e. Minua rupesi valtaamaan ajatus: mitähän jos katsoisin noita ihmeellisiä temppuja, koska ei niistä tarvitse mitään maksaa.

»No, koska et niistä mitään vaadi, niin minä suostun katsomaan ihmeitäsi», sanoin sitten miehelle.

»Sitähän minäkin, sinä olet ymmärtäväinen mies — en minä sinulta mitään tahdo. Mutta missähän olisi hyvä rauha, että minä saisin kenenkään häiritsemättä ihmeitäni sinulle näyttää?» puhua hevelsi mies yhä liukkaammasti; näyttipä siltä kuin hän olisi tullut oikein haltioihinsa.

»Majatalossani on pitkä piha ja sen perällä on sauna, jossa on tyhjä, penkeillä varustettu porstua, siellä sopii», esittelin minä.

»Sielläpä on helkkarin hyvä, lähdetään sinne», sanoi hän, myöntäen esitykseni oikeaksi.

Minä vein kala-astiani majatupaan. Sitten menimme nelikannassa saunanporstuaan ihmeitä katsomaan, — nuot toisetkin hänen kumppaninsa tulivat sinne.

Sinne tultuamme otti ihmetten tekijä pakasta kolme korttia, jotka hän näytti minulle. Sitten nakkasi hän niitä toistensa ylitse ja käski minun arvata edeltä päin nimitetyn kortin, joka oli ruuturouva. Tuo hänen vikkelyytensä kävi niin kömpelösti, että minä näin aivan selvästi, mihin ruuturouva putosi ja minä sen näytin.

»No, sepä nyt oli kumma! Enkö minä sitä arvannut, että tuo mies on tavallista viisaampi; eipä sitä ole kukaan arvannut», sanoi hän.

Sitten nakkasi hän niitä useat kerrat, käskien minun arvata ja minä arvasin aina; enpä viitsinyt edes katsoakaan hänen nakkuutaan, sillä ruuturouvan takapuolella oli pieni, punainen pilkku, josta sen tunsin ilman katsomattakin.

Minä kyllästyin aivan pian tuohon halpaan ihmeeseen ja sanoin: »En minä viitsi kauvan tuota katsoa, eikö teillä ole muita parempia?»

»Ei, ei vielä, ennenkuin tulet tämän oikein tuntemaan; kyllä sitten muitakin temppuja näytetään», sanoi hän hätäillen.

Nyt rupesi hän esittelemään, että panisimme kymmenen kopeekkaa peliin, mutta minä en suostunut siihen.

»Tuo nyt aika hullu on! Pyrkii rahasta pelaamaan ja menettää kymmenin ruplin; näkeehän sen, että tuo mies arvaa varmasti joka heitolla», sanoi hänelle hänen tähän asti yhtäkaikkinen kumppaninsa.

Mutta siitäkös puheesta tuo korttiennakkeli suuttui!

»Tekö minun holhojiani? Minulla on omat rahani, joilla teen mitä tahdon. Olette minua hännittäneet ja pakkauneet minun holhojikseni, mutta sen sanon suoraan, etten suvaitse teidän huolenpitoanne. Kehtaatte vieraan kuulten semmoisia puhua! Jos hän oikein tekisi, antaisi hän ympäri korvianne ja jos ei hän sitä tee, teen minä sen, jos vaan vielä kerrankin kitanne aukaisette. Minulla on rahaa enemmän kuin kymmenellä teidän laisellanne yhteensä, eikä minun tarvitse niistä tiliä tehdä äidilleni kotiin tultua, niinkuin teidän. Tuhannen ruplaa sain maani hintaa markkinoille lähtiessäni, ja kaksisataa pistin niistä taskuuni markkinarahoiksi. Tälle pojalle tulee ja tältä pojalta menee rahaa, eikä se ole teidän massinne nurkasta», pauhasi hän ja toisilla ei näyttänyt olevan siihen mitään sanomista.

»Tuommoisten miesten puheista ei tarvitse olla millänsäkään; sattuivatkin minun pariini! Pannaan me nyt vaan kymmenen kopeekkaa heitolta!» sanoi hän sitten höylysti, kääntyen minun puoleeni.

Minä en ollut mikään halukas suostumaan tuohon esitykseen, sillä joku vaistomainen tunne sanoi minulle, ettei kaikki ole oikein, mutta mikä ei ollut oikein, sitä en voinut itselleni selittää. Ajatukseni pyörivät sekaisin sikin sokin ja pääni humisi niin kummallisesti. Vihdoin rupesi väärä tavaranhimo saamaan minussa valtaa. »Olisihan tuossa nätti rahan tienesti, ja eihän tämä mitään pahaa ole, sillä eipä tämä ole mitään korttipeliäkään, kolmen kortin nakkuuta vaan — viatonta leikkiä», ajattelin viimein.

»Olkoon niinkuin tahdot», sanoin hänelle ja niin pantiin kymmenen kopeekkaa heitolta. Kortit nakattiin ja minä arvasin nytkin, mikä niistä oli ruuturuuva.

»Jo nyt oli kumma! En kertaakaan minä onnistu niin nakkaamaan, ettei hän arvaa! Kummallinen mies — vielä kymmenen kopeekkaa!» sanoi hän, siirtäen voitettut rahat minulle.

Hän nakkasi kortit uudestaan ja minä arvasin.

Nyt ei enään kysytty kummaltakaan puolelta, pannaanko vielä kymmenen kopeekkaa uudestaan, vaan niin pian kun kortit olivat nakatut, minä arvannut ja kun voitettut rahat olivat siirretyt minulle, panimme kumpikin käskemättä rahat esille.

Vähällä puheella ja kiistelemisellä pitkitettiin sitten peliä. »Arvaatkohan aina?» sanoi hän vaan kortteja nakatessa, ja vastaukseksi tuohon sanoin minä: »Arvaanpa tietenkin.»

Tuolla tavalla pitkiteltiin peliä niin kauvan, että minulle karttui voitettuja rahoja seitsemänkymmentä kopeekkaa.

»Pannaasta rupla heitolle koetteeksi, arvaatko sitten», sanoi pelikumppanini innostuksissaan.

»Älä, hullu, pane, näethän, kuinka siinä käypi; heitä heti pois. Vaikka sinulla olisi paljon rahoja, eivät ne kuitenkaan kauvan kestä tuolla menolla», sanoi nyt toinen miehistä.

Pelikumppanini tuimistui nyt kovasti; hän tölmäsi tuota varoittajaansa niin kovasti rintaan, että toinen tollahti toiselle puolen porstuata. Sitten hän murti suuta, väänti päätä ja oikoi nyrkkejään uhaten että jos he kerran vielä yrittäisivät hänen tielleen, niin hän opettaisi. Sitten otti hän kukkaron lakkaristaan, löi sen lautaan niin lujasti, että se aukesi ja hopearuplia solahti siitä useita kymmeniä näkösalille.

»Ei tarvitse heiltä kysyä; pannaanko rupla heitolle?» sanoi hän minulle kiivaasti.

Minä olin kokonaan hurmaantunut noin helposta saaliista. »Olihan tuo aivan toista kuin rahan kokoon saaminen kovalla työllä. Tosin ei tuo tuntunut ihan oikealta, mutta parempiko se oli, jos hän menetti rahansa jollekulle toiselle, yhdenhän teki, jos minäkin niistä saan osani. Tämähän vasta onnellinen markkinoilla-käynti tulisi olemaan, kun vaatteella sain kymmenen ruplaa ja tuolta vielä kaappaisin lisäksi kukaties toiset kymmenen! Mutta mistä sanon ne saaneeni, kun tulen kotiin, siveän ja kristillisen vaimoni luo, jolle kumminkin olen velkapää kaikki ilmoittamaan? — — no, eihän siitä tarvitse huolta pitää, kyllä aika neuvoja tuo — olipa hyvä, kun sain vaatteella rahaa, että on mitä eteen panna», ajattelin minä.

Panimme siis ruplan heitolle ja kumpikin panimme rahat esille. Hän nakkasi kortit kuten ennenkin ja minä katsoa tirkistin niiden perään tarkemmasti kuin ennen. »Mutta mitenkä? Kahden kortin selässähän nyt olikin punainen pilkku! Mutta näinhän aivan selvään mihin ruuturuuva putosi», ajattelin ja koetin arvata — mutta mitä nyt? — Eihän se ollutkaan ruuturuuva — ristikolmonen vaan — sehän oli hairahdus.

»Ahah! Etpä arvannutkaan nyt», sanoi kumppanini hyvillään ja kaappasi esillä olevat rahat.

»Kyllä toisella kerralla arvaan», sanoin minä ja kaivoin kukkarostani ruplan toiselle heitolle.

»Niin, niin, kyllä toisella kerralla arvaat», sanoi kumppanini ilosta loistavin silmin, kaivaen hänkin rahaa.

Hän nakkasi taas kortit, mutta nyt ei ollut kuin yhden kortin selässä punainen pilkku. »Tuossahan se on ruuturuuva, toinen pilkku äsköisessä heitossa lienee tullut jostain sattumuksesta», ajattelin; mutta voi onnettomuus! sekään ei ollut ruuturuuva!

»Miten sinä nyt niin huonosti katsot, kun et arvannut tälläkään kerralla», sanoi kumppanini ja sieppasi rahat.

Minä rupesin inttämään, että hän teki pilkkuja korttien selkään, pettäöksensä siten minua. Mutta hän vannoi ristirastiin, ettei hän ole tehnyt yhtään pilkkua, eikä ottanut niitä pois, mutta jos jotain semmoista on ollut, on se ollut joku satunnainen asia. Hän näytteli puolustukseksensa kätensä ja

esitteli, että otettaisiin toiset kortit.

Minä suostuin siihen ja sanoin julkisesti, että pelaan vaan niin kauvan, kun pääsen omilleni, sillä joku salainen pelko vaivasi minua.

Toiset kortit otettiin ja niillä pitkitettiin peliä yhtä huonolla onnella. Kyllä nyt korttien nakkaaja osasi niin nakata, etten arvannut; ei hän nyt ollut tyhmä ja kömpelö — ei, enkä minä viisas. Minulta oli jo mennyt — kuusi ruplaa — vaimoni hiki ja väki — — en tullutkaan *omilleni*.

Yhdellä väläyksellä leimahti minun silmäini eteen käsitys, missä merrassa minä nyt olin. Kaikki tuo nöyristelevä ja ylistelevä imarrus, korttitemppujen luvattu näyttelemineen, hänen kumppaniensa luuloteltu estelemineen, heidän keskinäinen riitansa ja minun ensimmäiset, heidän puoleltaan vapaatahtoisesti annetut voittoni, olivat vaan kavalia säikeitä siinä paulassa, jolla olin kiedottu. Minä tulini semmoiseen omantunnon tuskaan, että joka luunsolmuni vapisi.

Kaikessa kauhistuttavuudessaan astui eteeni vaimoni ahkeroinen, valvominen, uhraavaisuus, alttiiksiantavaisuus, luottavaisuus ja rakkaus. Semmoinenko luottamusmies, semmoinenko rakastettava minä olinkin? Ei ollut pitkä aika kulunut siitä, kun murehdin sitä, mistä sanon saaneeni niin paljon rahaa, nyt oli toisellainen murhe, nimittäin: mihin sanon panneeni vaatteen hinnan. — Kauheaa oli tilani.

Epätoivossani pelasin vielä yhden heiton, toivolla että onni kääntyisi, mutta sillä seurauksella, että menetin seitsemännen ruplan — ainoan mikä minulla jäljellä oli.

»Nyt en pelaa enään», sanoin ja nakkasin kädessäni olevan kortin laudalle.

»Tee kuin tahdot», sanoi pelikumppanini ja kokoili hajallaan olevia kortteja naurussa suin kouransa. Silmäilin noita hänen tappioitaan niin huolehtivia tovereitaan ja näin heidän olevan pirullisessa ilvehymyssä.

»Kyllä se on parasta, että annatte minun rahani pois, koska te olette suuria konnia ja olette pettämällä minun pauloihinne viekoitelleet», sanoin heille epätoivossani.

»Sinäpä joutava mies olet; ensin tulee korttisille ja sitten kun tappaa, tahtoo rahojansa takaisin. Ryppyt annan suuhusi, kun tulet kanssani kapakkaan», sanoi voittaja. — En nyt ollutkaan enään — viisas, kuten he ennen minua imartelivat.

»En mitään muuta tahdo kuin rahojani», sanoin lujasti.

»Rahat eivät tule takaisin, siitä saat olla varma, sanoi vastustajani.

»Mutta minun täytyy ne saada, jos ei muutoin, niin väkivallalla», intin minä.

»Siitä ei tule mitään, meitä on kolme», vastattiin minulle.

He tekivät poislähtöä. Minä otin pelaria rinnuksista kiinni, enkä aikonut häntä laskea, ennenkuin hän maksaisi rahani takaisin. Tämä ei tyytynytkään siihen, vaan teki suorastaan julkisen tappelun; — se vielä puuttui. Ei kauvan temmelletty, ennenkuin minä huomasin, että hän oli heikompi minua. Minä kaasin hänet alleni lattialle, otin korvuksista kiinni ja, päätä lattiaan jylkyttäin, vaadin rahojani takaisin. Hän lupasikin hädän aikana, kun vaan päästän hänet ylös. Mutta kun hän pääsi ylös, törmäsivät he kaikki kolme minun kimppuuni. Nyt syntyi hirmuinen temmellys, sillä minun täytyi taistella yksin kolmea vastaan. Se ei ollut enään suorastaan taisteloa seitsemästä ruplasta, vaan se oli oikeata tappelua. Minä en huolinut mistään, en peljännyt mitään. Minulle oli yhtä jos minua lyötiin taikka jos minä muita löin. En tuntenut kipua enkä sääliä. Villipeden raivolla annoin vaan vastustajilleni oikeaan ja vasempaan ja yksi ja toinen heistä kaatua mäiskähti porstuan lautaseinää vasten kumoon. Kuitenkaan ei kummallakaan puolella käytetty mitään aseita.

Minä pysyttelin aina oven puolella, sillä mitäpä olisin voinut, jos anastaja olisi päässyt kadulle taikka vaikkapa vaan pihalle.

Viimein täytyi heidän nöyryä, niin uskomattomalta kuin se kuuluukin, ja he lupasivat maksaa rahani takaisin. Mutta kun he pääsivät vapaiksi, yrittivät he pakenemaan ulos; yhtä hyvin sain rahamiehenei ovelta kiinni. Toiset pääsivät vapaasti ulos ja alkoivat uhkailla mennä poliisia hakemaan. Mutta minä huolin vähät poliisista, tuomioistuimista, tuomioista ja rangaistuksista. »Tuokaa vaikka kymmenen poliisia, minä en heitä rahojani: teillä on yhtä huono asia kuin minullakin ja sielläpä hän sitten taas yhdessä ollaan», sanoin noille poliisin hakijoille.

Nyt minä rupesin yksistään tuota pahinta petturiä kitistämään. Kolmasti hän nytkin lupasi maksaa ja yhtä monta kertaa yritti hän pakoon, mutta yhtä huonolla menestyksellä.

Kappaleen ajan päästä palasivat nuot poliisin hakijat takaisin, kurkistelemaan miten asiat nyt ovat, ilman poliisitta tietysti. He eivät rohjenneet ryhtyä enään koko kiistaamme; sitä parempi oli minun nyt menetellä yhden kanssa. Vihdoin nöyrtyi hänkin niin, että vavisten lupasi maksaa rahani takaisin. Minä en uskonutkaan häntä enään irti, vaan pidin toisella kädelläni rinnasta kiinni, samalla kun toisella otin vastaan niitä rahoja, joita hän siihen luki.

Juuri kun hän oli viimeisiä rahoja lukemassa, tuli Palkolan Hanno — sillä hänkin oli markkinoilla — parin muun tutun miehen kanssa ovelle.

»Mitä he sinulle täällä tekevät, vääryyttäkö?» kysyi Hanno ja katsoi miehiä kiivaasti.

»He ovat tosin suuria konnia ja roistoja, jopa suoraa ryöväreitäkin, mutta, koska he ovat antaneet rahani takaisin, niin annetaan heidän nyt mennä, sillä takaampa että ovat saaneet, jos antaneetkin», sanoin Hannolle.

Sitten lähtivät veinarit verisin ja turvottunein naamoin heittämiinsä, ja minä lähdin kartanolle hevosta katsomaan. Juuri kun nuot velikullat pääsivät portista ulos, tulivat poliisimiehet saksineen ja piikkeineen pihalle.

»Missä ne miehet ovat, jotka täällä korttia lyövät ja tappelevat?» kysyivät he tuimasti.

»Menivät juuri portista ulos, tulivat kai teitä vastaan», ehätti Hanno sanomaan, mutta minuun se vaikutti niin pahasti, että olin pyörtyä; nyt jo pelkäsin poliisia, kun epätoivon vimma oli kadonnut.

Poliisimiehet eivät oikein tyytyneet tuohon Hannon selitykseen, sillä he nuuskivat joka ulkokuoneen ja niiden kujat ja alustat, jolla aikaa minä koetin toimellisen näköisenä hyöriä hevosen ympärillä, puuhaten sen selkään lointa. Vihdoin lähtivät he pois, kun eivät mitään löytäneet. — Poliisin oli toimittanut tulemaan talon piika, joka parhaan tappelumme aikana sattui ovelta katsomaan ja kauhistuneena juoksi tiehensä.

Vasta jälestäpäin huomasin, että minulle olikin jäänyt ne seitsemänkymmentä kopeekkaa, jotka he pettäöksensä minua, vapaaehtoisesti antoivat minun voittaa; niin kiireisessä tilissä eivät he huomanneet niitä vaatia, enkä minä antaa. Muutamat esittelivät, että ostaisin niillä puolen tuoppia rommia, mutta siihen en suostunut, sillä ne tuntuivat mielestäni veren hinnalta. Sentähden veimme ne Hannon kanssa eräälle vaivais-äijälle.

Päästyäni vapaaksi tuosta rettelöstä, käsitin vasta koko vaarani suuruuden. Korttipeliin joutuminen, vaimonsa ansaitsemain rahain menettäminen ja hänen sekä lapsemme saattaminen puutosta kärsimään, oli jo niin suuri kauhistus tunnolleni, ettei siihen olisi enään lisiä tarvittu. Kun siihen sitten vielä lisäksi tuli hirveä tappelu, poliisin, lain ja rangaistuksen alle vähällä joutuminen, oli omantuntoni tuskan mitta täysi. Koko seuraavana yönä en nukkunut silmäntäyttä, niin suuri oli sieluni tuska ja niin pian kuin voin, toimitin itseni pois tuosta petoksen Babelista.

Kotiin tultuani kerroin vaimolleni rehellisesti kaikki, mihin kiusaukseen olin joutunut, ja kyynelsilmin pyysin häneltä anteeksi rikostani. Hän kuunteli suurella osanottavaisuudella kertomustani ja syliksi tarttuen antoi anteeksi rikokselliselle miehellensä. Oi kuinka hyvää se teki rikkimurretulle sydämelleni. Hän ei edes nuhdellutkaan minua, sillä hänen avonainen sydämensä silmä huomasi aivan pian, että nyt ei tarvittu kiviä kuorman päälle. Vasta jonkun ajan päästä, kun mieleni oli rauhoittunut, keskustelimme enemmän siitä asiasta. Silloin hän siveästi huomautti, että minä luotin liiaksi arvostelukykyyni ja luulin sen tuntevani perinpohjin, vaikken tuntenut kuin vähäisen alkupäästä. — Oi kuinka monta kertaa elämässäni olen havainnut niiden sanojen totuuden!

Kun tynnyimme mielenliikutuksestamme, rupesimme tarkastelemaan markkinatuonnoksia. Niin lyötiin sieltä tuomani kalanelikon pohjakin auki, tarkastellaksemme, kuinka lujassa siinä kalat olivat, kun se oli niin raskas ja minkälaisia ne olivat laadultansa. Mutta voi ihmettä! nelikossa olikin enemmän kuin puoleksi — suoloja! ja mitä siinä oli kaloja, olivat ne paljon suolan vuoksi tulleet kitkeriksi kuin tervastikut, joita ei suinkaan intikseen syönyt.

Niin kävi mailmantuntemiseni, ankaran varovaisuuteni ja markkinamatkani, niin.

Viidestoista luku.

ME MUUTAMME POIS.

En tiedä oliko se onni vai onnettomuus, kun elämämme kääntyi sille kannalle, että meidän piti

muuttaa kauvas pois syntymäseuduiltamme. Paikka, johon muutimme, oli saman läänin pääkaupungin läheisyydessä, jonka likitienoilla olin jo ennen ollut kesärenkinä, vaan en kuitenkaan samassa pitäjäässä.

Voi kuinka vaikea oli erota kasvinkumppaneistaan ja muista rakkaista ystävistään. Me kävimme heidät hyvästi jättelemissä ja erosimme kyynelsilmin heistä. Tuntuivatpa itse maisematkin niin rakkailta.

Minä olin mielikuvituksissani luulotellut, että niin likellä isoa kaupunkia mahtoi olla hyvinkin sivistynyt kansa, mutta sinne tultuani havaitsin aivan pian, että olin erehtynyt suuresti. Tulin, näette, huomaamaan, että kaupungin läheisyys pikemmin turmelee kuin parantaa kansan. Sillä kaupungin ulkonainen kiiltokuori ja korska takertuu ihmisiin ja poistaa heistä raittiit tavat; myös ovat kaupunkilaisten pimeät ja varjopuolet helpot sydämeen pujahtamaan, eikä ne ole herkat heittämään pesäänsä.

Tällä ei kuitenkaan tahdota väittää, että kaikki kaupunkiseudussa asuvaset olisivat noin vaan ulkopuolisesti sivistyneitä, sillä löytyypä siellä ihmisiä, jotka sivistystyön ovat alkaneet oikeasta päästä; mutta enimmäistön laita on kumminkin niin.

Uusi paikkakuntamme oli kovin taikauskon vallassa. Ei sitä Jumalan tautia, kommellusta ja pulmaa ollut ihmisissä eikä eläimissä, joita ei sanottu tenhomiesten laittamiksi, ja tavallisesti haettiin niihin apua poppa- ja myrrysmiehiltä. Alusta-alkaen koetin minä niin paljon kuin mahdollista oli, riisua heiltä pois tuota pimeää käsitystä, mutta sitkeässäpä se oli. Tuon kaiken tähden tulevat muutamat seuraavat kertomukseni olemaan ikävää laatua.

Olipa uudessa paikkakunnassamme oikein aika tietäjäkin, jota kuljetettiin laajoissa piireissä, missä mitään vammaa parantamassa ja uutta onnen sampoja luomassa. Milloin piti hänen naima-onni parantaa, milloin varastetut kalut takaisin laittaa, kulloin tauteja parantaa ihmisissä ja eläimissä, ja kaikissa tapauksissa oli hänen viimeinen tehtävänsä: »koiran (kirojen) kotiansa laittaminen.» Hän oli erälle osalle ihmisistä kaikki kaikissa, hänen käsissään luulivat he olevan elämän ja kuoleman, onnen ja onnettomuuden.

Oli syystalvi, jolloin tuo velho noudettiin parantamaan erään talon parinkymmenen vuoden vanhaa, kivuloista tytärtä. Kuinka lienevätkin kylän nuoret miehet saaneet tietää, että tuon kuuluisan velhon pitäisi tulla heidän kyläänsä ja mennä yöllä kirkkomaahan pesemään kipuja sairaasta tytöstä. He aikoivat kaikin voimin tuommoista tekoa estää; siinä tarkoituksessa antoivat he toisillensa sanan, ja menivät hautausmaan aidan taakse vahtiin.

Puheena oleva kirkko on tiheän männikkömetsän sisällä korkeanlaisella mäen nyppylällä, jonka vuoksi hautausmaalta maantielle mennessä oli melkoinen mäki.

Tuolla hautausmaan aidan takana odottelivat pojat velhon tuloa. Kun he tuossa olivat odottaneet sen pitkää, tämän lyhyttä, tulla käähmikin velho kapineittensa, sairaan tyttären ja hänen isänsä kanssa hautausmaalle. Velho kantoi kädessään suurehkoa vaskikattilaa ja muita kapineitansa; tytön isällä oli halkotaakka seljassa ja vesiämpäri kädessä.

He asettuivat keskelle kirkkomaata ja velho rupesi laittamaan nuotiota. Ensinnä otti hän tytön isän selässä olevat halot ja viritti ne palamaan, sitten kokoili hän lisäksi maan päälle kaivetuita ruumisarkkujen lautoja ja kaatuneita ristejä. Saatuansa nuotion hyvään voimaan, rupesi hän laittamaan kattilaa tulelle, johon jo oli kaadettu sitä vasten sinne kannettu vesi ja muut tenhokopeneet.

Nyt rupesi velho tenhomaan lakittomin päin. Hän rymysi polvillaan, höpisi ja hölpötti, myrиси ja mörisi, ruopi ja raapi, silmät muljollaan kuin härän päässä, ja käänteli itseänsä kaikille maailman neljälle ilmansuunnalle.

Poikien oli helppo pimeän läpi, valkeanvaloa vasten, nähdä kaikki hänen temppunsa, ja he olivat niin mielissään, että oikein ilosta käsiään hykersivät, sillä olihan heillä nyt otus kierroksessa, jota he niin kauvan olivat mielihyvällä varttoneet.

»Nyt on aika», kuiskasi muudan pojista kumppaneillensa.

»Ei vielä», vastasi eräs heistä, »annetaan heidän päästä oikein vauhtiinsa.»

Samassa alkoi velho riisua vaatteita tytön päältä pois, siirtäen hänet ulommaksi nuotiosta.

»Tuo p—u riisuu sairaan tyttö-rievun alasti talviseen ilmaan, saamaan vielä lisää tautia, se ei saa tapahtua.» Niin sanoen otti sanoja kivenmokulan käteensä ja paiskasi sen kattilaa kohden, mutta se laukaus ei sattunutkaan, se putosi vaan likitienoille nuotiota. Yhtähyvin myrrysmiehet kuulivat

kopsauksen, ja säikähtivät siitä niin, etteivät tohtineet hievahtaakaan, katsella tirkistelijät vaan ympärillensä ja kuuntelivat joka haaralle, saadaksensa selville syyn odottamattomaan tomaukseen. Mutta kun eivät he keksineet mitään syytä siihen, rupesi noita mellehtimään ja manaamaan Manalan väkeä ja selittämään tytölle ja hänen isällensä, kuinka männinkäisten on vaikea erota työstä, jopa niin vaikea, että oikein julkisesti tomahtelevat.

Samassa otti tuo nakkaaja toisen kiven ja heitti — molskis, se putosi keskelle kattilaa, kattila kaatui tenhovesineen ja nuotio sammui.

Nyt huomasivat sekä tenhoja että tenhottava, että paha on merrassa ja lähtivät käpälämäkeen täyttä väkeensä.

»Juokse, Jaakko, tytön jälkeen! Sinulla on palttoo, anna se ensihätänsä hänen päällensä, paluuta hänet sitten vaatettensa tykö, toimita ne hänen päällensä ja saata raukka kotiinsa, muutoin paleltuu; me lähemme tuota junkkaria saavuttamaan», kuului silloin pimeään läpi komentava ääni.

Käsketty poika juoksi heti toimeensa ja sai tytön pian kiinni, antoi palttoonsa hänelle suojaksi sekä toi hänet takaisin vaatteittensa luo, auttoi ne hänen päällensä ja otti hänet suojaansa, ettei hänelle mitään pahaa tapahtuisi.

Sillävälän olivat sekä velho että tytön isä kiittäneet kirkkomaan aidan porttia kohden, mutta heidän juuri sinne päästyään, töytäsi pari rivakkaa miestä heidän eteensä ja sanoivat: »Ohoh! mihinkäs semmoinen kiire? — Ei askelettakaan etemmäksi», ja samassa takertui pari vahvaa kättä velhon niskaan ja silmänräpäyksessä oli hän kirkkomaalla kyönänä; sama onni oli tytön isälläkin.

Pojat olivat jo varalta laittaneet portille vahdit ja siksi joutuivat nuot pimeyden työn tekijät niinkuin rotat loukkuun. Samassa tulivat toisella puolella hautausmaata olleet pojat paikalle ja tytön isä päästettiin irti, sitten kun he olivat ensin häntä nuhdelleet ja uhanneet hänet heittää lain käsiin.

»Päästäkää minutkin irti!» pyysi velho.

»Vai irti! Eipä niin vähällä kumminkaan; tarvitsetpa saada palkan työstäsi», sanoivat pojat.

»Päästäkää heti, taikka — — —»

»Taikka mitä?»

»Taikka minä näytän teille kummia», uhkaili noita.

»Näytä vaan meille nyt kaikki kummasi, niitä me oikein halusta katselisimme», ilkkuivat pojat.

»Kautta haamuin ja maan-alaisten haltijain vannon minä, päästäkää minut irti ja paikalla, taikka muutoin saatte nähdä ja kuulla semmoista, joka ei ole juuri hauskaa — päästättökö? Jumala teitä muutoin armahtakoon», uhkaeli noita hammasta samassa purra karautellen ja yrittellen tekemään äkkinäisiä rytkäyksiä.

»Ei puhettakaan irtipääsemisestä, koska kiinnipitämisellä saamme nähdä ihmeitä, joita niin halulla katselisimme. Onhan sinulla nyt apulaisesi lähellä, nosta nyt apuusi kirkonväkesi ja kaikki konninkaiset ja männinkäiset, joiden ylitse sanot itselläsi niin suuren vallan olevan ja jos voit sen tehdä, niin pääset pitemmittä metkuitta paikalla irti», sanoivat pojat ivaten.

Velho joutui aivan äänettömäksi tuosta poikien pelkäämättömästä puheesta ja niin oltiin tovin aikaa hiljaa.

»Noh!» sanoi eräs poika ja lyöä nauvautti velhoa hienolla pajukepillänsä selkään.

»Ai, ai», kitisi ukko.

»Jos sinä hiiskut yhden sanan, niin katso itseäsi», sanoivat pojat, ja antoivat samassa hänelle useampia huimauksia.

Sen perästä ei vanki uskaltanut hiiskua yhtäkään sanaa.

»Mitä me nyt hänelle teemme, sillä emme tuota ruojaa julkea pieksää, niinkuin hän ansainnut olisi», sanoi eräs joukosta.

»Lasketaan mennessämme hänellä mäkeä», neuvoi joku.

»Niinpä kylläkin», sanoivat pojat suostuen.

Tapahtuman edellä oli ollut iso suoja, jonka tähden tiet olivat iljanteella ja muu maa melkein

lumetonna. Kirkolle nouseva tiekin oli aivan pelkkänä kaljama-jäätikkönä.

Pojat taluttivat nyt saaliinsa mäen partaalle ja kaasivat hänet kumoon. Sitten istui poikia hänen päällensä niin paljon kuin mahtui ja nyt mentiin kolin kolia mäkeä alas. Kun velho oli heidän allansa vatsallansa, piti niskalla istuja tukasta hänen päätään pystyssä, saadakseen siten ajokalullensa keulaa ja varjellaksensa hänen kasvojansa.

Tuo ei ollut velholle mikään hauska huilu, sillä hänen vaatteensa kuuluivat aivan repaleiksi ja hänen tavattoman terävä huikkunokkansa tylsyi melkoisesti tuossa pitkässä kirkkomäessä.

»Armoa, Jumalan tähden armoa!» änkytti hän mäen alle päästyä.

»Me uskomme vahvasti, että noin mustasieluista miestä Jumala auttaa kaikkein vähimmän. Kumminkin saat nyt tällä kerralla mennä, mutta jos sinä vielä tulet tuommoisille töille meidän pitäjääseen, niin katso itseäsi», sanoivat pojat ja päästivät hänet irti. Velho lähti nyt kävellä köntystämään ja pojat menivät nauraa pyrskyen kotiinsa.

Ennenkuin vielä oli oikein päiväkaan, oli tieto tuosta yöllisestä tapauksesta levinnyt ympäri kylää.

Aamulla varhain, kun kirkon likimmäisen talon isäntä tuli tupaan, oli velho penkillä istumassa.

»Jopa te nyt olette sangen surkeassa tilassa!» sanoi isäntä, joka tiesi koko jutun tarkalleen.

»Johan tuota — niinhän tuota.»

»Pojankonnat ovat, luulen ma, tehneet teille pahaa?» sanoi isäntä, ivahymy huulilla.

»Niin ovat — niin tekivät.»

»Tottahan kostatte heille oikein oikeasta kädestä?»

»Kostan — kovasti kostan.»

»Ja mitenkä?»

»En minä sentähden viitsi heille sen pahempaa tehdä, mutta minä laitan niin, että he kaikin joutuvat kärryin päälle ja pääsevät kruunun leipää syömään.»

»Tämänkö asian vuoksi?»

»Ei, mutta minä laitan niin, että kyllä he asiaa saavat ja paljon pahempaa kuin tämä onkaan — niin teen», sanoi velho ikäänkuin peläten, että ihmiset jo käsittävät, ettei hän oikeastaan kykene mitään tekemään.

Tuon tapauksen perästä kadotti velho paljon arvoansa niillä tienoilla, mutta kun hänellä oli laaja piiri, oli hänellä kuitenkin vielä viljalta työtä ja hän koetti kaikin tavoin korvata tuota harmillista tappiotaan.

Aivan pian levisi tieto tuosta kolttosesta meidänkin pitäjääseen. Minä luulin olevan sopivan ajan ruveta tälläkin suunnalla hänen tenho-arvoaan alentamaan, riisuakseni siten taikauskoa pois kansasta. Rupesin siis julkisesti puhumaan pilkallisesti noidasta, samalla osoittaen, kuinka turhanpäiväistä ja alentavaa on uskoa tuommoisen ilkiön uskottelemisia ja viettelemisiä. Pian olivat nuo vastustustuumani velhon korvilla ja uhkauksia alkoi kuulua.

Sattuipa kerran niin, että eräässä talossa oli maahanpanijais-pidot, joihin minut käskettiin, ja velho oli myöskin siellä. Heti taloon tultuani huomasin, etteivät velhon asiat olleet oikeassa. Hän pyöri syrjittäin minuun, ja viskasi minulle tavasta jonkun umpikuljuisen, pistelijään sanan. Niitä en kuitenkaan ollut ollenkaan huomaavinani. Puolisen jälkeen puhkesi hän julkisesti minua uhkaamaan.

»Kyllä niitä on jo parempiakin oriita kaadettu», sanoi hän ja katsoi kierosti.

»Minkälaisia?» kysyin minä.

»Semmoisia juuri kuin sinäkin olet.»

»Mitä sillä tarkoitatte?»

»Sitä että olisi hyvä sinulle itsellesi, kun pitäisit pienempää suuta ja antaisit arvoa muillekin.»

»Keneltä mielestänne olen arvon kieltänyt?»

»Esimerkiksi pakkaat sekautumaan minun asioihini, jotka eivät kumminkaan sinuun kuulu.»

»En ikänä anna julkiselle velholle mitään arvoa», sanoin lujasti.

Samassa nykäsi joku minua takinliepeestä syrjään.

»Antakaa hänen olla, hän voipi tehdä paljon», kuiski hän minulle.

»Mitä se on, jota hän saattaa tehdä?»

»Pahaa.»

»No tehköön sitä sitten niin paljon kuin haluttaa, kyllä hän siitä saapi palkkansa», sanoin niin lujasti, että kaikki sen kuulivat.

»Ovat nuot hyvät kylänmiehet ennen olleet tarpeeseen», uhkaili velho.

»Ne ovat kyllä tarpeellisia, mutta minä en rupea itselleni hankkimaan huonoja kylänmiehiä. — Te ja teidänlaisenne olette suuria peppureita ja konnia», sanoin kiivaudessa.

»Moni on ennenkin katunut suurta suutansa, mutta liiaksi myöhään», uhkasi velho, päätänsä vääntäen.

»Tuommoinen mies uhkaa, joka naapuripitäjään kirkonmäeltä on juuri hiljakkoin niin kunniallisen kyydin saanut! Koska nyt selvästi huomaa, mikä teillä on tarkoituksena, nimittäin se, että hyväksyisin teidän pimeyden-työnne ja antaisin rauhassa teidän niitä harjoittaa, — niin sanon suoraan, ettei siitä tule mitään; päinvastoin koetan joka tilaisuudessa tyhjäksi tehdä teidän vehkeitänne. Ja kostaaksenne uppiskaisuuttani, saatte koota avuksenne koko maailman noidat tenhomaan minua, omaisiani ja karjaani, miten vaan parhaiten taidatte», sanoin vastapainoksi hänen ankaralle uhkauksellensa.

Tuo oli velholle kova papu purra, sillä hän ei ollut vielä koskaan ennen semmoista vastustusta kuullut. Hän puitti heittämiinsä kiireenkynnessä eikä palannut enään koko pitoihin.

Minä luulin tuolla iskulla riisuneeni likiseudun kansalaisiltani kaiken taikauskon, mutta erehdyinpä suuresti. Silmäsin pitovieraihin; he olivat synkän ja pelokkaan näköisiä. Eräs heistä hiipi hiljaa minun luokseni ja hyvin varovasti antoi tietää, mikä hirmuinen vaara minulla oli tarjona; ja olen varma, että hän oli yleisen mielipiteen tulkki.

Kului joku aika, eikä minulle ollut tullut huita haita. Kun he sen huomasiivat, alkoi ihmisiä tulvata minun tyköni kysymään neuvoani. Minkä eläimillä ei ollut menestystä; millä oli »reväisin» parannettavana; minkä päähän ja pohkioihin olivat madot pakkauneet; millä oli madonpano, kuta painoi painajainen, mitä vaivasi kirkon, metsän tai vedenväki, kenenkä päälle oli käärmeet nostettu; millä oli pistokset, kulia muut pahat pulmat ja tartunnaiset, ja senkin seitsemät vammat, vastukset ja kohtaukset. Nämä kaikki olisi minun pitänyt tenhomalla parantaa. Nytpä minulle urakka! Jos kuinkakin olisin kokenut heille sanoa, etten minä ole mikään velho enkä tahdo heitä ruveta peittäämään, niin eivätkä he sitä uskoneet. He sanoivat vaan: »Ette te olisi tuolle toiselle siellä pidoissa uskaltanut niin tehdä ja sanoa, jos ette tietäisi enemmän kuin leipänne palasen.»

Minä koin heille kaikin mokomin selvittää, että he olivat turhassa luulossa. Kun he vihdoinkin tulivat vakuutetuksi, ettei heidän harras halunsa menesty, lähtivät he nurpolla nokin pois.

Voi kuinka lujassa on pakanauskon ajoilta peritty taikausko ihmisissä!

Kuudestoista luku.

VANHA TUTTU.

Saman talven kevätpuolella tuli meille pari kummallista miestä. Hevosella he tulivat kartanoon, mutta sinne päästyään käänsivät he hevosensa ympäri ja sitoivat sen portinpieleen kiinni, ikäänkuin siltä varalta, että se olisi tarpeen tullessa valmis kiitämään portista ulos. Olin saapuvilla, kun he astuivat huoneeseen ja heidän kummallinen käytöksensä pisti heti silmääni. He tulivat syrjäkarullaan, mullistellen ja mulkahutellen silmiään, niin että silmävalkuaiset olivat myötäensä päällimpänä. He eivätkä sanoneet mitään hyvää päivää, eivätkä tehneet mitään tervehdystä, katsella muljottivat vaan ympäri huonetta, tarkastellen erikseen joka esinettä.

»Käykää istumaan!» kehoitin heitä viimein kummastukseni seasta.

Mutta siihen sijaan, että he olisivat istuneet, otti vanhempi heistä lakkaristaan jonkun vanhan, tuiki likaisen ja kuluneen rievun, jonka lävitse hän alkoi katsella tirkistellä ympäri huonetta.

»Käykää, vieraat, istumaan!» sanoin puoli kiivaasti, sillä heidän kummallinen käytöksensä alkoi koetella kärsivällisyyttäni.

Sen tehtyäni, istui nuorempi heistä uunin kupeella olevalle jakkaralle, mutta vanhempi ei liikkunut ovipielestä mihinkään, vaan istui siinä olevalle ruhmolle.

»Mistä vieraat ovat kotoisin?» kysyin heiltä sitten.

»Oletkos ainoa muukalainen, joka et näitä tiedä?» sanoi vanhempi heistä.

Kuinka? Mitä? Mistä? Olihan tuo läksy niin tutunomaista, mutta missä, milloin ja keneltä olisin sen kuullut, sitä en voinut itselleni selittää. Koetin ajatella sinne ja tänne, koetin pinnistää muistoani, mutta turhaan, ja asia kävi yhä kummallisemmaksi.

»No, mistä herran tähden te sitten oikeastaan olette?» kysyin puoli-hämmästyksissäni.

»Tuuli minulla on tupana, meri peltona, aallot aurana ja metsänpedot palvelijoina», lausui taasen ruhmolla istuja.

»Seis! Minä olen jossain ennenkin kuullut nuo tenhosanat, mutta missä?» sanoin yhä enemmän hajaantunein mielin. »Mistä te olette ja mitä te asioitsette? Sanokaa asianne suurin sanoin, sillä minä en ymmärrä teidän umpimielistä ja salaperäistä puhettanne», lisäsin minä puoli-kauhuksissani.

»Me olemme kappamiehiä», sanoi nuorempi heistä.

»Mitä kappoja te kannatte?»

»Susivoudin kappoja.»

»Oletteko te sitten susivouteja?»

»En minä, vaan tämä minun kumppanini on», selitti nuorempi.

»Onko hän oikein virallinen susivouti?»

»Ei; hän on paljon parempi kuin virallinen susivouti.»

»Missä suhteessa hän on parempi virallista?»

»Siinä, että hän voipi karkoittaa sudet.»

»Millä tavalla?»

»Sanansa ja tietonsa avulla.»

Silmänräpäyksessä selkeni minulle nyt kaikki. Edessäni oli tuo kuuluisa susivouti, jonka niin monta vuotta sitten olin nähnyt tuolla niityllä umpikuljuisesti vehkeilemässä. Hän oli kokoilemassa kappojansa niistä piireistä ja pitäjistä, jotka hän oli saanut itseänsä uskomaan. Tuo hänen kumppaninsa oli kaaso, jonka tuli asiat esitellä, jos jossain talossa ei suoristaan tunnettu tuota suurta sutten haltijaa. Kun sitten tuommoinen pulma sattui, lauloi tuo mahtipontinen mies ensin nuo umpikuljuiset, kauvan aikaa sitten kokoon kerimänsä runolliset sanat, jotka jokaisessa semmoisessa tilassa aina olivat yhdet ja samat kuin tiasen laulu. Sattuiko niin hullusti, ettei hänen pyhää pyhyttänsä vielä sittenkään ymmärretty, tuli kaason varovasti ilmoittaa asian todellinen laita, jolloin kapat ehdottomasti kirposivat. Sillä tavalla tuli myös varjelluksi susivoudin salaperäinen pyhyys, jonka hän oli itselleen anastanut.

Vaikka asia oli minulle selvinnyt, en kuitenkaan tahtonut mitään riitaa rakentaa, jonka vuoksi sanoin heille sävyisästi:

»Tämä ei ole mikään verotalo, eikä tästä makseta mitään kappoja millekään kappamiehelle.»

»Niin, niin, mutta onhan teillä eläimiä», selitti kaaso.

»On kyllä, mutta minun tietääkseni ei niillä ole mitään semmoista veroa», koetin minä puolustaida, olevinani ymmärtämättä koko asiaa.

»Eikä, mutta hän saattaa syöttää», sanoi kaaso viattomasti.

»Syöttää?»

»Hän voi syöttää eläimenne.»

»No, se on sen parempi, mutta kyllähän itsekin koemme niitä syöttää.»

»Voi kun te ette ymmärrä! Hän saattaa syöttää teidän eläimenne — susilla.»

»Ei meidän eläimet susia syö.»

»Mutta sudet voivat syödä teidän eläimiä.»

»Tosi kyllä, mutta se ei riipu yhdenkään ihmisen tahdosta, vaan on se luonnon oikku, jos jotain semmoista tapahtuisi. Muutoin voin teille ilmoittaa, ettei meidän elukoita ole vielä koskaan susi syönyt eikä luule sen vastakaan tapahtuvan, siitä selvästi ja yksinkertaisesta syystä, ettei täällä ole niitä olemassakaan», koin minä selittää.

»Se on hänen ansionsa, ettei niitä ole vahinko kohdannut», selitti kaaso.

»Kuinka se on mahdollista?»

»Te ette ymmärrä asiaa, tahi ette tahdo ymmärtää. Hänen hallussaan ovat sudet, niinkuin viisi sormea kädessään; hän se on, joka voi ne päästää karjaan tahi poistaa karjasta.»

»Joutavia. Onni tahi onnettomuus ei ole hänen koemmin kuin jonkun muunkaan kuolevaisen kädessä, vaan kaikkea ohjaa korkeampi kaitselmus. Olette sanoneet, etten minä ymmärrä tahi en tahdo ymmärtää mitään. Mieleni tekee tuota lausetta muodostaa näin: te itse ette ymmärrä tahi teette tuommoista työtä vasten parempaa tietoaanne», pitkitin minä.

»Minkälaista työtä?»

»Tuommoista konnan työtä.»

»Olemmekos me konnia, vai?»

»Olette, vieläpä oikein suuria konnia.»

»Ette siis aio maksaa meille kappoja?»

»En koskaan tuommoisille kappamiehille.»

»Minkälaisille?»

»Semmoisille kuin te olette.»

»Minkälaisille? Sanopas mies!» puhkesi nyt itse susivouti kysymään, joka tähän asti oli ollut vaiti.

»Juuri semmoisille roistoille ja pettureille kuin te olette; joko nyt ymmärrätte?»

»Kylläksi ymmärrän, kylläksi — Jumala minua ja sinuakin varjelkoon!» uhkasi susivouti.

»Semmoiset lauseet pois! Mitä teillä on Jumalan kanssa tekemistä, koska olette julkinen hiton palvelija? Suorikaa paikalla tiehenne koko kylästä niine kappoinenne, taikka minä panetan kiinni teidät; minä en pelkää yhtään teidän uhkauksianne eikä susilla syöttämisiänne», sanoin kiivastuksissani.

»Kiitoksia paljon — kiitoksia! Aika tulee ja pian, jolloin olisit nuot suuret ja rohkeat sanasi suonut olevan sanomatta», sanoi hammasta purra karskutellen ja silmiään mulkoillen tuo loukattu suuruus, tehden samassa uhkaavia liikkeitä.

»Suorikaa paikalla tiehenne, taikka minä muussa tapauksessa kiirehdin teitä», sanoin lujasti, sillä kärsimykseni alkoi olla aivan lopussa.

»Tee niin — sepähän nähdään — siinä on vallassasi, mutta sillä kädellä, jolla meidän lähtöämme kiirehditään, ei vasta sitä tehdä», puhkesi nyt susivouti uhkaamaan.

Ennenkuin ennätin mitään vastata tai ajatella, oli tulinen luontoni riehahtanut ilmi tuleen. Ja ennenkuin kykenin itseäni hillitsemään, olin ryöpsähtänyt ylös, tarttunut tuota suuritietoista susivoutia niskasta kiinni, aikanujakkaa vienyt hänet ulos ja paiskannut porrasten päähän lumipurkuun.

»Älkää, hyvä isäntä, minulle mitään tehkö, emme me tahdo kappoja — kyllä me menemme pois», pyyteli kaaso porstuassa peloissaan, sillä kun hän näki, kuinka itse päävaarin kävi, luuli hän itsensäkin niin käyvän, ehkäpä vielä pahemmastikin.

»En minä tahdo teille mitään paha tehdä, kun vaan suoritte heti rekeenne ja palaatte pois koko kylästä ihmisiä pettämästä, mutta se pitää tapahtua paikalla; saatte kostaa tämän minulle kuinka tahdotte», puhelin heille.

Susivouti ei tohtinut enään yhtään uhkaella, koki vaan kaasonsansa kanssa kynttiä aikakyytiä rekeensä ja niin lähtivät he ajamaan pois kylästä.

Pian levisi tieto tuosta tapauksesta ympäri pitäjältä. Usea kyläläinen oli mielissään, kun pääsi tuosta kaksinkertaisesta susivoudin kappain maksusta vapaaksi; sitäpaitsi nouseva sivistys alkoi jo valaista joitakuita, vaikeivät rohjenneet vielä totuutta vasten silmiä tunnustaa. Mutta paljon useampi oli niitä, jotka surivat sitä kovaa kohtaa, mikä minulle oli tuleva piankin tuon pelätyn susivoudin mielenpahoittamisen tähden.

Ei kuitenkaan tuo asia ketään niin huolettanut kuin renki Mattiamme. Meillä oli nuori ja kaikin puolin hyvä hevonen, jota hän hoiti niinkuin silmäteräänsä. Mattimme mielestä oli se selvä asia, että hänen »Pokunsa» syöpi susi, heti kun se ensikerran lasketaan laiturille. Minä koin kaikin voimin luovuttaa häntä tuosta turhasta luulosta, mutta mikään ei auttanut. Kun en mitenkään saanut hänen suruansa haihtumaan, lupasin ostaa toisen yhtä hyvän hevosen sijaan, jos entisen niin huonosti kävisi, mutta ei sekään auttanut.

Vasta seuraavana talvena huomasi hän koko susivoudin uhkaukset turhiksi, siitä selvästä syystä, kun Pokulle ei tullut karvan vahinkoa.

Seitsemästoista luku.

SE TOINEN.

Kun asuin niin likellä lääninhallitusta, jouduin ennen pitkää ajamaan kaikenlaisia asioita siellä, sillä entiseltä asuinpaikaltani lähetettiin niitä tukuttain minulle, ja pianpa rupesi nykyinenkin paikkakunta uskomaan niitä minulle.

Kesä oli, ja eräänä päivänä lähdin minä kaupunkiin tämmöisille toimille.

Tultuani lääninhallituksen käytävään, tapasin siellä suureksi ihmeekseni Laarilan.

»Tekö täällä, vai pettävätkö silmäni?» sanoin hänelle hämmästyksissäni.

»Olenpa kun olenkin, aivan ihka elävänä, ihan teidän silmäinne edessä», sanoi Laarila ja tuli minua tervehtimään.

»No mitä teille kuuluu?»

»Eipä muuta, vaan epävakainen on onnen ratas — tuota.»

»Ettekö ole saanut mitään edullista paikkaa?»

»Eipä sitä ole tullut; kaikki ovat minua vastaan — tuota.»

»Se on kyllä surullista.»

»Niin se on. He eivät tunne minua, eikä minun kykyäni; minä onneton olen ennen-aikaani syntynyt maailmaan», selitti hän puolitukahtuneella äänellä.

»Milloin olette tullut tänne?» kysyin häneltä, saadakseni keskustelun kääntymään pois tuolta ikävältä tolalta.

»Eilen, koko perheeni kanssa.»

»Koko perheenne kanssa?!»

»Niin.»

»Minä en ymmärrä teitä», sanoin hämilläni.

»Minä uskon sen, ettette tekään ymmärrä minua, ettekä tunne minun kykyäni, vaikka asia on päivän selvä. Niin syrjäisessä paikassa meni minun aikani hukkaan, sillä siellä ei tarvittu oppinutta miestä ja sentähden muutimme tänne, toivossa, että täällä kaupungin läheisyydessä pysyisi onnen ratas kohdallansa — tuota.»

»Mihin olette ottanut asuntonne?»

»Eräeseen torppaan lähelle kaupunkia.»

»Ja mitä nyt aiotte?»

»Menen kuvernöörin luo, pyytämään häneltä jotain virkaa.»

Turha olisi ollut häntä siitä estää, sillä hän olisi sen pitänyt suorana sortona, eikä suinkaan minään ystävän neuvona. Salaisella surkuttelemisella katselin minä hänen ulkoasuaan, ja samassa sisällistä ihmistäänkin. Hänen viheriäpantainen lakkinsa oli jo hyvin kulunut, ja itse pantakin oli jo ollut monesta kohden rikki, mutta sitä oli viheriällä langalla parsittu ja korjattu. Muutkin vaatteet olivat monikertaan paikatut, mutta kun ne olivat olleet alkujaan verasta, eivät nuot suuren arvon, opin ja kyvyn merkit suinkaan saaneet kokonaan kadota, viheriä panta ei ensinkään; arvattavasti olisi ne uudestakin tehty, mutta luultavasti eivät varat siihen riittäneet. Hän ei ollut rahtuakaan muuttunut, aivan entisellään seisoi hän kaikkineen tuossa, mielestänsä kiittämättömän maailman keskellä, kaikkien sortamana.

Kuvernööri tuli nyt ja astui sisälle, ja me menimme jäljessä. Laarila seisahtui ovenpieleen ja minä astelin peremmäksi asioitani toimittamaan.

Yksi ja toinen kanslisti tahi vahtimestari kävi Laarilalta kyselemässä, mitä hänellä olisi asiaa, mutta hän vaan lyhyeen vastasi: »Minä tahdon puhutella kuvernööriä — tuota.»

»Mikä teillä on asiana?» kysyi kuvernööri häneltä, tultuansa vihdoin Laarilan eteen.

»Virkaa — tuota.»

»Mitä virkaa?»

»Mitä häntä, tuota, olisi ensinnä aluksi —.»

»Minä en ymmärrä teitä.»

»Minä olen koulunkäynyt mies.»

»Vai niin. Minkä koulun olette käynyt?»

»Minä olen käynyt maanviljelyskoulun läpi.»

»Sepä hauskaa, mutta mikä on oikein tarkoituksenne?»

»Tarkoiton, että saisin jonkun viran, vaikkapa vaan aluksi nimismiehen tahi siltavoudin viran — tuota.»

»Te olette aivan väärässä. Maanviljelyskoulujen tarkoituksena ei ole kasvattaa virkamiehiä», sanoi kuvernööri nähtävästi hämillään.

»No mutta, tuota, eivätkö koulut ole sitä varten, että niissä tehdään virkamiehiä?»

»Maanviljelyskoulun tarkoitus on valmistaa kelpollisia maanviljelijöitä, eikä virkamiehiä; oppikouluissa virkamiehiä valmistetaan», selvitti kuvernööri.

»Opetetaanhan maanviljelyskoulussakin ja siltipä — tuota — minä olen oppinut mies», intteli Laarila.

»Te ette ota ymmärtääksenne mitään järjellistä puhetta! Onko teillä muuta sanottavaa?» virkkoi kuvernööri tuskaantuneen näköisenä.

»Ei tällä kerralla — tuota.»

»Saatte sitten mennä», sanoi kuvernööri, pyörähti ympäri ja meni tuiman näköisenä takaisin kamariinsa.

Minä olin saanut asiani toimitetuksi ja lähdin pois; Laarila tuli perässä. Ulos tultuamme rupesi hän haikealla mielellä valittamaan maailman kiittämättömyyttä ja kovuutta häntä kohtaan. »Kyllähän minä sen arvasin, tuota. Olisikin ollut ihme, että vihdoinkin olisi huomattu minun suuri kykyni, eipä maailma sitten maailma olisikaan. Monta vähemmän oppinutta ja pienempikykyistä miestä on isolla viralla ja minun vaan pitää olla ajelulla, maailman tuntemattomana hylkiönä, näkemässä nälkää perheeni kanssa. — Vahva uskoni on, että joku on kuvernöörille juorunnut minun päähäni», ja monta muuta semmoista puheli hän rinnan katua kävellessämme. Minä en suinkaan voinut yrittääkään kumoamaan noita hänen käsitteitään, sillä usein oli hän ollut jo lukemaisillaan minutkin vainoojainsa joukkoon, ja jos olisin vastustanut puolellakin sanalla, olisi tuomio ollut paikalla valmis ja sitä en kuitenkaan tahtonut. Koin siis hiljaisuudessa kuunnella hänen kujerruksiansa.

Kun meidän piti erota, rupesi hän hartaasti pyytämään, että tekisin hänelle sen kunnian, että lähtisin katsomaan heidän nykyistä asuntoaan ja hänen perhettänsä. Aikani ja asiani ei sallinut minun suostua hänen pyyntöönsä tällä kerralla, ja niin me erkanimme, sitten kun hän ensin oli saanut lupauksen, että jolloinkin toiste kävisin vaimoineni heitä katsomassa.

Muutaman viikon kuluttua tuli Laarila meille. Hänellä oli mukana viikate ja kirves, joita hän kaupitteli minulle, koska hän muka ei itse tarvitse niitä. Luonnollistahan oli, että minun täytyi ostaa ne vasten tahtoaanikin, vaikka minulla ei suinkaan ollut niiden tarvetta ja vaikka hän määräsi niistä niin korkean hinnan. Ennen poislähtöänsä pyysi hän taaskin moneen kertaan, että kävisimme kaikin mokomin katsomassa heidän talouttaan ja perhettään.

Se oli elokuun puolivälin paikoilla, kun minä ja vaimoni lähdimme sinne. Heillä oli jo useita lapsia, joista vanhimmat alun toisella kymmenellä. Hyvin tietäen, ettei heillä suinkaan isoja varoja ollut, otimme mukaamme kaikenlaisia ruoka-aineita tulijaisiksi.

Perille tultuamme hämmästyimme kovin sen viheliäisyyden ja kurjuuden tähden, mikä siellä oli kaikkialla nähtävissä. Asunto oli mitä kurjin. Lahonneet seinät olivat pullistelleet sinne tänne ja maaperässä oleva lattia oli niin reikäinen, että sitä kävellessä täytyi varoa jalkojensa taittumista; jäljellä olevat lankut heiluivat kävellessä. Tuohilla ja päreillä paikatut akkunanruudut eivät suinkaan tehneet huonetta paremmaksi. Alaston vuode, pieni pöytä ja pari kolme kulunutta tuolia tekivät huonekalujen virkaa; muuta minkäänlaista ei siellä näkynyt, jos ei oteta lukuun muutamia puoli-alastomia lapsia.

Isäntäväki kovin riemastui meidän tulostamme.

»Voi hyväinen aika! Onko se nyt tosi, että saimme noin hyviä vieraita? Sepä oli oikein onni», hokivat he yhteen ääneen, tullessansa meitä tervehtimään.

»Me olemme tässä arkivaatteissamme, kun emme odottaneet juuri tällä hetkellä vieraita; lähdetään, Laarila, panemaan päällemme», sanoi vaimo, ja vaikka kuinkakin olisimme sanoneet, ettei tässä sen parempia tarvittu, menivät he vaan molemmin ulos. Missä he lienevätkin käyneet, sen ties taivas, mutta loppupäätös oli se, että he tovin päästä tulivat takaisin juhlapuvussaan. Vaimolla oli ijanikuiset olianssi-vaatteet päällä, jotka olivat senkin seitsemään kertaan korjatut ja kursitut, mutta joiden helma sentään juhlallisesti takapuolella laahasi maata; ei tarvinne mainitakaan, että Laarilalla oli muun muassa tuo arvoa antava viheriäpantainen lakki päässä.

Kun he nyt noin ilmestyivät, tulivat he uudestaan meitä tervehtimään ja toivottamaan meitä tervetulleiksi.

Sitten rupesi emäntä kahvia keittämään. Kun hän sai sen valmiiksi, toi hän sitä vierailleensa ja herrallensa, kuten luonnollistakin oli. Tuodessansa pyysi hän tuhat kertaa anteeksi, kun heillä vesi on niin huonoa, ettei siitä saa kunnollista kahvia. Ja tosiaankin lienee tuossa vedessä ollut jotain vikaa, jos ei muuta, niin ainakin se, ettei siinä luonnostansa löytynyt mitään semmoista höystä, sillä kahviksi keitetynäkään ei siinä mitään semmoista ollut, jos ei vaan lukuun oteta sitä likaisen siintevää väriä, jonka se kiehuessaan oli saanut, mutta mistä, sen ties taivas.

Sillä välin oli vaimoni jakanut tuomisensa lapsille, jotka kävivät kohta ahnaasti käsiksi kaikkiin, mitä saivat. Mutta heidän äitinsä, kun sen huomasi, otti ne riistämällä pois vastaan kinnistelevien lastensa kynsistä ja vei omaan talteensa. Niitä tuli hyvä sylillinen, sillä vaimoni oli ottanut hyvän palasen lihaa, ison rasiallisen voita, pari juustoa ja useita paksuja, rukiisia leipiä.

»Sitä ei viitsi nähdä, että nuot lapset sotkevat ruokia, ja ilman sitä eivät he ole tottuneet semmoisiin ruokiin», sanoi emäntä takaisin tullessaan.

Nyt ruvettiin vieraille ruokaa hommamaan. Kun oli kulunut aikaa, sen pitkää, tämän lyhyttä, ja kun asuinhuoneen edessä olevassa mökissä oli kiluutettu ja kaluutettu sitä ja tätä, ruvettiin kantamaan ruokia ja kaluja pöydälle. Neljä posliinilautasta asetettiin pöydälle (joista kaksi kitattua) ja jokaisen viereen pantiin pöytäveitsi ja kahveli; sitten kehoitettiin istumaan. Isäntä ja emäntä loppasivat heti kätensä ristiin, istuen pöytään, ja me seurasimme esimerkkiä.

»Me emme pidä voista, vaikka kyllä meillä sitä olisi, näin laitettu kala on verrattoman hyvää ja sitä me syömme», sanoi kohtelias emäntämme ja ojensi samassa meille lautasen, jossa oli halaistuja ja päättömiä silahkoita, ja joihin oli höysteeksi tiputettu etikkaa sekä hienonnettua sipulia.

»Emmekä lihasta», sanoi Laarila, ajaen ahnaasti leivän kanssa silahkoita suuhunsa.

»Niin, emmekä lihasta, sentähden en tuonut sitä pöytään, sillä näin laitettu kala on verrattain paljon parempaa kuin voi ja liha, ja kyllähän vieraamme kotonaan aina saavat jokapäiväisiä ruokia», puheli

emäntä.

Kun oli tuota verratonta kalaa syöty kyllikseen, ryöpsähti emäntä pöydästä ylös ja meni etumökkiin. Sieltä palasi hän aivan pian, tuoden tullessaan kivikupin, jossa oli kylmiä pieniksi leikeltäjiä, kuorituita perunoita, joku hitunen pienittyä silahkaa ja joku pisara etikkaa. Tuon kupin laski hän juhlallisesti pöydälle ja istui itsekin pöytään.

»Tässä on salaattia — ottakaa ja syökää! Syökää niin paljon kuin haluatte. Ei tarvitse yhtään ujustella, vaan olkaa niinkuin kotonanne! Tämmöinen salaatti on erinomaisempaa laatua ja me pidämme siitä paljon. Ei mikään vedä vertoja tälle ruokalaadulle eikä Laarilakaan pidä mistään niinkuin tästä», esitteli emäntämme yhtenä hyöriinään.

»Se on tosi: en mistään ruokalaadusta minä pidä niin paljon kuin tästä salaattista; voita ja liharuokia en tahdo nähdäkään — olkaa hyvä ja ottakaa lisää! Onpa hyvä, kun vieraamme saavat näin harvinaista ruokaa», säästi isäntämme.

Sitten kun oli tuota ihmeellistä salaattia apettu oikein aikalaila, oikaisi isäntä itsensä suoraksi ja kysyi: »Vieläkö sinulla on muuta antamista?»

»Eihän minulla ole muuta, ja mitäpä tässä muuta tarvittaisiinkaan. Kun meillä on niin hyviä vieraita, olen laittanut vaan kylmiä ruokia; sillä se on paljon harvinaisempaa; kyllähän lämpymiä ruokia aina saapi. Me emme pidä maidosta, emmekä saadistaakaan. Tuo meidän vesi onkin hyvää ja varsin erinomaista juomaksi, vaikkei siitä ole kahvivedeksi — juokaapa sitä salaatin päälle oikein kelpolailla, se on erittäin hyvänmakuista ja terveellistä. Tosin olisin minä osannut laittaa tämän puolisen monipuolisemmaksikin, vaan minulla ei ollut aikaa käydä kaupungissa, kun vieraamme tulivat niin äkkiarvaamatta. Olisihan minulla ollut ihan valmista puljongiakin, mutta kun se olisi ollut liharuokaa, joka ei olisi ollut sopivaa tähän järjestelmään ja kun se olisi ollut lämmitettävä, niin ei se olisi ollenkaan sopinut, kun kerran rupesin kylmiä ruokia valmistamaan», puheli emäntä ja sitten me nousimme pois pöydästä.

Koko syöntiajan seisoivat lapset ympärillämme ja vesissä suin näyttivät ahnain silmin lukevan joka ikisen palan, jonka me suuhumme panimme. Nyt tuli heidän vuoronsa, eikä kauvan viipynytkään, ennenkuin päättömät ja halaistut silahkan jäännökset olivat salaattinensa sukeltaneet teille tietämättömille.

Sitten kääreentyi isäntäväki meidän ympärillemme ja keskustelu alkoi.

»Kuinka te olette voineet sitten viime näkemämme?» alotteli emäntä.

»Kiitos, hyvinpä vaan», vastasi vaimoni.

»Eipä teidän ole konstikaan, vaan toista on meidän tässä.»

»Kuinka se niin on?»

»Niinpä se on, kun Laarila ei saa mitään virkaa.»

»Se on kyllä paha.»

»Kyllähän tekin sen huomaatte, kuinka paha se on. Ajatelkaapas: mennä ensin kouluun ja laittaa itsensä oppineeksi mieheksi, ja yhtäkaikki joutua unhotuksiin ja hyljättyksi!»

»Ei se ole hyvä.»

»Ei se ole hyvä. Ja vaikka emme ole erinomaisesti mitään vailla, käypi elämä kuitenkin tukalaksi, kun Laarila ei saa virkaa, ja koko perheen tarpeisiin ei ole mitään muuta tuloa kuin mitä Laarila kirjoittamalla ansaitsee ja se on liian vähän.»

»Kyllä sitä ei saata paljoksi sanoa.»

»Kyllä sitä ei saata — mutta se tulee siitä, etteivät ihmiset tunne, kuinka iso kyky Laarilalla on ja kuinka oppinut mies hän on; hän tuntee kaikki, mutta kukaan ei häntä.»

»Epäväkainen on onnen ratas», sanoi Laarila puoli huokaavasti ja kohensi itseänsä ryhdikkäämmäksi.

»Vaikka emme olekaan mitään erinomaista vailla, mutta saattaisihan elämämme kuitenkin monessa kohdassa olla toisin, esimerkiksi vaatteen ja asunnon puolesta; ruokaa meillä kyllä olisi yllin kyllin», pitkitti vaimo, tyyntyyttyään, samaa nuottia.

»Minun mieleeni juohtuu jotain», sanoi vaimoni.

»Mitäpä se onkaan?» sanoi talon emäntä ilostuneemman näköisenä.

»Nythän on paras marjojen aika», sanoi vaimoni.

»Entä sitten?»

»Ajattelen, että nuot lapsetkin saattaisivat ansaita jotain. He voisivat aivan hyvin poimia marjoja ja viedä niitä kaupunkiin kaupaksi, jossa niistä maksetaan hyvä hinta.»

»Niinkö, semmoistako sanotte? Enpä minä olisi teistä semmoista uskonut. — Miltä se näyttäisi kun meikäläisten lapset kaupungissa marjoja kaupittelisivat? Jopa ne ihmiset jotakin ajattelisivat, kun näkisivät meidän lapset marjoja myömässä. — Eipä käy päinsä niin alentaa arvoansa», sanoi emäntä melkein kauhistuksissansa.

»Emme me suinkaan ole sitä hävenneet, sillä minä olen harva päivä käynyt lasteni kanssa marjassa, jotka olen itse käynyt kaupungissa myömässä», sanoi vaimoni.

»Mitäs siitä, se on aivan eri asia. Teikäläisille se kyllä sopii, vaan ei meikäläisille, sillä ettehän te ole mitään koulua käyneet», selvitti emäntämme.

Kun ei pidot näyttäneet paranevan, aloimme hankkia poislähtöä. Isäntäväki jätteli meidät monikertaan hyvästi ja pyysi meitä käymään vastakin talossa, samassa toivottaen, että entinen ystävyys pysyisi edelleenkin voimassa; myös vakuuttivat he monikertaan, että he käyvät jolloinkin meillä vieraina. — Ja niin me lähdimme.

Surkutella tosiaankin täytyi tuon perheen tilaa. Niin silminnähtävä kurjuus ja köyhyys kun heillä oli, oli heillä kuitenkin niin ankara aatelisylpeys, että he katsoivat arvoansa alentavaksi kaiken luvallisen ja kunniallisen työn. Aatelisylpeydellä he myös koettivat arvoansa yllä pitää ja salata köyhyyttänsä, joka ei kuitenkaan onnistunut sen paremmin, kuin päättymällä mitä surkeimpiin kujerruksiin ja valituksiin puutteesta ja ihmisten kiittämättömyydestä. Tuota kaikkea ajatellessamme tunsimme itsemme sanomattoman onnellisiksi, ja kahta rakkaammalta tuntui meistä kaikki luvallinen työ. Vaimoni oli erittäin tyytyväinen, kun hän vei heille mielestänsä niinkin runsaat viemiset, että he edes kerrankin saisivat nälkänsä sammuttaa.

Kahdeksastoista luku.

KIPEÄ HEVOSENI.

Ensimmältä näytti siltä, kuin kaikki ponnistukseni taikauskon kukistamiseksi olisivat ihan turhat. Mutta niin kuitenkaan ei ollut, sillä aikojen kuluessa aleni noidilta arvo, johon suuresti vaikutti ajan oloon tuo velhon julkinen vastustamiseni ja susivoudin viimeinen kyyti kylästä. Silloin oli jo useita suomalaisia sanomalehtiä, ja ne levittivät kirkkaan kynttilän tavoin valoaan matalimpaankin majaan ja olivat suurena apuna taikauskonkin poistamisessa. Sen ylönkatsojia eneni enenemistään ja sen kautta väheni velhouskin viimein niin, ettei sitä luullut olevan olemassakaan.

Minä en ollut siihen elettyyn koskaan kasvattanut hevosta. Nyt olin sen tehnyt ja se menestyi sangen hyvin. Kun olin sen pienestä varsasta pitäin ruokkinut, vaalinut ja hoitanut, perehtyi se niin minuun, että äänenikin kuultuansa, tuli kohta hirnuen luokseni ja juoksi perässäni kuin koira. Ollen hyvälahjainen ja pulskea elukka, oli se oikein lempihevoseni.

Eräänä talvena tuli tuo hevoseni semmoiseksi, että se tallissa seisoessaan hikoili aivan vesimäräksi asti. Minä koetin hoitaa ja ruokkia sitä, mutta hevonen vaan laihtui.

Peräti kokematon kun olin tuommoisissa tapauksissa, kyselin yhdeltä ja toiselta neuvoa tuohon vammaan. Neuvoja ei puuttunutkaan, ja niistä huomasin, ettei taikausko olekaan vielä läheskään loppunut ihmisistä. Kaikki neuvot olivat siitä yksimieliset, että hevosella ajaa painajainen, vaikka heillä olikin niin erilaiset neuvot sen poistamiseksi. Eräs heistä neuvoi, että pitäisi salvaa annakka piltun patsaaseen; toinen väitti, että joku hengellinen kirja olisi paljon tehoisampi annakkaa, varsinkin semmoinen, jossa olisi Vapahtajan nimi; joku taas, että tehokkain keino pahan poistamiseen olisi se, kun vääntäisi soimen laitaan kairilla reijän, panisi elohopeaa sen pohjaan ja löisi leppäpuusta vuollun, kahdeksankanttisen tulpan suulle. Olipa joku, joka väitti kivenkovaan, ettei minulla menesty koskaan mustat eikä ruunit hevoset, vaan minun on hankkiminen itselleni punaisia. Kaikki nuot neuvot annettiin minulle salavihkaa, ensin vilkaistiin ympärillensä, ettei kukaan sitä kuulisi.

Minä katsoin sydämestäni ylön kaikki nuot neuvot, sillä käsitinhän aivan hyvin, etteivät ne olleet

muuta kuin tyhjiä taikauskon kompeita lievemässä muodossa.

Kun hevonen oli yhä edelleen samanlaisena, pitkitin kuitenkin apukeinojen kyselemistä. Sattuipa niin, että muutamassa talossa oli iso huutokauppa, johon oli kerääntynyt paljon väkeä. Esittelin siis asiiani siellä suuressa miesjoukossa. Se ei ollut sanottu kuuroille korville, sillä eräs mies otti heti puheen vuoroa.

»Teidän hevosenne on aivan samanlainen kuin minunkin kerran oli», alkoi hän. »Minulla oli punainen, nuori hevonen, joka oli lihava kuin säkki, mutta tallissa oli sillä semmoinen vaiva, että tuli aivan vesimäräksi. Kun se vietiin joskus ulos, piti olla useita miehiä tukemassa kahden puolen, ettei se päässyt kaatumaan. Kun se käveli tallin lattialla, ratisivat lankut ja olivat mennä poikki, niin raskas paino siinä oli. Mutta kun se saatiin ulos, hyppäsi se kuin taivaan tähti ja oli iloinen kuin käki. Mutta annas vaan sen tulla talliin, heti taas sama paino päälle ja sama leikki eteen. Kun ei sille saatu apua, noudin minä Kelu-Kallen [eräs mies, joka kulki ympäri pitäjältä puoskaroimassa kaikenkaltaisia eläinten tauteja] sitä katsomaan. Minä katsoin oikein tarkasti mitä hän sille teki. Hän nouti metsästä hyvän joukon suopursuja, männynkärkkejä ja tuulenpesiä, pani ne muuripataan ja vettä päälle. Sitten lämmitti hän sitä niin paljon, että vesi rupesi juuri kirppuilemaan, ei yhtään muuta, sillä ei kuulu auttavan, jos se saapi kiehua. Sillä vedellä hän sitten pesi hevosen ja antoi sitä sisällekkin. Hän ei tehnyt sille mitään muuta, sen katsoin tarkasti, ja sitten se rupesi paranemaan. Minä en usko taikoja, mutta koska tämä ei ole mikään taika, niin sopiihan tuota koettaa», näin selitti mies toimessansa.

»Paraniko hevonen heti sen jälkeen?» kysyin häneltä.

»Sitä en muista kuinka pian se parani, mutta sen jälkeen se parani», sanoi neuvoja.

Se oli järjellisin neuvo, mitä siihen asti olin kuullut, sillä olihan siinä jotain, joka oli jotakin muuta, eikä vaan pelkkiä papereita tahi puuhun naulattua elohopeaa. Mutta yhtäkaikki haiskahti tuokin neuvo taialta ja sen kautta huomasin, ettei kertoja ollut niin vapaa taikauskosta kuin hän itselleen ja muille uskotteli.

Tyytymättömänä tuohonkin neuvoon olin poislähtemäisilläni, kun joku nykäsi minua takinliepeestä. Minä pyörähdin katsomaan ja havaitsin että joku mies tahtoi minulle jotain sanoa. Minä pysähdyin odottamaan.

»On niitä parempiakin neuvoja painajaisen karkoittamiseksi, sillä painajainenhan teidän hevosellanne ajaa», sanoi puhuja ikäänkuin kuiskaamalla, katsellen ympärillensä.

»No minkälaisia? Antakaapas kuulla!» sanoin hänelle, uteliaisuudesta saadakseni tietää yhä moninaisempia keinoja luullun painajaisen karkoittamiseksi.

»Onko teidän aitassanne semmoista pölkyn- eli laudan päätä, jonka päällä olisi lihoja hakattu?» kysyi hän jo paljon rohkeampana.

»On ja vieläpä monivuotinenkin semmoinen palvelija, mutta mitä sillä tehtäisiin?» sanoin hänelle.

»Mitäkö sillä tehtäisiin? Silläpä sitä tehdäänkin, joka vaan osaa sitä oikein käyttää, mutta siinäpä se tempu onkin.»

»No!»

»On teillä talli?»

»On.»

»No sitten ei tarvitse tehdä muuta, kuin että otatte sen pölkynpään, jolla lihoja on hakattu, ja viette talliin, jossa sidotte sen piltun kohdalle kattoon aivan ihan sille kohdalle, jossa hevosta pidätte, niin on teko tehty ja painajainen poistettu», sanoi neuvoja suurella varmuudella.

»Olisikohan siitä apua?»

»Siitäkö apua? Onpa tietenkin siitä apua; minulla on oma kokemus asiassa. Ja Heitolan Matti-isännälläkin oli kerran aivan sama pulma edessä kuin teillä nyt, ja hänellekin minä neuvoin tämän keinon. Hän olikin hyvin mielissään, kun sai hevosensa niin vähällä paranemaan», vakuutti puhuja.

Hän teki nyt itsensä hyvin ryhdikkään näköiseksi, nypiskeli ehtimiseen nokkaansa ja ryiskeli utterasti, joka nähtävästi oli tekoyskää. Näyttipä siltä kuin hän olisi vaatinut itselleen arvoa tuon salaperäisen ja avullisen keinon neuvomisesta.

»Kulopainajainen on taas hyvin huokea parantaa, se ei tarvitse juuri paljon mitään», sanoi neuvoja sitten, oikaisten itsensä suoraksi.

»Kulopainajainen? Onko niitä painajaisia useammanlaatuiseksi?» sanoin hämmästyksissäni.

»Ettekö te tuohon elettyyn vielä sitä tiedä?»

»En todellakaan.»

»Sepä nyt vasta kumma on. Kulopainajainen ei tee hevosta märeksi niinkuin tavallinen painajainen, vaan se kasvattaa karvan pitkäksi.»

»Vai niin!»

»Niin, ja se taivuttaa karvan nojalleen päinvastaiseen suuntaan kuin muilla hevosilla.»

»Sepä kumma!»

»Kumma se on, ja muutoin tulee kulopainajaisen ajaman hevosen karva kuin kuloheinä, niin että sitä oikein tuuli heiluttelee.»

»Mitä sellaiselle hevoselle sitten pitäisi tehdä?»

»Se ei juuri suuri keino, jolla se paranee. Ei tarvitse muuta kuin viepi karhin talliin, ja panee sen piltun kohdalle seljälleen tahi piit ylöspäin, niin kyllä kulopainajainen lähtee tiehensä», sanoi neuvoja ja rykäsi vakuudeksi.

»Eihän tuo minusta ole helpompi eikä vaikeampi tehtävä kuin tavallisen painajaisenkaan ajaminen», rohkenin hänelle muistuttaa.

»Eikö ole? Vai ei ole. Onpa vaan kulopainajainen helpompi poistaa kuin tavallinen. Sillä eipä kaikkien aitassa ole lihoja, joita hakatessa ei siis pölkkyäkään tarvita; karhi sitä vastaan on melkein jokaisella, jolla hevonenkin on», selitti mies toimestaan.

»Minusta», sanoin hänelle, »tuntuvat nuot neuvot niin pehmoisilta, etten minä voi niihin ensinkään luottaa.»

»Ette voi luottaa! Se tulee siitä kun ette ymmärrä asiaa.»

»Mahdollista kyllä, mutta sittenkään en voi luottaa.»

»Kuulkaapas nyt, kuulkaa kaikki! Asia on aivan luonnollinen. Se on tietty asia, että painajainen on olemassa ja että se ei ole mikään hyvä, vaan paha henki. Hän on saanut toimekseen tehdä paha ihmisille ja eläimille. Niitä se muokkaa, ahdistaa, nuijii ja painaa, semminkin öillä, jolloin kaikki pahat henget ovat liikkeellä. Sehän se on, joka hevostakin rutistaa yön aikoina, niin että se päivällä vielä hikoilee siitä löyhkeestä. Olen kuullut, että jotkut noista ilkiöistä ovat heikompia ja pelkäävät vähempiäkin keinoja, mutta kun sattuu oikein aika konninkoinen, niin ei tottelekaan vähää, eipä maar, ja semmoinen kuuluu olevan teidänkin hevosenne kimpussa. Semmoisille väkeville ilkiöille täytyy laittaa tehokkaampia keinoja. Mutta minä tahtoisin tietää, mikä olisi voimakkaampi pelättämään niin äkäistä koukoa, kuin juuri tuo pölkyn kappale, sehän on kokonainen mestauslava, jolla on niin monta elukkaa hakattu sadoiksi palasiksi. Kun se viedään tallin kattoon hevosen piltun kohdalle ja kun tuo hirviö sitten vielä tulee eläin parkaa painamaan ja nujuuttamaan, havaitsee se tuon vaarallisen pölkyn katossa, uhkaavana ja turmiota tuottavana. Tuotahan se heittiö sitten säikähtää ja lähtee täyttä vauhtia kypälämäkeen, sillä hän pelkää itsensäkin sen päällä kappaleiksi hakattavan, ja niin jättää hän eläinraukan rauhaan. — Eikö tämä ole ihan luonnollinen asia, vai kuinka?»

»No entä kulopainajainen?»

»Samati on luonnollinen kulopainajaisenkin juttu. Ei suinkaan sekään ole mikään hyvä henki, mutta hän on saanut toisenlaista tehtävää kuin edellinen. Hänen toimenansa on elukkojen karvan nujuuttaminen ja taivuttaminen päähän päin nojallensa. Ilkiöllä lienee paljon vaivaa tuota tehdessään, semminkin kun hän ei tohdi sitä tehdä muulloin kuin yöllä, elukat kun ovat, näette, kristittyjen ihmisten hoidettavina. Hän kokee joutuisasti tehdä työtään, että joutuisi toiseen paikkaan, sillä piiri on iso. Kun nyt karhi viedään tallin parvelle ja lasketaan piltun kohdalle seljällensä, havaitsee kulopainajainen tullessaan siinä hirveän kovakarvaisen otuksen, jolla on vielä kovemmat karvat kuin piikkisilla. Tietysti hyppää se heti tuon kummallisen otuksen niskaan, lääpsähtää sen päälle ja kokee taivuttaa karhin piitä sinne ja tänne; mutta katso kummaa, nuot piikit eivät onnahdakaan. Jopa näkee ilkiö koko työnsä turhaksi ja lähtee tipo tiehensä koko tallista; ja tuon kauhun nähtyänsä heittää se koko virkansakin.» — Näin selitti mies oikein peruksellisesti alkamansa asian, kokien saada sen niin luonnolliseksi kuin suinkin mahdollista oli.

»Eikö kulopainajainen tule siitä, kun hevonen syöpi vaan pelkkiä kuloheiniä?» kysyi joku joukosta.

Tuo kysymys teki nähtävän vaikutuksen läsnäolijoihin, sillä melkein jokaisen suupielissä väikkyi hieno ilvehymy.

»Aina sinä noita joutavia puhut», sanoi mies ja lähti pois.

Minä en tuntenut hänen ulkonaista tilaansa, niinkuin sisällisen nyt jo tunsin, sentähden tuo kysymys ja sen vaikutus tuntui mielestäni vähän oudolta. Rupesin kyselemään miksikä se niin oli. He selittivät minulle, että hänen hevosellaan ajaa aina kulopainajainen siitä selvästä syystä, kun hän ei anna muuta ruoaksi kuin kuloheiniä, sentähden hänen hevosensa on aina laiha ja pitkäkarvainen, eikä sitä tautia ole vielä koskaan poistanut mikään selälleen pantu karhi. Heillä oli selvä esimerkki edessä ja sen valossa oivalsivat he kulopainajaisen jutun oikean laidan. — Kuinka he sitten lienevät olleet vapaita muusta taikauksesta ja muusta painajaisesta — sen ties taivas.

Minä olin neuvoja hakenut ja niitä saanutkin, mutta en semmoisia, jotka olisivat minua tyydyttäneet. Kun tulin kotia huutokauppapaikasta, sain heti tiedon, että eläinlääkäri oli kylässä. Riensin paikalla hänen luoksensa ja esittelin hänelle asiani. Hän kuunteli kertomustani maltillisesti, suu vähän naurussa.

»Hevosenne on nuori, eikö niin?» sanoi hän kertomukseni loputtua.

»Kolmas talvi.»

»Arvasinhan minä sen. Sillä on hammasten lähdön aika, ja ennenkuin ne lähtevät, liikkuvat ne kauvan, sentähden käypi syönti hitaasti ja vaikeasti. Hevonen kokee kumminkin saada ravintoansa, mutta työ on niin kovaa, että eläin kostuu paikoin aivan vesimäräksi; siinä se koko syy», selitti eläinlääkäri. Sen jälkeen hän antoi minulle tarpeelliset neuvot.

Riensin siis kotiin ja tein niinkuin oli käsketty. Samasta hetkestä lakkasi hevonen märkänä olemasta ja — painajainen oli poistettu.

Jonkun ajan kuluttua tapasin saman miehen, joka niin pontevasti oli esitellyt tuota painajaisen parantamiskeinoaan.

»Hevoseni on jo parannut», sanoin hänelle.

»Oikeinko todella?» sanoi mies huomiollisesti ja hänen silmänsä oikein kirkastuivat.

»Todellakin», vakuutin hänelle.

»Veittekö lihanhakkuu-pölkyn talliin?»

»En, sitä en tehnyt.»

»Millä se sitten parani?»

»Hevosen hampaat olivat irti, ja kun ne lähtivät pois, parani se heti.»

»Mistä te sen tiedätte?»

»Eläinlääkäri sanoi niin.»

»Ei se sen vuoksi ole parannut. Painajainen on poistunut jo pelkistä neuvoistani, se ei ole ollut, näen mä, äkäisintä laatua», sanoi hän nähtävästi pahoillaan, kun minä en ollut käsittänyt hänen mahdottoman hyviä neuvojansa.

Yhdeksästoista luku.

»DOBRA HARASHOO!»

Aikaa on kulunut, ja ohi rientäessään oli se meille opettanut monta opetusta, antanut monta ohjetta ja neuvoa. Kovat olivat useinkin nuo neuvot, mutta varmat. Ne vartuttivat meitä yhä enemmän tuntemaan itseämme ja lähimmäistämme, samalla kun ne kirkastivat näkö-alaamme tuntemaan maailmaa yleensä. Tuon avun nojalla rupesin tarkastelemaan ihmistä ja kansaani semmoisenaan, en parempana enkä pahempana. Sitä tehdessäni rupesin piirtelemään havaintojani paperille, ja ennen pitkää syntyi siitä semmoinen kyhäys, että eräs kirjankustantaja katsoi sen kannattavan painomustetta. — Minä häpesin tuota kyhäystäni niin kovin, etten olisi suonut löytyvän sitä yhtään kappaletta paikkakunnassani, enkä

koskaan puhuttavan siitä yhtäkään sanaa. Jos jossain satuin huomaamaan sen, koin olla hiljaa kuin hiiri jauhoropeessa, ettei kukaan olisi siitä virkkanut mitään.

Joku aika sen jälkeen tuli Laarila vaimonsa kanssa meille vieraksi. He onnittelivat minua juhllallisesti kirjailijana. Muutoin olivat he aivan samat ihmiset kuin ennenkin. Samat mielipiteet ja käsitykset, samat kujerrukset ja valitukset, samat itsensä, oppinsa, kykynsä ja suuruutensa peilailemiset sekä katkerat käsitteet maailman kiittämättömyydestä. Heillä oli samat juhla-vaatteet yllään kuin ennenkin ja Laarila piti ylevästi ja pyyleänä samaa, mutta yhä riutuneempaa viheriäpantaista lakkia päässään.

»Te voitte täällä, näen mä, varsin hyvin, niinkuin suotava onkin. Teillä näkyy olevan kaikkia elämän tarpeita ja elämänne näyttää kaikin puolin mukavalta», aloitti Laarilan vaimo puheen.

»Kyllä kaiketi me täällä toimeen tulemme, semminkin kun olemme vähään tyytyväiset ja teemme työtä», sanoi vaimoni, ikäänkuin hienosti viitaten, että työ ja toimi on ainoa tuki ihmiselle elämässä taistellessa.

»Se on teille sangen hyvä, kun ei teidän miehenne ole käynyt mitään koulua, sentähden saattaa hän arvoaan menettämättä tehdä vaikka mitä työtä», sanoi Laarilan vaimo.

»Hyvä se on, kun ihminen työtä tekee, sillä se on jokaiselle elämän ehto», vastasi vaimoni.

»Mutta toista se on meidän — toista se on meidän», sanoi Laarilan vaimo, mutta tuo toinen »toista se on meidän» oli hyvin korkea ja itkunsekainen; ja hän purskahtikin valtavaan itkuun.

En tiedä kumpaako oli vaikeampi katsoa: Laarilaako, joka vaimonsa itkusta murtuneena väenteli käsiänsä ja heilutteli ruumistansa edestakaisin, samassa pidättäen kasvojensa kaikilla jäntäreillä häneltäkin pyrkivää itkua, — vaiko hänen vaimoansa, joka tuossa täydestä sydämestään itki luultua suuruuttansa ja ihmisten kiittämättömyyttä.

Tovin tuossa vaikeassa asemassa oltuansa sai Laarila viimeinkin lähteneeksi vaimonsa luo, jonka kädestä hän otti kiinni.

»Tiedänhän minä, Laarila, että sinä rakastat minua», koki vaimo itkunsa seasta sanoa.

»Minä rakastan sinua, rakastan sydämeni pohjasta, Mari.»

»Tiedänhän minä sen, rakas Laarila. Jos kärsimmekin, niin yhdessä kärsimme, sillä kussa sinä olet, siellä tahdon minä myös olla», sanoi vaimo jo jotenkin tyyntyneenä.

»Minä en pelkää enkä häpee työtä», sanoi Laarila haikeasti murtuneen mielensä seasta, ikäänkuin loukatulla itsearvonsa tunnolla.

»Minä tiedän sen, rakas Laarila, ettet sinä pelkää etkä häpee semmoista työtä, jota sinä saatat tehdä arvoasi alentamatta», sanoi vaimo lohduttavaisesti.

»Mutta he eivät anna minulle työtä», sanoi Laarila uudestaan heltyneenä ja itkussa suin.

»Mitä sillä kirjalla saatiin, jonka teidän miehenne on kirjoittanut?» kysyi vaimo äkkiä, nyt jo päässeenä itkustansa.

Hänelle sanottiin kirjan hinta.

»Mutta etkö sinäkin, Laarila, rupeaisi kirjaa kirjoittamaan? Siinähan olisi rahan ansiota», sanoi vaimo.

»Minun oppini kärsisi siitä kovin paljon. Jos minä ottaisin semmoisia joutavia syrjäasioita tehdäkseni, unhottuisi minun entinen oppini, ja se olisi meille suuri vahinko — tuota», sanoi Laarila viattomasti.

Nyt he rupesivat esittelemään asiaansa, joka oli semmoista, että he tahtoivat myödä meille parin vanhoja posliinilautasia ja pöytäveitsiä, jotka muka heille olivat ihan tarpeettomia. Minulla ei suinkaan ollut liikoja rahoja tuhlatuun tyhjänpäiväiseen romuun, mutta ostaa ne täytyi ja tietysti hyvään hintaan. — —

Ei kulunut montakaan viikkoa aikaa tuosta kohtauksestamme, kun sain näin kuuluvan kirjeen:

»Hyvä ystävä.

Jopa vihdoin! — Onnen epävakainen ratas on nyt kääntänyt paremman puolensa, sillä minä olen saanut paikan eräässä oluttehtaassa. Minä saan hyvän palkan ja rahaa sain etukäteen niin paljon, että meillä nyt on jo kaikilla uudet vaatteet. Asunto on mukava ja

ruokaa saamme mitä itse ostaa tahdomme. Olenpa nyt tullut tuntemaan, ettei mailma olekaan niin kiittämätön kuin olen luullut ja että oppi ja kyky tulevat kyllä huomatuiksi, jos ei kohta, niin hitain. Minä olen nyt ensi-aluksi hyvin tyytyväinen tähän uuteen asemaamme, samaten vaimoni; kyllä vielä parempaakin tulee perästä. Toivottakaa nyt meille onnea! Soisimme sydämestämme teidän nyt olevan vierainamme, että voisitte ottaa osaa uudesta onnestamme. — Ystävänne

Laarila.»

* * * * *

Aikaa on taasenkin kulunut vuosi — pari. Se ei ole paljon itse ajan suhteen, mutta muutoksia voipi senkinvertainen aika tehdä paljon.

On elokuun loppupuolen päivä. Ilma on mitä kauniimpia: on lämmin ja tyyni, tuskin haavanlehti liikahtaa. Luoja, kaiken hyvän antaja, on siunannut maan runsaalla vuodentulolla ja maanmies kiirehtii iloisella mielellä kokoamaan palkintoa vaivoistansa.

Semmoinen aika se oli, jolloin matkustin vanhimman poikani kanssa omalla hevosellamme toisessa pitäjäässä asioillani. — Poika oli viidennellätoista ikävuodellansa.

Oli taloton metsätaival ja hevonen käveli omia aikojansa, sillä lämmin, tyyni ilma oli veltostuttanut sekä minun että pojan siihen määrään, ettemme juuri välittäneet hevosen kulkemisesta, semminkään kun ei mitään kiirettä ollut. Noin eteenpäin meneskellämme tuli eteemme pitkä ojelmus. Samassa rupesi kuulumaan aika romina ja pauke, jota ensi tuokiassa luulimme ukkosen jyrinäksi, mutta pian haihtui se luulo, sillä taivaslaella ei näkynyt pilven hituakaan. Samassa huomasin, että koko jyrinä tulikin jonkun kiivasta vauhtia vastaantulevan kääryjen rominasta. Jo rupesikin vastaantulija näkymään ojelmuksen päästä ja kauhistuksella katselimme me hänen hurjaa ajoansa. Me rupesimme laittamaan hevostamme ja ajoneuvojamme niin paljon syrjään kuin voimme, ettemme saisi mitään vahinkoa. Vastaantulija oli lakittomin päin polvillaan kääryjen keulalla, syltä leveällä ja suitset höllällä, jossa asennossa hän karjui kurkun täydeltä pillastuneelle, hurjalle hevosellensa. Jo varaselta huusin hänelle, ettei hän ajaisi yhteen, mutta hän ei näyttänyt näkevän eikä kuulevan, ajoi vaan minkä eteenpäin pääsi. Ennenkuin joutui oikein kohdallekaan, huusi hän niin paljon kuin jaksoi: »dobra harshoo!» ja niin meni hän sivuitsemme, saamatta toki meille mitään vahinkoa; oikeinpa sydäntä helpotti, kun pääsimme kunnialla ohi vaarasta.

Paikalta liikkumatta katsoimme me hänen hurjaa ajoaan. Ojelmuksen päässä oli tiessä jotenkin äkinäinen mutka. Siinä kuului nyt äkillinen romahdus ja kääryjen pauke ja sitten rätinä lakkasi kuulumasta. Ruveten aavistamaan jotakin pahaa, käänsimme hevosemme ja palasimme takaisin, katsomaan kuinka tuon ajomiehen oli mutkassa käynyt. Sinne tultuamme kohtasi meitä surkea näky. Hevonen kääryineen, miehineen päivineen oli kumossa syvässä ojassa! Hevonen oli aisojen ylitse kierähtäneenä kuristuksissa, niin ettei se suinkaan olisi siinä monta minuuttia pysynyt hengissä. Kuolon tuskissa potki ja kiemuroitsi se hirveästi. Tuon nähtyäni sivalsin veitsellä valjaat poikki useasta kohden, sillä mahdoton oli niitä muutoin aukoa. Hevonen pääsi siten varmasta kuolemasta, mutta isoon aikaan ei se voinut ylös nousta, niin lähellä se jo oli ollut kuristumista.

Nyt vasta oli mahdollinen ruveta tuota kovanonnen kokoa oikein perinpohjin hajoittamaan. Rupesimme kääryjä hinaamaan kohdalleen, sillä niiden alla oli luultavasti mies, koska ei häntä muualla näkynyt. Se luulo ei pettänytkään, sillä sieltä hän löytyi yltä päältä verissään, pyörtäneenä, suuri haava päässä. Meidän oli mahdoton tuntea häntä sivu ajaessaan, mutta heti ensi silmäyksellä huomasimme nyt, ettei tuo mies ollut kukaan muu kuin — Laarila. — Kiireesti noudimme läheisestä ojasta lakeillamme vettä, pesimme hänet verestä ja sidoimme hänen haavansa kuin parhaiten taisimme.

»Voih! Missä minä olen?» sanoi hän ensisanakseen pyörtymyksestä selvettyänsä.

»Ette ole nyt tällä kerralla hyvässä paikassa.»

»Sakeusko, vai kuinka?» sanoi hän silmiään aukoen.

»Niin, olen.»

»Epävakainen on onnen ratas — tuota.»

»Todellakin näyttää nyt niin olleen.»

»Tuo hevonen riivattu!»

»Minusta näytti vastaan tullessanne, että te juuri itse pakotitte hevosen riivatuksi. — Voitteko nousta ylös?»

»En, vaikka henkeni pitäisi lunastaa.»

»Miksi ette?»

»En tiedä miksi, mutta kuitenkin en voi; tuntuupa siltä kun ei oikeassa jalassani olisi voimaa ensinkään», sanoi hän.

Minä rupesin koettelemaan jalkaa, se oli hermoton kuin riepu, ja lihan sisältä tuntuva rotina ilmoitti, että jalka oli reidestä — poikki.

»Mihin minä onneton nyt joudun?» sanoi hän asian kuultuansa.

»Ei suinkaan ole muuta neuvoa kuin että meidän täytyy kokea viedä teidät kotiin», sanoin.

»Se on liian paljon — tuota», sanoi hän ja huokasi.

Otin metsästä hienoja pajupeppejä, muodostelin niistä jonkunmoisia listoja, joiden avulla koetimme vöillä ja huiveilla sitoa jalan miten parhaiten taisimme. Lähimmäisestä niitynladosta noudin heiniä, joista käsillä olevien vähien liikojen vaatetten avulla tehtiin toisien kärryjen lavoille jonkunmoinen sija, johon hänet suurella vaivalla hinasimme makuulleen.

Vastahakoiselta tuntui palata takaisin, viemään Laarilaa kotiinsa, mutta velvollisuus vaati. Ennenkuin lähdimme liikkeelle, silmäsin vielä sille paikalle, jossa tuo onneton kaatuminen oli tapahtunut. Siihen oli vielä jäänyt jotain, menin siis ja toin sen ylös. Se oli — viinapullo, jossa oli vielä vähän viinaa pohjassa.

»Kenen tämä on?» kysyin, samassa näyttäen pulloa Laarilalle.

»Se on tuota — — —»

»Kenen tuota?»

»Se on minun — — —», sanoi hän nähtävästi hämillään. »Minä olen siitä matkallani vähän maistanut, tuota.»

Minä en puhunut mitään siihen.

»Mitä te olette kulkemassa?» kysyin häneltä mennessämme.

»Minä olen oluttehtaan asioilla. Olen ollut jo varalta ostelemassa jyviä tehtaan tarpeeksi, kun ne tulevat niin hyviä; nyt niitä saapi helpoimmalla, maksamalla vähän edeltä käsin käsirahoja», selitti hän oikein liikemiehen tavoin.

»Kuinka te niin hurjasti ajoitte, että selvänä seurauksena oli tuommoinen onnettomuus?» kysyin häneltä taaskin.

»Tuo hevonen riivattu on semmoinen piltomus — tuota.»

»Minusta tuntuu, ettei hevosessa ole niinkään paljon syytä onnettomuuteenne.»

»Kuinkas sitten sen selitätte — tuota?»

»Minä huomasin sivuitseni ajaessanne, että te itse pakotitte ja peljätitte virman hevosenne semmoiseen raivoisaan kulkuun, koettamatta vähääkään hillitä sitä; luulen vian olevan jossain muualla.»

»Ja missä sitten — tuota?»

»Eikö koko onnettomuuden syy ollut tuossa?» arvelin hänelle, osoittaen samassa pulloa.

»Ei siinä ollut pullon syytä, minä olen siitä vaan vähän maistanut», sanoi hän hyvin laimeasti, ikäänkuin häveten ja siihen se puhe loppui.

Nähtävästi oli hän nytkin vielä aika pöhnässä. Hän ei tuntunut pitävän suurta lukua koko onnettomuudestaan ja kipua ei hän näyttänyt tuntevan vähääkään.

Kun huomasin, ettei tuo puheenaine miellyttänyt häntä, kysyin taas häneltä:

»Kenen hevonen teillä on?»

»Oluttehtaan — tuota.»

»Jos me emme olisi niin pian kerinneet apuun, olisi hevosennekin jo aikoja kuollut.»

»Kuinka niin?»

»Se oli kaatuissaan joutunut niin pahoin kuristuksiin, ettei se olisi elänyt siinä enään paria minuuttia enempiä.»

»Sepä olisi ollut paha vahinko, hevonen on kallis, en olisi voinut sitä mitenkään maksaa», sanoi hän melkein yhtäkaikkisesti ja nukahti samassa; näyttipä siltä kuin ei hän noista onnettomuuksista olisi kovin paljoa huolinut.

Ajaa näin nytkyttelimme Laarilan kotoa kohden, hänen unta ottaessaan. Kauvan nukkui hän, mutta sen surkeampi oli hänen heräämisensä. Polttava jano vaivasi häntä, ja kivut olivat nyt niin ankarat, että hän pienimmälläkin nytkäyksellä ja täräyksellä valitti ja uikutti surkeasti. Usein piti seisattaa talojen kohdalla ja noutaa hänelle jotain juotavaa, polttavan kielensä kostukkeeksi.

Toisena päivänä lähenimme Laarilan kotoa; hän näytti olevan murheellisen ja miettivän näköinen.

»Voi, voi! Minä valehtelin eilen teille», puhkesi hän viimein sanomaan.

»No mitä vainen?»

»En sanonut tuon pullon olleen syynä onnettomuuteeni.»

»Olikos se sitten?»

»Oli, ystävä-kulta, oli. Minä olin juovuksissa melkein taidotonna.»

»Niin minäkin luulin huomanneeni.»

»Niin se oli, niin se oli. Voi minua onnetonta! Mutta älkää, Jumalan tähden, ilmoittako sitä vaimolleni», pyyteli hän, »hän surisi itsensä kuoliaaksi, älkääkä muillekaan ihmisille, sillä minun arvonni loppuisi aivan kaikki, jos he sen saisivat tietää.»

Minä lupasin olla vaiti.

Nyt juuri tultiin Laarilan kotiin. Kartanolle tuli hänen vaimonsa meitä vastaanottamaan. Hän näytti olevan niin mielissään meidän tulostamme, että oikein käsiänsä hykerteli.

»Ahaa! Nyt sitä ollaan jo kotona, paljon pikemmin kuin puhekaan oli. Se tulee kai siitä, kun hyvät ystävät ovat tavanneet matkalla toisensa; heidän on sopinut yhdessä matkustaa tänne ennen määräaikaakin. Sepä oikein kaunista ja hauskaa. Mutta herra siunatkoon! Miksi ei Laarila nosta edes päätänsäkään?» puheli hän iloiten ja hätäillen.

»Laarila on saanut matkalla pienen vamman», sanoin hänelle varovasti.

»Herra Jumala! Minkä vamman?»

»Hän on kaatunut ja loukannut itseänsä.»

»Loukannut itseänsä ja oikein pahoin, luulen ma. Onko hänessä enää henkeäkään?» sanoi hän hämmästyksestä vaaleana, samassa kävellen kärryjen luo.

Lakiton, sidottu pää ja listoilla köytetty jalka ilmoitti hänelle asian oikean laidan. Hän vapisi niin kovin, että hänen täytyi tueta itseänsä kärryjen laidasta kiinnipitämällä, välttääksensä siten kaatumista. Hän ei uskaltanut katsoa miestänsä silmiinkään, sanoi vaan sydäntä särkevällä äänellä: »Vieläkö hänessä on henkeäkään, vai onko hän kuollut?»

»Rakas Mari!» äännähti silloin Laarila.

»Herra Jumala! Hän elää, hän puhuu!» hoki vaimo yhä vavisten, samassa kun kumartui miehensä yli, pistäen hänelle suuta ja silitellen hänen sidottua päätänsä.

»Rauhoittukaa toki», sanoin vaimolle. »Onnettomuus ei ole niin suuri kuin te sen otaksutte. Laarila tarvitsee joutuisaa ja hyvää hoitoa, ja sentähden olisi sen parempi kuta pikemmin voisitte laittaa hänelle hyvän vuoteen, johon saisimme hänet saattaa.»

Ilomielin, vaikka vielä mielenliikutuksesta vaaleana, riensi hän vuodetta laittamaan. Kun se oli valmis, kannettiin sairaas varovasti siihen. Paikalla noudettiin saapuvilla oleva lääkäri avuksi. Hän piti sen hyvin toimellisena työnä, kun heti sidoimme haavan ja jalan, jonka tähden hänen oli nyt paljon helpompaa peruksellinen sitomus tehdä. Lääkäri laittoi sairaan niin hyvään kuntoon, että mies tuossa sidottuna ja korjattuna näytti oikein miellyttävältä.

»Voi, rakas Laarila, kuinka iso onnettomuus meitä kohtasi», sanoi vaimo lääkärin poismentyä.

»Rakas Mari! Oikullinen on onnen epävakainen ratas — tuota», sanoi Laarila puolisuoralla äänellä.

»Minä tiedän, että sinä olet oppinut ja viisas mies ja että sinulla on suuri kyky», puheli vaimo, istuen miehensä vuoteen vieressä. »Mutta kerro minulle nyt, rakkaani, kuinka tuo onnettomuus tapahtui!»

»Tuota — kun olin yksinäni kulkemassa eräällä metsätaipaleella, nukutti minua vähän lämpymällä ilmalla. Mitä lieneekin hevonen säikähtänyt torkuksissa ollessani, mutta yht'äkkiä rupesi se nelistämään niin paljon kuin vaan eteensä pääsi. Minä koin hillitä sitä minkä voin, mutta mikään ei auttanut. Tulipa sitten mutka tiessä; siinä menimme kaikin ylönkuppuraisiamme syvään ojaan, minä, hevonen ja kärryt; siinä onnettomuus tuli», selitti Laarila, mutta tuota tehdessään loi hän pikaisen ja hätäisen silmäyksen minuun.

»Mutta, rakas Laarila, minä pyydän sinua, salli minun vielä kysyä, eiköhän vaan taasenkin ole ollut — —?»

Heti tuon kysymyksen alun kuultuansa loi Laarila vaimoonsa varoittavan ja vajientavan katseen ja kiirehti sanomaan:

»Ei mitään semmoista ole ollut; älä nyt taas, Mari, aja pelkillä luuloilla.»

»Mutta salli minun vielä kysyä, missä sinun lakkisi on?» kiilasi vaimo ja katsoi tutkivasti miestänsä silmiin.

»Niin lakkini — tuota — sitä en tiedä», sanoi Laarila hätäilevästi.

»Niinpä se on, rakkani. Eikö minulla ole syytä, vai?» sanoi vaimo itkua teetellen.

»Kyllä lakki on tallella», sanoin minä ja menin samassa noutamaan sen kärryistä.

Lakki oli kovin nuhraantunut ja rutistunut. Suurella huolella ja varovaisuudella rupesi vaimo sitä puhdistelemaan ja oikomaan. »Tuommoisena se nyt on! Voi hyväinen aika; niin arvokas lakki! Kunpa olisi saatavissa viheliäistä samettia uudeksi pannaksi, vaan sitä ei ole, sillä kun tätä tehtiin, en löytänyt koko kaupungista kuin sen verran. Sinun suuri oppisi ja kykysi on nyt tullut huomatuksi ja tunnetuksi, mutta minusta tuntuu ikäänkuin koko huomio olisi tämän lakin kanssa mennyt. Voi, Laarila! Huonosti sinä olet pitänyt näin arvokasta lakkia», puhui vaimo lakkia puhdistellessaan.

»Älä nyt, rakas Mari! — tuota.»

»Rakas Laarila! Sinä tiedät, etten minä tarkoita pahaa, ja minä tiedän että sinulla on suuri kyky», sanoi vaimo ja kyöneleet vyörähtivät hänen silmistänsä.

Juuri samassa tuokiossa tuli heidän pieni poikansa huoneeseen, tuoden tullessansa sen pullon, jonka minä Laarilan kaateesta kärryihin nostin; poika oli kupastanut kärrynlavoilla ja löytänyt sen.

»Mitä tämä merkitsee, rakas Laarila? salli minun kysyä», sanoi vaimo, ottaen pullon pojan kädestä ja pitäen sitä Laarilan silmien edessä.

»Se on minun matkapulloni», ehätin siihen sanomaan, sillä alkoi käydä jo säälikseni Laarila-paran tukala tila.

Sitten rupesin minä selittämään vaimolle, että Laarila tarvitsisi välttämättömästi lepoa ja hoitoa, sillä vaikka hän näyttikin hyvinvoivalta nykyään, saattaisi siitä pahempaakin seurata.

Vaimo uskoi ehdottomasti sekä valheeni että neuvoni ja Laarila heitti minuun kiittollisen katseen. Hän kertoi lyhyesti vaimollensa, kuinka kenties hän olisi kuollutkin, jos en minä olisi sattunut tulemaan paikalle häntä pyöryksistä virvoittamaan, kuristuksissa olevaa hevosta ja kärryjä päältä pois toimittamaan, sekä häntä kotiin saattamaan.

Tuon kuultuansa kiitteli ja kosteli vaimo moneen kertaan minua, ehtimiseen vakuuttaen, ettei semmoinen uhraavaisuus ole millään palkittu. — Sitten lähdimme me pojan kanssa ajelemaan kotiin.

Heidän ulkonainen elämänsä ei näyttänyt entisestään suuresti edistyneen tuossa heidän mielestään ensimmäisessä onnen kiepsauksessa, mutta hiukan kuitenkin. Olihan Laarilalla ja hänen vaimollansa kuitenkin paremmat ja ehyemmät vaatteet ja virkalakkikin oli tehty aivan uudesta. Lapsetkin olivat saaneet jonkunlaista vaatteen uudistusta — vanhempiensa vanhoista vaatteista. Näkyivät pä huonekalutkin olevan hieman pyylitymään päin, sillä — seinälle oli ilmestynyt vanha taalalainen lyöpä tiimakello.

Niin, Laarila oli monen tavoittelemisen, yrityksen ja vaivan perästä vihdoinkin mielestänsä löytänyt onnen askeleen tuossa oikullisessa ja epävakaisessa onnen rattaassa. Mutta tuossa uudessa onnessaan hän oli tottunut — ryyppimään, sen huomasi sekä hänen omasta tunnustuksestaan että vaimonsa huonosti peitetystä puheesta.

Kahdeskymmenes luku.

ENSIMMÄISET KYYTIMIEHENI.

Meidän yhteiskunnallinen asemamme vaurastui ja varttui yhä ja kaikki tuo oli Laarilan niin halpana pitämän työn hedelmää. Kun kaikissa vähäisimmissäkin meille uskotuissa asioissa ja muissa toimissamme käytimme rehellisyyttä ja suoruutta, rupesivat ihmiset luottamaan meihin ja rakastamaan meitä. Sillä tavoin sain minä yhden ja toisen toimen haltuuni. — Eräänä kertana annettiin minulle semmoinen yhteiskunnallinen asia valvottavaksi, että sen vuoksi täytyi matkustaa pitkät matkat ja niin pääsin ajamaan kyydillä, jota en ennen vielä koskaan ollut tehnyt. Kun se oli minulle outoa tehtävää, oli huomioni sitä herkempi, ja jokainen uusi tapahtuma tai omituinen henkilö loi uuden ja mieleeni painuvan kuvan.

Oli marraskuun alkupuoli. Maa oli kovasti roudassa, mutta lunta ei ollut vielä vähääkään. Syksy oli ollut sateinen, jonka tähden tiet olivat röysteiset ja koleiset. Kun vielä otetaan lukuun, että oli myötäänsä parinkymmenen pykälän pakkanen, niin jokainen käsittää, ettei ollut mikään hauska kärrykeli.

Lähtöni oli eräästä kaupungista, ja majapaikassani olin odottanut hevosta lähes pari tuntia.

»Hevonen on tullut», tultiin vihdoin minulle sanomaan. Sieppasin siis matkalaukkuni ja riensin kartanolle. Todellakin oli hevonen tullut. Se seisoi valmiiksi käännettynä, istuimella varustetut työkärryronikat perässä, vieressä isonlainen poika-torrelo. Kärryjen lavalla ei ollut tämän taivaallista, ei heinän piikkiä, eikä vaatteen repaletta, mutta istuimelle oli pantu vähän heiniä.

»Kumma kun et edes pannut hevosenlontakaan tuohon heinien päälle», sanoin pojalle.

»Eipä se isäntä tahdo sitä», sanoi poika ja vänki kärryihin.

»Mitä minä isännän tahtomisista», sanoin minä, »minähän sitä tahdon.»

»Niin, mutta isäntä ei anna sitä, siinähan se temppu.»

»Oletko sinä kestikievarin poika?»

»Enkä ole; nouskaa vaan kärryihin!»

»Kenenkäs sitten?» kysyin häneltä taasen mennä jyrytessämme.

»Meidän isäntä pitää hevosia kestikievarille — —»

»Ja sinä olet renkipoika, eikö niin?»

»Niin olen.»

»Paljonko sinä saat palkkaa?»

»Mitäpä sitä tällaiset paljon saavat, hyväpä että saa ruokaa suuhunsa ja vähän vaatteen apua.»

Pojan päällä oli jonkun aikaihmissen vanha takki, köytettynä jollain nuoranpalasella kiinni. Semmoisena näytti poika mielestäni tollolta.

»Kumpiko on raskaampi: lyijyleiviskäkö vai höyhenleiviskä?» kysyin pojalta, koetellakseni häntä.

»Kun pudotatte kummankin varpailenne, niin tiedätte kysymättäkin, kumpi on raskaampi», sanoi poika vakaisesti.

Minä katsoin poikaa silmiin. Hän oli niin totinen, ettei hymykuopissakaan näkynyt pienintäkään värettä. Minä häpesin, sillä poika oli minut voittanut.

»Koeta nyt ajella, ettemme kovin kauan taipaleella viipyisi», kehotin häntä ikäänkuin puheen muutteeksi ja häpeäni peittämiseksi.

»Kyllä, kunhan tässä tie paranee.»

Nyt juuri tuli niin röysteistä tietä kuin suinkin olla saattaa. Poika lyöä räppäsi hevosta suitsienperillä ja hevonen lähti menemään täyttä riiviä. Siitä syntyi semmoinen rytinä ja pauke, ettei kenenkään kuolevaisen sisukset siinä olisi pysyneet terveinä kymmentä minuuttia.

»Älä Jumalan tähden aja, älä aja», koin pojalle hätäyksissäni öyhkyä, pinnistäen vatsallani sisälmyksiäni niin koolle kuin mahdollista.

»Tpruu, tpruu!» Hevonen rupesi kävelemään.

Sitten taas mennä jurpoteltiin eteenpäin sanaakaan puhumatta.

»Aja nyt pikkujuoksua, nyt on parempi tie», sanoin hänelle tovin päästä.

»Kyllä, kun minä ensin käyn.»

»Missä käyt?»

»Tuolla tiepuolella vitsaa leikkaamassa.»

Hän pudotti itsensä kärryistä alas, meni tiepuoleen ja oli siellä sen lyhyttä, tämän pitkää. Vihdoin ilmestyi hän tielle, mutta hän oli niin kaukana, että vähän siinti pitkällä ojelmuksella. Vaikka hevonen vaan käveli hiljakseen, ei poika näyttänyt saavuttavan ensinkään. Huusin hänelle, että tulisi pois ja silloin hän näytti rupeavan juosta lönnkyttämään, mutta eipä vaan saavuttanut ensinkään. Tuota menoa pitkitettiin useita virstoja ja tie oli parasta mitä semmoisella kelillä olla saattaa. Vihdoin poika rupesi todenteolla juoksemaan ja pääsi kärryihin.

»Sinä viivyt ainakin tunnin sillä matkalla, se on liika paljon», sanoin hänelle nuhtelevaisesti.

»Minkäpä minä sille tein, kun en jaksanut juosta, ettekä te seisattanut hevosta», arveli poika.

Nyt juuri loppui hyvä tie ja tuli eteen semmoista rousteikkaa kuin kiukaan harjaa. Raide oli syvää ja tie täynnä syviä kuoppia ja lyötteitä, että oli kärryjen vaikea pysyä pystyssä. Selvästi huomasin minä, että poika tarkasti tunsu taipaleen ja että hän teki tuon kärryistä putoamisensa sentähden, jotta pääsi ajamasta juoksua tuolla paremmalla tiellä.

»Pitäisipä tässä ajaa, ettei kovin kauan taipaleella viivyttäisi», sanoi poika ja räppäsi taasen hevostansa.

Kärryt rupesivat yhtenä piuvina hyppelemään rattaalta rattaalle ja isot matkat mentiin, niin ettei toinen ratas koskenut maahan ensinkään; joka silmänräpäys olimme vaarassa mennä ojaan ylönkuppuraisiamme.

»Älä sen riivattu aja!» sain viimein hänelle ärjästyksi.

»No, en suinkaan minä tahdo ajaa», sanoi poika vakavasti, ikäänkuin ei hänessä olisi ollut vilppiä vähääkään, vaan että koko hitaan kulkumme syy oli minussa.

»Aja nyt vähän juoksua, nyt on taasen parempaa tietä», sanoin jälleen tovin päästä.

»Te olette niin kummallinen: ei ole hyvä jos ma ajan, eikä jos ajamatta olen», sanoi poika nuhtelevaisesti ja lähti ajamaan niin, että säkenet kärrynpyöristä sinkoilivat. Nyt olisi ollut hyvä kyyti ja hyvä tie, mutta nyt pä tultiinkin juuri kestikievariin.

»Paljonko sinä nyt vaadit kyytirahaa?» kysyin pojalta kestikievarihuoneeseen tultuamme, koetellakseni häntä tarkemmin.

Poika joutui vähän hämille, mutta pian selkeni hän ja määräsi kaksivertaa mitä päiväkirja sisälsi.

»Kuinka sinä enemmän vaadit kuin vahvistettu taksa säätää?» sanoin hänelle ja katsoin häntä terävästi silmiin, luullen hänen nyt ainakin joutuvan hämille.

Poika oikasi itsensä suoraksi, ja teetteli itsensä hyvin rehevän ja miehevän näköiseksi.

»No, annetaan hänen nyt olla, vaikka kyllähän se isäntä niin tahtoo; annetaan hänen olla, kyllähän se meidän välillämme niinkin sopii», sanoi hän vähintäkään hämille joutumatta ja ikäänkuin ylistellen omaa jalouttaan, kun hän kumminkin tyytyi oikeaan kyytirahaan.

Noilla tepposillansa oli poika saanut kulutetuksi aikaa lähes kolme tuntia vähän toista peninkulmaa pitkällä taipaleella ja päälliseksi olisi hän veivannut minulta kaksinkertaisen kyytipalkan, jos olisi

voinut, ja kaikki nuot lukuun ottamalla tulin selvästi huomaamaan, ettei poika ollut niinkään kehkeymätön kyytipojaksi.

Tästä kestikievarista olivat kaikki hevoset menneet sinä päivänä, sillä nyt oli jo iltapimeä. Mentiin hakemaan varahevosta. Odotin tunnin, pari, eikä hevosta kuulunut; ikäväksi tahtoi käydä aika. Vihdoin tultiin sanomaan, että hevonen on aisoissa. Kiirehdin heti kartanolle. Hevosen luo tultuani huomasin sen laihaksi kuin hamppuloukun.

»Minä en lähde yötä vasten tuolla hevosella taipaleelle», sanoin lujasti.

»Ei, herra! (Minä kävin herrasta pimeän päässä.) Älkää olko millännekään, kyllä tämä jaksaa. Tämä on koeteltu hevonen, sillä se on jo monta kyytiä vienyt — kyllä tämä jaksaa, nouskaa vaan kärryihin!» vakuutti kärryjen vieressä seisova keski-ikäinen mies.

Mikäpä siinä muu oli neuvona: nousimme kärryihin ja niin lähdettiin mennä jukertamaan eteen päin.

Kappaleen matkaa kestikievarista lähtien oli tiheää kylää, ja sen kohdalla tie hyvin huonoa. Mies koetti saada kaikin tavoin hevostansa juoksemaan, mutta siitä ei tullut mitään. Syvät raidetten pohjat olivat sileät ja kovat kuin kalliot, mutta vieret olivat kuin kiviraunioita olisi ajanut. Jokaisen yrityksen aikana kiepsahti hevonen keskieteltä pois ja heti kun kärryt nousivat raiteilta, seisahtui se, ikäänkuin näyttääksensä, että on sula mahdottomuus juosta tällaisella tiellä; näyttipä todellakin siltä, että »tämä on koeteltu hevonen» ja että »tämä on jo monta kyytiä vienyt».

»Antakaa hevosen mennä keskietettä, raiteethan ovat niin kovat ja sileät, että niitä myöten voisi kulkea vaikka rautatien juna», sanoin hänelle.

»Junkkarilla näkyy olevan koti-ikävä, silti se pyrkii joka tienhaarassa kotiin kääntymään», selitti mies.

»Samapa sillä näkyy tapana olevan, vaikkei ole mitään tienhaaraakaan.»

»Niin, mutta kotiin-palastuksesta se kumminkin tulee, näettekös, kuinka se kääntyy aina yhtään päin? Kyllä ne juonet loppuvat kun pääsemme edemmäksi kodista», vakuutti mies.

»Yhähän tuo palastaa kotiin päin, vaikka kodin sivu lienee jo menty», arvelin hänelle tovin päästä.

»Vielä on tienhaaroja, älkää hätäilkö.»

»Teidän pitää jostain talosta ottaa toinen hevonen ja jättää omanne syömään, sillä minä en lähde tuommoisella hevosella toista peninkulmaa pitkälle talottomalle taipaleelle yötä vasten ja tällaisella pakkasella», sanoin hänelle ennenkuin kylä loppui.

»Voi kun te ette usko. Tienhaarat loppuvat, tie paranee taipaleella, konstiko meidän on sitten mennessä», vakuutti mies.

»Oletteko te talon isäntä?» kysyin häneltä mennä nuhjustellessamme.

»Isäntäpä tietenkä», sanoi mies ylvästellen ja nykäsi samassa hevoskaakkiansa.

»Kuinka te niin huonosti hevostanne pidätte, kun tuo on noin kovin laiha?»

»Tämä onkin vaan hollihevonen.»

»Niinkö alhaiselta kannalta te tehtävänne käsitätte?»

»Mutta tällä tultiin tänään pitkältä taipaleelta, aina Maukkulasta asti.»

»Mutta se on laiha ja huono sittenkin.»

»Varasta takaa ajamasta.»

»Se seikka ei paranna asiaa yhtään.»

»Kyllä meillä on kotona semmoinen hevonen, ettei kenelläkään ole semmoista. Yhtätoista korttelia korkea, lihava kuin säkki ja vireä kuin säkene; entäs se?»

»Miks'ei se ole nyt tässä?»

»Se on kengitönä ja sen jalat ovat niin ajetuksissa, ettei tallista saada ulos; kovalla roudalla ovat ne menneet semmoisiksi.»

»Se olisi pitänyt kengittää.»

»Ei ole saanut seppää.»

»Joutavia! Ainahan sepän saa, kun vaan on sen verran tointa.»

»Ei todellakaan.»

»Kuljettehan joka päivä kaupungissa, olisitte sieltä ostaneet kengät ja naulat!»

»Niin, vaan ne tulevat niin paljon kalliimmiksi.»

»Päinvastoin; ne tulevat paljoa helpommiksi, kun vaan otetaan lukuun raudat, sydet, sepän ja miehen palkat ja niiden ruoka.»

»Niinhän se olisi, joka sen niin tarkoin räknää», arveli mies ja rykäsi samassa, ikäänkuin todistukseksi, että hän oli joutunut puheissaan kiinni.

»Koettakaappas nyt vähän ajaa, nythän tienhaarat ovat loppuneet, ja tie on parannut», muistutin hänelle.

»Niinpä tosiaankin, nythän sopii koettaa», sanoi mies touhussa.

Hän rupesi taasenkin kaikin tavoin kehottamaan hevosta juoksemaan, mutta joka yritykselle käännähti hevonen samalle puolelle tietä kuin ennenkin ja seisahtui.

Samassa ajoi hyvällä hevosella eräs vaimo hyvää kyytiä jäljessä päin.

»Tuopa oli onnen sattumus. Annetaan akan ajaa edelle ja ajetaan me jäljessä; tämä on hyvä jälkiin kulkemaan», sanoi mies ihastuksissaan, ikäänkuin hän olisi suurenkin keksinnön löytänyt.

»Saadaanpa nyt nähdä, mikä tästä syntyy.»

Vaimo ajoi juuri nyt meidän sivuitsemme. Luultavasti hän oli huomannut meidän pulamme, koska hän juuri ohimennessään sanoi hyvin ivallisesti: »Vaihdetaan hevosia!»

Jälkeenkulustakaan ei tullut tään taivaallista. Akka meni menojansa eikä mies saanut hevosta juoksemaan yhtäkään askelta, se kävellä lotosteli vaan niin hiljaa kuin joku matelija, korvat lerpallaan.

»Kuinka nyt? Enkö minä ennustanut oikein?» kysäsin häneltä.

»Tuo sen kappale, mutta kyllä minä sen opetan. Ohrat ja kaurat ovat myötäänsä edessä ja yhtäkaikki on tuommainen! Minkälainen tuo lienee, kun ei siinä ruokakaan tepsii?» uhkeili mies ja hyppäsi kärryistä maahan.

Hän meni metsään ja leikkasi sieltä veitsellänsä paksun pajuksen kaariskan, jonka hän karsi ja jolta lopuksi leikkasi latvan poikki. Sen toi hän sitten juosten kärryjen luo, yhä vaan uhotellen, kuinka hän nyt muka opettaa tuon hevosen, joka ei ohrista eikä kauroistakaan ota hyötyäkseen.

»Antakaa minulle tuo kaariska! Tapa on, näette, semmoinen, että kyydillä-ajaja lyöpi aina ensikerran, ja minä osaan oikein hyvästi lyödä», esittelin hänelle.

Hän antoi sen minulle mielihyvällä.

Käsiini saatuani vääntelin minä sen palasiksi ja nakkasin metsään.

»Mitä tämä merkitsee?» kysyi mies tuimasti.

»Jos joku selkäänsä tarvitsisi saada, niin se olette juuri te itse. Tuolla lailla olette hevosenne ruokkinut ja sitten vielä pieksäisitte sitä. Näettehän että hevosriepu kokisi kyllä mennä, mutta se ei jaksaa. Se on kyllä hyvä, jos se voipi kävelemälläkin perille päästä», porisin hänelle puolisuutuksissa.

Ennustukseni pätevyyttä ei tarvinnutkaan kauan odottaa: hevonen seisahtui yht'äkkiä, eikä astunut askeltakaan, vaikka kuinkakin olisi kehotettu.

Mies sivalsi kärryjen perältä leipäkakkaran, meni hevosen eteen ja rupesi aisapäällä syöttämään sitä hevosellensa.

»Jos tuo olisi oma hevoseni, et sieltä palaisikaan takaisin, vaan vaihtaisin pois koko otuksen.»

»Kenenkäs se sitten on?»

»Talon.»

»Sanoittehan olevanne isäntä.»

»Tuota noin, kyllä tämä vainkin on omani, vaikka ma niin sanoin», sanoi mies hätäyksissään.

»Te olette suuri valehtelija ja epärehellinen mies. Kuulkaa mitä nyt sanon: päästäkää hevonen heti aisoista, vetäkää kärryt ulommaksi tuonne tien sivuun, viekää hevonen sinne ja laittakaa sen eteen mitä teillä on evähiä. Itsenne teidän täytyy lähteä kantamaan minun kapineitani kestikievariin saakka», sanoi hänelle melkein tuimasti.

Mies totteli ehdottomasti.

Kun hevonen riisuttiin, silmäilin sen olkia. Vasempi olka oli läpeensä vereslihalla. Turvottunut ja pahannäköinen, kiusattu liha paistoi kuin kuu hevosraukan turvottuneesta olasta. Ärtyneet haavan partaat törröttivät korkeina ja vihavan näköisinä ylempänä haavaa. Tavattoman näköisien puuränkiliskoiden toinen puolikas oli verissä kuin olisi veripurtilosta nostettu. Siihen oli ryytynyt laitapuoliin karvoja, haavasta tihisevää verta ja visvaa korkeiksi röystöiksi. — Hirveä oli näky ja tuossahan heti keksin syyn, minkätähden hevonen »palasti kotia päin» silloin, kun sen piti lähteä juoksemaan, sillä eihän se kärsinyt vetää kipeällä olallaan ensinkään, vaan koki keskipistettä sälyttää sen terveen kipeneen kohdalle, joka sillä vielä jäljellä oli.

»Voi hirveitä ihmisiä!» sanoi ja näytin hevosen olkaa miehelle. Hänellä ei ollut enään mitään mutkaa eikä valhetta, jolla olisi puoltanut rumaa asiaa; alakuloisena ja äänettömänä valmistautui vain kantamaan kapineitani.

»Onko teillä lointa muassanne?» kysyin häneltä.

»Ei ole.»

»Köyttäkää takkinne suitsienvarsilla hevosen selkään, kyllä te kävellessä paremmin tarkenette kuin hevonen tuossa seisoissansa», sanoi hänelle.

Mies totteli, ja sitten lähdettiin tallustelemaan, hän edellä ja minä jäljessä. Puoli taivalta oli vielä jäljellä ja täysi kuu valaisi täydeltä terää yöllistä matkaa. Ei yhtään elollista olentoa näkynyt missään, ja kumpikaan meistä ei puhunut yhtä ainutta sanaa. Kolkko, öinen hiljaisuus vallitsi kaikkialla ympärillämme, ainoastaan säännöllinen astuntamme kapse kuului korvissamme. Tuommoisessa olossa koetin saada selville kysymystä: olivatko nuot epäkohdat kyytilaitoksen vai pitemmän kyytivelvollisuuden täyttämisen synnyttämät? Mutta siihen en saanut tyydyttävää vastausta. — Noita ajatellessani tulimme vihdoon kestikievariin mitään erinomaista tapahtumatta.

Yhdeskolmatta luku.

EMÄNTÄ-ISÄNTÄ.

Erään päivän illalla tulin samalla matkalla erääseen kestikievariin. Siellä oli käsillä pulkea nuorimies, jota kuulin sanottavan »Jussiksi». Hän näytti olevan isäntä talossa, sillä hän piti isännyyttä kaikkialla. Hän antoi matkustavaisille mitä he tarvitsivat, otti maksut vastaan, järjesteli kyytejä ja kyytihevosia ja määräsi töitä talonväelle.

Kun olin melkein kaiken päivää ollut syömättä, oli minulla kova nälkä, pyysin siis ruokaa. Nuori mies katosi kokonaan näkyvistä ja hetken ajan päästä ilmestyi huoneeseen arviolta noin puolivälissä viidettäkymmentä oleva lihava vaimonpuoli. Hänellä oli iso avainkimppu vyöllä ja suuri irtain lakkari riippua lopotti oikean ronkan päällä.

»Ruokaakos vieras on vailla, vai?» kysyi hän kohteliaasti.

»Kyllä olisin», sanoi hänelle, »jos vaan suinkin olisi mahdollista.»

»Miksikäs se ei ole mahdollista», sanoi hän ja vetäytyi pois.

Kun tovin olin päiväkirjasta tarkastellut matkustavaisia, tuli hän taas huoneeseen ja sanoi vielä kohteliaammin: »Vieras on hyvä ja tulee tänne toiseen huoneeseen syömään.»

Minä tottelin kutsua.

Hän vei minut aina kolmanteen huoneeseen asti, jossa ruoka oli valmiina.

»Tahdotteko ryypyn?» esitteli hän.

»En tällä kerralla, kiitoksia», vastasin hänelle.

»Soo! Sepä kummallista», arveli hän, ikäänkuin olisi kuullut sitä, jota ei ole koskaan ennen kuullut.

»Vieras on hyvä ja istuu ruoalle», sanoi hän sitten.

Minua ei tarvinnut kahdesti kärkeä.

Hän istui toiseen päähän pöytää, vastapäätä minua, ja alkoi kysellä sukuani, syntyäni, kotipaikkaani, matkaani, matkani tarkoitusta, keliä, kyytiä, hevosia, kyytimiehiä ja mitä ikänä niihin kuuluu.

Minä koin vastata kaikkiin kysymyksiin lyhimmästä tärkimpään.

»Tämä on puolen manttaalin talo», sanoi hän sitten, kun oli saanut minuun kuuluvat asiat tietoonsa.

»Vai niin, onpa tässä sitten veroa», sanoin vastaukseksi.

»On, ja tiluksia myös.»

»Tietysti.»

»Ja muuta hyvyttä kanssa.»

»Minä uskon.»

»Olisitteko hyvä ja katsoisitte tänne kaapin sisään», sanoi hän sitten, ottaen samassa avainkimpun vyöltään ja avaten valitulla avaimella kaapin läpän auki.

»Katsokaapa tänne!» sanoi hän läpän avattuaan, ja kääntyi samassa itse syrjään, katsoen tarkasti minua silmiin, minkä vaikutuksen se näky tekisi.

Kaapissa oli parin tusinan paikoille hopealusikoita, hopeiset sokeri- ja kerma-astiat, vieläpä iso hopeamaljakin seisoa törötöti siellä.

»Onpa siellä hopeakaluja», sanoin, sillä aloin käsittää, että emäntä oli ihmettelemistä vailla.

»On siellä ja on sitä muutakin hyvyttä.»

»Luultavasti.»

»Haluaisitteko katsoa maitokamaria?» sanoi hän sitten, kun näki minun pääsevän syömästä.

»Kyllä kai», sanoin minä ja niin lähdettiin maitokamariin.

Paljo oli siellä pyttyjä, täysinäisiä ja tyhjiä, mutta siellä vallitsevaa siivoa en mielessäni kaikin puolin hyväksynyt.

»Eikös ole lehmänantia?» kysyi emäntä.

»On kyllä, se ei vuoda vähästä karjasta.»

»Ei, viisikolmatta lypsävää tarvitaan siihen.»

»Kyllähän se niin on.»

»On, mutta arvatkaapas montako hevosta meillä on?»

»Minun on mahdoton sitä arvata, taitaa olla neljä.»

»Enemmän, kuusi ja varmaa.»

»Teillä on sitten vankka asumus kaikin puolin.»

»Vankka, ja on niitä irtaimia rahojakin.»

»No silloin ette ole mitään vailla.»

»Ja kuitenkin puuttuu jotain», sanoi siihen emäntä puoliääneen.

Minä en tiennyt mitä ajatella tuosta kummallisesta käytöksestä. Emäntäkin oli kappaleen aikaa vaiti, kun näki minun ajatuksiini vaipuneen.

»Mihinkäs isäntä on mennyt, koska häntä ei enään näy?» sanoin vihdoin ikäänkuin toisensuuntaisen puheen aluksi.

»Mikä isäntä?»

»Eikö se nuorimies, joka oli tässä minun tullessani, ole isäntä?»

»Ei ole.»

»Mitä? Eikö hän ole teidän toinen miehenne?» sanoin kummastuksissani, sillä todellakin luulin asian niin olevan.

»Ei isäntä eikä mieheni.»

»Mikä hän sitten on?»

»Hän on minun vanhin poikani.»

»Missäs sitten isäntä on?»

»Minä olen isäntä ja emäntä; tämän parempaa isäntää tälle talolle ja kaikelle muulle omaisuudelle ei löydy, sillä kaikki mitä tässä näkyy, on minun; lapsetkin ovat saaneet mitä heille tulee», selitti tuo emäntä-isäntä eli isäntä-emäntä innokkaasti, ja nähtävästi oli hän odottanut tilaisuutta tuohon selitykseen.

»Olette siis leski», sanoin asian ymmärrettyäni.

»Leski ja rikas.»

»Joko miehenne on kauvan ollut kuollunna?»

»Kohta vuoden.»

Tuli nyt hetki äänettömyyttä, sillä minä jouduin jonkunlaiseen hämminkiin.

»Enkä minä vielä ole kovin vanhakaan», jatkoi hän.

»Kuinka?»

»Ei vielä puolivälissä viittäkymmentäkään.»

»Ettepä sitten kovin.»

»Joko teillä on kuinka vanhoja poikia?»

»Vanhin on täyttänyt kahdeksantoista.»

»Minkä näköinen hän on miehekseen?»

»Onpahan minun kokoiseni virheetön poika.»

»Onko hän tottunut väkeviin?»

»Mitäs toki, Jumalan tähden, niin nuori poikanulikka.»

»Olisipa hänessäkin — — —», sanoi eukko puoliääneen hyvin ujosti ja maahan luoduin silmin.

»Onko teidän pitäjäässä muita ryyppäämättömiä nuoria miehiä?» kysyi hän taas tovin vaiti-olon perästä.

»Ainahan niitä toki joitakin löytyy, sillä eihän ole maa miehittään, eikä kylä kirveittään», sanoin puolikylmästi.

Minä vaikenin, sillä minä en voinut puhua. Nyt selveni minulle kaikki ja nyt käsitin minkä vuoksi minulle oli noita rikkauksia ja tavaroita levitetty ja näytetty, vieläpä senkin, mikä se »jotakin» oli, joka vielä talossa puuttui. Kaikki nuot harkittuani sain semmoisen inhon tuohon kohteliaaseen emäntä-isäntääni, etten voinut häntä katsoakaan.

»Te pidätte minun käytöstäni outona, eikö niin?» sanoi hän, havaittuaan minun mielenhämmineni, ja katsoi minua silmiin.

»En voi kieltää, ettei se hieman semmoiselta tunnu», sanoin hänelle.

»Kuulkaa minua vielä vähän ja tuomitkaa sitten. Minulla on alusta alkain ollut semmoinen ajatus, ettei onnellisen avioliiton vertaista elämää löydy sen ulkopuolella. Löytääkseni tuota onnellisuutta menin avioliittoon yhdeksäntoistavuotiaana. Kaksikymmentäneljä vuotta olen ollut naimisissa, mutta se ei ollut onnellisuus, vaan sula onnettomuus. Monta kyyneltä olen sillä ajalla puristanut, monta itkua itkenyt. Monta kertaa olin pakotettu pakomatulle lähtemään, monta sinimarjaa ja haavaa olen saanut, monta unetonta yötä viettänyt ja monta tautivuodetta maannut, ja nuot kaikki ovat sen avioliiton hedelmiä, jossa luulin onnen käsittäväni. Mieheni oli kauhea juoppo ja hirmuinen tyranni. En luullut kauvan kestäväni, mutta vahva luontoni ja ankara ponnistukseni ja toimeliaisuuteni pelasti sekä henkeni että taloutemme, sillä vainaja joi vaan kotona, eikä niin tavoin voinut tehdä mitään kauppvoja. Kuolema katkaisi vihdoinkin hänen viheliäisen elämänsä, ja tässä minä nyt olen. Minulla on vielä sama periaate kuin ennenkin avioliiton onnellisuudesta, mutta kokemuksesta tiedän, ettei sitä voi löytyä siinä, kussa mies on juoppo. Minä tahtoisin vielä tulla tuntemaan tuota onnellisuutta — tahtoisin juomattoman miehen, vaikkapa kuinkakin köyhän, sillä juoposta en huoli, joita tavarani tähden parvittain ympärilläni kihisee. — Semmoinen on ajatukseni ja elämäkertani lyhykäisyydessä; sentähden olen tavarani näytellyt, sentähden ollut kummallinen; — tuomitkaa nyt kuinka tahdotte, mutta muistakaa toki, että viidennelläkymmenellä olevalla naisellakin on sydän», selitti hän sointuvalla, surullisella äänellä.

Voi kuinka pian muuttuivat mielipiteeni tuota vaimoa kohtaan hänen puheensa kuultuani. Minä olin väärin häntä ymmärtänyt, väärin tuominnut. Edessäni seisoikin nyt paljon kärsinyt ja paljon kokenut vaimo. Enkä enää kummastellut sitäkään, että hän niin ujostelematta ilmaisi ajatuksensa: hän tahtoi vielä tulla tuntemaan elämän valopuolia; sitä paitsi oli hänellä kiire, sillä aika kului. — Sentähden jättelin minä sydämellisesti hänet hyvästi.

Kuinka noiden pyrintöjen kävi, en ole kuullut.

Kahdeskolmatta luku.

TOHTORI JA VAALIMIES.

Eräänä yösydännä tulini muutamaan kestikievariin. Minä yritin vierashuoneeseen, mutta avainta ei ollut suulla. Kylmän, öisen ilman vuoksi olin jotenkin vilustunut ja sentähden tuntui porstuassa olo ikävältä; rupesin hiljaksen kolkuttamaan ovea. Kun ei tuosta ollut apua, kolkutin lujemmasti. Tuota tovin tehtyäni ryöpsähti toisen huoneen ovesta porstuaan eräs vaimo, jolla ei ollut muuta vaatetta päällä kuin paita ja hame. Hän oli vielä päälliseksi avojaloin, ja kaamealta tuntui hänen ilmestymisensä jäiseen porstuaan noin vähillä vaatteilla. Hän oli kestikievarin emäntä.

»Oih! Kolmas kyyti jo tänä yönä», sanoi hän tuskaisesti ja riensi panemaan avainta vierashuoneen suulle.

Huoneeseen tultuamme otti hän tulitikulla valkean ja sytytti sillä pöydällä olevan kynttilän. Akkuna oli yksinkertainen ja niin hatara, että kylmä pohjatuuli heilutti alaslaskettua akkunaverhoa sinne tänne ja samasta syystä liekehti ja lieputti kynttilässä oleva valkea, että oli siihen paikkaan sammua.

»Tuo akkunapa on liiaksi hatara, ei suinkaan tämä huone pysy lämpymänä», sanoin minä.

»Niinhän se on, mutta tämä onkin vaan vierasten huone», sanoi emäntä.

Tuo lause sointui niin kummalliselta korvissani, että katsoin häntä silmiin, tutkiakseni, sanoiko hän sitä ivalla; mutta ei, hän oli niin tyyneen ja vakavan näköinen kuin olisi sanonut ihan luonnollisen ja tosiperäisen asian.

»Mutta minulle ei suinkaan tuntuisi lämmin tekevän pahaa, ja minun luullakseni ei teillekään», sanoin hänelle.

»Enpä minä kauvan täällä asustelekaan», arveli hän.

Huomattava on, että tämä kestikievari oli merenrantapitäjässä ja että juuri sillä kohdalla meressä oli iso saari, jossa oli itsepäällinen pitäjäs, omine kirkkoineen, kirkkoherroineen, kappalaisineen ja muine kirkollisine palvelijoineen. Minä nimitän tuota vaan Saareksi, koska sen tarkempi määrittäminen ei ole miksikään hyödyksi kertomukselle.

»Keitä ne muut kaksi matkustajaa olivat, jotka tästä tänä yönä ovat menneet?» kysyin emännältä, ikäänkuin kääntäkseni puhetta toisaalle.

»Eiväthän he olekaan menneet, he vaan tulivat.»

»Mihin he sitten ovat joutuneet?»

»He ovat talossa yötä.»

»Eipä heitä näy.»

»He molemmat makaavat väen puolella.»

»Ja mitä miehiänsä he ovat?»

»Tohtori ja vaalimies.»

»Mikä tohtori?»

»Oikea tohtori; hän menee huomenna Rantakylään, leikkaamaan erästä tapaturmaisesti kuollutta miestä.

»Tiedättekö hänen nimeänsä?»

»En, sitä en tiedä; mistäpä minä kaikkien nimet tiedän.»

»Mistäpäin hän on kulkemassa?»

»Idästä.»

»Mutta eihän teidän piirilääkärimme asu sielläpäin; asia tuntuu minusta vähän oudolta», sanoin epäilevästi.

»En tiedä missäpäin meidän piirilääkärimme asuu ja mistäpäin hänen pitäisi tulla, mutta niin se Lenkolainen vakuutti, joka häntä kyyditsi, että tohtori se on», sanoi emäntä ikäänkuin vähän närkästyksissään.

»No, olkoonpa se asia miten tahansa, mutta mihin tuo vaalimies sitten matkustaa?» kysyin häneltä juuri kuin olisin puoliksi myöntänyt tuon tohtori-jutun.

»Saareen.»

»Saareen! Eihän siellä ole tietääkseni mitään virkaa avonaisena», sanoin kummastuksissani.

»Kuka on sitten sanonut, että siellä on joku virka avonaisena?» kysyi emäntä vuorostansa kummastuksissaan.

»No mitä varten sinne sitten vaalimies matkustaa?»

»Hän matkustaisi sinne, mutta ei pääse.»

»Vaalimies matkustaisi sinne, mutta ei pääse? Kuinka hän pääsisikään sinne, kun ei siellä ole mitään virkaakaan avonaisena, ja yhtäkaikki on hän Saaren vaalimies ja matkustaisi, vaan ei pääse sinne! Asia käypi mielestäni hyvin sekavaksi», koin hänelle selittää.

»Ja kuitenkin on asia aivan yksinkertainen ja selvä. Tiedättekö, että Saareen muutti viime keväänä uusi pappi?»

»Aivan hyvin, mutta se kuuluu minusta kaikkein vähimmän tähän asiaan.»

»Hän on pestannut rengin Ylipitäjästä, sieltä, josta hän Saareen muutti.»

»Se sitäkin vähemmän, — ellei tämä ole se renki.»

»Mutta kuuluupa niinkin, hän matkustaisi Saareen, mutta ei pääse.»

»Mutta herran tähden, kuinka hän voipi olla mikään vaalimies?»

»Miksi ei: hän on vaalissa sinne, mutta ei pääse.»

»Miksi ei hän pääse, kun kerran on sinne rengiksi ruvennut; mutta mikä vaalimies hän silloin on?»

»Onpa vaan. Hän menisi sinne, vaan ei pääse, sillä meri on siksi jäässä, ettei Saareen pääse venheellä ja jää on niin heikkoa, ettei se kannu. Eikö totta? Hän matkustaisi sinne, mutta ei pääse, hän on vasta vaalissa sinne päästäkseen, ja siis hän on Saaren vaalimies», selitti emäntä voittoriemulla.

Samassa tultiin ilmoittamaan, että hevonen on jo valjaissa. Hyvästi jätellessäni emäntää, tunnustin hänelle, että hän oli kyllä sukkelasti esitellyt vaalimiehensä ja ajanut minut hymälään. Nauraa virnistellen sekä olkapäitään kohotellen läksi hän huoneesta ja meni omaan kamariinsa, toivottaen onnea matkalleni.

Ulos tultuani oli porrasten edessä hyvän näköinen hevonen valjastettuna kärryjen eteen. Vieressä seisoivat vanha mies, pitäen toisessa kädessään ohjaksia ja toisessa ruoskaa. Tultuani ulottuville, tapaili hän kylmettyneillä, vanhoilla kinnaskopuloillaan nostamaan päässään olevaa karvalakki-reuhkaansa, tervehtääksensä minua, mutta vanhuuden kömpelyyden ja noiden kankeain kinnasten vuoksi ei se ottanut onnistuakseen. Ennenkuin vielä oikein ennätin kärryihinkään nousta, näppäsi ukko jo ruoskallaan, jonka vuoksi hevosen nyästessä olin kaatua seljälleni routaiseen kartanoon.

»Älkäähän nyt toki lyökö hevostanne, ennenkuin kärryihin pääsen», sanoin ukolle puolinärkästyksissäni.

»Tuota noin, ilman pikkusen niinkuin alkumuistutukseksi vaan», sanoi ukko.

Enpä ollut toistamiseenkaan oikein siivoon päässyt kärryihin, kun jo taas ukko näpäsi ruoskalla. Nuori, virkku hevonen hypähti heti pystyyn, ja lähti routaista kartanoa mennä nelistämään. Kylmettyneillä ja monikertaan paikatulla kintaillaan ei ukko voinut hevostaan hallita ja se meni päin seinää.

»Jumalan tähden, älkäähän nyt toki hätyyttäkö hevostanne, ennenkuin se tielle pääsee», sanoin minä ukolle, hillitäkseni hänen ajamisintoansa.

»Mutta kuulkaapas — tuota noin: joka rahansa edestä kulkee, hänen täytyy päästä kulkemaan», sanoi ukko, ikäänkuin käsittäen, että kyydillä kulkijaa pitää kiidättää aika vauhtia, vaikka hänen päänsä halki menisi.

»Mistä olette kotoisin?» kysyin häneltä tielle tultuamme.

»Tuolta Ylipitäjään Metsäkulmalta», vastasi ukko, samassa taasen näpästen hevostaan.

»Hyvin ahkerapa te olette hevostanne lyömään», sanoin hänelle.

»Niin, joka rahansa edestä ajaa, sen täytyy päästä kulkemaan», sanoi taas ukko.

»Joko hevosenne on vanha?» kysyin häneltä.

»Kolmas talvi.»

»Kumma kun olette raskineet noin nuorella hevosella lähteä holliin», arvelin hänelle.

»Ei ollut sopivampaa hevosta. Ei niitä olekaan meillä kuin kaksi ja se, joka jäi kotiin, on vanha ja kankea, siitä ei olisi ollut kyydin tekoon. Kyllähän sääliksi käypi näin nuorella hevosella holliin tulla, semminkin näin huonolla kelillä, mutta mikäpä auttaa, kun velvollisuus kumminkin on täytettävä», selitti ukko.

»Ojee!» huudahti hän taasen ja löi hevostaan.

»Tuntuupa kun muka säälittelisitte hevostanne ja yhtäkaikki lyötte sitä syyttä, tarpeetta», muistutin häntä.

»Niin, mutta joka rahansa edestä kulkee, sen pitää päästä menemään», sanoi taasenkin ukko.

»Mutta se minua kummastuttaa, kun te lyödä näpsitte hevostanne, vaikkei olisi mitään syytäkään. Hevosennehan on vireä ja menisi suitsistakin, vaikka kuoliaaksi itsensä», muistutin häntä yhä.

»Niin, mutta jolla on kerran velvollisuuksia, niitä täytyy kokea täyttää», intti hän.

»Vaan eihän velvollisuudet ole välttämättömästi ruoskavelvollisuuksia; voipihan niitä muutoinkin täyttää», arvelin hänelle.

»Minä olen ollut paljon hollissa.»

»Vaikka.»

»Ja tiedän mitä on tehtävä.»

»Ja minusta tuntuu, että sitä juuri ette tiedä», sanoin hänelle vastaanpanevasti.

»Eihän tuo ole kaikesti hyvä lyömälläkään», sanoi ukko synkästi.

»En suinkaan minä ole teitä siihen pakottanut, päinvastoin olen kieltänyt, minkä olen voinut; eikö siinä tapauksessa ole vika juuri teissä?» selitin hänelle.

Ukko heittäytyi nyt niin hiljaiseksi ja miettiväksi, ettei pitkään aikaan tullut yhtään sanaa hänen suustaan, ja minua oikein harmitti niin pitkä vaitelaisuus; rupesinpa pelkäämään, että olin häntä jotenkin loukannut.

»Minä olen monta kymmentä vuotta», alkoi hän vihdoin, »ollut hollin teossa. Sillä ajalla olen tullut tuntemaan mikä kyytivelvollisuus on. Jospa vaan ruoska on joutunut kyydillä-ajajan käsiin, niin ei siinä ole auttanut vireys eikä junsuus, lyöty on hevos-raiskoja niin paljon kuin on voitu, katsomatta kuinka paljon ne jaksavat mennä. Surkea kokemus minulla siinä on ja sentähden minä koen itse näpsä vireääkin hevosta, ettei julma ja sydämetön matkustaja saisi syytä ja tilaa päästä ruoskan haltijaksi», selitti ukko.

Tuon selityksen kuultuani tunsin vasta ukon oikein. Edessäni ei ollutkaan mikään eläinrääkkääjä, mutta päinvastoin niiden rakastaja.

»Nyt olen nähnyt kaksi suurinta ihmettä, mitä elämässäni on eteeni tullut», sanoi ukko tovin vaitiolonsa perästä.

»Mitä ihmeitä ne sitte ovat», kysyin häneltä.

»Tohtori ja te. Minä en ole vielä koskaan tavannut semmoista kyydillä-ajajaa, joka olisi kieltänyt hevosta lyömästä ja liiaksi ajamasta.»

»Toki niitä muitakin löytyy, mutta te ette ole kaikkia kyydillä-ajajia kyydinneet, vaikka paljonkin olette sitä tehnyt», sanoin hänelle.

»Kyllähän niinkin voi olla», arveli ukko.

»Entä se tohtorin asia?»

»Niin, siihen kestikievariin, josta lähdimme, tuli myöhään illalla tohtori.»

»Mitä erinomaista hänessä sitten oli mielestänne?»

»Se ettei hän ollut ylpeä?»

»Mistä sen tietää?»

»Hän ei mennyt vierashuoneeseen, vaikka vaadittiin, vaan pani väentuvan pöydälle maata.»

»Entäs Saaren vaalimies?»

»Vaalimies! Hänestä en tiedä mitään.»

»Eikös väentuvassa maannut joku toinenkin matkustaja?»

»Ei, siellä ei maannut ketään muita vieraita kun tuo hyvä tohtori.»

»Minkälainen vuode tohtorille laitettiin pöydälle?»

»Ei minkäänlaista. Hän riisui vaan takin päältänsä, kääräsi sen päänsä alle ja kytkähti paljaalle puulle maata.»

»Eikö hänelle tarjottu tekemään parempaa vuodetta?»

»Kovinkin, mutta hän sanoi kyllä tulevansa toimeen siinäkin, ja sehän se kumminta onkin.»

»Minä epäilen hyvin teidän tohtorianne», sanoin hänelle.

»Mutta niin se Lenkolainen vakuutti, joka häntä kyyditsi», väitti ukko.

»Minkälainen on tuo Lenkolainen miehekseen?»

»Hän on muutoin hyvä ja kelpomies, mutta tahtoo hänellä välisti olla koukkuja.»

»Mutta jos hän taas on katsonut hyväksi hieman narrata muita ihmisiä?»

»Eihän tuo toki niin isosti narranne», sanoi ukko vähän säpsähtäen.

Minä selitin hänelle juurta jaksain mitä minä olen emännän ja hänen puheestaan selville saanut tuon arvokkaan ja hyvän tohtorin asiassa. Sen johdosta päätin minä ukolle vakaasti, ettei tuo tohtori ollut kukaan muu kuin Saareen pyrkivä papin renki ja että Lenkolainen on heidät narrannut umpikenkään.

»Voi sitä Lenkolais-veitikkaa! Ilmankos se vieras heittäysikin puhumattomaksi, kun minä sanoin hänelle maata pannelsaan: huonolle vuoteellepa herra tohtori maata panee», puheli ukko.

»Eikö hän puhunut mitään?»

»Ei niin luotuista sanaa, kääntyi vaan toiselle kyljelleen seljin minuun.»

»Se oli luonnollinen asia. Mies-rukka luuli joutuneensa suurien pilkkakirvesten keskelle, ja sentähden katsoi parhaaksi olla vaiti», selitin hänelle.

»Voi, voi minkälaisia saattaa tapahtua joutavien koukkujen tähden! Heti kun pääsen takaisin, täytyy minun anoa mieheltä anteeksi, sillä minä en tahdo olla kenenkään pilkkaaja», sanoi ukko mielipahoillaan.

Nyt juuri tuli kestikievari ja taival oli kulunut hupaisesti hauskoissa keskusteluissa. Sydämellisesti jättelin hyvästi tuon viattoman, rehellisen ja paljon kokeneen ukon ja lähdin toista hevosta saamaan.

Kolmaskolmatta luku.

KESTIKIEVARIN ISÄNTÄ.

Se kestikievari, johon nyt tulin, oli valtavien teitten haarassa. Heti kartanolle tultuani huomasin, että siinä oli iso matkustajaliike. Eräät ajopelit olivat juuri pysähtyneet porrasten eteen, ja niistä pyrki alas herra ja rouva, nuoren näköiset ihmiset kumpikin. Heitä auttamassa oli kookas ja lihava mies, joka näytti erinomaisen kohteliaalta; hän oli kestikievarin isäntä. Hän oli niin kummallinen käytökseltään ja olenoltaan, että huomioni kohta kiintyi yksistään häneen. Hänellä oli tavattoman iso ja punainen nenä ja sen pää oli erittäin leveä ja lihakas, jonka tähden se näytti jonkunmoiselta sutilta. Pälliseksi oli tuo paksu tutkain täynnä pieniä, ikäänkuin neulan nupilla painetuita orkosia, joiden välitse punaiset ja kuultavan näköiset verisuonet risteilivät ristiin rastiin, tehden sen siten punaistakin punaisemmaksi. Muun lisäksi oli hänellä se omituisuus, että hän joutilaana ollessansa piti molempien käsiensä muut sormet nyrkkiin puristettuina, mutta molemmat peukalonsa levitti niin soijollensa kuin ikänä voi. Niillä hän sitten viuhtoi yhtenäen puoliympyrän mukaisia kaarteita itään ja länteen, ja kaikille maailman ilman suunnille, ylös ja alas, eteen ja taakse, ja mihin kaikkiin, sen ties taivas. Tuota hän teki silloin kun hänellä oli jollekin jotain toimittamista ja kaarteiden suunnittajina olivat peukalot soijottavassa asemassaan.

Kun hän oli matkustajat muka saanut autetuksi kieseistä alas, asettui hän kohta kuin joku pilvenpatsas matkustajien eteen ja niin likelle, että heidän oli mahdoton päästä kiessien ja tuon elävän muurin välistä. Hän tungetteli niin liki sitä hienosti kasvatettua naista, että tuo nenällinen ihme melkein koski hänen kasvoihinsa. Inhoen semmoista julkeaa käytöstä, käänteli nainen päätään sinne tänne, mutta mikään ei auttanut. Tuo verraton nenä pyöri vaan aina samalla nopeudella, samalle suunnalle, mihin nainenkin väistelllessään päätänsä käänteli, ja siinä asemassa teki hän peukaloidensa suuntaamia kaarteita niin tiheään ja vikkelaasti, etten luule jääneen siihen yhtäkään kuutiotuunaa rikkomatonta ilmaa. Samassa puhui hän jotain hyvin kiihkeästi. Kuullakseni sen sisältöä, menin likemmäksi tuota ryhmää.

»Kas niin, rouvaseni», höpötti isäntä, »aivan niin herrani, kunom. Nyt olette päässeet kylkiluitanne taittamatta alas, mutta kovasti olikin apu tarpeeseen; — mitäs, kontettuuhan tuota tuommoisella ilmalla nuoretkin ihmiset kärryissä istuissansa, kunom. Menkääpäs nyt vaan sisälle, siellä saatte, jos tahdotte, lämmintä kahvia ja muutakin lämmitystä, kunom. Kyllä tämmöisellä ilmalla tarvitseeikin lämmitystä, jos mieli sulana pysyä, kunom. Niin ja kuulkaapas, kunom! Kyllä tuo viina pitäisi hävittää pois, sillä se turmelee koko kansan, aivan koko kansan, kunom. Mutta viinaa ei saa pois, jos ei krouvareita ensin saada hävitetyksi, kunom — sitä ei saisi muualla löytyä kuin kestikievareissa matkustavaisten tarpeeksi, kunom. Eikö se teidänkin mielestänne niin ole, kunom?»

»No mutta herran tähden! Emmehän me pääse tästä edes huoneeseenkaan», sanoi nainen puolitukehduksissaan.

»Minä vaadin isännän siirtymään pois että pääsemme liikkeelle», sanoi herrakin toinnuttuaan hämmästyksistään.

»Kyllä tästä pääsee, kunom — vasemmankäden ovesta, kas niin — kunom», myönteli ja viittaili isäntä peukalokaarroksillaan, antaen vihdoin matkustavaisille tilaa pakenemiseen.

»Hyvää päivää, kunom! Kylmähän on, eikö niin? menkää sisälle, siellä on lämmintä kahvia ja muuta», sanoi hän sitten minun luokseni samassa tullen ja melkein niin liki, että vähällä olimme nenämme yhteen lyödä.

Peräydyin muutamia askeleita, sillä tuo nenä inhotti minuakin. Sitäpaitsi haisi hänen henkensä niin saastaiselta, josta selvästi erotti viinan löyhkän.

Kun hän huomasi, että pakenin häntä, ei hän sittemmin pakannutkaan kovin liki, vaan teki peukalokaarroksiaan vähän ulompana.

»Mitä teillä kupillinen kahvia maksaa?» kysyin häneltä melkein epäkohteliaasti, sillä mielessäni pyörivät väkisinkin edellisen kyytipojan virkkamat sanat: »Älkää ruvetko tässä kestikievarissa mihinkään tekemisiin.»

»Kyllähän niistä sitten sovitaan, kunom, eikähän ole tapana semmoisia edeltäpäin kysellä», sanoi isäntä melkein narkästyneenä.

Sen jälkeen lähdin minä huoneeseen, jättäen hänet kartanolle.

Epähuomiossa menin minä oikeanpuolisesta ovesta. Siellä oli useita juopuneita miehiä ja viinaa kaadettiin vaan vapaasti, vaikka oli pyhäpäivä. Eräs tyttö, luultavasti talon tytär, joka kaatoi viinaa anojille, selitti minulle, että olin tullut väärään huoneeseen ja että vierashuoneen ovi oli toisella kädellä. Minä lähdin inholla pois sieltä ja ajattellessani tuota isännän kartanolla pitämää viinasaarnaa ja itse hyvässä pöhnässä olevaa isäntää, käsitin, mitä hän tuolla maailman parannuksellansa tarkoitti.

Vierashuoneeseen tultuani oli isäntä jo siellä. Siellä oli useita muitakin matkustajia, joilta hän kyseli jos jonkunlaisia, tunkien teli-nenänsä niin likelle kuin kukin kärsi.

»Kukahen nyt tulee 'pulmahiksi'?» kysyi hän nyt ikäänkuin kaikilta yhteisesti.

»Miksi pulmahiksi?» kysyi joku.

»Niin, meidän puolen pulmahiksi, kokoutaanhan nyt isoon kokoukseen, jossa tehdään lakeja ja asetuksia.»

»Valtiopäiville kai tarkoititte sanoa», arveli joku.

»Niin, niin, valtiopäiville, kunom.»

Hänelle selitettiin, kuka heidän paikkakuntansa edusmieheksi tulee, sillä vaalit olivat jo tunnetut.

»Hänelle pitäisi toimittaa, ettei viinaa saisi olla kaupan koko maassa muualla kun kestikievarissa, kunom, sillä se turmelee koko kansan, mutta matkustajat sitä tarvitsevat», sanoi isäntä juhlallisesti.

»Minä olen ottanut suolaa leipää; mitä se maksaa?» sanoi eräs juuri huoneeseen tullut matkustaja.

»Kolme markkaa, kunom.»

»Mitä kummaa! Kolme markkaa leipäpalasta, muutamasta elttäantuneesta sillin kipeneestä ja lasillisesta maitosintua?» sanoi matkustaja tuimasti.

»Olipa siinä voita myös, kunom.»

»Minä en voinut sitä panna suuhunikaan.»

»Se on teidän oma vikanne, kunom. Kalliiksi käypi ruoka tämmöisissä paikoissa, joissa sitä paljon tarvitaan; se teidän olisi pitänyt tietää jo edeltä käsin, kunom», sanoi isäntä ja viipotti kauheaa nenäänsä niinkuin viiren lakua; olisinpa sen semmoisenaan luullut kelpaavan merimerkiksi.

Matkustaja maksoi mutisten.

»Minulla olisi pikku ryyppy maksettava», sanoi eräs.

»Kuusikymmentä penniä, kunom.»

»Yhdestä raa'asta paloviinatillikastako?!»

»Aivan niin, kunom.»

»Ja minulla kaksi kuppia kahvia», sanoi taas joku.

»Neljäkymmentä penniä kuppi, yhteensä 80 penniä, kunom.»

»Kahdesta porokupistako?»

»Niin on, pitkä on matka kaupunkiin, kunom.»

»Oletteko te hullu vai viisas?»

»Vähän molemmat, kunom.»

»Te olette hävytön mies.»

»Hävyttömämpi on se, joka yrittellee kerjäämällä kulkemaan, vaikei ole tarvettakaan.»

Molemmat maksoivat mitä vaadittiin, mutta samassa mutisivat he, etteivät he tässä synnin maailmassa ota siitä talosta mitään.

Kaikki matkustajat rupesivat hankkimaan poislähtöä ja minä myös, sillä kaikkia näytti inhottavan isännän tavaton käytös. Hevoset olivat jo melkein kaikki aisoissa ja oltiin juuri ulos lähtemäisillään, kun isäntä astui yht'äkkiä eteeni ja sanoi:

»Seis! Te ette saa liikkua askeltakaan.»

»No minkätähden ei?» sanoin vähän hämilläni.

»Te ette ole maksanut mitään, kunom.»

»Enhän minä ole mitään ottanutkaan», puolustelin itseäni.

»Se on valhe, suuri valhe, kunom. Tiedänhän minä, että kävitte toisessa huoneessa.»

»Tosi se, mutta sinne menin erhetyksissä, enkä sieltä mitään ottanut.»

»Jaa, jaa, kunom. Kävitte siellä ottamassa suuhunne ja ette luullut minun sitä tietävän. Mutta tempu on se, ettei siellä oteta maksua yhdeltäkään matkustajalta; minä koettelenkin kunkin rehellisyyden oikein tarkkaan, kunom. Maksakaapas pois, mitä olette ottanut.»

»En penniäkään, koska en ole mitään ottanutkaan», sanoin tuimasti, sillä kärsimykseni alkoi olla aivan lopussa.

»Minun on mahdoton uskoa teitä, minun pitää kärkeä Liisu tänne, kuullakseni, onko se niin, kunom», sanoi isäntä ja meni ovelle huutamaan Liisuansa, pitäen samassa minua silmällä niinkuin jotakin suurta pahantekijää.

»Ottiko tuo vieras suuhunsa mitään siellä käydessänsä?» sanoi hän Liisun tultua, osoittaen minua soijollaan olevalla peukalolla.

»Ei, ei hän ottanut, hän kävi siellä vaan kulmiaan rypistelemässä ja katsella mullistelemassa; hän näkyy tulevan omistaan toimeen», sanoi tyttö ja meni tiehensä.

»Vai niin, kunom! Te kuljettekin kerjäämällä, kunom. Ei tullut pojalta kysytyksi, saiko hän kyytirahaakaan. Koska noin kerjäämällä kuljette, niin minä en anna hevosta, kunom», tiuskui isäntä ja hänen nenänsä tuli nyt entistäkin punaisemmaksi, niin että se oli juuri kuin keitetty krapu, jota hän heilutti niin ankarasti, että luuli sen päästä pois putoavan; samassa teki hän noita peukalokaarroksiaan semmoisella vauhdilla, että tuntui rupeevan käymään jonkunlainen viima huoneessa.

»En suinkaan minä sitä vasten ole kulkemassa, että söisin teidän elttäantuneita sillejänne satakertaiseen hintaan; ja vahva luuloni on, että voin pakottaa teidät täyttämään velvollisuutenne ja antamaan minulle hevosen», sanoin hänelle loukatun itsearvoni tunnolla.

»Pakottaa, kunom. Kuka voipi minua pakottaa? Kun minä lyön oveni lukkoon, niin sitä ei voi avata kuvernööriäkään, enkä hevosta anna, kunom», äysti isäntä.

»Nähdäänpä», sanoin minä ja aloin kysellä, tietäisikö kukaan matkustavista, missä sen pitäjään nimismies asui; sen tietooni saatuani aloin hankkiutua menemään hänen luoksensa.

»No, jos minä kuitenkin armostani annan hevosen, kunom, pääsenhän siten pikemmin tuommoisista kerjäläisistä», sanoi isäntä tuon nähtyänsä.

Toiset matkustajat pitivät isännän käytöstä niin törkeänä loukkauksena, että he kehottivat minua nostamaan kannetta häntä vastaan, antaen nimensä tietooni todistajiksi, mutta kun en ole koskaan ollut mikään käräjämies, olin hyvin tyytyväinen, kun pääsin lähtemään pois.

Neljäskolmatta luku.

SÄÄSTÄVÄINEN MIES.

Kyytimiehekseni sain nyt taasen niin omituisen miehen, etten malta olla mainitsematta hänestäkin jotakuta sanaa. Hän oli keski-ikäinen ja -kokoinen mies, huonoissa vaate-rievuissa. Kehnon takkikulunsa oli hän köyhtänyt jollain hampukköyden-pätkällä kiinni ja päässä oli hänellä ikikulu karvalakki-reuhka tahi oli se ainakin kerran ollut semmoinen. Hänellä oli tuiki hyvä hevonen, melkeinpä syöttiläs, mutta ajokalut olivat hänellä mitä kurjimmat olla saattaa. Kärryt kyllä vielä olivat välttävät, mutta suitsi-ohjaket ja varret olivat solmieltu vaimoväen vanhojen ja kuluneiden hameiden palteista. Silat olivat raketut paikoin väännytyistä vitsoista ja toisin paikoin näkyi niissä ikivanhoja nahkoja, joissa lienevät kaikki rajasatulan tekijät taitoansa koettaneet, sillä niissä oli senkin seitsemän nappulaa ja sidelmää.

Miehen oma asema ja ajoneuvot olivat hevoseen verraten semmoisessa ristiriidassa keskenään, etten tiennyt mitä ajatella. Mikä vielä oli mielestäni kumminta, oli se, kun hän vakavana ja vähääkään hätäilemättä tyyneesti ohjasi vireän ja voivan hevosensa noilla kehnoilla ohjaksilla mihin ikänä tahtoi. Kun en parhaalla tahdollanikaan saanut mitään selvää tuosta ilmiöstä, pyrin keskusteluun hänen kanssaan.

»Oletteko», alotin, »hevosien omistaja vai renki?»

»Omistaja olen», vastasi hän lyhyesti.

»Onko teillä talo, vai oletteko jostain torpasta?»

»Talontapainen minulla on.»

»Teillä on hyvä hevonen.»

»Onhan tuo; mitenkäpä sitä huonolla hevosella työhön kykenee.»

»Mutta ajoneuvot teillä on huonot.»

»Eipä kärryt ole niinkään huonot, joka kuitenkin on pääasia hevosen jälkeen.»

»Niin, mutta valjaat ja suitset?»

»Minä en ole koskaan huonojen valjaiden vuoksi taipaleelle jäänyt, enkä katovuotta saanut, sillä jos joku paikka pettää, suopi metsä pian jatkoa ja parannusta eikä niitä vilu pane koskaan. Ettei mitään erinomaista viivyksiä tulisi vahingon sattuessa, pidän aina varalta mukana näitä», selitti ukko ja vetäsi samassa povestansa sieviä, nuorteita, väännytyitä vitsoja, jotka olivat käärittynä pienelle kerälle.

Minä jouduin vähän hämille ja äänettömäksi.

»Minä olen tyhjästä alkanut, täytyy olla säästäväinen, kyllä aina on aikaa hauskoja elää», alotti taasen ukko.

»Mutta kuinka, herran tähden, te voitte hevosenne hillitä tuommoisilla ohjaksilla?» kysyin häneltä.

»Niinkö tekin luulette, että voipa hevonen voidaan hillitä ohjasten lujudella? Jos ei siinä muuta ole, niin niiden vuoksi kyllä hevonen menee vaikka päin seinää. Hevonen pitää varsasta pitäin taivuttua tottelemaan ihmisen tahtoa, ja sen saapi aikaan pelkällä hyvydellä ja silloin sen voipi ohjata vaikka tappuralangalla; ruoska se on, joka tekee äksyjä hevosia», selitti ukko.

Samassa lähti hän ajaa kaaristamaan niin paljon kuin hevonen eteensä pääsi, ja pääsikin se, sillä hevosella oli mainiot kulun lahjat. Hän ajoi nelistä, ravia, juoksua, käänteli sitä oikeaan ja vasempaan, käski ja pysäytti sitä aivan oman tahtonsa mukaan niinkuin pientä karitsaa, ja kaikkea tuota teki hän enemmän suullisella kehotuksella kuin noilla hametten paltoista tehdyillä ohjaksilla. Minua oikein ihmetytti tuo ajaminen ja tuntuipa siltä, kuin hän olisi voinut kilpailla ajamisen taidossa vanhojen kreikkalaisten kanssa Olympian kilpaleikeissä.

»Noin minä hevosiani ajan», sanoi hän ajamasta lakattuaan, ikäänkuin vähän kerskaton.

»Onko teillä muitakin hevosia?» kysyin kummastuksissani.

»Eihän tämä toki ole ainoa», vastasi ukko umpimielisesti.

Juuri nyt rupesi edestäpäin näkymään eräs puhtokunta.

»Onko teillä kuinka kiire?» kysyi hän tovin vaiti oltuansa.

»No eipä mitään hengen kiirettä; minkätähden sitä kysytte?»

»Niin, ajattelin vaan, että jos ei teillä kovin kiirettä olisi, käytäisiin meillä vähän hevosta puhalluttamassa», arveli ukko vähän arasti.

»Käydään vaan, ei minulla mitään erinomaista hoppua ole. Onko talonne liki tietä?» sanoin minä.

»Tuossa juuri.»

Puhtokunta olikin aivan likellä tietä. Siinä oli useita taloja yhdessä rypäässä ja rypään keskeltä näkyi iso, maalattu, iso-akkunainen pytinki. Toiset asuinhuoneet olivat mataloita ja maalaamattomia, jonka vuoksi tuo korkea ja iso pytinki näkyä kollotti toisien yli kuin joku linna autioksi palaneella saarella. Puhtokuntaa lähetessämme minua oikein pelotti, että kun ei vaan tuo uljaan näköinen pytinki liene kyytimieheni koti.

Nyt juuri tultiin puhtokunnan kohdalle, ja ukko käänsi sinne. Tie kulki aivan tuon komean talon pihan lävitse ja oikein henkeäni helpoitti, kun ma huomasin, että ukko ajaa sen sivu toisiin takimmaisiiin taloihin, pysäyttäen hevosensa erään siellä olevan talon pihalle. Hän pani heiniä hevoselleen ja kehotti minua menemään huoneeseen.

Talo oli hyvästi, mutta kohtuullisesti rakennettu. Hyvä järjestys vallitsi kaikkialla ja karkeissa sarkanutuissa oleva väki oli syömässä puolista pitkän, petäjäisen pöydän ympärillä. Isäntä esitteli heti minut vähän oudoksuvalle väellensä ja emännälle. Tämä tervehti kohteliaasti minua ja kysyi, olenko minä syönyt tänään puolista, ja minä vastasin kieltämällä. Hän katosi heti, mutta kauvan ei viipynyt, ennenkun hän tuli käskemään minua syömään. Hän oli laittanut ruoan eri kamariin, johon hän minut ohjasi.

»Istukaa, vieras, syömään. Meillä ei ole muuta tarjoamista, sillä meillä ei ole koskaan vielä nähty viinaa eikä kahvia», sanoi emäntä.

»Mitäpä sitä noilla tekeekään?» sanoin, ja aloin syödä tuota puhdasta, maukasta ja voimakasta ruokaa nälkäiseen vatsaani.

Syömästä päästyäni kiittelin isännän ja emännän ja kysyin, mitä ruoka maksaa, mutta sen ei sanottu maksavan mitään; oikein minua hävetti tuo kohteliaisuus.

»Joutaisitteko, niin käytäisiin aitassa?» sanoi isäntä.

»Kyllä.»

Isännällä oli useita avaimia kädessä ja niin lähdettiin.

»Käydään mennessämme tallissa», sanoi hän pihalle tultuamme.

Talliin mentyämme käsitti minut aika hämmästys. Viisi lihavaa ja kiiltäväkarvaista hevosta seisoi tallissa ja vielä päälliseksi kaksi varsaa. Ajoneuvot olivat tallin seinällä nauloissa hyvässä järjestyksessä, ja vaikka olivatkin paikatut, jopa paikottain vitsallakin sidellyt, olivat ne kumminkin eheät ja ajokunnossa.

»Paljonhan teillä on hevosia!» huudahdin minä.

»Parahiksi.»

Sitten mentiin aittaan. Siellä oli viljaa niin paljon, ettei yksikään sitä olisi ukkoon katsoen uskonut. Mutta ei siinä kyllä: hän vei minut toiseen ja kolmanteen aittaan ja kaikissa niissä oli sama viljan rikkaus, ja sitä ihmetellessäni sanoi hän aitoissaan olevan kymmenen vuoden vanhoja jyviä.

»Te ette siis myö ensinkään viljaa?» sanoin hänelle.

»En hyvinä vuosina ollenkaan, sillä mistä sitä ottaisi ja muille antaisi, kun katovuosi kohtaa», sanoi hän.

Eräässä aitassa ei ollut kattoa paljon laisinkaan ja sentähden oli viljat peitetty niinimatoilla, tuohilla ja

minkä milläkin oli voitu.

»Kumma kun ette ole kattaneet tuota aittaa!» sanoin kummastuksissani.

»Syksyllä myöhään hajoitti sen myrsky, ja sitten ovat olleet niin kylmät ilmat, ett'ei ole voitu sitä kattaa; tuohet menevät pakkasessa rikki», arveli ukko.

»Päreillä.»

»Menee paljon nauvoja, tulee kalliiksi.»

»Laudoilla.»

»Menee nauvoja siihenkin. Meillä on tuohia varalla, jospa paljonkin tarvittaisiin, ja mikä pakko silloin on tavaraansa tuhлата, kun vähemmälläkin pääsee», selitti ukko.

Nyt vei hän minut erääseen aitaan ja siellä minä vasta kummista kummimman näin. Eräs seinä oli, näette, ahdettu täyteen monenkaltaisia uuden uutukaisia — ajokaluja. Siinä oli suitsia, päitsiä, ränkiä, ruomia, siloja, mäktivöitä, luokkia, ja taivas ties mitä kaikkea.

»No herranen aika! Onhan teillä parempiakin hevosten valjaita», huudahdin minä hämmästyksissäni.

»Kuinkas muutoin. Mistäs silloin uudet otettaisiin, kun entiset kokonaan hajoaa?» sanoi ukko vähän mielihyvällä.

»Mutta eivätkö nuot vitsakorjaukset ole kovin löyhät, sillä vitsahan pian murtuu?» sanoin hieman vastustellen, sillä mielessäni kuvasteli, että liian kitsas ukko oli tavaralleen sittenkin.

»Eivät ne ole löyhät, eikä vitsa murru, sillä minä keitän ne lipeässä sitä varten», sanoi hän, siepaten samassa povestansa vitsakerän, jonka hän ojensi minun tunnusteltavakseni, kuinka sitkeitä ne muka olivat.

»Miksikä tuon toisen talon iso pytinki on noin huonossa voimassa?» kysyin minä aitasta poismenessämme, sillä olin ohikulkiessamme huomannut sen portaat lahonneiksi ja ikkunat rikkinäisiksi.

»Helposti saatu helposti menee. He ovat olleet perinnön kautta rikkaita, mutta he eivät osanneet pitää. Kyllä he ovat saaneet hyvänsä, mutta lyhyt se oli. Heilläkin on ollut vaatesuitsivarret kuten minulla nyt, vaan peräti toista laatua, sillä ne olivat kaupungista ostetuita, kalliita käpynauhoja, varustettuina huikaisevilla kukkatupsuilla. Heillä on ollut monin kerroin paremmat ajokalut kuin minulla koskaan, mutta niitä viljeltiin vaan siihen asti, kun ne ensikerran menivät rikki, silloin ne viskattiin pois ja uusia ostettiin. Tehdasten vaate verhosi heidän ruumiitaan, ja tehdasten ja ulkomaan juomat virkistivät heitä. Hyvästi hoidettu ruumis tarvitsee hyvän aseman ja sen periaatteen hedelmänä seisoo tuo pytinki tuossa, mutta kolkkona ja autiona, muistuttamassa ollutta onnea, mennyttä suuruutta, sillä kaikki sen entiset omistajat ovat mieron tiellä», puheli hän puolisuorullisesti.

Kun hän oli vienyt avaimet pois, lähdimme jatkamaan matkaamme. Kun istuimme kärryihin, havaitsin minä, että ukon takin lakkareista pisti esiin useita pareja teeren siipiä.

»Mitä te noilla teette?» kysyin häneltä, siipiin viitaten.

»Ne ovat kaupankalua.»

»Kaupankalua?»

»Niin. Meillä pyydetään lintuja ja siipiä karttuu paljon yli oman tarpeen. Kaikkialla pidän niitä jonkun parin mukana ja tarvitseville myöskentelen niitä. Paljon niillä ei tosin saa, mutta aina vähän kuitenkin, joka muutoin menisi aivan hukkaan.»

Kauvan emme viipyneet enään lopputaipaleella, sillä hän ajoi aika vauhtia. Pitemmittä mutkitta erkaannuimme me kestikievarissa, melkeinpä umpimielisinä, mutta vaikka niin oli, en minä vaan saanut ukkoa niin pian pois mielestäni. Hänen säästäväisyytensä näyttää kenties vähän liialliseltakin, mutta olihan hänellä silmien edessä surkea esimerkki, mihin tuhlaavainen ja pöyhkeilevä elämä viepi.

Kun aivan pian pääsin matkani perille ja kun ei mitään erinomaisia sittemmin tapahtunut, niin en kerrokaan enää mitään kyydillä-ajamisestani.

KELLOMESTARI.

Oli paras niitynaika ja ihmiset puuhailivat palavissa päin heinänteossa. Eräänä kauniina poutapäivänä sattui niin, että olin pakotettu käymään kaupungissa. Kun kaukasiin aikoihin en ollut tavannut Laarilaa enkä hänen perhettänsä, aioin käydä heitäkin samalla kertaa katsomassa, koska oluttehdas, jossa hän asui, ei ollut kaukana kaupungista. Sinne tultuani huomasin ilokseni, että Laarilan jalka oli parannut aivan terveeksi. Hän oli hihassillaan, puhkaillen ja puhallellen palavasta, jonka kuuma kesäilma oli hänelle tuottanut. Tuo kovan onnen kohdannut ja arvoa tuottava viheriäpantainen virkalakkikin oli siistitty, tärkätty, oijottu ja täytetty, niin että se oli yhtä pönäkän ja arvokkaan näköinen kuin ennenkin. Pitkällisen kursailemisen ja moninkertaisten tervehtimisten perästä tulin minä vihdoinkin entiseen, tuttavaan asemaan talonväen kanssa.

Se mikä tällä kerralla enimmänsä veti huomiotani puoleensa, oli akkunan kohdalla tuolilla istuva mies, joka puuhaili talon lyövän seinäkellon kimpussa. Pienellä pöydällä hänen edessään oli joku vanha sikarilaatikko, jossa oli joitakin vanhoja, kuluneita ja ruostuneita, viila-ruopioita, muutamia kantapoikkeimia ja tutkaimista litistettyjä rautanauvoja ja joku rautalangan palanen. Laatikon vieressä pöydällä oli vielä neljä sukkapuikon pituista rautalangan pätkää, joiden jokaisen päässä oli reikä. Kun vielä lisään, että pöydällä oli palanen hitua ja avonainen rasia, jonka sisällä näytti olevan rukiista puuroa, niin ovat mestarin esineet melkein tarkkaan kerrotut.

Heti ensisilmäyksellä tuntui tuo outo mies vastenmieliseltä. Ensinnäkin oli outoa se seikka, kun parhaallaan oleva mies jouti noin arvottomaan työhön kuin kellon parantamiseen ja ilman sitä osoittivat hänen kapineensa kaikkea muuta, mutta ei kelloseppää. Pistipä silloin mieleeni, että kenties hän on joku mieroa kiertävä narri, joka kulkee peijaten ihmisiä, nyt kun väki on niityllä-olon tähden taloista vähänä. Minä päätin mielessäni ottaa selvän, mitä hän on miehiänsä, kuta urohiansa.

»Mistä vieras on kotoisin?» kysyin häneltä, samassa istuen hänen viereensä tuolille.

»Minulla on koti joka talossa, eikä kuitenkaan oikeastaan missään», sanoi hän ja loi samassa epäileväisen katseen minuun.

»Kuinka se niin on?»

»Niinpä se on.»

»Minusta on se onnettomin ihminen, jolla ei ole kotia.»

»Sanoinhan, että kotini on joka talossa.»

»Kuinka se joka talossa saattaa olla, sitä en ymmärrä.»

»Ja asia on kumminkin ihan selvä: minua tarvitaan joka talossa, ymmärrättekö nyt?» sanoi hän ylpeästi ja ylönkatseellisesti.

»Oletteko sitten joku mestarimies?»

»Luulisipa sen värkeistä kysymättäkin näkevän», sanoi mies ylvästellen.

»Sen kyllä näen», vastasin, »että olette talon kellon kimpussa, mutta eipä kaikki kellot tarvitse korjaamista ja kaikissa taloissa ei ole kelloa olemassakaan, siis kellojen tähden ei teitä tarvita joka talossa, niinkuin väitätte.»

»Muut tekevät mitä osaavat, mutta minä mitä tahdon.»

»Mitä te muuta teette?»

»Pitääkö minun jokaiselle tekoni selittää?»

»Kuinkas muutoin? Älkäähän nyt toki ylpistykö.»

»Jos niin tarkoin tahdotte tietää, niin minä parannan kelloja ja teen uudestakin kun tarvitaan. Minä olen 'puuppinnari', muurari, suutari, nikkari, seppä, kaidetten tekijä, harja- ja kampamestari — ja, ja — maalari, enpä ollut sitä muistaakaan; sanalla sanoen: minä teen mitä milloinkin tarvitaan», luetteli mies ja saatuaan luettelonsa valmiiksi, katsoi kysyvästi ja nuhtelevaisesti minua silmiin.

Hän oli ottanut heilarin pois ja piteli taulusta irroitettua, purkamaton sisustaa kädesssä, jota hän käänteli, tirkisteli ja tarkasteli joka puolelta. Yht'äkkiä rupesi hän peukalonsa kynnellä painamaan rullarattaasta ja seuraus oli se, että hakkuri rupesi mennä räplättämään.

»Tuon se nyt teki, kun ei muuta tiennyt», sanoi mestari ja katsoi jokaista silmiin. Sillä tepposella

tahtoi hän kaikille näyttää, mimmainen mestari hän todellakin oli, joka löysi kellosta semmoiset taikapaikat, joiden kautta täytyi kaikki kellon juonet tulla ilmi ja ehdottomasti totella häntä. Laarilakin tuli likelle, katsomaan tuota ihmeellistä, tottelevaista kelloa, mutta ennenkuin hän tohti sitä oikein tarkoin katsoa, pani hän molemmat kätensä selkänsä taa, ikäänkuin peläten, että saattaisi tulla jollain tavalla kiusaksi tuolle ihmeelliselle, mutta rantulle ajanjakajalle ja viisaalle kellomestarille. Mestari havaittuaan Laarilan hartaan halun ojensi hyväntahtoisesti kellon likemmäksi, painaen vielä lujemmasti rullaratasta, jonka vuoksi se rupesi yhä kiivaammasti räplättämään. Melkein pyhästä pelosta vapisten koetti Laarila köyristyä, katsoaksensa oikein likeltä tuota hengettömän koneen liikettä, jonka mestari oli sille antanut. »Kah! — Voi herranen aika, mitenkä se panee», sanoi Laarila kummastuksissaan, ja vetäytyi sitten pois niin hitaasti ja varovasti kuin hänen olisi, valkea kädessä, ollut poistuminen jostain kruutimiinauksesta.

Mestari hajoitti nyt kellon yksiksi kipeneiksi ja nytkös hänelle puuhaa siitä tuli. Hän viilaeli ja jyrösteli milloin mitäkin kappaletta, puhalteli ja hankaili välisti niitä liitupalasella, ikäänkuin poistaaksensa niistä kaiken vastahakoisuuden, katseli tavasta niiden lävitse päivää vasten, takoa kilkutteli ja kalkutteli yhtä ja toista kappaletta; väliin taas kieritteli ja kairitteli jollain purantapaisella napojen reikiä.

»Oliko tuo kellonne käymätönnä?» kysyin Laarilalta.

»Ei, ei se ollut — tuota, mutta lyönti siinä oli sekauksissa», sanoi hän.

»Mitä näillä tehdään?» sanoin minä tuolle ankaralle kellosepälle, ja otin samassa nuot toisesta päästä reijitetyt rautalangan palaset käteeni.

»Niitä tarvitaan kirjojen sitomisessa», sanoi mestari päättäänkään kääntämättä.

»Missäs tuota puuroa tarvitaan?»

»Onkos se puuroa?» kysyi mestari tuimasti.

»Mitäs sitten?»

»Se on mökkermeijaa.»

»Mistä sitä saadaan?»

»Ulkomaalta.»

»Mihin sitä käytetään?»

»Sitäkin tarvitaan kirjojen sitomisessa», selitti hän nähtävästi vähän lauhtuneempana.

»Eipäs konstiakaan! Eipä mestarit sitten mitään maksaisikaan, kun heidän aineitansa joka paikasta saisi ja jos jokainen heidän oppinsa tietäisi», sanoi Laarila, joka aralla ihmettelemisellä oli ulompaa katsellut mestarinsa ihmeellistä taitoa kellon parantamisessa, ja samassa kuunnellut meidän keskusteluumme.

»Te olette ymmärtäväinen mies ja te ymmärrätte asioita, mutta tuo vieras on epäilijä», sanoi mestari, osoittaen minua sormellansa.

»Kyllä Laarila on niin oppinut mies, ettei hänellä ole vertaa, ja hänellä on erinomainen kyky tuntea asioita; paha vaan, että hänen oppiansa ja kykyänsä niin vähän tunnetaan», säesti Laarilan vaimo.

»Tuota — — —», sanoi Laarila ja erinomainen tyytyväisyyden hymy levisi hänen kasvoilleensa.

»Mistä te voitte päättää, että minä epäilen teistä?» kysyin mestarilta.

»Ymmärsinhän minä mitä sillä tarkoititte, kun kyselitte, oliko kello käymätönnä, ettekä ymmärrä, että lyönnin epävakaisuuteen on paljon syvemmät ja suuremmat syyt kuin ikään käymiseen onkaan», sanoi mestari vieläkin vähän loukkaantuneena.

Emäntä antoi nyt minulle merkin, että tulisin perillä olevaan pieneen kamariin. Minä tottelin kutsua ja menin sinne, Laarila tuli myös. Siellä toi emäntä meille kahvia.

»Suvaitsetteko ottaa?» sanoi hän. »Me emme pidä vielä nytkään väkevästä kahvista, se on niin vaarallista terveydelle.»

»Kyllä se niin on, rakas Mari — tuota», myönsi Laarila.

Minunkin täytyi myöntää, että tämän väkevämpi kahvi on pilalla, vaikka oli työ ja tuska, jos ma sain ylönantamatta nieleskellyksi sen haalean ja kaikenlaiselta tulevan veden, jota minulle kahvin asemasta

tarjottiin; monenkertaisilla kiittelemisillä ja estelemisillä sain toki aikaan, ettei tarvinnut ruvetakseni toisen kupin kanssa taistelemaan.

»Se on ihmeteltävä kumma, minkälainen kyky tuolla Laarilalla on, sillä hän ymmärtää ja käsittää kaikki», puhkesi taasenkin emäntä ihmettelemään.

»Se on, tuota, rakas Mari, luontainen neronlahja, jonka Luoja lahjoittaa vaan harvoille ihmisille, ja kun semmoinen nero saapi sitten opin siunatuista hedelmiä nauttia, tulee hänelle välttämättä erinomaisempi kyky kuin tavallisille ihmisille», selitti Laarila.

Minä olin jo niin usein kuullut tuota heidän nuottiaan, että se totta puhuen oikein harmitti. Minulla oli vaan nyt huolena heidän aineellisuutensa, sillä hyvin hyvällä syyllä oivalsin, ettei heillä suinkaan liiaksi ollut varoja, ei ainakaan tuhlaamiseen asti. Minä olin todellakin oikea Tuomas tuon korskean mestarin suhteen ja pelkäsin pahinta Laarilan puolesta sekä kellosta että mestarista, käänsin siis puhetta siihen suuntaan.

»Minusta näyttää tuo teidän mestarinne oikein aika lurjukselta, varokaa itseänne häneltä, ja ottakaa kellonne pois hänen käsistänsä, ennenkuin hän sen kokonaan pilaa», sanoin heille.

»Vielä vai. Kyllä hän ymmärtää kellon tavat, koska hän osaa sitä niin kummallisesti naksututtaa, ja ettekö huomannut, kuinka vinhasti ja pelkäämättömästi hän teki parantamistyötä. Antaapas miehen vaan koettaa. Meillä on myös raamattu, joka on vähän siteistään laukeillut, sen hän sanoi myös parantavansa vähällä vaivalla. Muutoin annoin minä hänelle rahaa etukäteen kolme markkaa (nyt oli jo markkalasku) ainetten ostamista varten. Tekisinpä typerän työn — tuota — jos ma ottaisin kellon häneltä pois, sillä eipä hänellä taitaisi olla varoja takaisin maksaa rahaani, jonka kylläkin ahtaalta lainaksi sain», selitti Laarila luottavasti ja asiantuntijan tavalla.

»Tehkää kuin tahdotte, mutta kumminkin luulen minä olevan syytä pelkoon», sanoin heille, lähdin toiseen huoneeseen ja istuin siellä taasen mestarin viereen.

»Sanoittehan olevanne maalarikin», aloitin taaskin puhetta.

»Sanoinhan niinkin.»

»Mitä te enimmästi maalaatte?»

»Vaikka mitä.»

»Huoneitakin?»

»Huoneitakin, ulkoa ja sisältä.»

»Oletteko näillä tienoilla maalannut huonetta sisältä?»

»Olen.»

»Missä?»

»Sallisella.»

»Ja minkä siellä?»

»Erään kamarin ja oikein kauniiksi, kaupungissakaan ei löydy niin kaunista huonetta.»

»Minkälaiseksi te sen sitten maalasitte, sillä onhan kaupungissa toki kauniitakin huoneita?»

»On kyllä, vaan ei niin kaunista.»

»Minkä väriseksi te sen maalasitte?»

»Pohjan maalasinkin minä röteliini-punaiseksi, johon sitten tein paljon kauneita kuvia.»

»Minkälaisia kuvia?»

»Minä maalasinkin siihen seetripuita ja kaikenlaisia kauneita kuvia, mutta seetripuita kaikista enimmäin.»

»Mistä te tiedätte minkälainen setripuu on?»

»Kyllä minä tiedän, seisoo se raamatussa.»

»Niin nimi, mutta eihän siinä itse puuta seiso, eipä edes kuvaakaan», intin minä.

»Olisiko teillä maalauttamisia?» kysyi mies vähän tuimasti ja katsoa vilautti minua epäilevän näköisesti.

»Ei, ei meillä ole.»

»Nyt minä huomaan, että te olette liika viisas ja pakkautte asioihin, joita ette ymmärrä ensinkään. Tekisitte viisaammasti, kun olisitte hiljaa, ja aina paremmasti, kun menisitte matkoihinne», sanoi mestari närkästyksissään, sillä hän nyt täydellisesti huomasi minun itseänsä puhuttelevan paremmin tunteakseni, enkä ensinkään tarjotakseni hänelle työtä. — Kun asiat kerran kääntyivät siihen suuntaan, jättelin sekä talonväen että mestarin hyvästi ja lähdin pois.

Asiani oli sitä laatua, että viivyin pari päivää kaupungissa, ja kun kotiin palasin, en malttanut olla käymättä katsomassa ystäviäni. Huoneesen tultuani kummastutti minua se seikka, kun ei mestaria näkynytäkään, vaikka kello oli vielä yksinä kipeneinä pöydällä.

»Missäs teidän mestarinne nyt on?» kysyin Laarilalta.

»Hän meni — tuota.»

»Kuinka, poisko?» kysyin kummastuksissani, sillä luulin hänen olevan vaan käymässä jossain ulkona.

»Juuri hän meni pois — se heittiö, tuota.»

»Ja mihinkä?»

»Sitä en tiedä — tuota.»

»Hän on siis mennyt pois, ja kello on tuossa vielä ihan levällänsä!» sanoin minä ihmetellen.

»Sen hän teki.»

»No mikä siitä tuli?»

»Tuossapa se nyt on. Koetin tarjota sitä jo eräälle kaupungin kellosepälle korjattavaksi, mutta hän sanoi, ett'ei siitä tule enään mitään — se heittiö, tuota», selitti Laarila mieliharmissaan.

Tarkastelimme tuon kello vainajan erityisasia. Useita hampaita oli taottu poikki ja napojen reijät olivat puratut niin isoiksi, että olisin luullut niihin mahtuvan jonkunmoisen käsikärryjen akselin.

»Mikäs raamatusta tuli?» kysyin Laarilalta.

»Tässäpä sekin on», sanoi hän, vetäin eräältä laudalta raamattunsa esille. Se oli kumman näköinen otus. Mestari oli sen tuolla mainiolla mökkermeijallaan joka paikasta taikoinut niin vahvasti, että se kuivuttuaan oli mennyt siirilleen kuin simppe. Jos sitä koetti saada aiemmaksi tahi kiinnemmäksi, ritisi ja ratisi se kuin pärekori, ja kaikki entisetkin niteet menivät poikki.

»Kuinka hän raamattunne ääreen ryhtyi», kysyin vielä, »kun kello oli vielä hajallaan hänen käsissään?»

»Hän sanoi kellon korjaamisen olevan niin vaikeaa tehtävää, että sitoo raamatun levähtäissään.»

»Lähtikö mestari teidän nähtenne pois?»

»Eikö mitä, hän karkasi.»

»Karkasi! Milloin?»

»Viime yönä.»

»Saitteko rahaannekaan häneltä takaisin?»

»Vielä vaimen; hän sai vielä lisää!»

»Lisää!?»

»Juuri niin — tuota.»

»Ja paljonko?»

»Toiset kolme markkaa.»

»Ja menetitte kellonne.»

»Niin, ja raamattuni.»

»Varoitinhan minä teitä, sillä ensikatsannolla näytti hän mielestäni aika lurjukselta.»

»Kyllä kai, mutta minä en uskonut teitä — tuota.»

»Vaikka Laarilalla on niin erinomainen kyky ja vaikka hän on niin oppinut mies, erehtyi hän tuossa asiassa sangen suuresti, mutta erehdykset kuka ymmärtää, ja tuleehan vahinko viisaallekin», sanoi Laarilan vaimo tunnustavaisesti ja anteeksi-antavaisesti.

»Niin, rakas Mari, tuota.»

»Mutta, rakas Laarila! Mistä ja mitenkä voimme saada semmoisenkaan kellon, joka kävisi, vaikk'ei juuri niin säännöllisesti löisikään? — tuleehan elämä kellotta niin ikäväksi», sanoi emäntä ja katsoi miestänsä kysyvästi ja puoleksi syyttävästi silmiin.

»Rakas Mari! Älä nyt niitä kysele, sillä minulla on nyt tuskan, pelon ja epäilyksen aika», sanoi Laarila haikeasti.

»En tahdo lisätä kiviä kuorman päälle, pahasti tein, anna se minulle anteeksi, rakas Laarila», sanoi vaimo.

Minä katsoin nyt parhaaksi lähteä pois. —

Olin jonkun ajan perästä tilaisuudessa näkemään tuota Sallisen kammaria, jonka karannut mestari kehui niin ihmeen ihanaksi maalanneensa. Hän oli seittänyt punamultaa ja liitua veteen, jolla seoksella hän oli töhrännyt kammarin yltä-yleensä, — Kuivuttuansa oli tuo töhräys niin löyhässä, että se vähimmälläkin koskemisella tarttui joka ikiseen esineeseen. — Sitten oli hän seittänyt nokea punamullan sekaan, jolla hän oli tehnyt katon ja seinät täyteen niin inhottavia koukeroita, vinkuroita ja vankuroita, että oikein hävetti. — Jos tuon mielestänsä niin mainion mestarin olisi välttämättömästi täytynyt maalarina olla, niin olisi hän saattanut olla jonakin apuna helvetissä niiden hiilihankojen kuvaamisessa, joilla pahat henget kuuluvat kadotettujen sieluja kohentelevan.

Kuudeskolmatta luku.

ME MUUTAMME TAKAISIN.

Viisitoista vuotta! Oi kuinka paljon voipi sekin aika muuttaa ihmisiä sekä ulkonaisesti että sisällisesti, eikä kuitenkaan aika itse muutu vähintäkään. Se rientää vaan eteenpäin, jakaen iloja, suruja ja taisteloita ihmislapsille. Oikeastaan ei aika muuta ihmisiä, eivätkä ihmiset aikaa ja kumminkin ne tavallansa muuttavat toinen toistaan. Kun ihminen ottaa ajasta vaarin ja täyttää tunnollisesti kutsumuksensa, silloin vaikuttaa hän historian tehtävään ja historiahan on ajanjuoksun tarkasteloa. Siten, ainoastaan siten, voivat aika ja ihminen muuttaa toisiansa, mutta muussa tapauksessa rientävät ne toisensa ohitse, vaikuttamatta toisiinsa mitään, ja aika katsoo yhtä kylmäkiskoisesti ihmisen kuolemaa, kuin ihminenkin oli katsellut ohitsensa rientävää aikaa.

Niin, viisitoista vuotta olimme me olleet poissa kotipitäjästämmme, johon meillä oli nyt onni palata takaisin. Tuo oli meille sangen mieluisa tehtävä. Me emme olleet sitten muuttomme kertaakaan käyneet siellä, emmekä paljon muitakaan tietoja saaneet sikäläisistä elämän riennoista. Kummallisia tunteita ja mielikuvituksia liehui ajatuksissamme, kun lähenimme noita rakkaita seutuja, jossa elämämme aamu alkoi, ja mitä lähemmäksi tulimme, sitä kiihkeämmiksi ne kävivät.

Pitäjäämme läpi juoksee valtava joki, jonka ylitse jo aikoja sitten oli rakennettu silta matkalaisten helpotukseksi. Tuo silta tarvitsi olla tukevilla perustuksilla, jos sen oli mieli siinä seisoa. Vaikka sen rakentamisessa oli aina parasta koetettu, hajoitti tulva tavasta sen kuitenkin, niin ankara oli virran voima. Poissaolomme viimeisinä vuosina oli silta rakennettu uudestaan, uusimman rakennustaitteen perustuksella.

Aivan sillan korvassa on jo vanhuudesta asti ollut talo ja siinä sopi meidän tarkastaa ensikerran syntymäseutujamme. Ajan hammas oli meidän ulkonaista ihmistämme tuolla ajalla niin paljon muuttanut, ettei meitä ollut helppo äkikseltä tuntea, semminkin, kun minä olin antanut kasvaa itselleni pitkän parran, joka tuuheana peitti osan kasvoistani. Tuota tuntemattomuuttamme lisäsi vielä se seikka, ettei talossa ollut kotona ketään vanhempia ihmisiä ja uteleville nuorille emme antaneet oikeata selvää, sillä onhan niin hauska olla tuttujen seassa tuntemattomana.

Oli kaunis kesäpäivä ja minä lähdin eukkonini kanssa katselemaan tuota uutta siltaa. Sen rakentaminen

oli tullut kalliiksi ja sentähden oli pitäjäs hakenut siihen siltarahan, joka taksan mukaan oli jokaisen ylikulkijan maksettava. Kaunis oli tuo silta maalattuine käsipuineen, ensimmäisen sillanarkun päälle rakennettuine ja maalattuine vahtitupineen ja virallisine salpoineen, joka jurosti sulki tien maksamattomalta matkustajalta. Kepeänä kuin aamusumu, mutta jäntevänä, riippui silta vallattoman uoman päällä, jota myöten Ahti oli vuosituhansia teitensä pitänyt ja ryöppeää kulkuansa pitkittänyt.

Voi, taivahan herra, mitä tunteita tuo kohiseva koski ja nuot rakkaat rannat ja kaikki mitä olin nähnyt, toivat nyt sydämeeni! Kosken kuohuissa jyskivä tamppi ja hyrisevät myllyt lisäsivät vielä mieleni sopusointua, niin että sydämeni oli niin täynnä lämpöä ja intoa, jotta unhotin oman itseni; luulisinpa, että olisin tullut varmasti autuaaksi, jos ma sillä hetkellä olisin kuollut.

Siinä hetkisen haaveksittuamme, lähdimme huoneeseen. Siellä ei ollut nyt muuta talonväkeä kuin keskenkasvuinen poika, jota emme nuoruutensa vuoksi tunteneet. Kuinka hämmästyinkään, kun akkunasta ulos katsottuani huomasin Tipakkalan Maijan tulla reppasevan pitkin siltaa. Havaintoni ilmoitin heti eukolleni ja sitten me yhdessä katsoimme hänen liikkeitään. Lääkepullo riippui hankista hänen peukalossaan ja kun hän piti käsiänsä ristissä rintainsa päällä, palkkerehti pullo hänen pyöreän ja pullean vatsansa päällä. Hän käveli vahtituvan luo, avasi oven ja katsoi sisään. Siellä olevan pojan kanssa Maija puheli jonkun aikaa. Voi, kuinka sydämiämme tykytti, kun näimme hänen tulevan sitä huonetta kohden, jossa me olimme! Hän tulikin aivan pian sisään, mutta ei tuntenut meitä.

»Onko täällä minun säkkiäni?» kysyi Maija pojalta.

»En minä tiedä», sanoi tämä.

»Missäs isäsi on?»

»Myllyssä.»

»Onko sinulla, poika-rukka, kovin ikävä äitiäsi?» kysyi Maija taasen.

»Kovasti on ikävä», sanoi poika ja hänen mielensä näytti murtuvan.

»Älä, raukkani, kovin häntä murehdi, kyllä Jumala orvoistakin murheen pitää», lohdutteli Maija.

Tuolta poikaraukalta on siis kuollut äiti, ajattelin minäkin osanottavasti.

»Etkö sinä olisi hyvä ja käskisi isääsi tänne, minun olisi hänelle vähän asiaa?» pyysi Maija.

Poika totteli.

»Mistä nämät vieraat ovat?» kysyi Maija minulta pojan mentyä.

Minä en uskaltanut vastata mitään, myrähdin vaan vähän ja pyörähdin selin häneen, sillä minä pelkäsin, että hän äänestä minut tuntisi.

Ei kauvan viipynyt, ennenkuin poika tuli isänsä kanssa. Mutta voi ihmettä! Tuo isä ei ollutkaan kukaan muu kuin — Palkolan Hanno. Minä säikähdin niin tuota näköä, että veri nousi kasvoihini. Kahdenlainen syy sen vaikutti: niin äkkinäinen kahden vanhan ystävän tapaaminen ja Hannon vaimon kuolo.

»Hyvää päivää! Onkos Liisua hyvin ikävä?» sanoi Maija ja meni tervehtimään.

»Kylläpä se koskee», sanoi Hanno.

»Häntä ei ole murheella muisteleminen, hän täytti velvollisuutensa äitinä, puolisona ja ihmisenä, niinkuin kristityn ihmisen tuleekin», selitti Maija.

»Totta on, että hän oli hyvä puoliso ja äiti», sanoi Hanno.

»Onko täällä minun säkkiäni, jonka minä käskin erään pojan tänne jättää?» sanoi Maija ja katsoi Hannoa hartaasti silmiin.

»Sitä en minä tiedä, ei ainakaan minulle ole mitään semmoista tuotu. Mutta saadaanpa katsoa, onko täällä vierasta säkkiä», sanoi Hanno, kävellen samassa erästä nurkkaa kohden, jossa oli kasa tyhjiä säkkejä.

»Minun säkissäni on viisi sievästi pantua paikkaa ja sen vuoksi tunnen sen vaikka sadan seasta», sanoi Maija, hänkin kävellen säkkikasalle.

Siinä he sitten yksistä neuvoin hakivat tuota kateissa olevaa säkkiä. He tarkastelivat joka säkin erikseen, nurjalta ja oikealta puolen, pitivät niitä pitkin ja poikin akkunaa vasten, ja tirkkasivat niiden

läpi niin hartaasti ja yksimielisesti, että milt'ei heidän nenänsä koskeneet yhteen. Kun tuo ankara tarkastelu oli käynyt ensikertaan läpi, alkoi toinen ja sen he tekivät semmoisella arvokkaisuudella ja hitaisuudella, että syrjästäkatsojasta näytti siltä, kun he olisivat toivoneet joka säkin olevan yksinä paikkoina, mutt'ei kuitenkaan yhtään semmoista säkkiä löytynyt, jossa olisi ollut »viisi sievästi pantua paikkaa». — Vaimoni, joka on hyvin kekseliäs ihminen, varsinkin semmoisissa asioissa, kuihkasi minulle salaviihkaa: »Tipakkalan Maijalla ei ole vielä miestä.» Hän oli huivilla suojannut kasvonsa ja pyörinyt selin noihin vanhoihin tuttuihinsa ja silti ei häntäkään tunnettu.

»Ei täällä ole minun säkkiäni», sanoi Maija vihdoin huokaavaisesti, ikäänkuin pahoillaan siitä, kun tuo säkin hakeminen vihdoinkin oli päättynyt.

»Ei sitä vielä ole täällä, mutta käyhän tavasta katsomassa, kukaties se joskus tänne ilmestyisi!» toivotti Hanno.

Minä puolestani luulen vielä nytkin, ett'ei Maija ollut koskaan ajatellutkaan lähettää mitään säkkiä tänne talletettavaksi, vaan että hän oli keksinyt hiivoja asiakseen, saadaksensa sen varjolla puhutella Hannoa.

Hän lupasi hartaasti käydä tapaamassa tuota juoksussa olevaa säkkiänsä ja niin lähtivät hän sekä Hanno pois.

»Sinä olet Palkolan Hannon poika?» sanoin pojalle heidän mentyänsä.

»Niin olen.»

»Sinulta on kuollut äiti?»

»Niin on», sanoi poika ja teetteli itkua.

»Joko äitisi on kauvan ollut kuollunna?»

»Kohta vuoden; tunsitteko hänet?»

»Hyvinkin.»

»Isänikin?»

»Oikein hyvin.»

Sen kuultuaan luikahti poika ulos ja vähän ajan perästä palasi hän isänsä kanssa. Hanno loi minuun tutkivia silmäyksiä, mutta ei näyttänyt rohkenevan minua puhutella.

»Hanno!» sanoin minä ja kävelin häntä kohden ojennetuin käsin.

»Herra siunatkoon! Kuinka? Onko totta? Sakeusko vai miten?» kyseli hän hätäillen, pitäen tarjottua kättäni omassaan ja katsoen minua silmiin.

»Kyllä minä olen Sakeus niin varmasti kuin sinäkin olet Hanno», sanoin hänelle vastaukseksi.

»No, voi voi! Voi herra sentään! Kuka olisi uskonut?! Olethan oikein komea mies. Olet antanut parrankin kasvaa. En totta maarian olisi sinua tuntenut, vaikka vuoden olisit luonani asunut, jos et olisi ruvennut äänteleämään ja paremmin päin pyörähtänyt. — Pois nyt vaatteita vähemmäksi, ei tästä nyt niin lähdetäkään», puheli Hanno, pudistaen ehtimiseen kättäni; sitten meni hän vaimoani ja lapsiani tervehtimään.

Me olimmekin Hannon luona yötä, sillä olihan kummallakin paljon haastelemista niin pitkän ajan perästä. Hän kummaili kovin sitä, kun ei meitä sittenkään tuntenut, vaikka oli kyllä ollut tietona meidän tulomme. Hänen oma elämänsä juoksu oli ollut seuraava: kun pitäjäs oli rakentanut sillan ja hakenut siihen siltarahana, oli hänet otettu maksun kantajaksi. Hänen kaksi poikaansa oli jo siinä iässä, että he vuoroonsa hoitivat sitä tointa. Välisti oli hän itsekin siellä semminkin pimeinä, syksyisinä öinä, jolloin useinkin tahdotaan tehdä väkivaltaa vähäväkisille pojille. Hän itse oli ison tullimyllyn myllärinä, jossa hän sai hyvät palkat. Sillä tavalla oli hän sovitellut elämänsä ja ammattinsa ja kun poikasillakin oli kykynsä mukaista työtä, jonka vuoksi ei mitään voimia mennyt hukkaan, oli heillä sen vuoksi hyvä toimeentulo. Vaimonsa kuolemaa suri hän kovin.

»Vieläkö Tipakkalan Maija on naimatonna?» kysyin minä häneltä muun puheen muassa.

»Vielä; hän ei ole löytänyt vielä muka mieluistansa miestä, vaikka kyllä hän on kokenut kaahkeellansa olla. Ne, joita hän olisi saanut, eivät ole hänelle kelvanneet ja jotka hänelle olisivat kelvanneet, niitä ei hän ole saanut», selitti Hanno nähtävästi vähän hämillään. »Kumma kun ei Maijakaan tuntenut

kumpaakaan teistä! Hän puhuu usein suurella kaipauksella ja ikävällä teistä», lisäsi hän sitten, ikäänkuin salataksensa hämminkiään.

Seuraava päivä oli pyhä ja sentähden olimme Hannon luona vielä sivu puolenpäivän. Sitten me lähdimme menemään kirkolle, johon ei ollutkaan kovin pitkä matka. Tiellä sanoi vaimoni: »Mutta nyt varmaankin on Tipakkalan Maijalla tarjolla semmoinen mies, jonka hän ottaa ja jonka hän saapi.»

Ennen kirkolle tuloa on maantien haara, joista toinen menee itään päin, toinen pitäjään halki. Juuri tuohon tienhaaraan tultuamme, tulla viuhkasi herrastuomari pystönä ja käpeänä kuin kukko, keikarimaisesti heiluttaen merenruokoista, heloitettua sauvaansa. Voi herra, kuinka paljon vanhentunut, rypistynyt ja kellastunut hän oli sillä ajalla. Hänen ennestäänkin pehmeät ja kipeät silmänsä olivat nyt niin pihistyneet, tirkistyneet ja kutistuneet, ettei niillä olisi luullut näkevän sylen päähän, eikä niillä liene tarkasti nähnyt sitäkään matkaa. Vaan mikä ryhti ja jäntevyys oli kuitenkin hänen kaikissa liikkeissään! Ja sanomattoman rakkaalta tuntui semmoisenaan tuo vanha isäntäni tuossa.

»Hyvää päivää, herrastuomari!» huudahdin minä iloisesti tervehdykseksi.

»Jumala antakoon! Sakeusko, vai?» sanoi hän vastaukseksi ja katsoa tirkisti minuun päin.

»Niin olen. Olkaa hyvä ja nouskaa meidän kärryihimme, niin ajamme yhtenä kylään», pyytelin minä säälliväisyydestä vanhaa miestä kohtaan.

»Ei, kiitoksia! Minä matkustan tätä toista tietä», sanoi herrastuomari.

»Mihin teidän matkanne pitää?»

»Pietariin.»

»Pietariin?»

»Juuri sinne.»

»No mitä, herran tähden, te sinne menette?»

»Minä menen keisarin puheille.»

»Keisarin puheille! Mitä varten?»

»Minä koetan päästä kruunun palkalle. Olen palvellut kruunua lautamiehenä kolmekymmentä vuotta, ja sillä ajalla olen monta paha estänyt ja monta hyvää aikaan saanut.»

»Tottapa te sitten mielitte saada jotain virkaa.»

»Aivan niin, vaikkapa vaan maaviskaalin virkaa tahi jos ei sitä, niin ainakin elinkautista pensionia; minulla on paljon ansioita ja ne eivät saa hukkaan mennä», selitti ukko oikein innostuksissaan.

»Älkää lähtekö niin pitkälle, vaivaloiselle ja epätietoiselle matkalle. Te olette jo kohta kahdeksankymmenen vuoden mies ja silmänne ovat heikot, te ette voi sitä matkaa kestää. Muutoin tuntuu mielestäni teidän asianne kovin hämärältä, sillä luulenpa keisarilla olevan muutakin tekemistä, kuin lautamiesten virkavuosien lueskelemista. Paras on mielestäni, kun nousette tänne kärryihin ja palaatte takaisin», puhelin hänelle säälitellen.

»Ei niistä mitään. Minulla on lujat jalat ja huonommillakin silmillä näkee sen verran, että maantiellä pysyy. Minua ei estä mikään ja minä menen vaan Pietariin — hyvästi!» sanoi herrastuomari. Sitten viuhautti hän ison kaarroksen ilmaan merenruokosauvallaan, oikasi itsensä hyvin ryhdikkääksi, nakkasi päänsä kekkaan, ja alkoi kävellä viuhtoa eteenpäin.

Me emme saattaneet lähteä liikkeelle, vaan katsoimme hänen jälkeensä niin kauan kun vähänkin näimme ukkoa viuhtovine merenruokosauvoineen.

Me menimme kirkon lähellä olevaan kestikievariin. Siellä oli iso väenpaljous koossa. Joku joukosta tunsu heti meidät ja tieto levisi heti muille. Tuttavien tapaisesti tulivat useat heistä meitä tervehtimään, mutta sitä sydämmellistä vastaanottoa ei heillä ollut, jota olin toivonut; näyttipä siltä kuin joku yleinen murhe olisi kaikkia rasittanut. Mentyäni sisään näin, että huone oli melkein täynnä väkeä. Silmäilyäni ympäri huonetta, huomasin Piukka-Jaakon istuvan penkillä. Hän istui erään nuoren miehen vieressä ja näytti hyvin alakuloiselta. Alakuloinen oli tuo minulle tuntematon nuorukainenkin ja kaikissa tuvassaolijoissa näytti vallitsevan joku aavistuksen tapainen kammo, ja kaiken tuon syytä en voinut käsittää.

Suoraan päätä kävelin minä Piukka-Jaakon luo ja tervehdin häntä hyvin iloisesti. Mutta häidin tuskin vastasi hän tervehdykseeni, ja sen tehtyään vaipui hän ihan paikalla entiseen surumieliseen tilaansa. Eipä paljoa puuttunut, etten minäkin yhtynyt samaan suru- ja umpimielisyyteen kuin muutkin, sillä käsittämättömältä ja oudolta tuntui tuo ihmisten käytös. Minä tunkeuduin Piukka-Jaakon viereen istumaan, ja koin pitää puhetta viereillä, mutta ei se onnistunut. Samassa liikahti nuorimies ja raikaa, kirmeltelevä helähdys tunkeutui samassa korviini. Minä säikähdin tuota harvinaista ja outoa ääntä, sydäntäni vihloi ristiin rastiin ja minä hypähdin pois paikaltani; näyttipä Piukka-Jaakkokin säikähtävän.

»Miten, onko tuo nuorimies raudoissa?» kysyin minä lohtuneena.

»On», sanoi Piukka-Jaakko synkästi.

»Hyvä Jumala! Mitä on hän tehnyt? Eihän vuosikymmeniin ole täällä ollut ketään raudoissa», sanoin minä hätäillen.

»Hän on tehnyt murhan», sanoi Piukka-Jaakko kamalasti.

»Murhan!? Voi raukkaa, kuinka kamalan teon hän on tehnyt! Sallikaa minun kysyä, kenenkä lapsia hän on, joka niin pitkälle on joutunut? minä en tunne häntä», pyytelin minä.

»Kenenkä muiden lapsi hän olisi kuin minun», sanoi Piukka-Jaakko murtuneella mielellä.

»Sinun! Voi taivahan Jumala!»

»Niin on, veljeni. Minun poikani on hän. Mutta hän ei ole murhaa tehnyt, minä se olen, joka sen tein, vaikka hän oli välikappaleena siihen ja saapi nyt minun tähteni kärsiä. Sinä tiedät, veljeni, minkälainen minä itse olen ollut ja sen parempaa en ole lapsilleni opettanut. En ole heitä opettanut pelkäämään Jumalaa enkä häpeämään ihmisiä. Kiroileminen ja tappeluitteni kertomiset ovat olleet heillä alituisina kuunneltavina, ja kaiken tuon hedelmä on nyt sangen katkerana ja karvaana edessäni. Kyllä sen nyt tunnen täydessä mitassa, mutta nyt on myöhäinen», puhui sitten Piukka-Jaakko katuvaaisesti.

Lopulla puhettansa valtasi hänet itku ja hän tuli ja otti minuun syliksi. Minunkin mieleni murtui ja siinä sitten itkimme yhdessä kuin pienet lapset. Vankiraukaltakin pääsi itku, ja hän tulla helyytti isänsä luo, otti häntä kiinni, mutta hän ei voinut muuta sanoa kuin: »Isä isä!»

Silmäsin ympärilleni, usean entinen surumielisyys oli puhjennut kyynelisiin.

Seitsemäskolmatta luku.

KOSTO.

Pian olimme me sijoittuneet uuteen kotiimme ja asemaamme. Kaikki entiset tuttumme kävivät meitä tervehtimässä ja toivottamassa tervetulleiksi. Vanhimmat heistä olivat tulleet vanhoiksi, kymmenekättäisiksi ja koukkuleuka-ämmiksi. Mutta vaikka he olivat niin rypistyneet ja vanhentuneet, tuntuivat he kuitenkin sangen rakkailta, sillä olivathan he maanmiehen kovassa helteessä kouristuneet ja käyristyneet; tunnustaa täytyy, että hyvältä tuntui olla heidän ystäväydessään.

Tipakkalan Maija oli toki ensimmäinen vieraamme. Hän ei ollut uskoa silmiään, kun keksikin samat ihmiset, jotka hän oli tavannut tuolla Hannon luona. Hänellä oli itku ja nauru sekaisin, eikä hän ollut tietää mitä sanoa.

»Kyllä minä teidät mokomat — vai kuljette te tuntemattomina ja salaatte itsenne tosi-ystävältänne, silloinkin kun hän tunkeutuu teitä puhuttelemaan. Ja tuo parta sitten — sehän se pahimman petoksen tekikin, mokoma katajapensas. — Kyllä tuo pitää keritä tahi muutoin hävittää, joka on noin julmakin, eikö totta, Liisa? Vai pitääkö se olla sillä, joka kirjoja tekee?» höpötti hän ja katsoi meitä kumpaakin vuoroonsa silmiin niin veitikkamaisesti kuin hänen mielenliikutuksensa suinkin salli.

Me puistelimme, pyöritimme ja rytyytimme häntä vuoroin, ja siinä hän pöläkässä oli. Lääkepullokin otti tehokkaasti osaa yleiseen riemuamme, sillä se hyppeli, paukahteli ja palkkarehti puolelta toiselle semmoista vauhtia, että sai varoa kynsiänsä.

»Etpä osaa minusta mitään kirjoittaa», sanoi hän sitten minulle, kun oli vähän tyyntynyt.

»Eipä tiedä», sanoin minä. —

Paljon oli utelemista ja kyselemistä sillä ajalla tapahtuneista asioista. Herrastuomari oli jo aikoja ollut viratonna. Hänen emäntänsä oli yhä pitkittänyt kerran ajettua, huonoa elämäänsä. Hän oli hävittänyt

kaikki ja laittanut sekä ukon että itsensä lumelle suin. Siitä selveni minulle herrastuomarin kummallinen Pietarinmatka. Se oli viimeinen ponnistus, jolla hän tahtoi saada jotain vanhan päivän varaa, sillä raskaalta tuntui hänestäkin armoleipään turvaantuminen.

Tipakkalan Maija kävi usein Hannon luona, hakemassa tuota viisipaikkaista säkkiänsä, mutta semmoista ei vaan löytynyt. Ja Maija nurkui ehtimiseen tuota epätta poikaa, joka ei vienytkään säkkiä Hannon talteen, niinkuin hän oli käskenyt. Seuraus kuitenkin tuosta alinomaisesta kokemisesta oli se, etteivät he muistaneet ensinkään katsoa, oliko säkkien joukossa semmoista, jossa olisi viisi sievästi pantua paikkaa, mutta sen sijaan katsoivat he hartaasti toisiinsa ja unhottivat koko säkki-jutun. Kovin pitkää aikaa ei kulunutkaan, ennenkuin Hanno ja Maija kuulutettiin avioliittoon. — Vaimoni oli ollut oikeassa. Meidätkin kutsuttiin häihin. Mitään erinomaista ei niistä olekaan kerrottavaa. Olkoon kuitenkin sivumennen sanottu, että Maija ei uskaltanut mennä niin tärkeään toimitukseen kuin vihille ilman tuota tehoisata lääkepulloa. Juhlallisena riippui se peukalohankista hänen pyöreän vatsansa päällä sattuvan tarpeen varalta. Se ei ollutkaan hulluin tuuma, sillä juuri kun pappi kysyi, tahtoiko hän ottaa Hanno Palkolan aviomiehekseen, tapasi hänet taas reväisin-pahuus, jonka vuoksi koko tuo tärkeä vastaus jäi niin kauaksi, kun hän pulman lannistamiseksi kerkesi pullostansa kulauttaa aika siemauksen. Senjälkeen menivät asiat tavallista rataansa, ja rahtusen ajan päästä oli Maija aviovaimo.

»Löytyikö sitä viisipaikkaista säkkiä ensinkään?» kysyi vaimoni Maijalta ja katsoi veitikkamaisesti häntä silmiin.

»Säkkiä? Ei, ei sitä löytynyt, mutta löysinpä täältä jotakin muuta — tuo poika-lurjus — mutta nyt huomaan. Vai olet sinä ollut sissinä säkin hakemisessa, senkin mokoma», sanoi Maija ja reutuutti vaimoani sinne tänne, samassa nauraen niin paljon kuin hän jaksoi.

Joitakin vuosia oli vielä jäljellä sitä aikaa, jona Hanno oli ottanut kantaaksensa siltarahat eikä hän ollut se mies, joka työnsä kesken heittää. Maijakin oli usein vahtituvassa vastaanottamassa määrättyitä pennejä matkustavaisilta. Kaikkia ihmisiä kohteli hän ystävyydellä, etteipä sitä ihmistä sivu mennyt, jolle ei hänellä olisi ollut jotakuta ystävällistä sanaa antaa. Sentähden kohtelivatkin ihmiset häntä kunnioituksella ja arvonantavaisuudella.

Lapsipuoliaan hoiteli hän kaikella hellyydellä ja rakkaudella, ollen heille kaikessa niinkuin todellinen äiti, ja lapset rakastivat häntä kaikella lapsen rakkaudella. Talouden toimet ohjasi hän totutulla ja tunnetulla tarkkuudella ja pian alkoi näkyä, että perheeseen taasen oli tullut valpas käsi, josta viime aikoina oli niin tuntuva puute ollut. Niin täytti Maija tuota monen mielestä myöhäistä kutsumustansa, johon hän oli niin kauvan pyrkinyt; mutta jos katsoi hänen sydämeensä ja hartaaseen haluunsa, ollaksensa perheellensä hyödyksi, niin täytyi myöntää, että sallimus oli hänet juuri tähän paikkaan ja aikaan säästänyt.

On eräs syksy. Rajuilma raivoaa. Taivas on paksussa pilvessä ja vettä tulee myrskyn riehuessa niinkuin saavista kaataen. Illan tultua pimenee ilma sysimustaksi, niin ettei näe, vaikka tikulla silmään pistäisi. Hanno on monta yötä peräkkäin valvonut myllynkäyttämässä. Hän on väsynyt ja tarvitsee lepoa. Maija tietää sen ja hän esittelee, että Hanno menisi levolle, kyllä hän menee vahtitupaan yöksi, siltarahoja vastaanottamaan.

»Minä en saata sinua päästää sinne näin kovalla ilmalla, oikeinhan kammottaa täälläkin ollessa», esteli Hanno.

»Mikäpä minulla siellä on hätänä, eikähän liene kulkeviakaan tämmöisellä ilmalla. Sinä tarvitset lepoa ja minä kyllä tulen siellä toimeen», intteli Maija.

»En ainakaan yksin laske, minä lähden kumppaniksi, koska olet taasenkin niin peräänantamaton uhrauksessasi; jos minut uni voittaa, voithan herättää minut», sanoi Hanno ja niin he lähtivät yhdessä.

Yhä yltyi myrsky ja yhä raivosi rankka sade. Pimeys paisui myös niin mustaksi, että olisi sitä luullut Mooseksen aikuiseksi Egyptin pimeydeksi. Tuuli vonkui jokaisessa saumassa ja kulmassa epäsointuisia säveleitään, ja väliin vongahti ja törähti se niin kaamoittavan synkästi ja rumasti, että olisi luullut Manalan haltijain olevan myrskyn seassa liikkeellä, puhaltelemassa synkkiä epätoivon ääniteitä. Silta rutisi ja ratisi kuin pärekori ja vahtitupa huiskui juuri kuin sorsa virrassa. Huolimatta kaikesta tuosta nukkui Hanno kuitenkin heti tupaan päästyänsä, sillä luonto vaati velkaansa. Maija valvoi, kuunteli ja odotti, mutta ketään ei tullut. Vihdoin rupesi häntäkin uuvuttamaan ja hän kallistui penkille pitkäksensä ja meni unenvienoon.

»Tie auki!» kuuli hän yht'äkkiä karjastavan.

»Kohta, heti, malttakaa vaan rahtunen», sanoi Maija, ja törmäsi samassa salpaa avaamaan.

»Tie auki, Pullo-Maija!» karjasi taasen järeä ääni myrskyn seasta, ennenkuin Maija ennätti mitään

tehdä.

»Olkaa hyvä ja maksakaa ensin, sillä tuntuupa siltä, ettette ole rehellisiä ihmisiä», sanoi Maija ja irrotti salpaa.

»Avaa paikalla, taikka — — —» huusi mies ja töytäsi vasten salpaa, jonka Maija oli ennättänyt jo auvaista. Salpa lensi auki, ja Maija, joka sattui olemaan sen nokan kohdalla, paukahti tuota tuokemmaksi tielle seposten seljälleen, ja lääkepullonsa lensi pitkin siltaa kolin kolia. Samassa hyppäsi mies kärryihinsä ja alkoi myrskystä huolimatta ajaa eteenpäin minkä pääsi, pitämättä vähääkään lukua siltarahan maksamisesta.

Hanno oli herännyt vieraan viimeisestä karjahduksesta sekä salvan jyrähdyksestä, ja kömpinyt ulos niin pian kuin voi, mutta kun hän sinne pääsi, oli väkivaltainen vieras jo heittimissään. Maija ei voinut missään tapauksessa heittää lääkepullonsa, vaan heti töppösilleen päästyänsä rupesi hän sitä koperoimalla hakemaan.

»Mitä sinä haet?» kysyi Hanno hänet huomattuaan.

»Lääkepulloani.»

»Kuinka se sinne on joutunut?»

»Salvan kanssa lensin selälleni», sanoi Maija.

»Mitä, menikö hän maksamatta?»

Maija selitti hänelle asian.

»Se ei ollut kukaan muu kuin Kivisen Heikki. Hänestä on kuulunut yhtä ja toista huhua, eikä yhtään hyvää; viimeiseksi on hänen huhuttu tekevän väärää rahaa», päätteli Hanno.

»Olisipa hän saattanut olla joku muukin, mutta kuka hän lienee ollutkin, huono ihminen hän kumminkin oli», arveli Maija.

»Olenpa melkein varma luulostani, sillä olinpa tuntevinani hänet äänestäkin — mutta löysitkö pullosi? Olen pökerryksissäni unhottanut kysyä: saitko mitään vammaa tuon riiviön tähden?» puheli Hanno hajanaisesti.

»En toki. Pulloani en ole vielä löytänyt, mutta sitä hakiessani tapasin kouraan erään miehen lakin tuolta sillan käsipuun raosta, johon myrsky lienee sen jonkun päästä paiskannut», selitteli Maija.

»Se on varmaankin hänen. Luultavasti meni hän kestikievariin ja minä lähdenkin häntä tapaamaan», sanoi Hanno.

»Tämmöisellä ilmalla? Ja palkitseehan lakki siltarahan», esteli Maija.

»Eivät vaivat eivätkä voitot saa tulla kysymykseen, silloin kun joku konnuus on ilmaisaatava. — Heitä sinä pullon hakeminen aamuun, sillä nyt sitä on mahdollon löytää, ja mene vahtitupaan», sanoi Hanno.

»Herra siunatkoon, Hanno, mitä sinä esittelet! Kuinka minä tulisin hetkeäkään aikaan pullottani; olisinpa sitä tarvinnut nytkin moneen kertaan, kun se vaan olisi ollut saatavissa», sanoi Maija melkein kiivaasti.

Hanno naurahti Maijan välttämättömyydelle, otti löytölakin käteensä ja lähti; mutta huolimatta kylmästä, ankarasta sateesta ja tuulesta, haki Maija pulloansa vielä vankan tunnin, ennenkuin sen löysi, ja löyttyä meni hän sen kanssa lämpymään vahtitupaan, johon päästyään hänet heti tapasi reväisinpouskaus, joka oli rajuimpia mitä hän elämässään oli kärsinyt, ja tuota ankaraa ryntäystä sai vastalöytynyt lääkepullo vastustaa parilla tai kolmella aika siemauksella.

Kun Hanno tuli kestikievariin, oltiin siellä ylhäällä, sillä valkea näkyi akkunoista; se antoi Hannolle toivoa asiansa menestymisestä. Kun hän astui huoneeseen, oli siellä useita matkustavaisia ja Kivisen Heikki myös, hyvästi pöhnässä ja avopäin.

»Sinä jätit siltarahan maksamatta», sanoi Hanno rohkeasti astuen samassa hänen eteensä.

»Se on valkeaakin valkeampi valhe», sanoi Heikki ylpeästi.

»Mistäpäin nämät muut matkustajat kulkevat?» kysyi Hanno, kääntyen heihin päin.

»Etelästä», oli heidän kaikkien yhteinen vastauksensa.

»Sinä siis tulit pohjoisesta», sanoi Hanno Kivisen Heikille ja katsoi kiinteästi häntä silmiin.

»En ikänä — kyllä ikänä, mutta nyt en minä tullut sieltä», änkytti Heikki.

»Sieltä tulit ja teit vielä päälliseksi sen ilkityön, että kun tunsit salvan saaduksi auki, töytäsit sillä turvattoman naisen kumoon, katsomatta sitä kuoliko hän vai jäi eloon», kiilasi Hanno.

»Mitä sinä olet tänne tullut valehtelemaan tuommoisia kunniallisten ihmisten päähän.»

»Ja kun huomasi, ettei kumoonheitetystä, pökertyneestä vaimosta ollut mitään pelkoa, hyppäsit rattaille ja lähdit ajamaan minkä voit.»

»Onko tuo mies poissa järjeltä, kun hän tuommoisia puhuu? Vieraat eivät mahda uskoa tuommoista renttua, sillä päältä päinkin jo näkyy, ettei hän ole minkään-arvoinen», sanoi Heikki matkustavaisille, kokien siten heidän edessään kannattaa Hannon polkemaan arvoansa.

»Minäkö järjeltäni? Minä luulen, että puheeni on mielestäsi hyvinkin järkevää puhetta, mutta sitä sinun on vaikeata kuunnella, sillä näkyisitpä tahtovan kieritellä itsesi irti asiasta, mutta minun luullakseni et siitä pääse. Vai minä renttu! Tahtoisinpa tietää kumpi meistä on renttu. Tappionikin minä olen aina rehellisesti maksanut, mutta sinä et kummaksu, vaikka hengen ottaisit turvattomalta naiselta, kunhan vaan saisit kavalletuksi jonkun kymmenen penniä. Vaan nyt ei se sinulle menesty, luulen ma. Kyllähän sinä itsekin tiedät minun rehellisyyteni ja oman kavaluutesi, vaikket tahdo sitä tunnustaa. Enkö minä ole rehellisesti maksanut sinulle kaikkea mitä minulta olet väärillä velkakirjoilla ja kaupoilla anastanut? Ensinnähän olit sinä ystävä ja juotit minut myötäensä juovuksiin, ja kun sitten sait minut pauloihisi, viekoittelit minua jollain tekosyillä antamaan suuria velkakirjoja, joista en saanut kruunun myyntiä, ja tekemään semmoisia kauppoja, joista en kaikesti saanut vastaan langankiertämää. Eikö totta, vai? Eikö totta, että sillä tavoin maani, mantoni, kiluineen, kaluineen meni sinulle, vaikka se nyt kaikki on huilannut kurjan kurkkusi lävitse, ja sitä tietä on mennyt monen muunkin omaisuus. Voi, voi! Paljon olet sinä niellyt vaimojen kyyneleitä, mutta tästä lähin olkootkin soitantonasi vaimojen ja lasten itkut, ja pysykööt ne aina kaikuna korvissasi, vaikka kuinka kauvas menisit! — Miltä maistuu? Tahdotko vielä väittää, että olet siltarahan maksanut?» puhui Hanno kiivaasti aivan Heikin nenän alla.

»Mitä sinä joutavia höpiset. Minä en ole jonkun pennin vaivainen, että olisin tarvinnut siltarahan jättää maksamatta», sanoi Heikki, ja kääntyi Hanno selin.

»Vai niin! Sinä siis kiellät vielä nytkin!» sanoi Hanno.

»Minusta menee jo liian pitkälle, kosk'ei teillä kumminkaan ole mitään tukevia perustuksia asiallenne», sanoi joku vieraista, joiden mielipide alkoi kallistua Hannoa vastaan.

»Etteikö minulla ole perustuksia? Onpa niinkin, mutta minä en ole vielä hänen kanssaan selvillä. Jos luulette häntä oikeaksi, rehelliseksi ihmiseksi, niin petyttepä suuresti. Kyselkääpä tuolta tekoheralta, missä hänen lakkinsa on, sitä ei hänellä kai ole olemassakaan. — Ahaa! Katsokaapa tuota rehellisyyttä, kuinka hän vapisee muutaman pennin tähden. Sallimus näet ohjasi nyt niin, että kun hän turvattomalta naiselta ryösti salvan auki ja töytäsi hänet puolikuolluksiin, putosikin häneltä siihen lakki, jota ei hän joutanut kiireissään hakemaan. Kai hän luotti tähän-astiseen konnan-onneensa ja otaksui myrskyn sen vieneen kosken kuohuihin, mutta niin ei käyntykään, sillä sallimuksella on välisti sieviä pikkukeinoja, joiden kautta tulee useinkin asioita ilmi», puheli Hanno ja pyöritteli kädessään povestaan vedettyä, märkää lakkia.

»Minusta tuntuu tämä vieras olevan oikeassa, sillä ensin tullut on tässä moneen kertaan uhkeillut, kuinka myrsky vei häneltä lakin», sanoi joku matkustajista.

»Aivan oikein! Jopahan rupeette selvenemään. Haluatko nyt maksaa siltarahan, vai kuinka?» sanoi Hanno, astuen Heikin luo ja koetti sovittelua lakkia hänen päähänsä.

»Minä maksan hänelle suotta siltarahan, että pääsen erilleni tuosta suupaltista. Tosi kyllä, että tuuli vei minulta lakin, mutta tämä ei ole minun lakkini, se meni toisessa paikassa, enkä voinut pimeässä sitä löytää», sanoi Kivisen Heikki, vavisten niinkuin haavanlehti ja ojentaen samassa Hannolle hopeamarkan. »Minulla ei ole vaskirahoja», sanoi hän sitä antaissaan.

Hanno otti sanaa lausumatta vastaan tarjotun rahan, ja käveli sen kanssa suoristaan pöydällä palavan kynttilän luo. Siinä hän käänteli ja katseli sitä joka puolelta, punnitsi sormiensa nenillä, välisti nakkasi sen pöydälle ja otti taasen ylös. Koko sillä ajalla ei puhunut kukaan yhtään sanaa. Vihdoin kääntyi hän ihmisiin päin ja sanoi: »Tämä on väärä raha.»

»Väärä! Ei suinkaan», sanoi Heikki vavisten.

»Niin totta kuin me olemme tässä, on tämä väärä; katsokaa muutkin», sanoi Hanno jyrkästi ja ojensi rahaa läsnäolevalle.

»Olisinko joltain pimeässä saanut väärän rahan, on minulla oikeitakin», sanoi Heikki hätäyksissään, sieppasi muille tarjotun markan käteensä ja antoi Hannolle samassa toisen.

Hanno taasen saadun rahansa kanssa kynttilän luo. Nyt ei hän sitä paljoa tarkastellutkaan, ennenkuin hän lausui tyyneesti: »Tämä myös on väärä. Minä luulen, että hänellä löytyy niitä enemmänkin», sanoi Hanno.

Haudan hiljaisuus vallitsi kaikissa, mutta Heikki vapisi yhä enemmän. Kaikki katsoivat häneen epäluuloisesti, ja yleinen mielipide oli nyt Hannon puolella.

Kaiken muun hyvän lisäksi osasi vielä olla niin, että paikkakunnan nimismies oli virkamatkoillaan sattunut yöpymään samassa kestiekievarissa. Hän oli viereisessä huoneessa jo levolla, mutta hän oli herännyt Hannon kovasta puheesta, ja kuunnellut asiain menoa; kukaan ei tietänyt, että hän oli siellä. Kun hän sitten kuuli mainittavan väärästä rahasta, pisti hän kiireesti vaatetta päälleen ja tulla pölähti kaikkien suureksi hämmästykseksi huoneeseen.

»Mitä täällä haasteltiin väärästä rahasta?» kysyi nimismies huoneeseen tultuansa.

»Minä tapasin tältä tanssijalta kaksi väärää markan kappaletta. Minun uskoni on, että hänellä löytyy niitä enemmänkin, ja sen vuoksi pyydän teidän olemaan hyvän ja tarkastamaan, paljonko hänellä niitä löytyy», sanoi Hanno ujostelematta.

Nimismies loi vapisevaan Heikkiin tuiman katseen; näyttipä siltä kuin hän olisi tahtonut tunkea aran miehen sielun lävitse.

»Näyttäkääpäs minullekin niitä rahoja», sanoi hän sitten, ojentaen kättänsä, ottaaksensa ne vastaan.

Heikki kaivoi niitä vavisten lakkaristaan ja kun hän ne vihdoinkin sai haapuroiduksi käteensä, laski hän ne odottavan nimismiehen käteen.

Tämä tarkasteli ja katseli niitä vaan vähän aikaa ja kääntyi sitten Heikkiin päin ja sanoi: »Nämät ovat selvästi vääriä rahoja, onko teillä muitakin tällöisiä?»

»Ei minulla ole muita», änkytti Heikki.

»Mistä olette nämät saanut?» kysyi nimismies.

»Keneltä lienen ne pimeässä saanut.»

»Näyttäkää kaikki rahanne minulle.»

»Ei minulla ole muita rahoja.»

»No tottahan sitten tiedätte keneltä nämät saitte.»

»Minun oli mahdoton häntä pimeässä tuntea», intti Heikki.

»Jos ei hän niitä muutoin tuo esille, niin pitää hänet syynätä, ja luulenpa, että silloin saadaan siltarahat ja lisää tinarahoja, sillä olen kuullut huhuja hänen itsensä niitä sepitsevän», sanoi Hanno.

»Olen minäkin jotain semmoista huhua kuullut. Ja koska tässä on jo asiassa vähäisen vikaa, niin minä vaadin teidän näyttämään minulle kaikki rahanne», sanoi nimismies Heikille.

»Niinkuin sanoin, ei minulla ole muita rahoja.»

»No sitten syynään minä sinut lain nimessä.»

»Kyllä kaiketi minut saapi syynätä», sanoi Heikki teeskennellyllä rehevyydellä ja tarjoutui itse syynättäväksi.

Nimismies koetteli kaikki hänen taskunsa ja lakkarinsa, mutta niistä ei löytynyt mitään.

»Tehkää hyvin, riisukaa kengät pois jaloistanne», komensi nimismies.

Heikki totteli, sillä hän ei voinut toisin tehdä. Olihan hän nyt semmoisessa asemassa, josta ei käynyt peräytyminen.

Tuolille istuttuaan, veti Heikki kengät pois jaloistaan ja suuria saapasvarthen suita alaspäin pitäen kopisteli niitä.

»Näettehän, ettei täällä ole mitään», sanoi hän sitten voittoriemulla.

»Miksikä te tuota toista saapastanne noin kovin varoin pitelette?» sanoi nimismies ja sieppasi Heikin kädestä kengän pois.

Kohta putosi lattialle suurehko vaatepussi; se rosahti pudotessaan; sen sisällä oli jotain.

Kiireesti otti nimismies pudonneen pussin ja rupesi tutkimaan sen sisustaa. Siellä oli koko joukko tinarahoja; ainoastaan puolen markan raha oli oikea, kaikki muut olivat vääriä markan ja kahden markan kappaleita.

»Lain nimessä vangitsen minä sinut», sanoi nimismies kolkosti, kääntyen Heikkiin, jolla ei ollut sanaakaan suuhun tulevaa.

Käskeytettiin pian, ja nimismies lähti Heikin kotiin tarkastamaan siellä olevia oloja. Sieltä löytyi täydelliset tinarahojen tekokoneet sekä paljon jo valmiiksi tehtyjä vääriä rahoja. Asia oli nyt selvä ja nimismies lähetti Heikin suoristaan läänin vankilaan, odottamaan tutkintoa; hän ei saanut enään käydä kotonaankaan, mutta sitä ennen maksoi nimismies Hannolle tuosta puolesta markasta siltarahan.

Kihlakunnan oikeus tutki asian ja tuomitsi Kivisen Heikin elinkautiseen pakkotyöhön.

Niin oli hän vihdoinkin käynyt satimeen. Monta vääryyttä oli hän tehnyt, monta kyyneltä kylvänyt. Monesti oli hän itsensä kierrellyt irti lain rankaisevasta kädestä ja kavaluudellaan itsensä vapaaksi saattanut, mutta pää se tulee viimein vetäville.

Kahdeksaskolmatta luku.

SE TOINEN TAAS.

Hanno ja Maija elivät ammatissaan niinkuin ennenkin. Vaikka Hanno oli ryyppimästä laattuaan koonnut itsellensä melkoisen omaisuuden ja vaikka Maija oli tarkkuudellaan lisännyt vanhemmiltaan perittyä omaisuuttaan, eivät he kuitenkaan heittäneet kesken sillanvahdin ammattia, jonka yhteiskunta oli heille uskonut, vaan tahtoivat siinä olla niin kauan kun suostuttu aika kesti.

Joessa, jossa silta oli, kävi ankara virta. Usein veivät paisuvat kevättulvat siitä sillan yhdellä pyyhkäyksellä, niinkuin lastun. Vanhat muistelivat usein, kuinka tulvat tulivat aina ankarammiksi ja kuinka entisinä aikoina ei niistä tietty juuri mitään. Mutta mikäli maat tulivat viljellyiksi, korvet peratuiksi, suot ja rämeet kuivatuiksi ja raivatuiksi viljamaiksi, sikäli isonivat tulvat ja sitä useammin ne veivät sillan. Monta mestaria oli siinä taitoansa koettanut, mutta yhtä monasti olivat luonnon voimat ne turhiksi tehneet.

Niinkuin ennen olen maininnut, oli silta taasen uudesta rakennettu. Kunnialla se oli koetuksen kestänyt niinä vuosina. Vaikka kyllä ansaat olivat ratisseet, vuoliaiset notkuneet ja arkut vavisseet, isojen jäälohkareiden kiitäessä hirmuista vauhtiensa kuohuvaa koskea alas, oli silta paikkansa pitänyt, ja ihmisten ilo oli suuri.

Oli ollut ankaran luminen ja kylmä talvi. Oli ollut niin kovia pyryjä, että kinokset olivat olleet useissa paikoissa huoneitten korkuisia; olipa täytynyt välisti lapiolla luoda kinokset auki, koettaessa saada ovi auki. Usein käypi niin että kylmän ja lumisen talven perästä tulee kylmä ja pitkä kevät, sillä luonto ei voi vähällä murtaa niin ankaraa talven valtaa, eikä sulattaa ja lämmittää ilmapiiriä oikealla ajalla. Semmoisten kevämien perästä tulee tavallisesti isot tulvat, sillä lumi sulaa silloin muutamissa vuorokausissa ja syöksee vuorilta ja ylängöiltä laaksoihin, puroihin, ojiin ja virtoihin, ja silloin kysytään, kestävätkö sillat ja muut vesirakennukset.

Pitkää kevättä ennustivat vanhat nytkin ja semmoinen tuli todellakin. Vapunpäivän aikana ei ollut lumi vielä hievahtanutkaan ja rekikeli oli parhaimpia mitä koskaan olla saattaa. Vasta viikkoa ennen Erkin päivää rupesi vettä satelemaan ja väliin paistoi aurinko lämpymästi; seuraus siitä oli, että kolmessa vuorokaudessa oli joki tulvillansa. Kaikkialla ryhdyttiin varokeinoihin: venheet vedettiin esille talviteloiltaan ja laitettiin kuntoon, myllyjä tuettiin, paalutettiin ja köytettiin, jokirannoilla olevia aittoja tyhjennettiin ja navetoista laitettiin varmoja ulospääsypaikkoja eläimille.

Neljännellä vuorokaudella lähtivät jäät jo liikkeelle. Suvanteilla kirposivat ne paisuvan veden pullistamina rannoista irti, ja alkoivat joentäyteisinä levyinä kiitää kohisevaa koskea kohden. Siihen

tultuansa jysähtelivät ne kuohujen seassa piileviin kiviin ja kallion kielekkeihin, joihin murtuivat pienemmiksi, mutta korkealle ruiskui vesipatsaat suhisten ilmaan. Olipa jyminä ja pauke semmoinen luonnon voimien yhteen sattuessa, että selvästi tunsu törmien vapisevan jalkojensa alla. Alintaan puoltatoista kyynärää vahvoja ollen, eivät jäät koskien kovissa hyrskyissäkään kovin pieniksi pirstaantuneet, vaan paksuina ja jykevinä jyskyinä kiitivät ne alas, ja harva oli se esine, joka murtumatta niiden edessä jäi. Jonkun kovan vastarinnan kohdattuun pysähtyivät ne hetkiseksi ja röykköysivät hirmuiseksi jääpadoksi. Siinä ne pyörivät ja hyörivät, kiersivät ja kaarsivat, menivät toistensa päälle ja alle, sivuhun ja välihin, eteen ja taakse; näyttipä siltä kuin heillä olisi ollut ennakolta suunniteltu järjestelmä. Kauvan ei kuitenkaan tuo ankaran näköinen vastarinta voinut seisoa ylhäältä tulevaa voimaa vastaan, sillä yhä suurempia jääpatoja ryntäsi vastustajain niskaan, työntäen entiset pois edestänsä. Yhdistetyillä voimilla ryntäsivät ne sitten eteenpäin, repien ja kiskoen kaikki mukaansa, mikä vaan oli niiden tiellä. Myllyt ja niittyladot mennä köllöttelivät kokonaisina virtaa alas, kunnes ne, kohdattuansa jonkun vastuksen, lavahtivat yksin puun palkkeroimaan jäiden sekaan vuolaassa virrassa. Jääpadon seisahduttua jossain matalatörmäisessä paikassa, yltyi vesi silmänräpäyksessä niin, että se äyrästen yli syöksähti alaville, laajoille vainioille, tehden ne tuokiassa mereksi. Jäljestä seuraavat jäät tulivat jääpadon rintamaan, ikäänkuin tunnustellaksensa, kuinka suuri vastustusvoima sillä on. Siitä läpi pääsemättä pyörähtivät ne äyrästen yli tulvivan veden muassa padon sivuitse vainioille, jossa ne jonkun pyörteen voimasta tanssivat hurjaa rinkitanssia; olipa kuin ne olisivat iloinneet voitostansa. Kun sitten jääpato lähti liikkeelle, laskeusi vesi uomaansa, mutta nuot hirmuiset jäälohkareet jäivät törmille ja vainioille; näyttivätpä ne auringon valossa monenvärisiltä kristallipalatseilta. Kova hätä oli ihmisillä. Korkeammille paikoille talutetut, tiheään ahdetut eläimet mylvivät peloissaan, siellä ja täällä kuului hätähuutoja sekä kehottavia komentosanoja, ja veneillä kiidettiin apuun sinne, missä hätä oli korkeimmallaan.

Silta oli korkeatörmäisen, pitkän kosken kohdalla, sentähden ei vesi noussut siinä äyrästen yli. Mutta hätä oli siinäkin, sillä silta oli joka silmänräpäys vaarassa. Suuri ihmisjoukko oli kokoontunut sillan luokse, jos mahdollista, tukemaan sitä ja katsomaan kuinka kävisi. Jäitä tulla jymisi kiivasta koskea alas, ja kun ne vaan sattuivat arkkuihin ja kirmuihin, vavahti koko silta perustuksiansa myöten.

Nyt juuri rupesi ylempänä siltaa, erään kauas koskeen pistävän kallionkielekkeen suojaan, tekemään jääpatoa. Suurina levyinä asettuivat siihen vahvat jäätelit, ikäänkuin levätäksensä paljoista ponnistuksistansa ja hiljentääksensä hirmuista vauhtiaan. Levy levyn, teli telin perästä kiirehti tuohon rauhan satamaan. Ne pyörivät, sijoittelivat ja tunnustelivat missä kunkin paikka olisi ja sitten ne laskeusivat, mikä kyljelleen, mikä lappeelleen rintamaa vasten, täyttäen niin pohjaa myöden veden ja toisien jäiden kulkuväylän. Tulvan särkemien huoneitten hirret nousivat jääpadon rinnassa pystyyn, menivät yli ja ympäri, pitkin ja poikin, sijoitellen itseänsä ikäänkuin siteiksi jääpadolle. Ennen pitkää oli pato muodostunut jyrkäksi ja vahvaksi ja näytti aikovan lujasti vastustaa ylempää tulevia luonnonvoimia.

Kaikki muut hätäilivät ja pelkäsivät pahinta, mutta Tipakkalan Maija ei. Luottaen Jumalaan ja lääkepulloonsa istui hän vaan vahtituvassa rauhallisena, toimittaen levollisesti salvan avaamista niille harvoille, jotka vielä uskalsivat yli kulkea. Häntä usein muistutettiin ja varoitettiin, kuinka vaaranalaista on olla vahtituvassa, sillä jääpato saattaa lähteä liikkeelle minä silmänräpäyksenä hyvänsä ja silloin ei ole sillan pysyminen taattu. Mutta semmoisista muistutuksista ja varoituksista huoli Maija vähän, vastasihan vaan: »Ellei Herra itse huonetta rakenna niin vartijat hukkaan valvovat.»

Pitäjään iso pappila oli aivan sillan läheisyydessä. Kynsi kansi, mikä vaan kykeni, oli kirkkoherran perheestäkin sillan tienoilla, katselemassa luonnon suuria voimia. Siellä tiheissä väkiryhmissä oli itse kirkkoherrakin neuvomassa ja ohjaamassa, kuten parhaiten taisi, ja hätäilemässä muiden hätäisien kanssa. Yht'äkkiä kajahti väkijoukosta huikkea hätähuuto ja kaikkien silmät kääntyivät siltaa kohden. Silloin nähtiin kirkkoherran kahdeksanvuotiaan, valkotukkaisen pojan avopäin juosta vilistävän siltaa myöden vahtituvalle.

»Lapseni, lapseni!» huusi kirkkoherra, voimatta mitään muuta tehdä.

»Mikä on hätänä? Mistä on kysymys?» kysyi syvä miehen ääni väkijoukosta. Se oli Hanno, joka oli ollut muualla hätäntyneitä auttamassa, ja oli nyt juuri tullut sieltä takaisin.

»Lapseni juoksi tuonne vahtitupaan Maijan luokse», sanoi kirkkoherra hätäisesti.

»Kuinka on voitu olla niin huolimattomia, ettei ole käsketty Maijaa pois ja ilmoitettu hänelle vaaran suuruutta, silta olisi myös pitänyt vartioida, ettei sinne olisi kukaan voinut päästä. Jääpato ei seiso enään paria minuuttia kauemmin, ja silloin on silta mennyt vahtitupineen ja asukkaineen», sanoi Hanno nuhtelevaisesti ja synkästi.

»Maijaa on kyllä varoitettu, mutta hän ei ole totellut», sanoi kirkkoherra.

Huolimatta mistään mitään, ja kuulematta kirkkoherran viimeistä vastausta, töytäsi Hanno sillalle, pelastamaan noita vaarasta väliäpitämättömiä. Mutta tuskin oli hän ennättänyt harpata kymmentä syltää, kun jääpato lähti liikkeelle suurella ryskeellä, ja sentähden täytyi hänen heti potkaista takaisin niin pian kuin vaan kerkesi. Eipä siinä pitkiä aikoja ollutkaan, kun jääpato tuli kauhean pakkoveden kanssa. Ja yhdellä pyyhkäyksellä veivät ne sillan arkut juuri kuin jotkut keveät lastut; ainoastaan se arkku jäi paikoilleen, jonka päällä vahtitupa oli.

Kauhistus ja hämmästyksensä valtasi kaikki ihmiset. »Lapseni, lapseni!» huudahteli kirkkoherra ehtimiseen, ja hänen rouvansa kannettiin pyörtyneenä kotiin. Hanno, tuo muutoin niin jäykkä ja voimakas mies, tuli niin voimattomaksi ja kykenemättömäksi, ettei jaksanut muuta tehdä kuin voivottaa ja käsiänsä väännellä.

Vaara suureni joka silmänräpäys, sillä tulevat jäälohkareet puskiivat ehtimiseen tuota turvattomaksi jäänyttä, yksinäistä sillanarkkua, ja selvästi nähtiin vahtituvan vapisevan. Samassa syöksähti Maija tuvasta arkun päälle jääneelle sillan palaselle, pitäen kirkkoherran poikaa sylissään ja puristaen häntä rintaansa vasten; näytti siltä kuin hän olisi jotain puhunut, mutta sitä ei voitu kuulla kosken kovan pauhinnan vuoksi.

Kirkkoherra tointui ensiksi yleisestä hämmästyksestä.

»Onko venheitä saatavissa? Niitä kaluineen tänne! Onhan ihan väärin, ellemme koeta pelastaa noita onnettomia; sata, kaksisataa markkaa palkinnoksi hänelle, joka sen tekee», komensi kirkkoherra.

»Minä lisään sata markkaa; kolme sataa markkaa pojän ja Maijan pelastajalle, kuulitteko? — kolme sataa markkaa!» lisäsi Hanno, voimatta muuta tehdä.

Pian oli useita venheitä paikalla airojen ja vankkojen sauvoitten kanssa. Useita yrityksiä tehtiin vieläpä uhkarohkeitakin, mutta aina yhtä huonolla menestyksellä. Vanhat, karaistuneet koskenlaskijat koettivat useat kerrat parastansa, mutta turhat olivat kaikki ponnistukset luonnonvoimia vastaan.

»Pelastakaa lapseni ja vaimo! Pelastakaa herrantähden, maksoi mitä maksoi — neljä — viisisataa markkaa — pelastakaa!» hätäili kirkkoherra.

»Ei toki liene yhtään niin halpamielistä ihmistä, joka sen tekisi ainoastaan palkinnon toivosta; tavallinen ihmisvelvollisuus velvoittaa jo meidät siihen. Mutta ihmisvoimat eivät riitä sitä tekemään ja jos ei joku ihme tapahdu, luulempa pelastuksen olevan mahdottoman», sanoi eräs kivellä istuva ja kovasti huohottava, yrityksen tehnyt mies.

Vaara suureni suurenemistaan. Hirmuinen jääjönkäle survasi osan arkusta pois, vahtitupa horjahti ja kallistui kuohuvaa koskea kohden; olipa niinkuin olisi se siihen kallistunut odottamaan viimeistä iskuja.

»Lapseni, lapseni! Pelastakaa lapseni — seitsemän, kahdeksan sataa markkaa — pelastakaa!» huuteli kirkkoherra epätoivossaan ja perin voimatonna.

Samassa tuokiossa nähtiin omituinen näky. Pitkin maantietä tuli joku matkustajajoukko, mies vetäen perässään nelirattaisia vankkureita ja kantaen olallansa vankkaa luotipyssyä; vaimon olalla oli isonlainen lippo (haavi) ja hänen kintereillään tallusteli neljä isompaa lasta. Se oli Laarilan perhe, joka ikäänkuin rientomarssissa asteli hätäpaikkaa kohden.

Heitettyään vankkurinsa, perheensä, pyssynsä ja passinsa väkiryhmien taa, tuli hän halki väkijoukon sen rintamaan, nyrvien ja nuijien nyrkeillään oikeaan ja vasempaan, saadaksensa tietä.

»Mikä täällä on hätänä? Onko mitään vaaraa?» — kyseli hän hätäisesti johtavain henkilöiden luo päästyänsä.

»Lapseni, lapseni — Maija — kahdeksan sataa markkaa, ken pelastaa», äännähti kirkkoherra, osoittaen sormellansa vahtitupaa ja sillan palasella olevaa, lasta syleilevää Maijaa kohden.

»Vene, vene! nopeaan — pertana — vene tänne! joutukaa!» komensi Laarila, nuivien tilaa itsellensä; hän oli tuokiossa käsittänyt vaaran suuruuden.

»Tässä on venheitä, mutta turha on ihmisapu; kyllä on koetettu auttaa, mutta ei ole voitu», sanoi joku jo ennen parastansa koettanut.

»Sillä ei vielä ole todistettu, ettei enään saisi koettaa — ei mitään vastaväitteitä eikä neuvottelemisia, aika on tärkki — persina, ei sinne venettä, tänne, kauas ylipuolelle siltää! kuinka se alapuolelta onnistuisi?» touhusi Laarila, samassa tarttuen venheen kaareen parin muun miehen kanssa kiinni. Sitten he veivät juoksujalassa venheen sillan sivutse paljon ylemmäs siltää erään niemekkeen kohdalle.

Joku miehistä tarjoutui Laarilalle kumppaniksi.

»Ei mitään kumppania, hän olisi tiellä vaan; yksin, ihan yksin tahdon koettaa — palanen köyttä vielä, kas niin, ja nyt lähdän Jumalan nimessä», puuhaili ja puheli hän.

Mieltä jännittävä oli se hetki. Jokaisen silmät olivat luotuina tuohon uhkarohkeaan yrittäjään. Ei mitään kysymyksiä kuulunut eikä mitään päätelmiä, eikä hennottu vapaasti hengittääkään; silloin tällöin kuultiin vaan jonkun rinnasta puhkeevan syvän ja toivovan huokauksen. Vankkana ja jäykkänä ohjasi Laarila seisoltaan venhettä, väistellen milloin sauvoimella, kulloin airolla kiitaviä jäälohkareita, yhä ohjaten venhettä ulommaksi, päästäksensä sen arkun kohdalle, jonka päällä palanen siltaa ja horjuva vahtitupa vielä oli; sen kohdalle päästyänsä laski hän myötävirtaan sinne. Nyt tuli ratkaiseva hetki. Voiko hän pysähtyä arkun luo, vai viekö hänet vaahtoava hyrsky siitä sivuitse? Hirmuista vauhtia kiiti hän nyt eteenpäin ja jokainen tunsu pelosta jäsenensä vapisevan. Mutta juuri kun hän kiiti kuohuvien hyrskyjen keskellä seisovan arkun ohi, teki hän, haaralla jaloin tanakasti seisossaan, jyrkevällä melalla semmoisen kaarroksellisen mestarikiemauksen, että venhe pyörähti kuin väkkärä arkun alapuolella olevaan kosteeseen, ja nyt oli Laarila perillä. Tuokiossa sitoi hän muassaan olevalla nuoralla venheen kiinni arkkuun, ja rupesi toimimaan vaaranalaisia venheeseen.

»Pian alas, pelotta vaan, kyllä minä vastaanotan; poika ensin ja sinä sitten — pian, pertana, aika on kallista», komensi Laarila.

Mutta juuri kun Maijan piti antaa poika Laarilalle, kohtasi häntä niin kova mielenliikutus, että reväisin tuli taas niinkuin kuolema päälle, ja pojan antaminen jäi siihen. »Pian, pian — persina», kiirehti Laarila, mutta Maija ei tuota säikähtänyt, karjasi vaan: »Reväisimeni» ja otti pullostansa aika kulauksen. »Arkku hajoaa tuossa paikassa, joudu!» hopitti Laarila, ja tuskan huudahduksia kuului rannalta. Kun Maija oli saanut tenhoveitensä juoduksi, antoi hän pojan Laarilalle niin levollisena, kuin ei olisi mitään hätää eikä mitään olisi tapahtunut; sitten laskeusi hän itse. Laarila asetti molemmat pohjalle ja varoitti olemaan liikahtamatta. Nyt aljettiin ponnistaa maalle päin. Sielläpä nyt oli neuvoja, huutajia, viittoja, toivoja ja pelkääjiä, mutta Laarilalla oli omat tuumansa. Poikkivirtaan ei ollut ajattelemistakaan, sillä ensimmäinen kohtaava jääjätkäle olisi lyönyt venheen murskaksi. Hän ohjasi venhettä viistoon, myötävirrälle, väistellen jäälohkareita niin paljon kuin mahdollista. Juuri kun hän oli päässyt arkun ulottuvista ja kohdalta pois, romahti sillan viimeinen jäännös vahtitupineen kuohuvaan koskeen; iso jääteli teki lopun työstä, minkä muut olivat aloittaneet. Haikeita huutoja kuului rannalta ja kirkkoherra ja Hanno katsoivat mykkinä yhteen paikkaan, tuohon hyrskyjen kanssa taistelevaan venheeseen.

Laarila ponnisteli kaikin voimin, ohjaten venhettä, ja mikäli hän livui alaspäin, läheten maata, vetäysi väkikin kohdalle, ollaksensa valmiina heitä vastaanottamaan. Vihdoin pääsivät he niin likelle rantaa, että eräs mies ulettui pitkävartisella keksillä iskemään kiinni venheen kokkaan; sen avulla vedettiin se pian rantaan ja kymmenet kädet sivalsivat sen asukkaineen päivineen kuivalle törmälle.

Kumma oli katsella tuon ennen niin verkkaisen ja kähveröisen miehen äkillisiä päätöksiä ja sitä rajua liikuntaa, jota hän koko pelastuksen ajan osoitti. Häntä ei oltu koskaan ennen semmoisena nähty, ja hän teki työn, jota ei kukaan muu kyennyt tekemään.

Maalle päästyänsä raukesi Laarila pitkäksensä maata eikä voinut puhua, eikä silmiänsäkään liikuttaa; paljot ponnistukset olivat mieheltä voimat vieneet; näyttipä siltä kuin hän olisi kuiskinut: »Minulla on suuri kyky, mutta ihmiset eivät tunne minua.»

Ei voinut Maijakaan puhua, mutta poika makasi itkeä nyyhkien isänsä rinnoilla; kaikki väki oli vähäpuheisena.

»Oletpa kummanrohkea ihminen, Maija, kun melkein tahallasi antaudut silminnähtävään vaaraan!» sanoi Hanno nuhtelevaisesti, sittenkun ensin mielenliikutus oli mennyt ohitse.

»Minä en peljännyt, sillä tiesinhän minä, että Jumala voipi minut varjella, jos hän sallii minun vielä elää. Hän olisi voinut vaikka kosken kuohuista luoda uuden Laarilan minua ja poikaa pelastamaan, jos ei hän olisi hyväksi katsonut tätä entistä siihen toimeen lähettää», sanoi Maija luottavasti.

»Olipa se — tuota — oikein aika ponnistusta vaativa toimi», sanoi Laarila vähän levähdettyään.

»Ei ainoastaan ponnistusta, mutta myös uljuutta, neuvokkaisuutta ja alttiiksi antavaisuutta vaativa. Sinä olet tehnyt jalon työn ja jos se olisi nyt vielä tekemättä, itkisin tässä mennyttä lastani ja Hanno tuossa vaimoan», sanoi kirkkoherra.

»Hän on oppinut mies ja hänellä on suuri kyky, mutta ihmiset eivät tunne häntä», sanoi saapuville tullut Laarilan vaimo.

»Saatanpa minä — tuota — muutakin tehdä, en vaan herrasvärkeillä syödä talonpoikaista ruokaa», sanoi Laarila, vilkaisten samassa kirkkoherraa silmiin.

»Kauan olet, ystävänäni, pitänyt mielessäsi tuota ajattelemattomuudessani kerran lausuttua sanaa, mutta jalosti, ylevästi kostit sinä. Kauan olenkin katunut tuota ylimielistä lausettani, sillä elämä on minulle opettanut sen totuuden, että ihmisen tulee hillitä kieltänsä, eikä pahoittaa ketään. Heitetään pois nyt nuo vanhat hapatukset ja lyödään sovinnon kättä!» puheli kirkkoherra.

»Kyllä kai minä — tuota. En minä ole äissäni ollutkaan, vaikka kyllä ensin tuntui ilkeältä, kun ihmisen kunniaa loukattiin — tuota», sanoi Laarila ja sitten he löivät kättä niinkuin veljekset.

»Niin ja sitten palkinto!» lisäsi kirkkoherra, ojentaen samassa Laarilalle tukun setelirahoja.

»Palkinto! Mikä palkinto se on? — tuota», sanoi Laarila, vetäen kätensä koukkuun, evätäksensä siten rahoja vastaan ottamasta.

»Kahdeksansadan markan palkinto on luvattu sille, joka pelastaisi ne kaksi henkeä, jotka olivat varman surman suussa», selitti kirkkoherra.

»Sitä en kiireeni vuoksi ole kuullut, sen tein palkinnon toivotta, tavallisesta ihmisvelvollisuudesta, enkä sentähden ota vastaan mitään palkintoa», sanoi Laarila lujasti; tuntuipa hän olevan liukaspuheisempikin kuin tavallisesti vastaväitöksessään.

»Ei kukaan ole vielä rehellisemmästi ja kunniakkaammasti palkintoa ansainnut, kuin juuri sinä. Ota vastaan tämä vähäinen kiitollisuuteni osoitus! Tosi kyllä on, ettei jaloa työtäsi voida suurillakaan summilla palkita, mutta onhan se edes joku muisto minulta ja Hannolta», puheli kirkkoherra.

»Palkinto on rehellisesti edeltäpäin luvattu, eikä kukaan muu meistä kyennyt sitä ansaitsemaan; on kovin väärin tehty, jos ei hän ota sitä vastaan», mutisi kansa.

Hitaasti ja verkkaisesti nousi Laarila istualtaan seisomaan. Hän otti lakin pois päästään, astui pari askelta lähemmäksi kirkkoherraa ja sanoi:

»Tuota — koska se on kirkkoherran hyvä tahto ja yleinen mielipide, niin otan sitten vastaan — tuota.»

»Oikein!» huudahti kirkkoherra ja ojensi rahat Laarilalle, joka siinä seisoi yhä lakittomin päin.

»Jokohan, jokohan — tuota. Jopahan kerran arvasin astua oikealle astuimelle onnen epävakaisella rattaalla —», sanoi Laarila, tukkiessaan verkkaisesti rahoja lakkariinsa.

Samassa havaitsi hän minut. Hän asteli oitis verkkaisilla, mutta arvokkailla askelilla luokseni. »Hyvää päivää — tuota. Terveiksi, tuota!» sanoi hän kättä puristaen. »Onpa todellakin hauskaa! Saanko ystävytemme nojalla pyytää jotain — tuota? Arvelin teidän olevan täällä ja sentähden tulimme tämän kautta, vaikka olisimme suurempaankin voineet päästä, sillä eipä kulkuneuvomme suuria siltoja kaipaa», jatkoi hän sitten.

»Jos vaan pyyntönne on minun vallassani, niin se on jo edeltäpäin myönnetty», sanoin hänelle.

»Pyytäisin vaan saada muutamiksi päiviksi majapaikkaa luonanne.»

»Sen myönnän kernaasti, vaikka kauaksikin; kaikki mitä meillä on, on myös teidän, mutta itse en vielä jouda lähtemään», sanoin hänelle.

»Kiitos — tuota», sanoi hän, keikauttaen itsensä suoraksi ja kohentaen jotenkin rappiutilassa olevaa viheriäpantaista lakkiansa pystömpään asemaan. Sitten asteli hän odottavan joukkonsa luo, sieppasi pyssyn olallensa ja vankkurien pestin käteensä sekä alkoi pystöpäisenä ja ryhdikkäänä astella kotiani kohden. Kauan katsoin hänen jälkeensä, kuinka tuo viheriäpantainen lakki teki, säännöllisten askelien vuoksi, tasamittaisia heilahduksia oikeaan ja vasempaan, aivan niinkuin hyvästi käyvän vanhan seinäkellon lerkko. — Muu perheensä seurasi jäljessä, vaimo kantaen lippoa olallaan ja lykäten vankkureita.

Yhdeksäs kolmatta luku.

LOPPUMUISTELMIA.

Kotiin tultuani oli Laarila perheineen siellä jo hyvin kodistunut. Lippo oli asetettu pystyyn porstuan

nurkkaan, pyssy riippui juhlallisesti naulassa tuvan seinällä, viheriäpantaisen lakin vieressä, ja lapset juoksentelivat ympäri lattiaa iloisesti leikkien. Itsensä oli hän riisunut paitahihasilleen ja tuli minua vastaanottamaan, kuten isäntä ainakin.

Me emme nyt pitkään kursailleet; sentähden aloimme heti muistella menneitä ja aavistella tulevaisia aikoja.

»Kuinka olette voinut sitten viimenäkemän?» alotti Laarila.

»No, onpa se mennyt vaan, kuinka itse olette voineet?»

»Kyllähän se muutoin — tuota — mutta epävakainen on onnen ratas», sanoi hän puolisuorullisesti.

»Minusta se tänään ei ensinkään ollut epävakainen.»

»Tosi kyllä, mutta minusta se ei ollut onnen, vaan miehuuden teko — tuota —; kumminkaan en tahdo väittää, ettei se voisi olla alku parempaan.»

»Onko sitten joku vastahakoisuus kohdannut teitä?»

»He eivät tunne minua.»

»Ettekö pitäneet siitä ammatista, jossa olitte meidän sieltä lähtiessämme?»

»He panivat minut pois — tuota.»

»Panivat?»

»Niin.»

»No minkä tähden?»

»Ihmiset eivät tunne minua.»

»Rakas Laarila! Tosi kyllä, että sinä olet oppinut mies ja että sinulla on suuri kyky, mutta tunnusta toki, että poispanoon on omaakin syytäsi, sillä sinähän rupesit liaksi — — —», selitti Laarilan vaimo.

»Kultaseni! Minä rukoilen sinua. Eihän toki miehen suuren opin ja kyvyn rinnalla katsottane pienten hairahdusten ansaitsevan poisajoa. Minä toivon sinulla olevan kehittyneen ymmärryksen; minä pyydän sinua», ehätti Laarila sanomaan, katkaistakseen vaimonsa puheen.

Vaimo vaikeni ja kääntyi toisapäin, mutta silmäellessäni häntä, näin selvästi hänen pyyhkivän kyyneleitä silmistänsä.

Hetki tuntui tukalalta. Ennen niin eloisa ja vastuksienkin aikana yhtä köyttä vetävä parikunta vaipui nyt niin syvään suru- ja umpimielisyyteen, että se syrjäistäkin oikein kauhistutti; puhe oli kai koskenut arkaan paikkaan. Oli mielestäni kovin paha, kun äsken niin iloiset ja vapaat ystäväni tulivat niin noloiksi, sentähden mietin keinoa, kuinka tuon alakuloisuuden saisin poistetuksi.

»Oletteko nyt juuri lähteneet oluttehtaalta?» kysyin asian aluksi.

»Eikö mitä, meidät pantiin pois melkein heti, kun tekin lähditte siitä paikkakunnasta», sanoi vaimo.

»Millä tavalla olette sittemmin toimeen tulleet?»

»Kirjoittamalla ja asioita ajelemalla — tuota», sanoi Laarila.

»Mitä tuolla lipolla ja pyssyllä aiotte tehdä?»

»Mitäkö — tuota? Senpä tahdon selvittää. Suomen vesissäkin löytyy helmisimpsukoita ja moni on niitä kokoomalla äkkiä rikastunut. Mekin laitoimme lipon ja viime kesänä sillä jo vähin koettelin, mutta epävakainen on ollut vielä onnen ratas, vaikka ei aivan merkitönkään. Timantteja myös voidaan saada, kun vaan aikaisin keväällä ammutaan kurkia ja etsitään niiden kivipiirasta; kurjet, näette, ovat talvella timanttimaassa ja nieleskelevät niitä. Sitäkin olen koettanut tänä keväänä, eikä se ole aivan turhaan mennyt — tuota», selitti Laarila innokkaasti.

Samassa meni hän kiireesti komujensa luo, penkoi ja peuhtoi niitä, sieltä ja täältä. Viimein hän veti pussista pienen kääröksen ja asteli sen kanssa luokseni. Käärös oli senkin seitsemän kertainen, sideltä ja solmieltu niin monikertaisilla siteillä ja nuorilla, että se näytti kokonaan mahdottomalta aukaista. Suurella varovaisuudella näpläsi hän siteitä ja solmuja, ja viimein auki saatuansa pani hän niskansa ja hartiansa kylmyyn, ikäänkuin peläten, että siellä olevilla kalleuksilla olisi siivet ja että ne ulkoilmaan

päästyänsä pölähtäisivät lentoon, joka onnettomuus olisi kaikin mokomin estettävä.

»Kas täällä, tulkaapas katsomaan!» sanoi Laarila, sitten kun hän oli kääroksensä auki saanut, pitäen niitä kahdenkäsini kiinni ja katsoen aarteitansa niin liki, että nenä oli niihin koskea. »Saattepa nähdä mitä täällä on», lisäsi hän sitten.

Me lähenimme hyvin varovasti tuota ihmeellistä paikkaa.

»Tuossa toisessa on helmien alkuja ja toisessa on varmoja timantteja», esitteli Laarila.

Tirkistin ensin timanttiläjään. Jotenkin likaisessa liinarievussa oli joitakin maasälpä- ja ukonkivi-jyväsia, jotka lienevät herra ties kuinka monen kurki-rievun kuvusta hengen palkkiolla riistetyt. Silmäsin toiseenkin samanlaiseen auki-olevaan riepuun. Siinä oli muutamia pieniä simpukankuoren värisiä jytyisiä ja niiden piti olla helmien alkuja; vahinko vaan, ettei niitä käynyt enään kasvattaminen, sillä niiden imettäjä-nilviäiset olivat jo aikoja sitten mäsäksi muserretut.

»Kyllä ne ovat todellakin ihmeellisiä nuot helmet ja timantit! Mikä vielä kummempi, timantit pystyvät lasiin — sallitko rakas Laarila?» sanoi vaimo, seisoen kumarassa niiden ihmeellisten kalleuksien yli, molemmat kädet selän takana ja pyhällä kunnioituksella tirkistellen niitä ihmeitten ihmeitä.

»Rakas Mari! — sallin; sinun tähtesi sallin vaikka mitä — mene ja tuo», myönsi Laarila ehdottomasti.

Vaimo meni äsken mainitsemani rötyko'on luo ja kaivoi sieltä esiin muutamia lasinpalasia, jotka olivat niin ruostuneita, että niissä näkyi kaikki vesikaaren seitsemän väriä. Laarila laski hyvin juhlallisesti ja varovasti molemmat riepunsa pöydälle, asetti lasinpalasen eteensä, otti timanttiko'osta maasälpä- tahi ukonkivi-jytyn ja alkoi sillä raapia lasia. Tuo kova kivilaatu tekikin paksuun ruosteeseen valkeita raamuja.

»Noin, ettekö näe? Tämä lasi on kovinta mitä ikänä olla saattaa ja yhtäkaikki pystyy timantti siihen. Nämät eivät ole mitään muuta vailla kuin päähänsä panemista, ja vähän teroittamista, niin ne ovat valmiita lasiveitsiä, ja nämät olen minä kaikki jo tänä keväänä käsittänyt, näytti Laarila innokkaasti toteen, arvostellen timanttien arvon lasiveitsien kannalta.

»Rakkaani! Sinä olet oppinut mies ja sinulla on suuri kyky, sen tunnustan, mutta ihmiset eivät tunne sinua. Näissä saattaa olla suuri rikkaus kätkettynä», sanoi Laarilan vaimo.

»Älä muuta sano, rakkaani. Ja entä nämät täällä? Näillä ei kyllä taida olla suurta rahallista arvoa, mutta katsopas tätäkin köpälettä! Jos tämä olisi saanut kasvaa vielä joitakin kuukausia, niin se maksaisi tuhansia, ja kuitenkin olen niin vähän vielä koetellut», säesti Laarila.

»Ja tänään sieppasit kahdeksansataa markkaa», sanoi vaimo.

»Niin, niin, kultaseni! Nyhän meillä on varaa tehdä kokeita ja yrittää; me emme ole koskaan olleet vielä niin rikkaita. Kuka takaa, etten minä vielä jonakuna päivänä nosta saavillista noita kalliita ja halutuita helmiä ja täytä kaikkien ruhtinattarien ja prinsessain kauloja niillä. Kuka takaa, etten minä laske vielä timanttien hintaa ja laita lasiveitsiä kaikille maailman lasimestareille — tuota? Kaikkiin noihin katsoen ei sinulla, rakkaani, olisi mitään syytä nurkua, vaikka tulimmekin erotetuksi tuosta vähän tuottavasta oluttehtaan ammatista — tuota», puheli Laarila.

»Rakas Laarila! Väärin olen sinua arvostellut ja tuominnut, anna se minulle anteeksi! Sinulla on suuri kyky», sanoi vaimo ja kavahti Laarilan kaulaan. Siinä he sitten yhdessä itkeä niiskuttivat niinkuin pienet lapset, mutta se ei ollut epätoivon painavaa ja rasittavaa itkua, mutta toivon ja luottamuksen ihanaa tunnetta, joka niin paljon keventää sydäntä ja peittää menneitä rikoksia sekä murheita.

Laarila oli voittanut. Herra ties kuinka kauan heitä oli jo kummankin puolisesti painanut tuo raskas ja jäytävä tunne, jonka heissä huomasi, ja joka niin usein turmelee avio-onnen. Laarila ei suinkaan ollut koskaan ollut paha vaimollensa, ja luultavasti oli hän kaikin voimin kokenut häneltä poistaa tuota kalvavaa tunnetta, jonka hän oli ryyppimisellään matkaansaattanut, mutta sitä ei hän ollut voinut. Sen juuret olivat elämäkokemuksessa vähitellen kasvaneet ja juurtuneet sekä yhä varttuneet; sentähden eivät ne olleet niin helpot sieltä lähtemään millään näennäisillä tempuilla. Tuo tämänpäiväinen onnenpotkauskään ei ollut voinut heti vaimon sydäimestä poistaa tuon tunnon vakuutusta. Vasta sitten kun hän vei vaimonsa uuteen helmi- ja timanttisateeseen, haihtui vaimon pelko ja ahdistus kuin tuhka tuuleen, ja elämä astui taas hänen eteensä toivorikkaana ja paljon lupaavana. —

Juuri kun tuo näytelmä oli loppunut, asteli herrastuomari, merenruokosauvaansa vihasti viskoen, asuntoamme kohden.

»Terveisiä Pietarista!» sanoi hän juhlallisesti huoneeseen tultuansa, astellen meitä tervehtimään.

»Kiitoksia. Käykää istumaan! Kuinka siellä nyt kävi?» koin hänelle sanoa.

»Eihän se niin hyvästi käynyt kuin ma luulin», sanoi hän, käyden istumaan.

»Kuinka niin?»

»Keisari ei ollut kotona.»

»Ei ollut kotona?»

»Ei ollut.»

»Missäs sitten?»

»Ranskanmaalla.»

»Asianne kävi siis kuten ennustin?»

»Niin kävi, vaan ei asiani vuoksi, mutta sentähden kun keisari ei ollut kotona. Kaikki siellä sanoivat minulle: teillä on niin kauniit kirjat, kun te olette divisioni-laskulla subraheerannut, multipliseerannut ja adeerannut summat yhteen, että jos vaan keisari olisi ollut kotona, niin teidän asianne olisi käynyt sangen hyvin», selitti hän toimessaan.

»Kuka teille niin sanoi?»

»Suomen pääpiispakin, joka asuu Pietarissa.»

»Mutta eihän — tuota — —»

Minä estin Laarilan enempää sanomasta.

»Millä tavalla olette matkustanut?» kysyin, muuttaakseni puheen suuntaa.

»Näillä omilla jaloillani», sanoi hän, nousten seisallensa ja tehden ketterän pyörähdyksen ympäri ja vivauttaen sauvallansa ison kaarroksen.

»Se ei ole mahdollista. Olette kohta kahdeksankymmenen vuoden vanha ja matkaa on kumminkin seitsemänkymmentä peninkulmaa.»

»Se on tosi. Kaksi viikkoa olen ummelleen menettänyt aikaa paluumatkallani, enkä ole askeltakaan minkäänlaista kyytiä saanut. Mitä tuo nyt on? Minulla on lujat jalat, ja kun keisari tulee kotiin, käyn minä toisen kerran Pietarissa», selitti hän tehden poislähtöä.

»Älkää nyt lähtekö mihinkään; olkaa meillä yötä ja levähdyttäkää jalkojanne», kehotin häntä.

»Eivät ne tarvitse levähdyttämistä. Minä kävelen vielä tämän puolen peninkulmaa vanhain ystäväini luokse; ei tämä paljon paina», sanoi hän ja lähti.

»Mutta melkein yksinkertainen — tuota. Onko ikänä kummempaa kuultu tahi nähty — tuota. Lähteä keisarilta suorastaan pyytämään virkaa taikka pensioita semmoisen miehen, joka ei tiedä missä Suomen pääpiispa asuu — tuota. Semmoista se on, kun ei ihminen saa mitään oppia — tuota», arvosteli Laarila herrastuomaria tämän mentyä.

Useita päiviä oli Laarila perheineen meillä. Kaikista elämän vähäisimmistäkin säteistä näkyi, että vaimo oli kaikki unhottanut ja jaksoi täydellä luottamuksella toivoa; heidän välinsä oli tullut jälleen niin avonaiseksi, vapaaksi ja lämpöiseksi, että se tuotti minunkin perheelleni monta hauskaa hetkeä. Puhelimme yhtä ja toista, mutta parhaiten toki viihtyi Laarila puhuessaan timanteista ja helmistä.

»Nyt meidän pitää lähteä», sanoi Laarila eräänä kertana, nousten äkkiä istualtaan seisalleen.

»Mihin sitten ajotte mennä?» kysyin häneltä,

»Tuonne isojen vesien luokse sisämaahan tuota. Siellä on paljon helmisimpsukoita, niitä nostan koko kesän, ja kevään tultua ammun siellä isoilta soilta timanttikurkia — tuota», selitti hän.

Pyysin heitä olemaan vielä jonkun päivän luonani, mutta mikään ei auttanut. Oitis rupesivat he haalimaan kokoon reppujaan ja sijoittelemaan niitä vankkureihin. Kaikki valmiiksi saatuansa astelivat he hitaasti luokseni ja kyöneleet valahtelivat kummankin silmistä.

»Hyvästi nyt, rakas ystävä — tuota! Te olette ainoat, jotka olette minua ymmärtäneet. — Ihmiset eivät tunne minua — tuota. Vähien virheitteni vuoksi unhottavat he minun oppini ja kykyini — tuota. Minä en

haekaan enään mitään virkaa, sillä olenpa selvään huomannut, ettei sitä minulle anneta. Minä koetan polkea onnen epävakasta ratasta toisilla vesillä, ja tahdonpa maailmalle näyttää, mitä oppi ja kyky voivat aikaansaada. Teillä on sulaa onnea, meillä pelkkää onnettomuutta. Minä — tuota, en kadehdi sitä, mutta oi kuinka olisin onnellinen ollessani teidän sijallenne. Oma talous hyvällä toimeentulolla, se on jo paljon, mutta en ollenkaan epäile, etten minäkin sitä vielä saa, kukapaties korkeammassakin määrässä — tuota», puheli Laarila.

Molemmilta meiltä sydämmelliset jäähyväiset otettuansa sijoittelivat he nuorimmat lapsensa vankkureihin, vaimo sivalsi lipon ja Laarila pyssyn olallensa ja vankkurin jukon toiselle olallensa, ja niin he lähtivät. Niin kauas kuin silmä kantoi, katsoin heidän jälkeensä. Ryhdikkäänä asteli Laarila pystöpäisenä edelleen ja säännöllisesti taas viippasi viheriäpantainen lakki oikeaan ja vasempaan; luottavana tepsutteli vaimo jäljessä, työntäen vankkureita. Tunsin outoa kaihoa sydämmessäni ja vaivuin ajatuksiini. He menivät oikein väkiryssä koettamaan, eikö tuo onnen oikullinen, epävakainen ratas vihdoinkin käänny heille suotuisammaksi ja viskaa heille timantteja ja helmiä. He riensivät vahvassa toivossa onneansa kohden, mutta nuot onnen perusteet olivat mielestäni niin heikolla ja haaveellisella pohjalla, että minä epäilin sitä ja sydämmestäni säälittelevin heitä.

* * * * *

Kului joku vuosi. Herrastuomari oli menettänyt melkein kaiken näkönsä ja tullut halvatuksi; hän joutui meille ruodulle. Hän vapisi niinkuin kahila virrassa ja oli sen vuoksi hyvin vastuksellinen hoidettava. Hän ei kyennyt vuoteesta liikkumaan, mutta kuitenkin täytyi häntä usein käyttää ylhäällä, vuoteen korjaamisen ja muun tähden. Ei mikään sotamiehen äkseerinki liene rantumpaa ja monimutkaisempaa, kuin tuo ylhäällä käyttäminen oli. Tuolissa piti olla peukaloiden reiät, joihin molemmat peukalot piti istuma-ajaksi panna ja täytetän kanssa tilkitä. Jalkojen alla piti olla pölkky, johon oli koverrettu kantapäiden kolot, joihin jalat piti tarkoin tukien kanssa sovitella; harvassa oli niitä ihmisiä, jotka olisivat voineet kaikki nuot tempuat tehdä, niin että ukko olisi niihin ollut tyytyväinen. Minä hoitelin usein ukkoa, ja hän perehtyi niin minuun, ettei olisi suvainnut kenenkään muiden hoitavan itseänsä kuin minun.

»Sakeus! Missä Sakeus on?» huuteli hän, kun vaan satuin olemaan vähän ulompana; aina silloin kiirehdin hänen vuoteensa luo.

»Voi Sakeus! Paljon on minusta sinulle vaivaa, mutta tarvitsen päästä ylös, vuode on korjattava. — Kas niin, sinulta se käypi niin hyvästi — peukalot reikiin nyt täytetän kanssa — siihen niin — ja jalat koloihin — kas niin, nyt on hyvä, laita nyt vuode!» puheli hän useinkin, kun häntä hoitelin.

Vuoteeseen häntä takaisin laittaissa vasta temppuja oli. »Meni liiaksi kyljelleen, ronkan kolo ei ole hyvä, kantapäiden kolot ovat liian syvät, ne pitää tilkitä, — polvi pitää tueta — niin, niin, siihen niin! Korvatuki nyt ja sitten hankaseen täyte, varvasten välit ovat vielä liian väljällä — niin, aivan niin, voi kuinka nyt on hyvä. — Kiitoksia Sakeus, kiitoksia! — sinä osaat niin hyvästi», komenteli apua tarvitseva vanhus.

Minä tunsin sanoilla selittämätöntä sääliä tuota kovaonnista vanhusta kohtaan. Usein istuin väliaikoinakin hänen vuoteensa vieressä, kertomassa hänelle jotain tahi kuuntelemassa hänen kertomuksiaan, lievennäkseni hänen karuja hetkiään ja antaakseni hänelle kaikenlaisia tarpeitaan. Niillä hetkillä tunsin tunnossani, kuinka hän oli yhtä oikeutettu ihminen kuin kaikki muutkin, vaikka onni oli häntä niin pahoin kohdellut; mielipahalla tunsin myös kuinka moni hänen sijalleen joutunut raukka saapi ihmisten tylyyden tähden silloin juoda pohjaan sen mielikarvouden sapella sekoitetun maljan, jonka kova onni on heidän käteensä työntänyt.

»Kyllä minä vielä kerran maksan ne paljot vaivat, joita minusta olet nähnyt», sanoi herrastuomari eräänä kertana.

»Vai niin, mutta minä en maksun tähden ole sitä tehnytään», sanoin hänelle.

»Mutta minä en jätä maksamatta, se olisi syntikin. Kun minä pääsen lääkärin luo, niin minä vielä paranen ja sitten minä menen Pietariin keisarin puheille, sillä onpa hän nyt kotona», tuumaili ukko.

»Olettehan jo yli kahdeksankymmenen», arvelin hänelle.

»Kahdeksankymmenen viiden.»

»Olette jo vanha ja taudin rasittama. Minusta olisi paras kun heittäisitte paranemisen toiveet siihen, sillä eihän teillä voi olla enään pitkä ikä, vaikkapa vielä paransittekin», sanoin hänelle.

»Niin, mutta minun isäni eli yhdeksänkymmenen vuoden vanhaksi, ja herra ties, enkö minä elä vielä vanhemmaksi», sanoi ukko vähän nyrpeissään.

Niinhan se on: »Elohon on elävän mieli, vielä haudan partaallakin.»

»En minä ennen ollut näin, mutta ei tämä ole minun vikani», virkahti ukko eräänä kertana surumielisyyteen vaipuneena.

»Sen tietää jokainen, että te olette ollut mies ja ettette ole syyppää nykyiseen alennukseenne», koin sanoa.

»Niin. Oli aika, jolloin minulla oli tavaraa ja arvoa, mutta molemmat ovat nyt menneet. Ei kenenkään vanhan miehen pitäisi naida nuorta, kaunista vaimoa», sanoi hän ja suuret kyynelkarpaleet valahtivat hänen silmistään. — »Peukalo-tuki paremmasti, se pääsee liikkumaan, toinen jalka samoin», lisäsi hän sitten, ja niin ankara vavistuksen puuska valtasi hänet, että minun piti ruveta pitämään häntä kiinni.

Mitä miettikään hän nyt? Kenties koko mennyt elämä kaikinensa astui hänen eteensä. Hän ei ollut koskaan puhunut vaimostansa luotuista sanaa, mutta kenties hänen silmiensä edessä oli kirkkaampana nyt kuin koskaan ennen elämänsä suurin erehdys, nimittäin toinen naimisensa, joka saattoi hänet armoleipää syömään, ja se lienee hänelle tuntunut kovin katkeralta, vaikkei hän ollut mitään vailla.

Ukon sydämmestä puhjenneet sanat olivat mielestäni niin syvällistä laatua, etten voinut niihin vastata mitään, koin vaan hoidella häntä ja kuivata hänen kyöneleisiä silmiänsä.

»Nyt minä olen puhutellut keisaria ja hän on pannut minut kruunun palkalle ja antanut minulle pensionin. — Jumala siunatkoon Keisariamme! — Nyt voin maksaa Sakeuksellekin ne suuret vaivat, joita hän on minun tähteni nähnyt. En ole kipeäkään enään yhtään, enkä vapise vähääkään», sanoi hän eräänä kertana, kun tulin hänen tykönsä.

Tuota puhuessaan loi hän minuun tuiman katseen ja hänen silmänsä kiiluivat niin kummallisesti, ikäänkuin ne olisivat olleet lasittuneet, ja minä oikein kammostuin sekä puheesta että katseesta. Pian kuitenkin käsitin, että se oli houriota ja ihmeekseni huomasin, ettei hän todellakaan vavissut vähääkään.

»Pois peukaloiden, jalkojen ja muiden tukeet, pois reikätuolit ja muut kipeän miehen kalut, minä olen terve — tuossa on rahaa, Sakeus», lisäsi hän sitten ja nosti laihaa kättänsä minua kohden.

Samassa kumarruin minä hänen puoleensa ja hän kiersi kylmän, luisen kätensä kaulaani. Siinä hän korahteli muutaman kerran, käsi hervahti kaulasta irti ja elo oli hänestä luopunut.

Siihen jäivät keisarit, kruunun palkat ja pensionit, mutta siihen jäivät myöskin surut, tuskat ja vapisemiset; se oli vapautus kaikista ja samalla sovitus elämän erhetyksistä.

* * * * *

Kun sillan määrävuodet olivat loppuun kuluneet, heittivät Hanno ja Maija vahtiviran pois. He ostivat molemmin puolin säästetyillä varoillaan aivan meidän läheltä pienemmän maatilan ja tulivat siis lähimmäksi naapuriksemme. Siinä tekivät he ahkerasti työtä ja tuota pikaa oli heidän lapsillansa hyvä toimeentulo. Niin kummalta kuin se kuuluneekin, mutta tosi kumminkin on, että Maijan reväisin rupesi vähitellen antamaan perään ja viimein voi hän kokonaan hylätä tuon avuliaan lääkepullonsa. Ihmeitten lisäksi tuli vielä se seikka, että vaikka Maija oli jo ikäpuoli, sai hän vielä perillisen, terveen ja kauniin pojan. Usein ovat he meillä ja me heillä vieraina ja silloin on oikein hauskat hetket. Silloin aina muistelemme menneitä aikoja ja kuinka monimutkaiset elämämme vaiheet ovat olleet. Keskustelujemme aikana unohtuu Maija useinkin hymysuin katsomaan poikaansa, eikä silloin kuule eikä näe mitään muuta. »Kuka olisi uskonut», virkahtaa hän viimein, ja silloin hän havahtuu. He ovat niin sydämmellisiä ja ystävällisiä ihmisiä. Heitä kaikki kunnioittavat ja Hanno täyttää tunnollisesti elämän velvollisuuksia. Hänellä on kunniaraha rinnassaan, ja tosi on, että hän on siitä mielestämme hieman liiaksi rehevä, mutta sen annamme hänelle niin mielellämme anteeksi. Niin, Hanno on kaikin puolin niin hyvä mies, että hän kelpaisi nykyään monelle esikuvaksi; hän oli kerran langennut, mutta noussut jälleen, ja noussut niinkuin mies!

* * * * *

Useita vuosia oli kulunut siitä kun Laarila joukkoinensa lähti meiltä. Koko ajalla en ollut saanut minkäänlaista sanomaa, joutuiko hän itään vai länteen. Surunsekaisella ikävällä koetin jos jollain tavalla hänestä saada jotain tietoa, mutta hän oli kadonnut kuin kaste maahan eikä hänestä kuulunut enää mitään.

Eräänä kertana olin taas muistelemassa tuota omituista ystävääni lippoineen, pyssyineen, timantteineen, helmineen ja epävakaisine onnenrattaineen. Silloin juuri aukesi ovi ja postimies toi minulle kirjeen. Hätäisesti mursin sen auki ja aloin lukea, sillä olipa päällekirjoitus jo mielestäni niin

tutunomaista. Kirjeen sisälllys oli seuraava:

»Rakas, ikävällä kaivattu ja unhottumaton ystäväni!

Täällä Amerikassa olen ollut jo pari vuotta puuveitsellä kultaa vuolemassa. Sittenkun teiltä lähdin, ovat elämäni retket olleet seuraavat: Painuin maamme suurimpien vesien luo, joissa ahkerasti koetin lipota helmisimpsukoita. Talvet kirjoittelin asiakirjoja paikkakuntalaisille ja keväimet ammuskelin timanttikurkia. Mutta rakas veli! Olenhan usein vakuuttanut, kuinka epävakainen minun onnenrattaani on. Niin kävi tässäkin. Sillä kun minä rupesin heitä pyytämään, katsoivat kurjet hyväksi ruveta timanttien sijasta nielemään pelkkiä maakiviä, ja helmisimpsukat sukeltivat syvimpiin kuiluihin, niin etten minä saanut kuin tyhjiä kuoria ja mitättömiä ruomuja. Pari vuotta kokoilin minä niitä ahkerasti, ja sitten lähdin tulosteni kanssa asiantuntevien luokse. He väittivät kiven kovaan, etteivät timanttini ole muuta kuin tavallisia kiven jytysiä ja etteivät helmeni ole sukuakaan helmille. He nauroivat minulle vasten silmiä ja milt'eivät pilkanneet minua, ja tuon ivansa seasta vakuuttivat he monikertaan, ettei minun luulluilla aarteillani ole enempää arvoa kuin puupätäkällä. Mikäpä minulla oli muu neuvona, kun viimein ruveta uskomaan heitä, semminkin kun he olivat kaikki niin yksimieliset. Kyllä arvaatte, minkälaiselle mielelle se saattoi minut, kun kahden vuoden työt, ponnistukset ja toiveet taasen raukesivat turhaan kuin tina tuhkaan. En voinut kaukaan aikaan nukkua silmän täyttä, niin kovasti koski se, ja yhä mietin tilaani. Varamme olivat supistuneet puoleen siitä, mitä onni tuppassi minun kouraani siellä sillan luona. Silloin juolahti mieleeni tämä luvattu maa ja varamme riittivät juuri matkarahoiksemme tänne. Esittelin keksintöni vaimolleni, eikä hän ollut yhtään vastaan tänne muuttoamme, sillä kussa minä olen, siellä tahtoo hän myös olla. Päätetty ja tehty, ja me muutimme. Ei ollut hauskaa täälläkään: ei yhtäkään tuttua ihmistä, ei yhtäkään ystävää, vieras kieli, vieras kansa ja vieras maa, ne olivat asioita, jotka saattoivat sydämmeen semmoisen ahdistuksen, että se oli tuskasta pakahtua. Jospa minulla olisi ollut niin paljon varoja, että olisin voinut palata Suomeen takaisin, olisin sen tehnyt jo samalla viikolla, mutta niitäpä ei ollutkaan. Suurella sydämmen surulla täytyi minun alistua mitä halvimpiin ja arvoani alentavimpiin töihin, sillä muutoin olisimme kuolleet nälkään. Sitä myöten olemme kokeneet pitkittää samaa viheliäistä elämää, eikä vielä ole mitään parempaa tiedossa. Jos vaan onni minua vielä niin paljon auttaisi, että saisin sen verran varoja kokoon, tulisin heti joukkoineni takaisin. Tästä kaikesta huomaatte, hyvä ystävä, että onnenratas on täällä ollut minulle epävakaisempi kuin koskaan ennen. Tätä on aina kehuttu onnen ja suurten aatteiden maaksi, mutta jos missään oppi ja kyky vähän maksavat, niin se on juuri täällä. Työtä pitää vaan tehdä rehkiä, jos mieli elää; voi kuinka toisin kuitenkin oli siellä Suomessa asiain huonoimmillaankin ollessa; sinne minä halajan ja ikävöitsen! — Muistakaa onnetonta

Laarilaa.»

Siinä oli vastaus äskeisiin mietteisiini. Nyt tiesin missä Laarila ystäväni oli. Hän oli koettanut koko elämänsä ajan polkea onnensa rattaan astuimia, käsittääksensä vihdoinkin sen pykälän, jota hän luuli onnettaren hänen edessään kieputtavan. Hän oli kokenut kaikkia, mutta ei ollut missään onnistunut, paitsi tuossa pelastustyössä. Hän piti itseänsä aikakauttansa etevämpänä ja sen perustuksen nojalla piti hän ihmisten kiittämättömyyttä kaiken onnettomuutensa syynä. Hellittämättä perusaatteestaan, oli hän mennyt Amerikkaan onneansa etsimään — maahan, jossa onnen ratas on kaikkein oikullisin.

Tuskin oli kolme kuukautta kulunut, kun taasen sain vastaanottaa seuraavaisen kirjeen:

»Rakkaat ystävät!

Täten saan teille lyhyesti ilmoittaa, että rakas mieheni, Henrik Laarila, kuoli eilen tapaturmaisesti. Hän kietootui ison höyrykoneen rattaisiin, jotka hänet musertivat silmänräpöksessä murskaksi. En tiedä mitenkä lienee ollut, mutta sanotaan hänen olleen vähä — — — voi, en voi sanoa enempää. Siitä olen vaan varma, että hänessä meni suuri oppi ja kyky, mutta ihmiset eivät tunteneet häntä. Oma tilani on mitä katalin, sillä itseni ja lasteni elatukseksi ei jäänyt maahan putoavaa; jos eivät armeliaat ihmiset auta, on nälkäkuolema edessämme — Jumala meitä armahtakoon!

Maria Laarila.»

Kirjeen luettuani vapisin niinkuin haavanlehti; kirje putosi kädestäni lattialle. Syvä huokaus puhkesi rinnastani ja tuskin sain sanotuksi:

»Todellakin epävakainen onnenratas!»

»Todellakin», sanoji vaimoni värähtävästi.

Niin olen tullut kertomuksessani elämäni nykyiseen aikaan. Monta kovaa on koettu, monta vaivaa nähty, mutta aina on Jumala vienyt eteenpäin. Monta surua on surtu, monta iloa iloittu, mutta voitto on joka kerralla saatu, nimittäin elämän kokemus. Monesti on langettu, mutta monesti noustukin, ja se on opettanut meitä valppaammaksi. Elämänkoulussani on ollut vaimoni rinnallani, tukemassa ja lohduttamassa. Lujalle, kristillissiveelliselle pohjalle perustetulla mielenlaadullaan on hän osannut murheitten aikoina lievennellä ja tasoitella helteen. Muutamat sanovat hänen jo alkavan rypistyä, mutta minun mielestäni on hän verrattoman kaunis. Aamusin nousee hän an varhain: kun minä nousen ylös, on hän tehnyt pihan jo jälkiä täyteen. Illoin hän panee maata ennen minua, ja nukkuu heti. Minä katselen häntä, kuinka hän nukkuissaan värähtelee ja elehtii, ja sydämmessäni tunnen silloin sanomatonta rakkautta. Usein rukoilen hiljaisuudessa hänelle niin pitkää ikää, että hän saisi painaa minua silmäni viimeisen kerran umpeen.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MINÄ JA MUUT: SAKEUS PYÖRIÄN KOKEMUKSIA
***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by

the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.